

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ**

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ
ΝΟΜΩΝ**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ Μόσχου Αγγελική

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Πολύζος Σεραφείμ

ΒΟΛΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα.
Συγκριτική ανάλυση των νομών.

Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα. Συγκριτική ανάλυση των
νομών.

Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα.
Συγκριτική ανάλυση των νομών.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ – ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα. Συγκριτική ανάλυση των νομών.

Εκπόνηση: Μόσχου Αγγελική

(ΑΕΜ: 01254)

Επιβλέπων καθηγητής: Πολύζος Σεραφείμ

ΒΟΛΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία:

Ονοματεπώνυμο:

Υπογραφή:

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί το τελευταίο στάδιο στην ολοκλήρωση των σπουδών μου, και ταυτόχρονα το τέλος μιας διαδρομής κατά τη διάρκεια της οποίας αποκόμισα χρήσιμες γνώσεις και δεξιότητες πάνω στο αντικείμενο με το οποίο επιθυμώ να ασχοληθώ στη συνέχεια.

Η εκπόνηση της διπλωματικής αυτής αποτέλεσε μια πρόκληση για μένα, καθώς πολλές φορές κλήθηκα να αντιμετωπίσω διάφορες δυσκολίες προερχόμενες από την πολυπλοκότητα του κεντρικού θέματος που προσπαθούσα να προσεγγίσω. Ωστόσο, μέσα από αυτή τη διαδικασία κατάφερα να προσεγγίσω το θέμα συνολικά, να το κατανοήσω σε βάθος και τελικώς να διαμορφώσω ένα αποτέλεσμα που πιστεύω ότι δικαιώνει την προσπάθειά μου και με αφήνει ικανοποιημένη.

Σε αυτό το σημείο, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν στην περάτωση της εργασίας. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σεραφείμ Πολύζο για τις καίριες παρεμβάσεις και συμβουλές του καθ' όλη τη διάρκεια της ενασχόλησής μου με την εργασία αυτή. Επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ στους ανθρώπους που γνώρισα και περάσαμε μαζί πολύ ευχάριστες και όμορφες στιγμές κατά τη διάρκεια των φοιτητικών μου χρόνων, που σίγουρα δεν πρόκειται να ξεχάσω. Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στους γονείς μου για την υποστήριξη και τη συμπαράσταση που μου προσέφεραν όλα αυτά τα χρόνια.

Περίληψη

Κατά τις πρόσφατες δεκαετίες, οι περιφέρειες έχουν αναδειχθεί για την καταλληλότητα τους να αποτελέσουν ξεχωριστό επίπεδο αναφοράς και εξέτασης της ανταγωνιστικότητας. Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την έννοια της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.

Αρχικά, επιδιώκεται να πραγματοποιηθεί μια εκτενής και περιεκτική ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και καταγραφή των κυριότερων απόψεων για το θεωρητικό υπόβαθρο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, έτσι ώστε η κατανόηση του περιεχομένου της έννοιας καθώς και των ιδιαιτεροτήτων που την χαρακτηρίζουν αναφορικά με την οπτική υπό την οποία γίνεται αντιληπτή να ενσωματωθεί στην εμπειρική της προσέγγιση. Επίσης, κύριος σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η ανάπτυξη μεθοδολογικού πλαισίου και η συγκρότηση ενός σύνθετου δείκτη, που θα αξιοποιηθεί για την μέτρηση των επιπέδων ανταγωνιστικότητας των νομών της Ελλάδας κατά τα απογραφικά έτη 2001 και 2011. Τέλος, τα προκύπτοντα αποτελέσματα εξετάζονται και ερμηνεύονται με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς διάφορα πιθανά αίτια που οδηγούν σε αυτά.

Λέξεις – Κλειδιά: εθνική ανταγωνιστικότητα, περιφερειακή ανταγωνιστικότητα, προσδιοριστικοί παράγοντες, δείκτης μέτρησης, συγκριτική αξιολόγηση

Abstract

During the recent decades, regions have been pointed out for their appropriateness as a distinct level for the examination of competitiveness. The present thesis deals with the notion of regional competitiveness.

Initially, an extensive and comprehensive review of the existing literature and the main views on the theoretical background of regional competitiveness are being pursued, so that a better understanding of the content of the concept and the particularities characterizing it in terms of the perspective underlying it perceived to be integrated into the empirical approach. The main objective of the present work is to develop a methodological framework and to create a composite index that will be used to measure the competitiveness levels of the Greek prefectures during the years of the censuses, 2001 and 2011. Finally, the results are examined and interpreted in order to draw conclusions about various possible causes that lead to them.

Keywords national competitiveness, regional competitiveness, determinant factors, measurement index, benchmarking

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Abstract	8
Κατάλογος Πινάκων	12
Κατάλογος Χαρτών	12
Κατάλογος Σχημάτων	13
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	13
Κεφάλαιο 1 ^ο	15
Εισαγωγή.....	15
Κεφάλαιο 2 ^ο	20
Η ανταγωνιστικότητα σε εθνικό επίπεδο.....	20
2.1 Γενικά στοιχεία διεθνούς ανταγωνιστικότητας	20
2.2. Οικονομικές θεωρίες με έμμεσες αναφορές στην ανταγωνιστικότητα μεταξύ των εθνών 22	
2.3. Εννοιολογικές συλλήψεις της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των εθνών.....	26
2.3.1. Προσεγγίσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας	26
2.3.2. Προσεγγίσεις διεθνών οργανισμών	35
Κεφάλαιο 3 ^ο	41
Η ανταγωνιστικότητα σε περιφερειακό/τοπικό επίπεδο	41
3.1. Εισαγωγή	41
3.2. Μετατόπιση ενδιαφέροντος στις περιφέρειες	42
3.3 Εννοιολογική σύνθεση, πλαίσιο κατανόησης και χαρακτηριστικά περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.....	44
3.4 Περιεχόμενο και χρησιμότητα συγκριτικής αξιολόγησης και κατατάξεων και ζητήματα πολιτικής	56
3.4.1 Λόγοι επικράτησης και ιδιότητες συγκριτικής αξιολόγησης	56
3.4.2 Δυσκολίες αξιοποίησης της συγκριτικής αξιολόγησης στην συγκρότηση πολιτικής για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα	58

Κεφάλαιο 4^ο	64
Δείκτες μέτρησης της ανταγωνιστικότητας	64
4.1. Εισαγωγή	64
4.2. Δείκτες Μέτρησης Εθνικής Ανταγωνιστικότητας.....	65
4.2.1. Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (GCI)	65
4.3. Δείκτες Μέτρησης Περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.....	72
4.3.1. Ευρωπαϊκός Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (RCI).....	72
4.3.2. Δείκτης ανταγωνιστικότητας του ΗΒ (UKCI)	87
4.3.3. Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας Φινλανδίας	100
4.4. Συμπεράσματα	105
Κεφάλαιο 5^ο	108
Μεθοδολογικό Πλαίσιο Συγκρότησης Δείκτη	108
5.1 Εισαγωγή	108
5.2. Σκοπός Μεθοδολογικού Πλαισίου	109
5.3. Εννοιολογική θεώρηση και προσδιοριστικό μοντέλο ανταγωνιστικότητας.....	109
5.4. Μεθοδολογικό πλαίσιο συγκρότησης του τελικού δείκτη	116
5.5. Συμπεράσματα	121
Κεφάλαιο 6^ο	123
Μέτρηση της ανταγωνιστικότητας των νομών της Ελλάδας	123
6.1 Στόχος και Περιεχόμενο της Ανάλυσης.....	123
6.2. Αποτελέσματα της Ανάλυσης – Αξιολόγηση.....	126
6.2.1. Ανάλυση ευαισθησίας του σύνθετου δείκτη.....	126
6.2.2. Τελικά αποτελέσματα της ανάλυσης της ανταγωνιστικότητας για τα έτη 2001 και 2011.....	135
6.2.3 Αξιολόγηση	146
6.3 Συμπεράσματα	156
Κεφάλαιο 7^ο	160
Συμπεράσματα	160
Βιβλιογραφία	165

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 2.1 Προσδιοριστικοί παράγοντες ανταγωνιστικότητας σε διεθνείς μελέτες συγκριτικής αξιολόγησης	38
Πίνακας 4.1 Τα στάδια ομαδοποίησης των μεταβλητών του δείκτη GCI.....	69
Πίνακας 4.2 Καταμερισμός συντελεστών βαρύτητας στους υποδείκτες του GCI ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης	71
Πίνακας 4.3 Κατηγοριοποίηση και όρια σταδίων ανάπτυξης του δείκτη RCI 2010	82
Πίνακας 4.4 Νέα κατηγοριοποίηση και όρια σταδίων ανάπτυξης του δείκτη RCI 2013.....	83
Πίνακας 4.5 Κατανομή συντελεστών βαρύτητας ανά στάδιο ανάπτυξης, RCI 2010.....	85
Πίνακας 4.6 Κατανομή συντελεστών βαρύτητας ανά στάδιο ανάπτυξης, RCI 2013.....	87
Πίνακας 5.1 Σενάρια συστημάτων στάθμισης.....	120
Πίνακας 6.1 Υπολογισμός βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας για τους νομούς της Ελλάδας, για τα 4 σενάρια στάθμισης για το έτος 2001	127
Πίνακας 6.2 Υπολογισμός βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας για τους νομούς της Ελλάδας, για τα 4 σενάρια στάθμισης για το έτος 2011	131
Πίνακας 6.3 Υπολογισμός συντελεστών συσχέτισης μεταξύ των βαθμολογιών των σεναρίων για τα έτη 2001 και 2011.....	134
Πίνακας 6.4 Υπολογισμός συντελεστών συσχέτισης μεταξύ των κατατάξεων των σεναρίων για τα έτη 2001 και 2011.....	134
Πίνακας 6.5 Βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας και κατατάξεις των νομών της Ελλάδας για τα έτη 2001 και 2011 και υπολογισμός των μεταξύ τους μεταβολών	136

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 6.1 Επίπεδα ανταγωνιστικότητας των νομών για το έτος 2001.....	140
Χάρτης 6.2 Επίπεδα ανταγωνιστικότητας των νομών για το έτος 2011.....	142

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 2.1 Προσδιοριστικοί παράγοντες (Διαμάντι) του εθνικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος	32
Σχήμα 3.1 Παράγοντες της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.....	53
Σχήμα 3.2 Το πυραμιδικό μοντέλο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας	54
Σχήμα 4.1: Ομάδες και Συμπεριλαμβανόμενοι «Πυλώνες» Παραγόντων στο δείκτη RCI	75
Σχήμα 4.2 Το "μοντέλο των τριών παραγόντων" του UKCI	91
Σχήμα 4.3 Αντιπαραβολή των συμπεριλαμβανομένων μεταβλητών μεταξύ του UKCI 2003 και UKCI 2010	95
Σχήμα 4.4 Μεταβλητές του μοντέλου ανταγωνιστικότητας του δείκτη της Φινλανδίας.....	103
Σχήμα 5.1 Προσδιοριστικό μοντέλο περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.....	112

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 6.1 Η σχέση μεταξύ μόνιμου πληθυσμού με το δείκτη GRCI για το έτος 2001.	147
Διάγραμμα 6.2 Η σχέση του μόνιμου πληθυσμού με το δείκτη GRCI για το έτος 2011	147
Διάγραμμα 6.3 Η σχέση μεταξύ της μεταβολής του μόνιμου πληθυσμού με τη μεταβολή του GRCI μεταξύ 2001 – 2011.....	148
Διάγραμμα 6.4 Η σχέση μεταξύ του βαθμού αστικοποίησης με το δείκτη GRCI για το έτος 2001.....	150
Διάγραμμα 6.5 Η σχέση του βαθμού αστικοποίησης με το δείκτη GRCI για το έτος 2011..	151
Διάγραμμα 6.6 Η σχέση της μεταβολής του βαθμού αστικοποίησης με τη μεταβολή του δείκτη GRCI μεταξύ του 2001 – 2011.....	151
Διάγραμμα 6.7 Η σχέση του επιπέδου ευημερίας με το δείκτη GRCI για το έτος 2001	153
Διάγραμμα 6.8 Η σχέση του επιπέδου ευημερίας με το δείκτη GRCI για το έτος 2011	153
Διάγραμμα 6.9 Η σχέση του συνολικού οικονομικού δυναμικού με το δείκτη GRCI για το έτος 2001.....	155
Διάγραμμα 6.10 Η σχέση του συνολικού οικονομικού δυναμικού με το δείκτη GRCI για το έτος 2011.....	155

Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα.
Συγκριτική ανάλυση των νομών.

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η έννοια της ανταγωνιστικότητας έχει αποτελέσει σημείο προσέλκυσης της προσοχής, καθώς έχει τεθεί ως διακριτό αντικείμενο διερεύνησης πληθώρας μελετών και αναλύσεων με σκοπό τον προσδιορισμό του θεωρητικού της υποβάθρου καθώς και τη δόμηση ενός μεθοδολογικού πλαισίου για την μέτρησή της. Πρόκειται για μια έννοια της οποίας ο πυρήνας συνίσταται στον συγκριτικό της χαρακτήρα, δηλαδή στο γεγονός ότι προωθεί την αντιπαραβολή και τη σύγκριση των επιδόσεων διαφορετικών μονάδων, με σκοπό να αναδειχθούν εκείνες οι περιπτώσεις που διακρίνονται από την ικανότητα να ξεπεράσουν τους υπόλοιπους «αντιπάλους». Σε επίπεδο οικονομιών, η ανταγωνιστικότητα συνδέεται άμεσα με την πορεία που θα ακολουθήσει μια οικονομία, και δη με την επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης, διότι αξιοποιείται ως μέσο για την αποτύπωση των προοπτικών, της δυναμικής αλλά και των αδυναμιών που χαρακτηρίζουν τις οικονομίες ως προς το βαθμό ανάπτυξης κάποιων επιλεγμένων χαρακτηριστικών και συστατικών στοιχείων τους έναντι των υπολοίπων.

Συνεπώς, η σημασία της ανταγωνιστικότητας έγκειται στον συγκριτικό της αυτόν χαρακτήρα, καθώς η εξέτασή της δύναται να χρησιμεύσει ως ένα βασικό εργαλείο για να κατανοηθεί το περιεχόμενο των επιδόσεων των οικονομιών, δηλαδή οι δυνατότητες που υπάρχουν ως προς τα χαρακτηριστικά τους για να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις και να τεθούν ισχυρότερες βάσεις για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη.

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας βρίσκει εφαρμογή τόσο στο επίπεδο των επιχειρήσεων όσο και στο επίπεδο των εθνικών και περιφερειακών οικονομιών. Αρχικά, κύριο σημείο αναφοράς του περιεχομένου της έννοιας της ανταγωνιστικότητας στο οποίο προσανατολιζόταν περισσότερο το ενδιαφέρον ήταν το επίπεδο των επιχειρήσεων, καθώς πρόκειται για τις οικονομικές μονάδες που αποτελούν τον κινητήριο μοχλό των οικονομιών μεταξύ των οποίων ο ανταγωνισμός καθίσταται περισσότερο έντονος και άμεσος. Στα πλαίσια αυτά, ο επικρατέστερος εννοιολογικός ορισμός της ανταγωνιστικότητας στο επίπεδο των επιχειρήσεων συνοψίζεται ως εξής:

«Η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων μπορεί να οριστεί ως η ικανότητά τους να δημιουργούν, καινοτομούν, να παράγουν και πωλούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες στις εσωτερικές και διεθνείς αγορές, διατηρώντας τα υπάρχοντα ή μεγεθύνοντας τα μερίδιά τους στις αγορές». (Petrović et al., 2008)

Εν συνεχεία, το πλαίσιο αυτό ανάχθηκε και έλαβε υπόσταση και νόημα και για το επίπεδο των εθνικών οικονομιών, παρότι σε αυτό η φύση της ανταγωνιστικότητας αποτέλεσε αντικείμενο μεγαλύτερης διαφωνίας και σε ορισμένες περιπτώσεις αμφισβήτησης, σε σύγκριση με την αντίστοιχη των επιχειρήσεων, η οποία καθίσταται περισσότερο σαφής. Τα παραπάνω συντέλεσαν στη δημιουργία ενός «μωσαϊκού» απόψεων για το ακριβές εννοιολογικό περιεχόμενο της ανταγωνιστικότητας στο εθνικό επίπεδο, με τον επικρατέστερο όμως ορισμό να τοποθετεί ως κεντρικά σημεία αναφοράς και προσδιορισμού της, τις επιχειρήσεις και το επίπεδο διαβίωσης. Το εννοιολογικό αυτό πλαίσιο επεκτάθηκε στη συνέχεια και στο περιφερειακό επίπεδο με τα ίδια χαρακτηριστικά. Ειδικότερα, ένας από τους πιο ενδεικτικούς και επικρατέστερους ορισμούς της εθνικής και περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, είναι ο εξής:

«Ορίζουμε αυτού του είδους την ανταγωνιστικότητα ως την ικανότητα μιας οικονομίας να διατηρεί το βιοτικό επίπεδο αυξανόμενο για όσους συμμετέχουν σε αυτή, ελκύνοντας και διατηρώντας επιχειρήσεις με σταθερά ή μεγεθυνόμενα μερίδια στις αγορές σε μια δραστηριότητα.»

(Huggins & Davies, 2006)

Επομένως, η ανταγωνιστικότητα σχετίζεται με τις συνεχείς προσπάθειες μιας περιφέρειας για την διαμόρφωση ενός πρόσφορου περιβάλλοντος που από την μια πλευρά θα υποστηρίζει την εποικοδομητική λειτουργία των επιχειρήσεων και θα αποτελεί ιδιαίτερο σημείο προσέλκυσης του ενδιαφέροντος για την εγκατάστασή τους σε αυτό, και από την άλλη πλευρά θα προσφέρει τη δυνατότητα όλοι οι κάτοικοί της να απολαμβάνουν συνθήκες χαρακτηριζόμενες από ποιότητα που συμβάλλουν θετικά στην ικανοποίηση των αναγκών τους και γενικότερα στην εξέλιξή τους εντός αυτής. Κατά συνέπεια, η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα αναδεικνύεται ως μια έννοια κείριας σημασίας, η εξέταση της οποίας δύναται να προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες και κατευθύνσεις που μπορούν να ωφελήσουν όλους τους συμμετέχοντες.

Αντικείμενο, λοιπόν, της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η εξέταση του συνολικού πλαισίου της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, το οποίο διαρθρώνεται σε δύο επιμέρους, το θεωρητικό και το εμπειρικό πλαίσιο. Όσον αφορά το πρώτο, τίθεται στο επίκεντρο της ανάλυσης η πληθώρα των προσεγγίσεων που έχουν αναπτυχθεί και αφορά τόσο το εννοιολογικό της περιεχόμενο όσο και το σύνολο των παραγόντων που την προσδιορίζουν. Αναφορικά με το δεύτερο, εξετάζονται ορισμένες εμπειρικές προσεγγίσεις που έχουν αναπτυχθεί και επιδιώκουν την αποτελεσματική μέτρησή της.

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διαμόρφωση και ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου μεθοδολογικού πλαισίου μέτρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, το οποίο να ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας και να εξυπηρετεί τη συγκριτική αξιολόγηση στο επίπεδο των νομών της χώρας. Κίνητρο της διαμόρφωσης ενός τέτοιου πλαισίου αποτελεί η διαπίστωση της απουσίας ενός αντίστοιχου ολοκληρωμένου και προσαρμοσμένου στα ελληνικά δεδομένα δείκτη μέτρησης, ο οποίος να ενσωματώνει στην ανάλυση την προσέγγιση της εξέτασης των επιδράσεων πολλαπλών παραγόντων στην ανταγωνιστικότητα και κατ' επέκταση η επιδίωξη της κάλυψης αυτού του κενού.

Στόχος της εργασίας είναι η εφαρμογή του μεθοδολογικού πλαισίου που προτείνεται, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η μέτρηση των επιπέδων ανταγωνιστικότητας των νομών της Ελλάδας κατά τα απογραφικά έτη 2001 και 2011, και περαιτέρω η ανάλυση να προχωρήσει στην συγκριτική αξιολόγηση, κατά την οποία θα προσδιοριστούν από την μια πλευρά οι μεταξύ τους διαφορές και το μέγεθος αυτών και από την άλλη θα εξαχθούν συμπεράσματα για το είδος και το μέγεθος των μεταβολών που σημειώθηκαν κατά την πάροδο της δεκαετίας, και τελικώς, τη διερεύνηση των πιθανών αιτιών στις οποίες οφείλονται οι μεταβολές αυτές.

Η παρούσα εργασία, λοιπόν, διαρθρώνεται σε επτά κεφάλαια. Συγκεκριμένα, στο **πρώτο** κεφάλαιο, δηλαδή το παρόν, γίνεται μια συνοπτική αναφορά στα βασικά σημεία που είναι απαραίτητα για την κατανόηση της έννοιας της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, και παρατίθενται ορισμένοι από τους κυριότερους ορισμούς που έχουν διατυπωθεί για να προσδιορίσουν το εννοιολογικό της περιεχόμενο. Επίσης, στο κεφάλαιο της Εισαγωγής περιγράφονται ο σκοπός και στόχος αυτής της εργασίας.

Στο **δεύτερο** κεφάλαιο πραγματοποιείται μια πρώτη εισαγωγή στα γενικά χαρακτηριστικά της έννοιας της ανταγωνιστικότητας, ενώ έπειτα το σημείο εστίασης μετατοπίζεται εξ ολοκλήρου στην έννοια της εθνικής ανταγωνιστικότητας, όπου αρχικά γίνεται μνεία στις κυριότερες οικονομικές θεωρίες που προηγήθηκαν της συστηματικής μελέτης της έννοιας και συνεισέφεραν διαχρονικά στη σύνθεση του περιεχομένου της με έμμεσες αναφορές σε αυτή. Στη συνέχεια, πραγματοποιείται ανασκόπηση της πιο πρόσφατης βιβλιογραφίας και των διαφόρων προσεγγίσεων που επικεντρώνονται αποκλειστικά στον προσδιορισμό του εννοιολογικού της περιεχομένου, καθώς και των παραγόντων που αποκτούν ιδιαίτερο ρόλο στην επίδραση και τον καθορισμό της.

Στο **τρίτο** κεφάλαιο αναφέρονται ορισμένες από τις αιτίες που οδήγησαν στην μετατόπιση του ενδιαφέροντος στις περιφέρειες και την ανάδειξή τους ως το κατάλληλο επίπεδο αναφοράς και εξέτασης της ανταγωνιστικότητας. Επίσης, πραγματοποιείται μια ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, προκειμένου να επισημανθούν οι διαφορετικές διατυπωμένες απόψεις που εντοπίζονται σε αυτήν και αφορούν το θεωρητικό πλαίσιο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, και να αποκτηθεί μια όσο το δυνατόν σφαιρική αντίληψη ως προς το περιεχόμενό της. Τέλος, παρουσιάζονται οι λόγοι επικράτησης της συγκριτικής αξιολόγησης και το περιεχόμενο της σύνδεσής της με την περιφερειακή πολιτική.

Στο **τέταρτο** κεφάλαιο παρουσιάζονται ορισμένοι από τους κυριότερους δείκτες που απαντώνται στη βιβλιογραφία και χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας. Ειδικότερα, μελετάται ο Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας που έχει αναπτυχθεί από το WEF, ο Ευρωπαϊκός Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας, ο δείκτης ανταγωνιστικότητας που εφαρμόζεται στο περιφερειακό και τοπικό επίπεδο του Ηνωμένου Βασιλείου, και τέλος, ο δείκτης μέτρησης της ανταγωνιστικότητας των υποπεριφερειών της Φινλανδίας. Στο κεφάλαιο αυτό διερευνάται το σύνολο των επιλεγμένων παραγόντων που απαρτίζουν τον εκάστοτε δείκτη καθώς και οι χρησιμοποιούμενες μεθοδολογίες συγκρότησης αυτών, ώστε να εξαχθούν χρήσιμες πληροφορίες και γνώσεις που θα αξιοποιηθούν στη συνέχεια κατά τη διαδικασία συγκρότησης μεθοδολογικού πλαισίου για τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας των νομών της Ελλάδας που θα ακολουθήσει στα επόμενα κεφάλαια.

Στο **πέμπτο** κεφάλαιο αναπτύσσεται λεπτομερώς το μεθοδολογικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε και προτείνεται για τη μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Συγκεκριμένα, προσδιορίζεται το περιεχόμενο της εννοιολογικής θεώρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και του μοντέλου των προσδιοριστικών της παραγόντων, και κατόπιν αναπτύσσονται τα βήματα της μεθοδολογίας που καταλήγουν στη συγκρότηση του τελικού δείκτη μέτρησης.

Το **έκτο** κεφάλαιο περιλαμβάνει την εμπειρική ανάλυση που πραγματοποιείται στα πλαίσια της παρούσας εργασίας και αποσκοπεί στον προσδιορισμό των επιπέδων ανταγωνιστικότητας των νομών της χώρας. Αρχικά, αναφέρονται οι βασικές παράμετροι που οριοθετούν το περιεχόμενο της ανάλυσης, όπως το χρονικό της πλαίσιο και οι υιοθετούμενες παραδοχές που διευκολύνουν την πραγμάτωσή της. Έπειτα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την ανάλυση της ευαισθησίας του επιλεγμένου προσδιοριστικού μοντέλου της ανταγωνιστικότητας, καθώς και τα κύρια συμπεράσματα περί της σταθερότητας του τελικού σύνθετου δείκτη στην παραγωγή αποτελεσμάτων. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα τελικά αποτελέσματα της μέτρησης της ανταγωνιστικότητας των νομών της χώρας για τα έτη 2001 και 2011, εξετάζονται οι μεταβολές που σημειώθηκαν στα επίπεδα της ανταγωνιστικότητάς τους στην πάροδο της συγκεκριμένης δεκαετίας, καθώς και πραγματοποιείται μια προσπάθεια ερμηνείας τους, έτσι ώστε να προσδιοριστούν οι πιθανές αιτίες στις οποίες οφείλονται οι μεταβολές αυτές.

Στο **έβδομο** κεφάλαιο αναπτύσσονται τα τελικά συμπεράσματα της παρούσας εργασίας που αφορούν μια συνοπτική ανακεφαλαίωση του θεωρητικού υποβάθρου της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, του προτεινόμενου μεθοδολογικού πλαισίου για τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας και των κύριων σημείων που προέκυψαν από την εμπειρική ανάλυση που πραγματοποιήθηκε.

Κεφάλαιο 2

Η ανταγωνιστικότητα σε εθνικό επίπεδο

2.1 Γενικά στοιχεία διεθνούς ανταγωνιστικότητας

Η ανταγωνιστικότητα είναι μια έννοια που έχει κερδίσει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας κατά τις τελευταίες δεκαετίες, γεγονός που εκφράζεται από τις πολλές προσπάθειες που έχουν γίνει για τον προσδιορισμό τόσο του εννοιολογικού της πλαισίου όσο και του τρόπου μέτρησής της. Διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη μεγέθυνση και ανάπτυξη μιας οικονομίας, και για το λόγο αυτό ένα μεγάλο τμήμα της έρευνας επικεντρώνεται στην ανάλυση της ανταγωνιστικότητας μεταξύ εθνικών οικονομιών. Πολλοί διεθνείς οργανισμοί και ινστιτούτα δημοσιεύουν ετησίως εκθέσεις για την παγκόσμια ανταγωνιστικότητα, οι οποίες περιλαμβάνουν κατατάξεις των εθνικών οικονομιών με βάση την ανταγωνιστική τους επίδοση. Παράλληλα, οι κυβερνήσεις θεσπίζουν ειδικά εθνικά όργανα που παρακολουθούν την ανταγωνιστικότητα της εθνικής τους οικονομίας, ως προς τις υπόλοιπες, προκειμένου να αναπτύξουν κατάλληλες πολιτικές για την περαιτέρω βελτίωσή της, ενώ πολλοί οικονομολόγοι και αναλυτές έχουν διαμορφώσει ποικίλους ορισμούς δίνοντας βαρύτητα σε διαφορετικούς παράγοντες που συναρτούν την ανταγωνιστικότητα.

Από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, η φύση των οικονομικών πολιτικών που ακολουθούσαν διάφορες χώρες άρχισε να μεταβάλλεται και να χαρακτηρίζεται ως πιο φιλελεύθερη, γεγονός που οδήγησε σε μεταβολές και στο σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας. Συνέπεια των παραπάνω ήταν η ανάδειξη και επικράτηση της παγκοσμιοποίησης, αλλά και της έννοιας της ανταγωνιστικότητας, καθώς υπό τα πλαίσια αυτά πολλές επιχειρήσεις (που αποτελούν τη βάση των εθνικών οικονομιών και της ανταγωνιστικής δύναμής τους) απέκτησαν μεγαλύτερη δυναμική στις διεθνείς αγορές. (Arslan & Tatlidil, 2012) Οι πρώτες ενέργειες που έδωσαν υπόσταση στο ζήτημα της ανταγωνιστικότητας ήταν η δημιουργία του Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ) το 1986 με κύριο αντικείμενο δράσης του την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της εθνικής οικονομίας. Αρχικά, το Συμβούλιο πραγματοποιούσε συγκρίσεις της Αμερικανικής οικονομίας ως προς αυτές άλλων χωρών, ενώ αργότερα προχώρησε σε αναλυτικότερες μελέτες που αφορούσαν τη σύνθεση της οικονομίας. (Thore & Tarverdyan, 2016) Αντίστοιχα, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) το 2002 προχώρησε στη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και την προώθηση πολιτικών για τα κράτη – μέλη της προκειμένου να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητάς τους. (Παπαδανήλ, 2008)

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας στην απλούστερη εκδοχή της έχει **συγκριτικό χαρακτήρα** και σχετίζεται με την προσπάθεια και ικανότητα επικράτησης ενός μεταξύ πολλών αντιπάλων. Ενυπάρχει και **διαρθρώνεται σε ποικίλα επίπεδα**, όπως το εθνικό, περιφερειακό, βιομηχανικό

και επιχειρησιακό, με το περιεχόμενό της να μεταβάλλεται ανάλογα με το επίπεδο αναφοράς. Ωστόσο, δεν παρατηρείται ο ίδιος βαθμός ευκολίας ως προς την απόδοση ενός συνεκτικού και ολοκληρωμένου ορισμού σε όλα τα επίπεδα, γεγονός που υποδεικνύει ένα επιπλέον γνώρισμά της, την **πολυπλοκότητα** και **αντιφατικότητα**. (Bhawsar & Chattopadhyay, 2015) Παραδείγματος χάριν, ένας αρκετά σαφής ορισμός έχει αποδοθεί στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που συνοψίζεται στην «ικανότητά τους να δημιουργούν, καινοτομούν, να παράγουν και πωλούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες στις εσωτερικές και διεθνείς αγορές, διατηρώντας τα υπάρχοντα ή μεγεθύνοντας τα μερίδιά τους στις αγορές». (Petrović et al., 2008)

Αντίθετα, δεν παρατηρείται κάτι ανάλογο στο εθνικό επίπεδο, καθώς η έννοια συντίθεται από διάφορους προσδιοριστικούς παράγοντες που απαιτούν αποσαφήνιση και εξέταση και αποτελούν αντικείμενο αντιλογίας και έλλειψης συμφωνίας μεταξύ όσων προσπαθούν να τους προσδιορίσουν. Επιπλέον, παρά τις όποιες δυσκολίες αποσαφήνισης του περιεχομένου στα διάφορα επίπεδα, είναι ξεκάθαρος ο **σηματισμός ισχυρών σχέσεων σύνδεσης και αλληλεξάρτησης** μεταξύ αυτών (Hategan, 2012), όπου η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων τίθεται ως η αφετηρία της μελέτης των επιδόσεων των υψηλότερων στην ιεραρχία επιπέδων, καθώς είναι εκείνες που συμμετέχουν ενεργά και άμεσα στην οικονομική δραστηριότητα μέσω των παραγωγικών τους διαδικασιών. (Petrović et al., 2008)

Σε επίπεδο εθνικών οικονομιών, ο συγκριτικός χαρακτήρας της ανταγωνιστικότητας έχει αποκτήσει μεγάλη σημασία καθώς αποτελεί δείκτη ή τρόπο προσδιορισμού της δυναμικής που διαθέτει μια χώρα έναντι των υπολοίπων. Με άλλα λόγια, πρόκειται για ένα **συγκριτικό όρο που εκφράζει την επίδοση μιας χώρας σε σχέση με άλλες**, και ιδιαίτερα το βαθμό ανάπτυξης ποικύλων συστατικών στοιχείων του ευρύτερου περιβάλλοντος που συμβάλλουν στην μακροπρόθεσμη μεγέθυνση της οικονομίας. (Arslan & Tatlidil, 2012; J Fagerberg, 1996)

Ο προσδιορισμός των παραγόντων που καθορίζουν την ανταγωνιστική δύναμη μιας χώρας έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονης διαφωνίας, αλλά η κυρίαρχη άποψη περιλαμβάνει πως μια χώρα είναι ανταγωνιστική όταν αναπτύσσει ένα περιβάλλον το οποίο προσφέρει ευνοϊκές συνθήκες για τη λειτουργία των επιχειρήσεων ώστε να τις καθιστά διεθνώς ανταγωνιστικές ενώ ταυτόχρονα βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο και το επίπεδο ευημερίας των πολιτών. (Bhawsar & Chattopadhyay, 2015) Επομένως, προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο συγκεκριμένος όρος χαρακτηρίζεται από **μακροχρόνια προοπτική**, καθώς τόσο το επιχειρηματικό όσο και το περιβάλλον διαβίωσης των πολιτών θα πρέπει να διατηρούνται σταθερά σε βάθος χρόνου και όχι βραχυπρόθεσμα. (Παπαδανιήλ, 2008)

Με βάση όσα προαναφέρθηκαν, ο ρόλος των κυβερνήσεων αναγνωρίζεται ιδιαίτερα καίριος διότι δύνανται να συμβάλλουν στη διαμόρφωση των κατάλληλων πολιτικών που ενισχύουν τόσο τις εγχώριες αγορές, προκειμένου η δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων να είναι αποτελεσματική, όσο και την πρόσβαση των πολιτών σε κατάλληλες υποδομές που εξυπηρετούν τις ανάγκες διαβίωσής τους. (Mulatu, 2016) Ένα τελευταίο συμπέρασμα που προκύπτει για την ανταγωνιστικότητα είναι ότι η ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν και επιφέρουν μεταβολές στην πορεία και ανάπτυξη μιας εθνικής οικονομίας όπως η παραγωγικότητα, η προώθηση έρευνας και καινοτομίας, κ.λπ., δημιουργεί την ευκαιρία εντοπισμού ατελειών και την χάραξη πολιτικών για τη διόρθωσή τους. Αυτός είναι και ο λόγος

για τον οποίο η ανταγωνιστικότητα έχει αποκτήσει τόσο μεγάλη σημασία για τα κράτη. (Farrugia, 2002)

2.2. Οικονομικές θεωρίες με έμμεσες αναφορές στην ανταγωνιστικότητα μεταξύ των εθνών

Παρά το γεγονός ότι η συστηματική μελέτη του ζητήματος της ανταγωνιστικότητας ξεκίνησε κατά τις πρόσφατες δεκαετίες, έμμεσες συσχετίσεις και αναφορές που συνεισέφεραν διαχρονικά στη σύνθεση της έννοιας μπορούν να παρατηρηθούν σε προγενέστερες οικονομικές θεωρίες. Μία από τις πρώτες, είναι η *θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος* που διατυπώθηκε από τον Adam Smith, σύμφωνα με την οποία απόλυτο πλεονέκτημα έχει μια οντότητα η οποία δύναται να προσφέρει τα ίδια αγαθά και υπηρεσίες σε μεγαλύτερες ποσότητες με την ενσωμάτωση της χρήσης μεθόδων παραγωγής που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη αποδοτικότητα συγκριτικά με άλλες αντίστοιχες οντότητες. (Investopedia.com, n.d.)

Συγκεκριμένα, η *παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού* είναι εκείνη η εισροή που διαμορφώνει τις διαφορές στην παραγωγικότητα μεταξύ των χωρών, και προσδιορίζει το απόλυτο πλεονέκτημα και κατ' επέκταση τα αγαθά και τις υπηρεσίες στην παραγωγή των οποίων μια χώρα πρέπει να εξειδικευτεί. (Hategan, 2012) Η θεωρία προσεγγίζει το ζήτημα των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των χωρών, και συγκεκριμένα, αναφέρει ότι οι χώρες που διαθέτουν απόλυτα πλεονεκτήματα και εξειδικεύονται στην παραγωγή συγκεκριμένων αγαθών και υπηρεσιών επωφελούνται από τις εξαγωγές αυτών ενώ στην περίπτωση των απόλυτων μειονεκτημάτων προβαίνουν σε εισαγωγές. Επομένως, το εμπόριο υπό αυτές τις προϋποθέσεις καθίσταται ωφέλιμο για τις χώρες που συμμετέχουν σε αυτό. (Smit, 2010) Η θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος ενέχει στοιχεία ανταγωνισμού μεταξύ των χωρών, καθώς η επίτευξη του απόλυτου πλεονεκτήματος απαιτεί την αποτελεσματικότερη εξειδίκευση στην παραγωγή μιας χώρας συγκριτικά με μια άλλη.

Ένα ανάλογο συμπέρασμα μπορεί να προκύψει και για τη *θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος* που διατυπώθηκε από το David Ricardo. Η θεωρία αυτή περιλαμβάνει απαντήσεις σε διάφορα ερωτήματα που αναδύθηκαν από την προγενέστερή της όπως τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η συμμετοχή μιας χώρας στο εμπόριο στην περίπτωση που είτε δεν διαθέτει απόλυτα πλεονεκτήματα στην παραγωγή (δεν είναι τόσο αποδοτική) είτε διαθέτει απόλυτα πλεονεκτήματα σε περισσότερα του ενός αγαθά και υπηρεσίες. (Bhawsar & Chattopadhyay, 2015; Vuković et al., 2012) Σύμφωνα με τη θεωρία του Ricardo, οι χώρες πρέπει να δίνουν έμφαση στην εξειδίκευση στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών όπου έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα. (Hategan, 2012)

Συγκεκριμένα, μια χώρα διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα στα αγαθά και τις υπηρεσίες με το χαμηλότερο κόστος ευκαιρίας, όπου κόστος ευκαιρίας μεταξύ δύο αγαθών είναι οι μονάδες παραγωγής που χάνονται για ένα αγαθό εφόσον έχει επιλεγεί η παραγωγή του άλλου. (Smit, 2010) Επομένως, ελλείψει αποτελεσματικότητας στην παραγωγή ή διάθεσης απόλυτων πλεονεκτημάτων σε πολλά αγαθά οι χώρες δύνανται να εξειδικεύονται και να εμπορεύονται τα αγαθά που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα και να επωφελούνται αμοιβαίως από το εμπόριο.

Τέλος, ο ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών εντοπίζεται στη θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος υπό τη μορφή της προσπάθειας των χωρών να αξιοποιήσουν με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο τους πόρους που ήδη διαθέτουν όπως τις τεχνολογίες που συμβάλλουν στην παραγωγή, τους παραγωγικούς συντελεστές και τα φυσικά κληροδοτήματα. (Vukonić et al., 2012)

Παράλληλα, στη θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος στηρίχθηκε και η ανάπτυξη της θεωρίας *Heckscher – Ohlin*, η οποία εστίαζε στην εξήγηση του τρόπου διαμόρφωσης των μοτίβων του παγκόσμιου εμπορίου μεταξύ των κρατών. Ουσιαστικά, το ζήτημα αποσαφήνισης της θεωρίας ήταν οι παράγοντες που διαδραμάτιζαν ρόλο στον καθορισμό των διαφορετικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, και κατ' επέκταση των διαμορφωμένων εμπορικών συναλλαγών. (Smit, 2010) Σύμφωνα με τη θεωρία H-O το συγκριτικό πλεονέκτημα προκύπτει όταν ένα κράτος χρησιμοποιεί σε μεγαλύτερο βαθμό τους παραγωγικούς συντελεστές που διαθέτει σε αφθονία. Ωστόσο, είναι δεδομένο ότι τα κράτη μεταξύ τους παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές ως προς τους παραγωγικούς και κληροδοτημένους συντελεστές τους, και επομένως σε κάθε περίπτωση είναι διαφορετικός ο συντελεστής που βρίσκεται σε αφθονία. Επομένως, η φύση των αγαθών που παράγονται με βάση τους συντελεστές αυτούς θα είναι διαφορετική, γεγονός που επηρεάζει το συγκριτικό πλεονέκτημα κάθε χώρας, αλλά και τη φύση των εμπορικών συναλλαγών της. (Hategan, 2012) Η παρουσία της έννοιας του συγκριτικού πλεονεκτήματος και σε αυτή τη θεωρία καθιστά δυνατή τη σύνδεσή της με εκείνη της ανταγωνιστικότητας. Κάθε χώρα πρέπει να αξιοποιήσει αποτελεσματικά και εντατικά τους συντελεστές παραγωγής της προκειμένου να αποκτήσει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι μιας άλλης και μερίδιο στις εξαγωγές συγκεκριμένων αγαθών. Ο βέλτιστος τρόπος για την επίτευξη των παραπάνω συνιστά την έμμεση ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ των χωρών για την απόκτηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι η θεωρία H-O στηρίχθηκε σε διάφορες περιοριστικές υποθέσεις, όπως η ύπαρξη τέλει ανταγωνισμού, οι παρόμοιες τεχνολογίες παραγωγής καθώς και η μη κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής μεταξύ των χωρών. Παράλληλα, ως τμήμα της νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας δεν απέδιδε μεγάλη βαρύτητα στο εμπόριο, ως παράγοντα που συνεισέφερε ουσιαστικά στην ανάπτυξη των χωρών, αλλά ότι τα κέρδη που αποκτούνταν από αυτό ήταν ως επί το πλείστον ευκαιριακά. Οι υποθέσεις αυτές οδήγησαν στην αδυναμία πρακτικής εφαρμογής της θεωρίας, γεγονός που αποδείχθηκε από το παράδοξο του Leontief, στο οποίο προέκυψαν συμπεράσματα αντίθετα από τα αναμενόμενα. Με βάση τα παραπάνω, η διεθνής ανταγωνιστικότητα διαθέτει μια σχετική υπόσταση, αλλά με μικρή δυναμική τόσο στη θεωρία H-O όσο και στη νεοκλασική θεωρία. (J Fagerberg, 1996; Hategan, 2012)

Το συγκριτικό πλεονέκτημα αποτελούσε την κύρια έννοια στην οποία στηριζόταν η εξήγηση του παγκόσμιου εμπορίου μέχρι τη δεκαετία του 1970, οπότε και διαμορφώθηκε η *νέα θεωρία του εμπορίου*. Οι λόγοι ανάδυσης της νέας θεωρίας του εμπορίου ήταν η ανάγκη επεξήγησης νέων μοτίβων που παρατηρούνταν στο διεθνές εμπόριο, και συγκεκριμένα, των εμπορικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν μεταξύ ίδιων βιομηχανιών που αποσκοπούσαν στην επίτευξη αυξανόμενων αποδόσεων κλίμακας, καθώς και η ακαταλληλότητα της έννοιας του συγκριτικού πλεονεκτήματος να ερμηνεύσει αυτά τα φαινόμενα. Οι δύο θεωρίες χαρακτηρίζονται από

διαφορές μεταξύ τους με κυριότερη την προώθηση της χαλάρωσης μιας εκ των κύριων υποθέσεων της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος, εκείνης του τέλειου ανταγωνισμού, από τη νέα θεωρία του εμπορίου και την αντικατάστασή της με την υπόθεση ύπαρξης μονοπωλιακού ανταγωνισμού. Τα επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν για την αντικατάσταση αυτή αφορούσαν τους περιορισμούς που έθετε η υπόθεση του τέλειου ανταγωνισμού στην κατανόηση της διεξαγωγής του εμπορίου και της πραγματικής λειτουργίας της αγοράς και των επιχειρήσεων. Μια ακόμη διαφορά μεταξύ των δύο θεωριών ήταν η απόρριψη της υπόθεσης των σταθερών αποδόσεων κλίμακας από το τη νέα θεωρία του εμπορίου, καθώς αδυνατούσε να ερμηνεύσει τις νέες μορφές εμπορικών συναλλαγών. (Smit, 2010)

Η προέλευση της νέας θεωρίας του εμπορίου βασίστηκε στην παρατήρηση της διεξαγωγής εμπορίου μεταξύ των ίδιων βιομηχανιών διαφορετικών χωρών, που χαρακτηρίζονταν από παρόμοιες συνθήκες ως προς τους συντελεστές παραγωγής, τα φυσικά κληροδοτήματα, αλλά και το συγκριτικό πλεονέκτημα. Επομένως, ελλείπει μεγάλων αποκλίσεων στο συγκριτικό πλεονέκτημα, η νέα θεωρία του εμπορίου αναφέρει πως οι οικονομίες κλίμακας αποτελούν το κύριο στοιχείο που ερμηνεύει και καθορίζει τα μοτίβα του διεθνούς εμπορίου, ειδικότερα του ενδοβιομηχανικού. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να προσανατολίζονται στην επίτευξη οικονομιών κλίμακας μέσω της εξειδίκευσής τους στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Με τον τρόπο αυτό, δύνανται να προσφέρουν διαφοροποιημένα προϊόντα που απαντούν στις ανάγκες των καταναλωτών σε μεγαλύτερη ποικιλία, η προώθηση των οποίων εξυπηρετείται μέσω του εμπορίου μεταξύ των βιομηχανιών των χωρών. Επιπρόσθετα, αναφέρει πως οι επιχειρήσεις που σημειώνουν σημαντικές οικονομίες κλίμακας, καθώς και εκείνες που αποτελούν τους πρώτους συμμετέχοντες στις αγορές, επωφελούνται σε μεγάλο βαθμό και αποτελούν ισχυρούς αντιπάλους τους οποίους δεν μπορούν να ανταγωνιστούν οι νεότερες επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η ύπαρξη των λιγοστών αυτών επιχειρήσεων που χαρακτηρίζονται ως οι επικρατέστεροι ανταγωνιστές οδηγεί στο μονοπωλιακό ανταγωνισμό. (Smit, 2010)

Ακόμη, στη θεωρία τονίζεται ο καίριος ρόλος των κυβερνήσεων για τις βιομηχανίες που χαρακτηρίζονται από σημαντικές οικονομίες κλίμακας, ως προς την ανάπτυξη των κατάλληλων πολιτικών που θα συμβάλλουν στην υποστήριξη και προστασία τους, με την μεταφορά των αυξανόμενων αποδόσεων κλίμακας στις εγχώριες βιομηχανίες. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να είναι σε θέση να στοχεύουν με αποτελεσματικό τρόπο τις βιομηχανίες με σημαντικές οικονομίες κλίμακας έχοντας ολοκληρωμένη πληροφόρηση για αυτές, και να επιδιώκουν την ελάχιστη επίδραση των προωθούμενων πολιτικών στις υπόλοιπες εγχώριες βιομηχανίες. Με βάση όσα προαναφέρθηκαν, διακρίνεται ως πρωτεύον στοιχείο της συγκεκριμένης θεωρίας η ύπαρξη του ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων, ενώ η επισήμανση της σημασίας του ρόλου της κυβερνητικής παρέμβασης για την προφύλαξη των επιχειρήσεων αυτών, συνιστά την ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών. Πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό, η άσκηση κριτικής στην παραπάνω συνιστώσα της θεωρίας περί κυβερνητικής παρέμβασης, με βασικό επιχειρήμα την ανυπαρξία ρεαλισμού των υποθέσεων στις οποίες στηρίζεται. Παρ' όλα αυτά, η δυναμική του ανταγωνισμού μεταξύ των χωρών διαφαίνεται και σε αυτή τη θεωρία. (Smit, 2010)

Καταλήγοντας, οι θεωρίες του διεθνούς εμπορίου που αναφέρθηκαν επιδιώκουν να επεξηγήσουν τους λόγους και τους τρόπους με τους οποίους λαμβάνει χώρα το εμπόριο μεταξύ των χωρών. Η έμμεση αναφορά στην ανταγωνιστικότητα στο περιεχόμενο των θεωριών αυτών, συνίσταται στην προσπάθεια κάθε χώρας να χρησιμοποιήσει τις κατάλληλες πρακτικές προκειμένου να βελτιώσει την παραγωγή της και περαιτέρω να καταλάβει μια ζωτική θέση στο διεθνές εμπόριο. Ωστόσο, έχουν καταγραφεί και άλλες αναλύσεις που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα και πρόβαλλαν νέες έννοιες και παράγοντες που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό και τη δόμηση της σημερινής έννοιας της ανταγωνιστικότητας. Μεταξύ αυτών διακρίνονται οι έννοιες της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας, τη σπουδαιότητα των οποίων συμπεριέλαβε στο έργο του και τόνισε ο Joseph Schumpeter. (Bris & Caballero, 2015)

Ειδικά, ισχυριζόταν ότι οι δυο έννοιες επηρέαζαν σε μεγάλο βαθμό την οικονομική ανάπτυξη και αποτελούσαν τις κινητήριες δυνάμεις των δομικών αλλαγών των επιχειρήσεων και των παραγόμενων, από αυτές, αγαθών και υπηρεσιών. Σε ό,τι αφορά την καινοτομία, αναφέρθηκε στον όρο της «δημιουργικής καταστροφής», δηλαδή στην αναδιάρθρωση των βιομηχανιών, έτσι ώστε να υπάρχουν ριζικές μεταβολές στον τρόπο με τον οποίο αυτές λειτουργούν, αποβάλλοντας τις προγενέστερες μεθόδους και εισάγοντας νέες που χαρακτηρίζονται από περισσότερη πρωτοτυπία. Παράλληλα, αναγνώρισε τη μεγάλη σημασία του ρόλου των επιχειρηματιών, αναφέροντας πως η επιχειρηματικότητα σχετίζεται με την ορθή εκμετάλλευση των ευρημάτων της επιστημονικής κοινότητας, γεγονός που επιδρά στις επενδύσεις και την οικονομική μεγέθυνση. (Śledzik, 2013) Επιπρόσθετα, ο ρόλος της τεχνολογίας και καινοτομίας στην ανταγωνιστικότητα τονίστηκε και στο έργο του Robert Solow, που είχε ως αντικείμενο την αναζήτηση και ανάλυση των αιτιών που συντέλεσαν στην επίτευξη της οικονομικής μεγέθυνσης στις ΗΠΑ. (Farrugia, 2002)

Σύμφωνα με τα παραπάνω, παρατηρείται ότι υπάρχει μια **αξιόλογη σύνδεση** μεταξύ των εννοιών της **καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας** με εκείνη της **ανταγωνιστικότητας**, διότι λειτουργούν ως κινητήριοι μοχλοί στη διαφοροποίηση της παραγωγικής διαδικασίας, και της ποιότητας των τελικών προϊόντων τους, συντελώντας κατά τον τρόπο αυτό στην αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους. Σε ένα επόμενο στάδιο, το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων διαμορφώνει και τη συνολική ανταγωνιστικότητα των χωρών, καθώς αποτελούν τη βάση των εθνικών οικονομιών, καθιστώντας την ενσωμάτωση της καινοτομίας και επιχειρηματικότητας σε μια οικονομία ως στοιχείο καίριας σημασίας.

2.3. Εννοιολογικές συλλήψεις της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των εθνών

2.3.1. Προσεγγίσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η αναφορά στην ανταγωνιστικότητα παρουσιάζεται ολοένα και συχνότερη, καθώς έχει αποτελέσει αντικείμενο πληθώρας μελετών, ερευνών και αναλύσεων που επιδιώκουν να αποσαφηνίσουν το περιεχόμενό της, τους καθοριστικούς της παράγοντες καθώς και τις μεθόδους μέτρησής της. (Hategan, 2012) Πρόκειται για μια έννοια που είναι ιδιαίτερα σύνθετη και πολύπλοκη, επειδή διαθέτει πολλές διαστάσεις, μπορεί να εφαρμοστεί και διαρθρωθεί σε διάφορα επίπεδα, χαρακτηρίζεται από ποικιλία παραγόντων που χρειάζεται να διευκρινιστούν, και μεταβάλλεται εννοιολογικά διαρκώς προκειμένου να προσαρμοστεί στις αλλαγές. (Bhawsar & Chattopadhyay, 2015)

Ωστόσο, οι συνιστώσες της ανταγωνιστικότητας που αποτελούν αντικείμενο εξέτασης σε κάθε μια από τις προαναφερθείσες εργασίες διαφοροποιούνται, ενώ μεταβάλλεται και η σκοπιά της ανάλυσης και η επιχειρηματολογία του κάθε συγγραφέα. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η **αδυναμία εντοπισμού αναλύσεων που να περιλαμβάνουν το σύνολο των μεταβλητών της ανταγωνιστικότητας**, γεγονός που αποδεικνύει την περιπλοκότητα της έννοιας. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τον μεγάλο όγκο της βιβλιογραφίας που έχει συσσωρευθεί με θέμα τον προσδιορισμό της, **δεν υπάρχει ένας κοινός και καθολικός ορισμός**, που να βρίσκεται σε ισχύ. Η πολύπλοκη φύση της έννοιας, η δυσκολία της συνολικής αποσαφήνισης των μεταβλητών που τη συνθέτουν, και η διάσταση στις απόψεις των συμμετεχόντων συγγραφέων στη συζήτηση είναι οι κύριοι λόγοι της αδυναμίας συναίνεσης σε έναν κοινό ορισμό. Τέλος, έχουν καταγραφεί αρκετές περιπτώσεις όπου η ίδια η υπόσταση της έννοιας αμφισβητείται, ιδιαίτερα όταν το πεδίο αναφοράς είναι οι εθνικές οικονομίες, γεγονός που ενισχύει ακόμη περισσότερο τη δυσκολία προσδιορισμού της. Στη συνέχεια, ακολουθούν οι κύριες προσεγγίσεις πάνω στο ζήτημα που απαντώνται στη βιβλιογραφία και παρουσιάζονται ορισμένοι διατυπωμένοι ορισμοί που τις αντιπροσωπεύουν.

Ένα πρώτο ρεύμα σκέψης προσεγγίζει την εθνική ανταγωνιστικότητα υπό την οπτική γωνία της **ανταγωνιστικότητας των τιμών και των εμπορικών επιδόσεων**. (Berger, 2008; Waheeduzzaman & Ryans, 1996) Η οπτική αυτή απορρέει από την υιοθέτηση και διεύρυνση της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος, στην οποία οι τιμές ή τα κόστη των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών αποτελούν το πρωτεύον κριτήριο που καθορίζει την εξαγωγική δραστηριότητα μιας χώρας. (Waheeduzzaman & Ryans, 1996) Συγκεκριμένα, υπό τη σκοπιά αυτή, τα κράτη λειτουργούν όπως οι επιχειρήσεις και συμμετέχουν στο εμπόριο ανταγωνιζόμενα με βασική τους επιδίωξη την απόκτηση μεριδίων στις διεθνείς αγορές, εξάγοντας τα προϊόντα και τις υπηρεσίες στα οποία διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα ως προς τις σχετικές τιμές τους συγκριτικά με άλλα κράτη. (Berger, 2008; Ketels, 2016) Επομένως, η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας εκφράζεται ως το επίπεδο της εξαγωγικής της ικανότητας με στόχο τη διατήρηση της σταθερότητας του εξωτερικού ισοζυγίου της (ή αλλιώς του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών), δηλαδή την εξισορρόπηση του κόστους των εισαγωγών και του κέρδους των εξαγωγών. (Ketels, 2016) Στο παραπάνω πλαίσιο, οι πραγματικές συναλλαγματικές ισοτιμίες θεωρούνται ως ένα σημαντικό στοιχείο αποτίμησης του τρέχοντος επιπέδου ανταγωνιστικότητας μιας χώρας αλλά και ως εργαλείο διαχείρισης και

μεταβολής της τρέχουσας αυτής κατάστασης με τη χρήση των κατάλληλων πρακτικών. (Berger, 2008) Τα παραπάνω αποτυπώνονται με σαφή τρόπο στον μακροοικονομικό ορισμό που αποδίδει ο Boltho στη διεθνή ανταγωνιστικότητα και είναι ο εξής:

«Ο επιθυμητός βαθμός της διεθνούς ανταγωνιστικότητας στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να οριστεί ως το επίπεδο των πραγματικών συναλλαγματικών ισοτιμιών, το οποίο, σε συνδυασμό με τις κατάλληλες εγχώριες πολιτικές, εξασφάλιζε το εσωτερικό και (με την ευρεία έννοια) το εξωτερικό ισοζύγιο.» (Boltho, 1996), ο οποίος προσδίδει στην έννοια μια βραχυχρόνια προοπτική και την συσχετίζει με τις δράσεις και πολιτικές που υιοθετούνται, εφαρμόζονται, και τελικώς, επηρεάζουν τις σχετικές τιμές των αγαθών. (Lall, 2001)

Η παραπάνω συλλογιστική έχει αποτελέσει αντικείμενο επικρίσεων, αναφορικά με την υιοθέτηση της άποψης ότι τα κράτη λειτουργούν με παρόμοιο τρόπο με τις επιχειρήσεις. Η επιχειρηματολογία που έχει αναπτυχθεί με σκοπό να την αντικρούσει αφορά την αδυναμία των κρατών να τερματίσουν τη λειτουργία και δραστηριοποίησή τους με τον ίδιο τρόπο όπως οι επιχειρήσεις, καθώς και τη δυνατότητα των χωρών να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που προκύπτουν όταν άλλα κράτη απολαμβάνουν μεγαλύτερη ευημερία. (Ketels, 2016)

Παράλληλα, μια εναλλακτική προσέγγιση που συσχετίζει την εθνική ανταγωνιστικότητα με τις επιδόσεις μιας χώρας στο εμπόριο, εκφρασμένες ως προς τις εξαγωγές, εισαγωγές, το εμπορικό ισοζύγιο, εστιάζει σε διαφορετικούς παράγοντες από τις τιμές και τα κόστη που προσδιορίζουν το συγκριτικό της πλεονέκτημα στα προϊόντα και τις υπηρεσίες και άρα την εξαγωγική της ικανότητα, όπως το εύρος και η ποιότητα των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού, ο βαθμός ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών στην παραγωγή, η ορθή αξιοποίηση του κεφαλαίου, η διαχείριση και οργάνωση, οι κυβερνητικές πολιτικές κ.λπ. που συμβάλλουν στη διαφοροποίηση της ποιότητας και την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας (Waheeduzzaman & Ryans, 1996) Επομένως, αναγνωρίζεται η εξάρτηση της ανταγωνιστικότητας από το βαθμό ανάπτυξης αυτών των παραγόντων σε μια χώρα. (Waheeduzzaman & Ryans, 1996) Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που αποτυπώνει αυτή την οπτική είναι η εργασία του Fagerberg πάνω στο ζήτημα της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, ο οποίος απορρίπτει την επικρατούσα άποψη πως η ανταγωνιστικότητα καθορίζεται μόνο από τα σχετικά κόστη ανά μονάδα εργασίας. Αντίθετα, σύμφωνα με τον J. Fagerberg (1988), *«οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τις διαφορές στη διεθνή ανταγωνιστικότητα και τη μεγέθυνση μεταξύ των χωρών είναι η τεχνολογική ανταγωνιστικότητα και η ικανότητα να ανταγωνίζονται στην παράδοση των εμπορευμάτων.»*

Επιπρόσθετα, η άποψη που φαίνεται ότι έχει επικρατήσει μεταξύ των ακαδημαϊκών μελετητών για την εθνική ανταγωνιστικότητα περιλαμβάνει τη διαχείρισή της ως χρήσιμο εργαλείο για τα κράτη προκειμένου να εξασφαλίσουν τη **διατήρηση και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου** των πολιτών τους. (Waheeduzzaman & Ryans, 1996) Ενδεικτικοί ορισμοί που αποτυπώνουν αυτή την άποψη έχουν διατυπωθεί στην πάροδο του χρόνου και παρατίθενται στη συνέχεια:

«Η ανταγωνιστικότητα είναι ο βαθμός στον οποίο ένα κράτος μπορεί, υπό ελεύθερες και δίκαιες συνθήκες της αγοράς, να παράγει αγαθά και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις δοκιμές των διεθνών αγορών ενώ ταυτόχρονα διατηρεί ή επεκτείνει τα πραγματικά εισοδήματα των πολιτών του.» Report of the President's Commission on Industrial Competitiveness, 1985 (όπως αναφέρεται στο Waheeduzzaman & Ryans, 1996)

«Η εθνική ανταγωνιστικότητα αναφέρεται στην ικανότητα μιας χώρας να δημιουργεί, παράγει, διανέμει και/ ή να παρέχει προϊόντα στο διεθνές εμπόριο ενώ κερδίζει αυξανόμενες αποδόσεις επί των πόρων της.» (Scott and Lodge, 1985) (όπως αναφέρεται στο Bris & Caballero, 2015)

«Η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως «η ικανότητά μας να παράγουμε αγαθά και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις δοκιμές του διεθνούς ανταγωνισμού, ενώ οι πολίτες μας απολαμβάνουν ένα βιοτικό επίπεδο το οποίο τόσο αυξάνεται όσο και είναι βιώσιμο» Tyson, 1992 (όπως αναφέρεται στο Mulatu, 2016)

«Η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως «η ικανότητα να διατηρηθεί, σε μια παγκόσμια οικονομία, μια αποδεκτή μεγέθυνση στο πραγματικό βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού με μια αποδεκτή δίκαιη κατανομή, ενώ παρέχεται αποτελεσματικά απασχόληση για ουσιαστικά όλους όσους μπορούν και επιθυμούν να εργαστούν και το επιτυγχάνουν αυτό χωρίς να μειώνουν την προοπτική μεγέθυνσης στο βιοτικό επίπεδο των μελλοντικών γενεών.» Hickman (όπως αναφέρεται στο Arslan & Tatlidil, 2012)

«Η εθνική ανταγωνιστικότητα είναι η ικανότητα μιας εθνικής οικονομίας να λειτουργεί εξασφαλίζοντας μια αυξανόμενη ευημερία για τους πολίτες της καθώς η παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής της μεγεθύνεται βιώσιμα. Η ικανότητα αυτή υλοποιείται μέσα από τη διατήρηση ενός περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις της και άλλα ιδρύματα ώστε να δημιουργούν, χρησιμοποιούν και να πωλούν προϊόντα και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού και τους μεταβαλλόμενους κοινωνικούς κανόνες. (Chikán, 2008)

Ο Aiginger ορίζει την ανταγωνιστικότητα ως «η ικανότητα δημιουργίας ευημερίας» (Aiginger, 2006)

Στους παραπάνω ορισμούς, η ανταγωνιστικότητα αντιμετωπίζεται ως μέσο που χρησιμεύει στην επίτευξη του τιθέμενου στόχου, δηλαδή, τη διατήρηση και μεγέθυνση της ευημερίας και του βιοτικού επιπέδου που απολαμβάνουν οι πολίτες μιας χώρας. Το βιοτικό επίπεδο συνίσταται στα υψηλά επίπεδα εισοδήματος και τη δίκαιη κατανομή του, στην πρόσβαση σε ποιοτικές υποδομές (υγείας, εκπαίδευσης, κ.λπ.) από το σύνολο των πολιτών, και στην ικανοποίηση των άυλων αναγκών τους που βελτιώνει περαιτέρω την ποιότητα ζωής τους, και για το λόγο αυτό πρέπει να αποτελεί στόχο κάθε κράτους η προσφορά υψηλών συνθηκών διαβίωσης για τους πολίτες του. Προκειμένου αυτό να συμβεί, θα πρέπει να επιδιώκεται η μακροπρόθεσμη μεγέθυνση της οικονομίας, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι χώρες θα πρέπει να παράγουν τους κατάλληλους μηχανισμούς και πολιτικές και να αξιοποιούν όλες τις ευκαιρίες και δυνατότητες που παρουσιάζονται προκειμένου να ενισχύσουν αυτές τις προσφερόμενες συνθήκες στους πολίτες. Επομένως, ο βαθμός στον οποίο μια χώρα ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις αυτές συνιστά την «ικανότητά» της, στοιχείο στο οποίο παρατηρείται πως εστιάζουν όλες οι παραπάνω εννοιολογικές συλλήψεις. Αξιολογώντας ως δεδομένη και ορθή τη σύνδεση της

ανταγωνιστικότητας με το βιοτικό επίπεδο, είναι σημαντικό να αποδοθεί προσοχή στην δεύτερη πτυχή του όρου, καθώς αποτελεί τον κινητήριο μοχλό όλων όσων προαναφέρθηκαν.

Η δεύτερη πτυχή, που θίγεται από τους ορισμούς, αναφέρεται στην παραγωγή και διανομή προϊόντων και υπηρεσιών που πληρούν υψηλές προδιαγραφές και μπορούν να επικρατήσουν στο διεθνή ανταγωνισμό. Η παραγωγικότητα αποτελεί ένα ιδιαίτερα καίριο στοιχείο για τα έθνη καθώς επηρεάζει άμεσα την πορεία των οικονομιών, και ιδιαίτερα την οικονομική μεγέθυνση. Η οικονομική μεγέθυνση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την βελτίωση της παραγωγικότητας, δηλαδή την αύξηση της παραγωγής αναφορικά με την αποδοτικότερη αξιοποίηση των συντελεστών της. Επομένως, η εστίαση σε αυτό το ζωτικό στοιχείο της οικονομίας χαρακτηρίζεται από μεγάλη σημασία επειδή μπορεί να αποτελέσει λειτουργικό εργαλείο κάθε χώρας για την επίτευξη της ευημερίας και τη διάχυση των θετικών της αποτελεσμάτων στους πολίτες. Συμπερασματικά, η εξέταση των παραγόντων που ενυπάρχουν στην παραγωγικότητα και την διαμορφώνουν αποτελεί τη καίρια συνιστώσα κατανόησης της θέσης και κατάστασης κάθε οικονομίας και την ανάπτυξη κατάλληλων πρακτικών για τη βελτίωση τους με απώτερο στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας, και άρα του επιπέδου διαβίωσης. Αυτός είναι και ο λόγος που αποδίδεται η έννοια της ανταγωνιστικότητας σε αυτούς τους παράγοντες, καθώς λειτουργεί ως ένα μέσο σύγκρισης της ικανότητας που διαθέτει κάθε χώρα να τους αξιοποιεί με το βέλτιστο τρόπο.

Το «Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα των Εθνών» του Michael Porter

Το πιο αντιπροσωπευτικό έργο στη σύνδεση της ανταγωνιστικότητας με το βιοτικό επίπεδο και την παραγωγικότητα αλλά και το έναυσμα στην εντατικοποίηση της συζήτησης και τη μεγέθυνση της βιβλιογραφίας ήταν, «Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των εθνών», του Michael Porter. Η προσέγγιση του Porter συγκέντρωσε το ενδιαφέρον πολλών αναλυτών που είτε υποστήριζαν τη θέση του είτε άσκησαν κριτική σε αυτή σχετικά με την απουσία συνοχής της έννοιας του ανταγωνισμού των εθνών. Αρχικά, στην εργασία του ο Porter διαπιστώνει την απουσία συνεκτικού ορισμού για την εθνική ανταγωνιστικότητα και τονίζει ότι οι προγενέστερες προσεγγίσεις χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες ελλείψεις και αδυνατούν να συλλάβουν με ολοκληρωμένο τρόπο την έννοια. Για τον λόγο αυτό, επισημαίνει ως κύριο καθοριστικό παράγοντα της εθνικής ανταγωνιστικότητας, τα **εθνικά επίπεδα παραγωγικότητας**, τα οποία στηρίζονται στην ικανότητα των επιχειρήσεων να εκμεταλλεύονται βέλτιστα τους συντελεστές παραγωγής προκειμένου να επιτυγχάνουν υψηλά επίπεδα παραγωγής. Αιτιολογεί τη θέση του αναφέροντας πως η παραγωγικότητα συμβάλλει στην παροχή ικανοποιητικού βιοτικού επιπέδου για τους πολίτες του κράτους, το οποίο με τις κατάλληλες πρακτικές θα αναβαθμίζεται διαρκώς. (Porter, 1990)

Από τα παραπάνω προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

- η σύνδεση της ανταγωνιστικότητας με το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών αποδίδουν στην έννοια ένα **μακροπρόθεσμο χαρακτήρα**, γεγονός που την καθιστά ιδιαίτερα σημαντική για τα κράτη, καθώς πρωτεύουσα προτεραιότητά τους αποτελεί η προσφορά υψηλών επιπέδων ευημερίας.

- αναδεικνύεται ο **σημαντικός ρόλος των επιχειρήσεων**, ως βάσης της εθνικής ανταγωνιστικότητας. Κύρια επιδίωξη των επιχειρήσεων θα πρέπει να είναι τόσο η αύξηση όσο και η αναβάθμιση της παραγωγής, μέσω της προώθησης της καινοτομίας για την ανάπτυξη νέων και αποτελεσματικότερων μεθόδων παραγωγής, της χρήσης νέων τεχνολογιών, του προσανατολισμού στις επενδύσεις στην Ε&Α, προκειμένου να βελτιώνεται η ποιότητα των παρεχόμενων προϊόντων. Η συνεχής διαδικασία της αναζήτησης και εξέλιξης καθιστά τις επιχειρήσεις ικανές να ανταπεξέρχονται στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού, να επιβιώνουν έναντι των αντιπάλων και να παρέχουν βελτιωμένα προϊόντα που απαντούν στις ανάγκες τις εγχώριας και ξένης ζήτησης. (Porter, 1990)

Παράλληλα, τονίζει ότι τα κράτη θα πρέπει να προωθούν συγκεκριμένους βιομηχανικούς τομείς προκειμένου να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους, καθώς δεν είναι εφικτό να ενισχυθούν όλοι οι τομείς μιας εθνικής οικονομίας εξαιτίας της ύπαρξης πεπερασμένων πόρων παραγωγής. Είναι απαραίτητη η **στροφή προς την εξειδίκευση** σε εκείνους τους **κλάδους που διαμορφώνουν βιώσιμα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα** μέσω των προαναφερθέντων εξειδικευμένων διαδικασιών βελτίωσης των παραγόμενων προϊόντων και την περαιτέρω ενίσχυσή τους υπό το πρίσμα του διεθνούς εμπορίου και των ξένων επενδύσεων. Επίσης, υπογραμμίζει την αδυναμία της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος να εξηγήσει το ρόλο που διαδραματίζει ο ανταγωνισμός των εθνών στην ενίσχυση των εθνικών οικονομιών και την βελτίωση του επιπέδου ευημερίας εξαιτίας της περιοριστικής θεώρησης της ωφέλειας των χωρών μέσω της εντατικής αξιοποίησης των συντελεστών παραγωγής που βρίσκονται σε αφθονία. Στη θέση του συγκριτικού πλεονεκτήματος τοποθετείται η **έννοια του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος των εθνών**, που εκφράζει εκείνους τους παράγοντες που καθιστούν μια χώρα ως το κατάλληλο περιβάλλον για την αποτελεσματική ανάπτυξη των επιχειρήσεων που τους προσφέρει τις βέλτιστες συνθήκες προκειμένου να καινοτομούν, διαφοροποιούν τα προϊόντα τους, και τελικώς, να ανταγωνίζονται διεθνώς. (Porter, 1990)

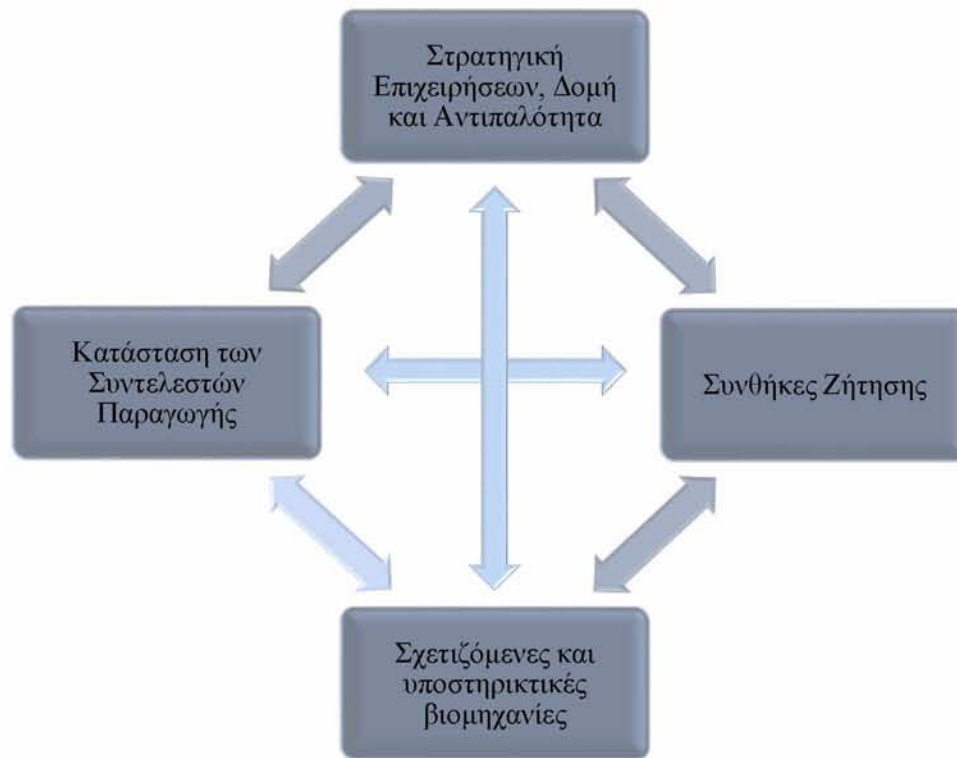
Ο Porter εισήγαγε την έννοια του «**διαμαντιού του εθνικού πλεονεκτήματος**», ένα σύνολο τεσσάρων παραγόντων, που οριοθετούν το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις, εξελίσσονται και ανταγωνίζονται. Οι παράγοντες αυτοί λειτουργούν ως ένα ενιαίο σύστημα, αλληλοεπιδρούν και αλληλεξαρτώνται και το επίπεδο ανάπτυξής τους προσδιορίζει τη δυνατότητα διαμόρφωσης εθνικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, καθώς και της ανταγωνιστικής δυναμικής κάθε χώρας. Οι τέσσερις αυτοί παράγοντες είναι οι εξής:

- **Κατάσταση των συντελεστών παραγωγής** – αναφορά σε εξαιρετικά εξειδικευμένους και όχι τυπικούς συντελεστές παραγωγής που προκύπτουν από μεγάλο ύψος επενδύσεων από την πλευρά του κράτους και είναι ιδιαίτερα δύσκολο να απαντηθούν σε άλλες χώρες
- **Συνθήκες ζήτησης** – η δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος σχετίζεται με την παρουσία δυναμικής εγχώριας αγοράς με υψηλές απαιτήσεις. Στην περίπτωση αυτή, η ζήτηση είναι εξειδικευμένη, και προσφέρει κίνητρο αλλά και ένα καθεστώς εγρήγορσης στις επιχειρήσεις να καλύψουν τις διαφοροποιημένες ανάγκες του κοινού.

- **Σχετιζόμενες και υποστηρικτικές βιομηχανίες** – αναφέρεται σε βιομηχανίες που είτε αναλαμβάνουν το ρόλο της παροχής εισροών και είναι διεθνώς ανταγωνιστικές είτε σε ανάλογες βιομηχανίες της εγχώριας οικονομίας όπου απαντάται ανταγωνισμός. Κοινό χαρακτηριστικό αποτελεί η συνεχής και άμεση αλληλεπίδραση, η ανταλλαγή και μετάδοση μεθόδων καινοτομίας και πληροφοριών που ενισχύει τη διαδικασία βελτίωσης των επιχειρήσεων ενώ διαφοροποιούνται οι αναπτυσσόμενες σχέσεις μεταξύ των βιομηχανιών. Στην πρώτη περίπτωση διαμορφώνονται συνθήκες συνεργασίας ενώ στη δεύτερη συνθήκες ανταγωνισμού και ανακάλυψης αποτελεσματικότερων μεθόδων παραγωγής και αναμόρφωσης του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.
- **Στρατηγική Επιχειρήσεων, Δομή και Αντιπαλότητα** – σχετίζεται με την επίδραση που ασκούν οι αναπτυγμένες δομές του εθνικού περιβάλλοντος στις διαδικασίες δραστηριοποίησης και λειτουργίας των επιχειρήσεων. Σε αυτές περιλαμβάνονται η οργάνωση και διαχείριση των εγχώριων αγορών, επηρεάζοντας τις βασικές επιδιώξεις που θέτουν οι επιχειρήσεις. Όλα τα παραπάνω επιδρούν στη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος από τις επιχειρήσεις, ενώ ακόμη τα προσωπικά κίνητρα των εργαζομένων είναι εξίσου σημαντικά για μια χώρα καθώς οριοθετούν το βαθμό ποιότητας του εργατικού δυναμικού. Ωστόσο, η θεμελιώδης μεταβλητή που δρα καθοριστικά στην απόκτηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος είναι η ύπαρξη ισχυρών εγχώριων αντιπάλων. Οι επιχειρήσεις ωθούνται σε πρακτικές διερεύνησης εναλλακτικών και καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και προσφοράς βελτιωμένων προϊόντων και υπηρεσιών, που συνολικά είναι αποτελεσματικότερες από αυτές των ανταγωνιστών τους, προκειμένου να τους ξεπεράσουν, να μεγεθυνθούν, να αποκτήσουν μεγαλύτερα μερίδια στην αγορά και να προεξοφλήσουν την βιωσιμότητα των ανταγωνιστικών τους πλεονεκτημάτων. (Porter, 1990)

Συνολικά, οι παραπάνω παράγοντες σχηματίζουν ένα διαμάντι, η δομή του οποίου παρουσιάζεται στο Σχήμα 2.1., και προσδιορίζουν τη δυναμική του ανάλογα με το βαθμό ανάπτυξης στην οποία βρίσκεται κάθε ένας από αυτούς. Αυτό σημαίνει ότι η υστέρηση στην ανάπτυξη σε οποιονδήποτε από αυτούς, έχει αντίστοιχες άμεσες επιπτώσεις και στους υπόλοιπους, με αποτέλεσμα τη συγκρότηση ενός αδύναμου εθνικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Επιπρόσθετα, ξεχωρίζει τις μεταβλητές της αντιπαλότητας των επιχειρήσεων και της γεωγραφικής συγκέντρωσης των σχετικών και υποστηρικτικών βιομηχανιών ως τις σημαντικότερες που επιδρούν στον προσδιορισμό του «εθνικού διαμαντιού», καθώς η μεγάλου μεγέθους ανάπτυξη αυτών επηρεάζει το επίπεδο μεγέθυνσης των υπολοίπων. Ένα ισχυρό διαμάντι προκαλεί μεγάλο αντίκτυπο στην εθνική οικονομία, γεγονός που καταδεικνύει το ρόλο του ως ιδιαίτερα καίριο και λειτουργικό για ένα κράτος. Μεταξύ άλλων, διαμορφώνονται οι κατάλληλες συνθήκες για την εδραίωση clusters βιομηχανιών εντός μιας χώρας, δηλαδή η γεωγραφική συγκέντρωση βιομηχανιών που είναι ανταγωνιστικές και σχηματίζουν σχέσεις αλληλεπίδρασης και συνεργασίας, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την ανταγωνιστικότητα άλλων βιομηχανιών. Τα clusters χαρακτηρίζονται από την προσέλκυση προμηθευτών υψηλών προδιαγραφών και επιθυμητής εξειδικευμένης ζήτησης, την ανταλλαγή τεχνολογικής καινοτομίας και διακίνηση πληροφοριών μεταξύ των βιομηχανιών, στοιχεία που βελτιώνουν αποτελεσματικά τη λειτουργία και μακροπρόθεσμα το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα. (Porter, 1990)

Σχήμα 2.1 Προσδιοριστικοί παράγοντες (Διαμάντι) του εθνικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος

Πηγή: Porter, 1990, Ιδία επεξεργασία

Τέλος, στο έργο του ο Porter εξετάζει τη φύση της συμμετοχής των κυβερνήσεων στη συγκρότηση της εθνικής ανταγωνιστικότητας, απορρίπτοντας τα επιχειρήματα των υποστηρικτών είτε της άποψης του παρεμβατικού ρόλου των κυβερνήσεων για την προώθηση της ανταγωνιστικότητας είτε την αντίθετη άποψη της απουσίας παρεμβολών στο τρόπο λειτουργίας της οικονομίας. Ισχυρίζεται ότι οι παρεμβάσεις των κυβερνήσεων θα πρέπει να είναι έμμεσες με στόχο να ενεργοποιήσουν αποδοτικά όλες τις συνιστώσες του διαμαντιού, προοπτική που δύναται να επιτευχθεί με την παρακίνηση των επιχειρήσεων να θέτουν νέους στόχους, να βελτιώνουν τις δραστηριότητές τους και τις επιδόσεις τους, να αναζητούν διαρκώς εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό και να επενδύουν στην E&A αλλά και τη σύσταση του κατάλληλου περιβάλλοντος που θα τις ωθεί σε όλα τα παραπάνω. Οι κυβερνήσεις οφείλουν να θωρακίζουν τον μακροπρόθεσμο χαρακτήρα του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που παράγουν οι επιχειρήσεις, προωθώντας μη διαστρεβλωτικές πολιτικές που μειώνουν την απόδοσή τους. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις οφείλουν να θέτουν δελεαστικά κίνητρα για την προσέλκυση επενδύσεων που θα εξασφαλίζουν την βιωσιμότητα συντελεστών- κλειδιών στην παραγωγή των επιχειρήσεων, να μην δημιουργούν εμπόδια στις επιχειρήσεις με παρεμβολές που στοχεύουν σε μεταβολές των τιμών των παραγωγικών συντελεστών και να αποθαρρύνουν με τις κατάλληλες πολιτικές την παρουσία ισχυρών μονοπωλίων που θέτουν σε κίνδυνο τη συνεκτικότητα του «εθνικού διαμαντιού» και την ανταγωνιστικότητα της χώρας. (Porter, 1990)

Η αδιαμφισβήτητη επιτυχία του έργου του Porter έγκειται στο μέγεθος της απήχησης που απέκτησε τόσο στην ακαδημαϊκή κοινότητα όσο και στους υπεύθυνους φορείς διαμόρφωσης

πολιτικής και στην τοποθέτηση της συζήτησης για το ζήτημα στο προσκήνιο. Η **παραγωγικότητα** έχει αναγνωριστεί ως ένα **ζωτικό στοιχείο στην ανάλυση της ανταγωνιστικής δύναμης μιας χώρας**, και χρησιμοποιείται ως εργαλείο εξέτασης σε συγκριτικές αξιολογήσεις των χωρών από διάφορους ακαδημαϊκούς μελετητές αλλά και από τα εθνικά όργανα που είναι αρμόδια για την ανάπτυξη κατάλληλων πολιτικών που συντελούν στην περαιτέρω ώθηση της ανταγωνιστικότητας. Παραδείγματα που έχουν εντοπιστεί στη βιβλιογραφία είναι η μελέτη των Grilo και Koorman, που υιοθετούν την οπτική πως «*Το βιοτικό επίπεδο είναι μια ουσιαστική μέτρηση της ανταγωνιστικότητας*» και «*Η έννοια της ανταγωνιστικότητας μεταφράζεται ως ενίσχυση της ευημερίας των πολιτών*», και χρησιμοποιούν τις διαφοροποιήσεις στην παραγωγικότητα προκειμένου να αξιολογήσουν τις διαφορές των επιπέδων ανταγωνιστικότητας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ, ιδιαίτερα τη συμμετοχή των μεγαλύτερων τομέων των δύο οικονομιών στην παραγωγικότητα της εργασίας. (Grilo & Koorman, 2006)

Παράλληλα, η επιρροή του πλαισίου που έθεσε ο Porter αντικατοπτρίζεται και σε επίπεδο εθνικών φορέων από την ανάθεση της ανάλυσης της ανταγωνιστικότητας του Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ) στον ίδιο και τον Ketels, με κύρια επιδίωξη την παροχή κατευθύνσεων και συμβουλών στα αρμόδια όργανα χάραξης πολιτικής αναφορικά με τα κύρια σημεία της οικονομίας τα οποία χρειάζονται περαιτέρω βελτίωση για την αύξηση της εθνικής ανταγωνιστικότητας. (Porter & Ketels, 2003) Και στην περίπτωση αυτή, η παραγωγικότητα τίθεται ως ο ακρογωνιαίος λίθος της οικονομίας της χώρας, και δη της αύξησης του βιοτικού της επιπέδου, και για το λόγο αυτό τόσο η αξιολόγηση της επίδοσης της βρετανικής οικονομίας και ο εντοπισμός των αδύναμων σημείων της όσο και οι αντίστοιχες προτάσεις στρέφονται γύρω από αυτήν και τους προσκείμενους παράγοντες που την επηρεάζουν. Επομένως, προτείνεται η μεγέθυνση των δημοσίων επενδύσεων στην εκπαίδευση, στα ιδρύματα σχετικά με την έρευνα και την επιστήμη και στις μεταφορικές υποδομές, η εντονότερη προσπάθεια δημιουργίας και ενίσχυσης των επιχειρηματικών clusters, η μεγαλύτερη προσοχή στην περιφερειακή ανάπτυξη, η ρύθμιση του οικονομικού περιβάλλοντος σε επίπεδο πολιτικής με στόχο την ενδυνάμωση των προοπτικών αύξησης της παραγωγικότητας και η περαιτέρω τροποποίηση των επιχειρηματικών στρατηγικών προς την ενσωμάτωση της καινοτομίας και τη διαφοροποίηση των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών. (Porter & Ketels, 2003)

Τέλος, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται στη βιβλιογραφία ότι η προσοχή έχει στραφεί σε μια διαφορετική διάσταση που ασκεί έντονες επιρροές στην ανταγωνιστικότητα μιας χώρας, μέσω της καταλυτικής της συνεισφοράς στην αύξηση των επιπέδων της παραγωγικότητας και τη διαφοροποίηση των τελικών προϊόντων και εν τέλει, στην ενδυνάμωση των εθνικών οικονομιών. Το περιεχόμενο της διάστασης αυτής αφορά την προσαρμοστικότητα που χαρακτηρίζει τα επιμέρους στοιχεία μιας χώρας στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του περιβάλλοντος, και ανήκουν στο ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό της σύστημα. Συγκεκριμένα, η προσαρμοστικότητα έγκειται στην ικανότητα των επιχειρήσεων να πραγματοποιούν τροποποιήσεις στις διαδικασίες παραγωγής τους, να εστιάζουν στην ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών και να προωθούν την καινοτομία. Επίσης, αναφέρεται στην διαμόρφωση στρατηγικών από τα αρμόδια όργανα χάραξης πολιτικής που στοχεύουν στον κατάλληλο μετασχηματισμό του οικονομικού περιβάλλοντος με τέτοιο τρόπο ώστε να συμβάλλει στην υποστήριξη αυτών των επιχειρησιακών δράσεων. Οι υποστηρικτές της παραπάνω οπτικής, σε ένα πρώτο στάδιο προσανατολίζονται στη διερεύνηση του βαθμού

ανάπτυξης των διαφόρων συνιστωσών που συνθέτουν την ικανότητα προσαρμογής των επιχειρήσεων και του ευρύτερου εθνικού οικονομικού συστήματος και σε ένα δεύτερο στάδιο στον προσδιορισμό των περιθωρίων της περαιτέρω ενδυνάμωσής τους και τη σύνταξη συγκεκριμένων προτάσεων για κάθε περίπτωση. (Berger, 2008)

Οι συνιστώσες αυτές περιλαμβάνουν, αναφορικά με το επίπεδο των επιχειρήσεων, την ποιότητα των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και τον προσανατολισμό στην αναβάθμισή τους, τις αυξανόμενες επενδύσεις στην Ε&Α και τις διασυνδέσεις με ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια με στόχο την αναζήτηση νέων καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και την ανακάλυψη νέων τεχνολογιών. Επίσης, περιλαμβάνουν τη βιωσιμότητα των τιθέμενων επιχειρηματικών στόχων και στρατηγικών, τη συμμετοχή σε δίκτυα επιχειρήσεων και την ανάπτυξη συνεργατικών σχέσεων όπου καλλιεργείται η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία, και υπάρχει ανταλλαγή και ροή νέων πληροφοριών, ιδεών και γνώσεων. (Ketels, 2016) Σε ό,τι αφορά το οικονομικό περιβάλλον μιας χώρας και την προσαρμογή του, οι συνιστώσες σχετίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό με τη νοοτροπία που υιοθετούν οι αρμόδιοι φορείς απέναντι στην επιχειρηματική δραστηριότητα και τις πολιτικές που αναπτύσσουν προκειμένου να την υποστηρίξουν. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι ενέργειες για τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων να καινοτομούν που εκφράζονται μέσω της παροχής ποιοτικών υποδομών που εξυπηρετούν την επιχειρηματική δραστηριότητα (π.χ. μεταφορικές, υποδομές ενέργειας κ.ά.), οι επενδύσεις σε υποδομές που υποστηρίζουν την αποτελεσματικότητα του εργατικού δυναμικού (π.χ. εκπαίδευσης, υγείας) (Ketels, 2016) αλλά και η κατεύθυνση προς την ολοκλήρωση των ελεύθερων εγχώριων αγορών και την προσέλκυση ξένων επιχειρήσεων και επενδύσεων μέσω της μείωσης των περιορισμών και εμποδίων στην οικονομία. (Berger, 2008) Συμπερασματικά, πρόκειται για μια διάσταση που επηρεάζει, είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο, την οικονομική μεγέθυνση και άρα τις συνθήκες διαβίωσης σε μια χώρα, και για το λόγο αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη στην εξέταση της ανταγωνιστικότητάς της, ώστε να αναγνωρίζονται οι σχετικές αδυναμίες και να αναζητούνται οι βέλτιστες πρακτικές ενίσχυσής της.

Αμφισβήτηση της συνεκτικότητας του περιεχομένου της έννοιας

Καταλήγοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι η συνολική διαδικασία της εννοιολογικής θεώρησης της ανταγωνιστικότητας έχει αποτελέσει **αντικείμενο αμφισβήτησης** από αρκετά μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, καθώς θεωρείται αμφίβολη και ανούσια, στη βάση του επιχειρήματος ότι τα κράτη δεν δύνανται να ανταγωνίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως οι επιχειρήσεις. Κύριος υποστηρικτής αυτής της αντίθετης άποψης έχει αναδειχθεί ο Paul Krugman, ο οποίος χαρακτηρίζει την εντατική ενασχόληση και ανάλυση της ανταγωνιστικότητας ως «*επικίνδυνη εμμονή*». (Krugman, 1994)

Τονίζει ότι μεταξύ χωρών και επιχειρήσεων διακρίνονται ποικίλες διαφορές στο τρόπο λειτουργίας και δραστηριοποίησής τους, όπως ότι οι επιχειρήσεις στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στις εξαγωγές των προϊόντων και υπηρεσιών τους και ανταγωνίζονται στις διεθνείς αγορές για την επικράτησή τους, ενώ η μεγέθυνση των εθνικών οικονομιών επηρεάζεται μεν από τις εμπορικές συναλλαγές με άλλα κράτη, όμως βασίζεται κυρίως σε εγχώρια στοιχεία όπως η παραγωγικότητα. Επίσης, απορρίπτει την άποψη περί διεθνούς ανταγωνισμού

αναφέροντας πως οι χώρες τείνουν να λειτουργούν περισσότερο υποστηρικτικά παρά υπονομευτικά καθώς αναπτύσσουν σχέσεις αλληλεξάρτησης ως αγορές εξυπηρέτησης του εμπορίου, επισημαίνοντας ότι *«η έννοια της ανταγωνιστικότητας αποτελεί έναν ποιητικό τρόπο απόδοσης της παραγωγικότητας χωρίς την ύπαρξη πραγματικού διεθνούς ανταγωνισμού»*. (Krugman, 1994)

Ωστόσο, το κύριο σημείο εστίασης αφορά την εμμονή που επιδεικνύουν οι κυβερνήσεις στη χρήση της ανταγωνιστικότητας για την προώθηση διαφόρων πολιτικών. Υποστηρίζει πως οι υιοθετούμενες πολιτικές υπό το πρίσμα της ανταγωνιστικότητας μπορεί να είναι λανθάνουσες, να αδυνατούν να επιλύσουν καίρια προβλήματα μιας οικονομίας, να αξιοποιούν τους εθνικούς πόρους με επισφαλή τρόπο αλλά και να οδηγούν σε πρακτικές προστασίας της οικονομίας και διαμάχες αναφορικά με το εμπόριο, στις οποίες ελλοχεύει ο κίνδυνος απορρύθμισης της παγκόσμιας οικονομίας. (Krugman, 1994) Τέλος, ο Krugman επεξηγεί πως η επικράτηση της έννοιας της εθνικής ανταγωνιστικότητας είναι αποτέλεσμα μιας εξεζητημένης διεργασίας ατόμων που προσπαθούν να αντιληφθούν με μια διαφορετική οπτική τη διενέργεια του διεθνούς εμπορίου, γεγονός που πηγάζει από την ίδια τους την αδυναμία να κατανοήσουν την πληρότητα και επάρκεια της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος και των υπαρχουσών εμπορικών θεωριών, και επομένως, την αγνόησή τους. (Krugman, 1996)

2.3.2. Προσεγγίσεις διεθνών οργανισμών

Παράλληλα, η ανταγωνιστικότητα έχει αποτελέσει αντικείμενο διερεύνησης και των διεθνών οργανισμών, που αντίστοιχα με την περίπτωση των ακαδημαϊκών μελετητών, επιδιώκουν να προσδιορίσουν λεπτομερώς το περιεχόμενό της προκειμένου να παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τις αδυναμίες και ευκαιρίες που χαρακτηρίζουν τις διάφορες χώρες και δύνανται να διορθώσουν και εξελίσσουν προκειμένου να βελτιώσουν την οικονομική τους μεγέθυνση. Συνήθως, τα διεθνή αυτά ιδρύματα εκδίδουν εκθέσεις στις οποίες περιέχεται ο αποδιδόμενος ορισμός της ανταγωνιστικότητας, οι παράγοντες που έχουν σημασία για τον προσδιορισμό της και αποτελούν συστατικά στοιχεία των εθνικών οικονομιών και η μεθοδολογία μελέτης των παραγόντων αυτών. Επίσης, παρουσιάζονται τα τελικά αποτελέσματα της κατάταξης των χωρών ως προς την επίδοσή τους στους παράγοντες αυτούς, καθώς και τα αντίστοιχα διαμορφωμένα προφίλ ευκαιριών βελτίωσης της οικονομικής ευημερίας και των προβλημάτων προς επίλυση. Στη συνέχεια, αναφέρονται οι κυριότεροι ορισμοί της ανταγωνιστικότητας που έχουν αποδοθεί από ορισμένους διεθνείς οργανισμούς, και οι οποίοι χαρακτηρίζονται από κάποια κοινά στοιχεία όσον αφορά το περιεχόμενό τους και τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν την ανταγωνιστικότητα και μια συνοπτική ανάλυση του περιεχομένου τους:

Σύμφωνα με το World Economic Forum (2016), *«Η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως το σύνολο των θεσμικών οργανισμών, των πολιτικών και των παραγόντων που καθορίζουν το επίπεδο της παραγωγικότητας μιας οικονομίας, η οποία με τη σειρά της καθορίζει το επίπεδο της ευημερίας που μπορεί να κερδίσει η χώρα.»*

Σύμφωνα με τους Bris and Caballero (2015) (IMD), *«Η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως «η ικανότητα μιας χώρας να διαμορφώνει ένα περιβάλλον στο οποίο οι επιχειρήσεις μπορούν να παράγουν βιώσιμη προστιθέμενη αξία».*

Σύμφωνα με το Competitiveness Advisory Group (1995a), *«Η ανταγωνιστικότητα υπαινίσσεται στοιχεία παραγωγικότητας, αποδοτικότητας, κερδοφορίας. Αλλά δεν είναι αυτοσκοπός ή ένας στόχος. Είναι ένα δυναμικό μέσο για την επίτευξη υψηλών επιπέδων διαβίωσης και αυξημένης κοινωνικής ευημερίας – ένα εργαλείο για την επίτευξη στόχων. Παγκοσμίως, αυξάνοντας την παραγωγικότητα και την αποδοτικότητα στο πλαίσιο της διεθνούς εξειδίκευσης, η ανταγωνιστικότητα παρέχει τη βάση για την αύξηση των εισοδημάτων των ανθρώπων με έναν μη πληθωριστικό τρόπο. Αυξάνει την προστιθέμενη αξία και την προοπτική μεγέθυνσης, ωθώντας όχι μόνο την καινοτομία εξοικονόμησης πόρων, αλλά και τις επενδύσεις για την επέκταση της παραγωγικής ικανότητας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.»*

Σύμφωνα με το Competitiveness Advisory Group (1995b), *«Η ανταγωνιστικότητα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως το βασικό μέσο για την αύξηση του βιοτικού επιπέδου, την παροχή θέσεων εργασίας στους ανέργους και την εξάλειψη της φτώχειας.»*

Σύμφωνα με τους Huggins and Davies (2006), *«Ορίζουμε αυτού του είδους την ανταγωνιστικότητα ως την ικανότητα μιας οικονομίας να διατηρεί το βιοτικό επίπεδο αυξανόμενο για όσους συμμετέχουν σε αυτή, ελκύοντας και διατηρώντας επιχειρήσεις με σταθερά ή μεγεθυνόμενα μερίδια στις αγορές σε μια δραστηριότητα.»*

Μια βασική ομοιότητα που παρατηρείται στην πλειοψηφία των παραπάνω ορισμών, αλλά και με το κυρίαρχο ρεύμα σκέψης των ακαδημαϊκών μελετητών, είναι η **εστίασή σε δύο κεντρικά ζητήματα, την παραγωγικότητα και το βιοτικό επίπεδο**. Και στην περίπτωση αυτή, η ανταγωνιστικότητα δεν γίνεται αντιληπτή ως εργαλείο με βραχυχρόνια προοπτική, αντίθετα έχει **μακροχρόνιο χαρακτήρα** ως προς τη συμβολή της στην διατήρηση και την αύξηση του βιοτικού επιπέδου στη διάρκεια του χρόνου. Αυτό σημαίνει ότι οι προωθούμενες πολιτικές για τη βέλτιστη αξιοποίηση των παραγόντων που επηρεάζουν την αύξηση της παραγωγικότητας οφείλουν να είναι βιώσιμες και λειτουργικές σε βάθος χρόνου.

Επιπλέον, αν και έμμεσα γίνεται αντιληπτό και από τους υπόλοιπους ορισμούς, η προσέγγιση του Institute for Management Development (IMD) καθιστά έκδηλη την ύπαρξη σχέσεων **αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης της ανταγωνιστικότητας των χωρών από εκείνης των επιχειρήσεων**. Η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων έγκειται στην ικανότητά τους να παράγουν διαφοροποιημένα και υψηλής ποιότητας προϊόντα και υπηρεσίες που επικρατούν του ανταγωνισμού στις διεθνείς αγορές και εξυπηρετούν όσο το δυνατόν περισσότερο τις ανάγκες των καταναλωτών. Προκειμένου να υλοποιηθούν τα παραπάνω, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να προσανατολίζονται στην υιοθέτηση παραγωγικών πρακτικών που αυξάνουν και βελτιώνουν την παραγωγής τους. Στο σημείο αυτό, η συμβολή τους κράτους είναι καίρια ως προς τη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων, και ιδιαίτερα στην βελτίωση των καθοριστικών παραγόντων που επιδρούν στις διαδικασίες παραγωγής των επιχειρήσεων. Τέλος, συμπεραίνεται ότι η ανταγωνιστικότητα **δεν αποτελεί**

αυτοσκοπό, όταν κατά την προσπάθεια βελτίωσής της υιοθετούνται πρακτικές επιβάρυνσης των πολιτών, όπως για παράδειγμα μείωση του επιπέδου των εισοδημάτων, καθώς αυτή η πρακτική επιδεινώνει την ποιότητα ζωής τους και αλλοιώνει τον αρχικό στόχο.

Εφ' όσον, στους παραπάνω ορισμούς η παραγωγικότητα τίθεται ως το επίκεντρο της οικονομικής μεγέθυνσης μιας χώρας, αντικείμενο εξέτασης για τους διεθνείς οργανισμούς αποτελούν οι παράγοντες που την επηρεάζουν. Συγκεκριμένα, μελετάται ο βαθμός στον οποίο αυτοί οι παράγοντες είναι αναπτυγμένοι σε μια χώρα, προκειμένου να αποτυπωθούν οι τρέχουσες δυνατότητες ανταγωνιστικότητας του περιβάλλοντός της συγκριτικά με άλλες. Παρότι, διακρίνεται μια κοινή εννοιολογική σύλληψη της εθνικής ανταγωνιστικότητας μεταξύ των προαναφερθέντων ορισμών, οι προσεγγίσεις των διεθνών οργανισμών αναφορικά με τον προσδιορισμό και τη μέτρησή της μεταβάλλονται, με αποτέλεσμα οι δείκτες που διαμορφώνονται και συμβάλλουν στη συγκριτική αξιολόγηση μεταξύ των εθνών να διαφέρουν.

Κατ' αρχάς, η μεθοδολογία και οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται είναι σημαντικά διαφοροποιημένες, με την κυριότερη διαφορά να εντοπίζεται στην βαρύτητα της σημασίας που αποδίδεται στους επιλεγμένους προσδιοριστικούς παράγοντες για τη σύνθεση του τελικού δείκτη. Παράλληλα, παρατηρείται ότι **δεν υπάρχει μια ενιαία και σαφής συμφωνία** που να καθορίζει λεπτομερώς **το σύνολο των συνιστωσών της ανταγωνιστικότητας**, καθώς τα στοιχεία που επιλέγονται και θεωρούνται σημαντικά ως προς το ρόλο τους στη σύνθεση και κατανόησή της ποικίλουν και διαφέρουν ανάλογα με την κάθε περίπτωση. Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν ορισμένες κοινές κατηγορίες παραγόντων που επιλέγονται προς εξέταση, το περιεχόμενό και οι ειδικότερες μεταβλητές αυτών αναλύονται υπό διαφορετικό πρίσμα.

Στον πίνακα που ακολουθεί έχει πραγματοποιηθεί μια γενική ανασκόπηση των διαρθρωτικών παραγόντων που θεωρούνται σημαντικοί ως προς την επίδραση και διαμόρφωση των επιπέδων παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας μιας χώρας σύμφωνα με τις παραπάνω προσεγγίσεις. Κυρίαρχος σκοπός της ανασκόπησης είναι να βρεθούν τα συστατικά στοιχεία που είναι κοινά μεταξύ των προσεγγίσεων ως αντικείμενο ανάλυσης, καθώς αυτό θα υποδηλώνει πως έχουν εξέχουσα σημασία, εξαιτίας της δυναμικής από την οποία χαρακτηρίζονται και καθίστανται απαραίτητα για την ενίσχυση και βελτίωση του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος μιας χώρας. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι στο σημείο αυτό το ενδιαφέρον εστιάζεται μόνο στους παράγοντες, ενώ δεν θίγεται η οπτική με την οποία αυτοί ερμηνεύονται, η μεθοδολογία ανάλυσης και η βαρύτητα που αποδίδεται στο ρόλο τους διότι κάθε έκθεση διαμορφώνεται για την ανάλυση της ανταγωνιστικότητας με διαφορετική βάση αναφοράς και σκοπό. Παραδείγματος χάριν, στην περίπτωση των World Economic Forum (WEF) και IMD απώτερος σκοπός είναι η παραγωγή ενός δείκτη που θα υποδεικνύει την κατάσταση της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας, επομένως η ανάλυση είναι πιο λεπτομερής και ακριβής. Στην περίπτωση του Competitiveness Advisory Group (CAG) στόχος είναι ο προσδιορισμός κατευθύνσεων και συμβουλών για τον προσανατολισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ορισμένα ζητήματα για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της, με το περιεχόμενό τους να είναι περισσότερο θεωρητικό χωρίς να διενεργούνται ποσοτικές αναλύσεις και να παράγονται δείκτες.

Πίνακας 2.1 Προσδιοριστικοί παράγοντες ανταγωνιστικότητας σε διεθνείς μελέτες συγκριτικής αξιολόγησης

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
WEF	Ιδρύματα
	Υποδομές
	Μακροοικονομικό περιβάλλον
	Υγεία και πρωτοβάθμια εκπαίδευση
	Ανώτατη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση
	Αποδοτικότητα αγοράς αγαθών
	Αποτελεσματικότητα αγοράς εργασίας
	Ανάπτυξη χρηματοπιστωτικής αγοράς
	Τεχνολογική ετοιμότητα
	Μέγεθος αγοράς
	Επιχειρηματική κουλτούρα
	Καινοτομία
IMD	Περιβάλλον (εθνικό επίπεδο)
	Εκπαίδευση/ υγεία και ασφάλεια (εθνικό επίπεδο)
	Βιωσιμότητα (επίπεδο επιχειρήσεων)
	Ανάπτυξη ταλέντων (επίπεδο επιχειρήσεων)
CAG (First Report)	Επιτάχυνση Ολοκλήρωσης της Εσωτερικής Αγοράς ¹
	Βελτίωση Υποδομών (Διευρωπαϊκά Δίκτυα) ¹
	Συνολική Ενδυνάμωση Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης ¹
	Συγκριτική Αξιολόγηση Επιδόσεων ²
	Αφαίρεση Εμποδίων σε Καινοτομία και Εφαρμογή Τεχνολογίας ²
	Ενθάρρυνση Ανάπτυξης Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων ²
	Σημασία κοινωνίας της πληροφορίας και της κοινωνίας της μάθησης ³
Στρατηγική ανάπτυξης κοινωνίας της μάθησης	
CAG (Second Report)	Δράσεις βελτίωσης συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης
	Ρόλος Κράτους στην παροχή και ρύθμιση βασικών υποδομών, και ειδικά στις μεταρρυθμίσεις σε σημαντικούς δημόσιους τομείς
	Μικρομεσαίες επιχειρήσεις, Καινοτομία και Έρευνα και Ανάπτυξη
	Επιχειρηματική και Περιβαλλοντική Πολιτική
	Η σημασία της κοινωνίας μάθησης
Huggins, R., Davies, W.	Δημιουργικότητα
	Οικονομική Επίδοση
	Υποδομές και Προσβασιμότητα
	Απασχόληση σε Τομείς Τεχνογνωσίας
	Εκπαίδευση

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

¹ Πρόκειται για τους παράγοντες που έχουν δυναμικό ρόλο στην υποστήριξη του στόχου για την **Ολοκλήρωση της Εσωτερικής Αγοράς** της Ε.Ε.

² Πρόκειται για τους παράγοντες που έχουν δυναμικό ρόλο στην υποστήριξη του στόχου για την **Ενδυνάμωση των Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων** της Ε.Ε.

³ Πρόκειται για τους παράγοντες που έχουν δυναμικό ρόλο στην υποστήριξη του στόχου για την **Ενίσχυση των Ανθρώπινων Πόρων** της Ε.Ε.

Συνεπώς, παρατηρείται ότι η **διαμόρφωση της ανταγωνιστικής δυναμικής** μιας χώρας **εξαρτάται** από ένα σύνολο παραγόντων που δέχεται έμμεσες και άμεσες επιρροές από τις προωθούμενες πολιτικές των κυβερνήσεων και των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής. Σε αυτούς ανήκουν:

- οι **υποδομές** ενός κράτους που εξυπηρετούν την επιχειρηματική δραστηριότητα, και ιδιαίτερα οι μεταφορικές υποδομές, οι υποδομές παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και τα δίκτυα τηλεπικοινωνιών, των οποίων η κατάσταση και ποιότητα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων.
- οι **υποδομές εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και υγείας**. Στην περίπτωση αυτή, η ποιότητα των υποδομών αυτών διαμορφώνουν τις δεξιότητες και την κατάσταση της υγείας του εργατικού δυναμικού, που ευρύτερα επηρεάζει την αποδοτικότητά τους στα πλαίσια μιας επιχείρησης, και επομένως, την παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητά της.
- η **καινοτομία και η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών** είναι μια ακόμη σημαντική συνιστώσα για την ανταγωνιστικότητα και σχετίζεται με την δημιουργία ενός περιβάλλοντος ροής πληροφοριών όπου οι επιχειρήσεις συνεργάζονται με ερευνητικά ιδρύματα και επικεντρώνονται στις επενδύσεις στην E&A προκειμένου να υιοθετήσουν νέες μεθόδους και να βελτιώσουν την παραγωγή τους.
- το **εργατικό δυναμικό** που συμβάλλει στη διαφοροποίηση της παραγωγής και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και η αποτελεσματική αξιοποίησή του από τις επιχειρήσεις.
- η **ανάδυση της περιβαλλοντικής διάστασης** και η σύνδεση της με την οικονομική δραστηριότητα, που εκφράζεται από τον προσανατολισμό των προωθούμενων κυβερνητικών πολιτικών στην προστασία του περιβάλλοντος, από την υιοθέτηση της συνιστώσας της βιωσιμότητας στις χρησιμοποιούμενες πολιτικές, στόχους και πρακτικές τους με την ταυτόχρονη βελτίωση της ανταγωνιστικής τους θέσης.
- η **αποτελεσματικότητα των αγορών** στις οποίες λειτουργούν οι επιχειρήσεις, όπου θα καθίσταται δυνατή η ανάπτυξη ισχυρών σχέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους προκειμένου να προωθείται η ανταλλαγή νέων ιδεών και να υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης καινοτομίας με σκοπό την βελτίωση της παραγωγής τους καθώς και η αύξηση της ελκυστικότητάς τους με σκοπό την προσέλκυση πρόσθετων επενδύσεων.

Κεφάλαιο 3

Η ανταγωνιστικότητα σε περιφερειακό/τοπικό επίπεδο

3.1. Εισαγωγή

Αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί η έννοια της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, προκειμένου να αποκτηθεί μια όσο το δυνατόν σφαιρική αντίληψη ως προς το περιεχόμενό της, να κατανοηθεί ο ρόλος της σε βάθος και να εξαχθούν συγκεκριμένα συμπεράσματα και γνώσεις που θα χρησιμοποιηθούν στην ενότητα της εμπειρικής ανάλυσης. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να συγκεντρώσει και να αποσαφηνίσει τις διατυπωμένες απόψεις που εντοπίζονται στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, και αναφέρονται σε διάφορες πτυχές της έννοιας όπως το εννοιολογικό πλαίσιο, τα διάφορα προσδιοριστικά της μοντέλα και τη σχέση της με την περιφερειακή πολιτική.

Επομένως, η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας προσφέρει πληροφορίες για τον προσανατολισμό της προσοχής των ερευνητών από την ανταγωνιστικότητα μεταξύ των εθνών σε αυτή των υποεθνικών επιπέδων, την ανάδειξη της καταλληλότητας των περιφερειών για την προώθηση της ανταγωνιστικότητας, τις ποικίλες οπτικές ως προς τη σύνθεση και δόμηση του θεωρητικού πλαισίου της έννοιας, τις διάφορες διατυπώσεις ορισμών, τους παράγοντες που τίθενται υπό εξέταση σε διάφορες μελέτες και την επηρεάζουν καθώς επίσης το ρόλο και τη σημασία της συγκριτικής αξιολόγησης.

Τέλος, η παρουσίαση του πλαισίου της έννοιας καταλήγει στην εξέταση της σχέσης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και της περιφερειακής πολιτικής, των δυσκολιών και προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι αρμόδιοι φορείς χάραξης της πολιτικής, ενώ εντοπίζονται ορισμένα κύρια σημεία και κατευθύνσεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να ενσωματώνονται στις προσεγγίσεις των φορέων αυτών, προκειμένου οι προκύπτουσες πολιτικές να προωθούν την μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών.

3.2. Μετατόπιση ενδιαφέροντος στις περιφέρειες

Όπως έχει γίνει ήδη κατανοητό από το δεύτερο κεφάλαιο, η ανταγωνιστικότητα μεταξύ των εθνών, έχει αποτελέσει το επίκεντρο αναλύσεων και μελετών για αρκετές δεκαετίες. Ωστόσο, ακολουθώντας την πορεία και το περιεχόμενο της βιβλιογραφίας αναφορικά με το ζήτημα, παρατηρείται μια μεταβολή στη βασική θεματική ενότητα των επιστημονικών άρθρων και ερευνών και η **ανάδυση και στροφή προς ένα νέο αντικείμενο**, εκείνο της **ανταγωνιστικότητας των περιφερειακών και αστικών οικονομιών**. Η αιτία της συμπερίληψης και προσανατολισμού στη συγκεκριμένη διάσταση θα μπορούσε να αποδοθεί στην ανάγκη βαθύτερης ανάγνωσης και ουσιαστικότερης κατανόησης της έννοιας, ώστε να διασαφηνιστούν οι πολυάριθμες πτυχές της, που είτε δεν είχαν τύχει εξέτασης και ο ρόλος τους παρέμενε άγνωστος είτε θεωρούνταν δευτερευούσης σημασίας και δεν εξετάζονταν διεξοδικά σε προγενέστερες προσεγγίσεις. Συγκεκριμένα, καταγράφεται ένα μεγάλο σύνολο προσπαθειών προσδιορισμού της έννοιας που πλέον δεν αναφέρεται αποκλειστικά στα κράτη, αλλά θέτει ως διακριτό αντικείμενο μελέτης του το περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και τον ρόλο της ανταγωνιστικότητας στον καθορισμό των επιπέδων ευημερίας τους. (Huggins et al., 2014; Pessoa, 2013) Πρόκειται για μια εξέλιξη που αποτυπώνεται ξεκάθαρα στην υπάρχουσα βιβλιογραφία και έχει γίνει πιο έντονη κατά τις τελευταίες δεκαετίες. (Barkley, 2008)

Ομοίως με την περίπτωση των εθνών, στις προσπάθειες ολοκληρωμένης σύλληψης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας έχουν ενταχθεί τόσο οι ακαδημαϊκοί ερευνητές όσο και οι αρμόδιοι φορείς χάραξης περιφερειακής πολιτικής, οι μεν εξερευνώντας το περιεχόμενό της (εννοιολογικά και εμπειρικά) και οι δε διαμορφώνοντας κατάλληλους δείκτες συγκριτικής αξιολόγησης, ώστε να προσδιορίσουν το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας της περιφέρειάς τους, και αξιοποιώντας τις παραχθείσες γνώσεις και πληροφορίες με την ενσωμάτωσή τους σε κατάλληλα διαμορφωμένες πολιτικές που θέτουν ως κεντρικό θέμα την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και την ενίσχυσή της. (Kitson et al., 2004; Martin, 2005; Potter, 2009)

Επομένως, φαίνεται ότι προκύπτει ένας **νέος ρόλος για τις περιφέρειες**, που σχετίζεται με την **καταλληλότητα** του συγκεκριμένου χωρικού επιπέδου στην ουσιαστική διαχείριση των ποικίλων συστατικών και παραγόντων που συνθέτουν την περιφερειακή οικονομία και συμβάλλουν στην επίτευξη της οικονομικής μεγέθυνσης. (Kitson et al., 2004; Martin, 2005) Ειδικά, οι περιφέρειες μεσολαβούν μεταξύ του εθνικού επιπέδου και αυτού των επιχειρήσεων, λειτουργώντας καταλυτικά ως το πιο άμεσο πεδίο για την **προσέλκυση της οικονομικής δραστηριότητας** και τη **ρύθμιση των οικονομικών αποτελεσμάτων**. (Filo, 2008) Αρχικά, τα χαρακτηριστικά των περιφερειών είναι εκείνα που αποτελούν σημείο έλξης των επιχειρήσεων και της παραγωγικής δραστηριότητας και επηρεάζουν την εξέλιξή της. (Kresl, 2016) Επίσης, αποτελούν τις κύριες χωρικές μονάδες μεταξύ των οποίων πραγματοποιείται στην ουσία η **μετακίνηση των συντελεστών παραγωγής**, οι οποίοι συνθέτουν το σύνολο των διαθέσιμων εισροών κάθε περιφέρειας στην παραγωγική διαδικασία. (Fontagné & Santoni, 2014)

Η συγκέντρωση όλων όσων προαναφέρθηκαν στο περιφερειακό / τοπικό επίπεδο, συμβάλλουν στην σύνδεσή του με μια ακόμη διάσταση των οικονομικών διεργασιών, αυτή της παραγωγής καινοτομίας και γνώσης. (Bronisz et al., 2008) Οι επιχειρήσεις, προκειμένου να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές αξιοποιούν το διαθέσιμο δυναμικό των παραγωγικών

συντελεστών και εξειδικεύονται χρησιμοποιώντας ως κινητήρια εργαλεία τους την καινοτομία και τη γνώση, και όλα αυτά λαμβάνουν χώρα στο γεωγραφικό επίπεδο των περιφερειών. Οι ιδιαιτερότητες και οι συνθήκες του ευρύτερου οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού περιβάλλοντος των περιφερειών δύνανται να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τις παραπάνω δραστηριότητες, και για το λόγο αυτό καθίσταται μείζον ζήτημα η εξέτασή τους. Συνεπώς, προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι **περιφέρειες** μπορούν να διακριθούν ως ένα **βασικό και ξεχωριστό επίπεδο ανάλυσης της ανταγωνιστικότητας**, καθώς προσφέρουν την ευκαιρία και το υπόβαθρο για μια πιο λεπτομερή εξέταση των στοιχείων που ενισχύουν την οικονομική δραστηριότητα εν αντιθέσει με τα κράτη όπου η ανάλυση δύναται να γίνει σε γενικό επίπεδο, χωρίς να προσδιορίζονται οι διάφορες υπάρχουσες ετερογένειες και το περιεχόμενό τους.

Παράλληλα, αυτή η ιδιότητα των περιφερειών να παρέχουν πρόσφορο έδαφος για την αναλυτική μελέτη των συνθηκών που οδηγούν στην οικονομική μεγέθυνση, αναγνωρίζεται ως καίριας σημασίας για τα κράτη. Συγκεκριμένα, **ανάγονται στη χωρική κλίμακα εντός ενός κράτους που αποτελεί τη βάση για την οικονομική δραστηριότητα, με την ανταγωνιστικότητά τους να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη και πορεία της εθνικής οικονομίας και της εθνικής ανταγωνιστικότητας.** (Kresl, 2016; Martin, 2005) Δηλαδή, στην περίπτωση ύπαρξης ποικίλων διαφορών στα χαρακτηριστικά του οικονομικού περιβάλλοντος των περιφερειών, δημιουργείται άμεσο αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητά τους, γεγονός που αντικατοπτρίζεται και στην εθνική κλίμακα, όπου διαμορφώνεται ένα ποικιλόμορφο και διαφοροποιημένο «τοπίο» ανταγωνιστικότητας. (Porter, 2003) Ο εντοπισμός τέτοιων διαφορών μεταξύ των περιφερειακών οικονομιών είναι **απαραίτητος**, προκειμένου να εξευρεθούν λύσεις για την εξάλειψή τους, προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη ομοιογένεια στα επίπεδα της οικονομικής τους μεγέθυνσης. (Fontagné & Santoni, 2014) Συμπερασματικά, οι περιφέρειες αναγνωρίζονται ως η κύρια γεωγραφική ενότητα των οποίων τα χαρακτηριστικά δύνανται να εξεταστούν πιο διεξοδικά, και να προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για τους κινητήριους μηχανισμούς που συμβάλλουν στην ενίσχυση της εθνικής οικονομίας και ανταγωνιστικότητας.

Όσα προαναφέρθηκαν συνθέτουν τις αιτίες για τις οποίες το περιφερειακό επίπεδο αναδεικνύεται ως ιδιαίτερα σημαντικό στην ανάλυση της ανταγωνιστικότητας και τίθεται πλέον ως ξεχωριστή και κύρια μονάδα ανάλυσής της στην πρόσφατη βιβλιογραφία. Συγκεκριμένα, το έκδηλο ενδιαφέρον που υπάρχει για τις περιφερειακές συνθήκες της ανταγωνιστικότητας καθιστά σαφές ότι οι περιφέρειες καλούνται πλέον να διαδραματίσουν έναν καταλυτικό και κυρίως ενεργό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη, καθώς δύνανται να θέσουν ισχυρά θεμέλια για την προσέλκυση ενός σημαντικού μεγέθους της οικονομικής δραστηριότητας, ως το αμεσότερο επίπεδο προς τις επιχειρήσεις σε σύγκριση με τα κράτη. Συνεπώς, οι περιφέρειες αποτελούν το πλέον κατάλληλο επίπεδο για την εξέταση των παραγόντων που επιδρούν στην πορεία της ανταγωνιστικότητας και κατ' επέκταση προσφέρουν τη δυνατότητα βαθύτερης κατανόησης των συνθηκών που οδηγούν στην οικονομική μεγέθυνση.

3.3 Εννοιολογική σύνθεση, πλαίσιο κατανόησης και χαρακτηριστικά περιφερειακής ανταγωνιστικότητας

Ασάφεια έννοιας και Έλλειψη Καθολικού Εννοιολογικού Πλαισίου

Ένα κύριο γνώρισμα της έννοιας της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, παρόμοιο με αυτό της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των εθνών, αποτελεί η αντιπαράθεση απόψεων ανάμεσα στους εμπλεκόμενους που επιχειρούν να την προσδιορίσουν, δηλαδή τόσο μεταξύ των ακαδημαϊκών επιστημόνων όσο και των αρμόδιων χάραξης πολιτικής. Η φύση της αντιπαράθεσης σχετίζεται με τη σύλληψη του θεωρητικού πλαισίου, των μεθόδων μέτρησης, και των τρόπων εφαρμογής και χρησιμότητας της έννοιας στην διαμόρφωση πολιτικής. (Chițea, 2015; Fontagné & Santoni, 2014; Gardiner et al., 2004; Huggins et al., 2014; Kitson et al., 2004) Με βάση τα παραπάνω, έχει παραχθεί ένα μεγάλο σύνολο επιστημονικών άρθρων, ερευνών και αναλύσεων, όπου ο σαφής προσδιορισμός του περιεχομένου των προαναφερθέντων ζητημάτων της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας τίθεται ως κεντρικό αντικείμενο, για το οποίο έχει αναπτυχθεί πλήθος προσεγγίσεων που εξετάζουν από διαφορετικό πρίσμα τις ειδικές πτυχές της έννοιας. (Chițea, 2015; Fontagné & Santoni, 2014; Gligor, 2015)

Αποτέλεσμα της πληθώρας των προσπαθειών αποσαφήνισης και της διάστασης μεταξύ των απόψεων είναι η έλλειψη κοινής σύλληψης της έννοιας από το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας. Συγκεκριμένα, **δεν υπάρχει ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο ισχύον θεωρητικό υπόβαθρο**, που να ενσωματώνει και να κατανοεί σε βάθος όλα τα επιμέρους στοιχεία της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, όπως η εννοιολογική σύλληψη, η σημασία της για τις περιφερειακές οικονομίες και οι τρόποι πρακτικού προσδιορισμού και ανάλυσης, και να προσφέρει σαφείς, πλήρεις και χρήσιμες πληροφορίες για την αξιοποίησή της. Εκείνο που παρατηρείται αυτή τη στιγμή στην υπάρχουσα βιβλιογραφία είναι η ύπαρξη μελετών που έχουν αποσπασματικό χαρακτήρα καθώς επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες συνιστώσες της έννοιας, αδυνατώντας να υιοθετήσουν μια συνδυαστική οπτική για το θέμα. (Chițea, 2015; Gardiner et al., 2004; Huggins et al., 2014; Kitson et al., 2004; Pessoa, 2013)

Όσα προαναφέρθηκαν διαπιστώνονται έμπρακτα μέσω της ανασκόπησης της βιβλιογραφίας για τον εντοπισμό του ορισμού της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Συγκεκριμένα, η ανομοιογένεια μεταξύ των απόψεων αποτυπώνεται στην πληθώρα ορισμών που έχει διατυπωθεί, των οποίων το περιεχόμενο διαφοροποιείται, με αποτέλεσμα την **αδυναμία απόδοσης ενός συγκεκριμένου, μοναδικού και κοινού ορισμού** που δύναται να υιοθετηθεί σε όλες τις περιπτώσεις διερεύνησής της. Αυτό σημαίνει ότι δεν δημιουργείται μια διαυγής αντίληψη, παρά μια γενικευμένη εννοιολογική ασάφεια για την ανταγωνιστικότητα στο συγκεκριμένο επίπεδο, αναφορικά με τις πτυχές και λεπτομέρειες της, που την καθιστά ευάλωτη προς αμφισβήτηση της σημασίας εξέτασής της. (Aiginger & Firgo, 2015; Bristow, 2005; Bronisz et al., 2008; Filo, 2008; Fontagné & Santoni, 2014; Martin, 2005; Pessoa, 2013)

Επιπλέον, ένα ακόμη στάδιο απαραίτητο για τον προσδιορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, άμεσα συνδεδεμένο με τις υιοθετημένες εννοιολογικές θεωρήσεις, αποτελεί η μέτρησή της. Και σε αυτή την περίπτωση, **δυσχεραίνεται η επινόηση και ανάπτυξη μιας ενιαίας μεθοδολογίας για τη μέτρηση** της περιφερειακής

ανταγωνιστικότητας, εξαιτίας του πολυδιάστατου χαρακτήρα της. Ειδικά, προκειμένου να μετρηθεί η ανταγωνιστικότητα, κατασκευάζονται δείκτες που συντίθενται από ποικίλες μεταβλητές και εξετάζουν τη δυναμική των περιφερειών. Η επιλογή των κατάλληλων παραγόντων και μεταβλητών για τη σύνθεση των δεικτών επηρεάζεται από το περιεχόμενο των διατυπωμένων ορισμών, προκειμένου να ανταποκρίνονται σε αυτό στα πλαίσια της ανάλυσης, ενώ ταυτόχρονα μεταβάλλονται και οι χρησιμοποιούμενες πρακτικές σύνθεσης των δεικτών από τον εκάστοτε συγγραφέα. Επομένως, στις διάφορες μελέτες που πλαισιώνουν την υπάρχουσα βιβλιογραφία και έχουν ως κύρια επιδίωξή τους τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας εντοπίζονται πολλοί δείκτες, και όχι ένας μοναδικός, που εξετάζουν την επίδραση διαφορετικού κάθε φορά συνόλου παραγόντων στην ανταγωνιστικότητα των περιφερειών, ως αποτέλεσμα της ποικιλομορφίας του θεωρητικού πλαισίου. (Bronisz et al., 2008; Filo, 2008; Gardiner et al., 2004; Gligor, 2015; Kitson et al., 2004; Martin, 2005)

Όπως έχει καταστεί σαφές, η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα έχει **περίπλοκο χαρακτήρα, απαρτίζεται από πολλές συνιστώσες** που λειτουργούν με σύνθετο τρόπο στον προσδιορισμό της, διέπεται από ένα **σημαντικό βαθμό δυσκολίας αποσαφήνισης** και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής για την ουσιαστική κατανόηση των λεπτομερειών της. Οι προσεγγίσεις της έννοιας που δεν λαμβάνουν υπόψη αυτά τα χαρακτηριστικά της, και αναλύουν μεμονωμένα τους καθοριστικούς της παράγοντες ενέχουν κινδύνους για την εξαγωγή επισφαλών συμπερασμάτων. Ταυτόχρονα, δυσχεραίνουν το έργο των αρμόδιων φορέων χάραξης πολιτικής, διότι η απόδοση βαρύτητας στα συμπεράσματα τέτοιου είδους ερευνών μπορεί να κατευθύνει τις στρατηγικές προς λανθασμένες επιλογές. (Kitson et al., 2004) Η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα έχει αναδειχθεί ως ένα κρίσιμο ζήτημα για τους πολιτικούς φορείς, καθώς χρησιμεύει στη σύγκριση μεταξύ των περιφερειών, τον εντοπισμό των κινητήριων χαρακτηριστικών της οικονομικής μεγέθυνσης και την ταυτοποίηση των τρεχόντων δυναμικών και αδυναμιών τους. (Huggins et al., 2014) Συνεπώς, οι φορείς αναγνωρίζουν τον ιδιαίτερο ρόλο της στην περιφερειακή μεγέθυνση και για το λόγο αυτό εστιάζουν την προσοχή τους στην λεπτομερή αποτύπωση του τρέχοντος επιπέδου της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών, με στόχο να γίνουν αντιληπτές οι διάφορες διεργασίες του οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος που την επηρεάζουν και να διαμορφωθούν ενδεδειγμένες και ποιοτικές πολιτικές για την ενίσχυσή τους. (Berger, 2011; Kitson et al., 2004)

Καταλήγοντας, αποτελεί επιτακτική ανάγκη η συγκρότηση ενός ενιαίου και ολοκληρωμένου θεωρητικού και μεθοδολογικού πλαισίου, που δεν θα εξετάζει τμηματικά την έννοια αλλά θα ενσωματώνει μια συνδυαστική οπτική αναφορικά με τον τρόπο που πολλαπλοί παράγοντες την επηρεάζουν, προκειμένου η ανάλυση των διαφόρων περιπτώσεων των περιφερειών να στηρίζεται σε μια κοινή βάση. Ειδικά, ελλοχεύει η πιθανότητα του είτε αποσπασματικού είτε λανθασμένου περιεχομένου των ανεπτυγμένων πολιτικών και της αποτυχίας των επιθυμητών στόχων των πολιτικών ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας. (Fontagné & Santoni, 2014)

Λαμβάνοντας υπόψη τη σύνθετη φύση της έννοιας, στη συνέχεια ακολουθεί η ανασκόπηση των πολυάριθμων επιστημονικών άρθρων και μελετών που συγκροτούν την υπάρχουσα βιβλιογραφία της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Στόχος της ανασκόπησης είναι η συγκέντρωση των κύριων στοιχείων που τίγονται στις προσεγγίσεις για την εννοιολογική της

σύλληψη, η εξαγωγή συγκεκριμένων πληροφοριών και συμπερασμάτων για το ακριβές περιεχόμενο της συζήτησης περί ανταγωνισμού μεταξύ των περιφερειών, το σύνολο των γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν την έννοια και τη συνεισφορά της στην πορεία και μεγέθυνση των περιφερειακών οικονομιών, και τέλος τον εντοπισμό των καθοριστικών παραγόντων και πηγών που υπεισέρχονται στο σχηματισμό της ανταγωνιστικής δυναμικής τους. (Bronisz et al., 2008)

Αρχικά, η πρώτη οπτική για την εννοιολογική θεώρηση της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών γενικά, που δύναται όμως να αποκτήσει νόημα και να εφαρμοστεί και στο περιφερειακό επίπεδο, έχει **μακροοικονομικό χαρακτήρα** καθώς εστιάζει στις επιδόσεις που χαρακτηρίζουν τις οικονομίες ως προς συγκεκριμένα μακροοικονομικά τους χαρακτηριστικά. (Bristow, 2005) Ειδικότερα, στην οπτική αυτή η ανταγωνιστικότητα των περιφερειών έχει ως αφετηρία προσδιορισμού και αναφοράς δύο βασικά κριτήρια, με το πρώτο να αφορά το **μέγεθος των μεριδίων** που έχουν αποκτήσει στις αγορές σαν αποτέλεσμα της συμμετοχής τους στο εμπόριο, και δη εξαιτίας της εξαγωγής των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών των παραγωγικών τους τομέων και το δεύτερο να σχετίζεται με το **επίπεδο της ποιότητας που χαρακτηρίζει τις συνθήκες διαβίωσης** του περιφερειακού περιβάλλοντος. Αυτό σημαίνει ότι για να καθίσταται μια περιφερειακή οικονομία περισσότερο ανταγωνιστική και να ξεπερνά τους υπόλοιπους ανταγωνιστές της θα πρέπει, εκτός από την έντονη δραστηριοποίησή της για την εξασφάλιση μεγαλύτερων μεριδίων στις αγορές, να μετατρέπει την επιτυχία της και να την διοχετεύει με τη μορφή ωφελειών σε όσους δραστηριοποιούνται εντός της οικονομίας, μέσω της αύξησης των μισθών τους και γενικότερα της εξασφάλισης ενός ποιοτικού και ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης. (Storper, 1995) Τα παραπάνω αποτυπώνονται με σαφή τρόπο στον μακροοικονομικό ορισμό που αποδίδει ο Storper στην ανταγωνιστικότητα και είναι ο εξής:

«Η ανταγωνιστικότητα μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα μιας οικονομίας να διατηρεί σταθερά ή μεγεθυνόμενα μερίδια αγοράς σε μια δραστηριότητα, διατηρώντας σταθερό ή αυξανόμενο βιοτικό επίπεδο για αυτούς που συμμετέχουν σε αυτή.» (Storper, 1995)

Βέβαια, στη συγκεκριμένη εννοιολογική θεώρηση το μεγαλύτερο μέρος της εστίασης συγκεντρώνει το πρώτο κριτήριο, δηλαδή τα μερίδια των περιφερειών στις αγορές. Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό, ότι παρόλο που η φύση της συγκεκριμένης οπτικής είναι ως επί το πλείστον μακροοικονομική, χαρακτηρίζεται παράλληλα και από μικροοικονομικές διαστάσεις, καθώς το μέγεθος των μεριδίων των οικονομιών στις αγορές ουσιαστικά συναρτάται με τις επιδόσεις που σημειώνουν οι επιχειρήσεις σε αυτές, δηλαδή τον βαθμό επικράτησής τους στις διεθνείς αγορές που προκύπτει ως αποτέλεσμα της εξαγωγικής δραστηριότητάς τους. (Bristow, 2005)

Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι στη συλλογιστική του ο Storper (1995) προωθεί την απόδοση του ίδιου εννοιολογικού ορισμού καθέτως για όλα τα επίπεδα, δηλαδή από εκείνο των επιχειρήσεων έως εκείνο των εθνικών οικονομιών. Αυτό σημαίνει ότι το περιεχόμενο της οπτικής αυτής καθίσταται εν μέρει παρόμοιο με το αντίστοιχο περιεχόμενο της έννοιας της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των επιχειρήσεων, καθώς με τον ίδιο τρόπο κατά τον οποίο οι επιχειρήσεις βρίσκονται σε ένα καθεστώς συνεχούς προσπάθειας διερεύνησης νέων μεθόδων παραγωγής και προσφοράς βελτιωμένων προϊόντων και υπηρεσιών ώστε να ανταποκρίνονται

στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού και μέσω αυτών να αποκτούν μεγαλύτερα μερίδια στις αγορές, και για τις περιφέρειες η απόκτηση μεγαλύτερου ύψους μεριδίων στις αγορές καθίσταται ως πρωταρχικός επιδιωκόμενος στόχος, η πραγμάτωση του οποίου απορρέει από την προσπάθειά τους να ξεπεράσουν τους ανταγωνιστές τους.

Επομένως, το κύριο ζητούμενο για τις περιφέρειες σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγιστεί η βελτίωση των επιπέδων ανταγωνιστικότητάς τους, και ειδικότερα την κατεύθυνση προς την οποία θα προσανατολιστούν οι διάφορες ενέργειες και πρακτικές που θα προωθηθούν ώστε να επέλθει η επιδιωκόμενη αύξηση των μεριδίων στις αγορές. Κατά αυτό τον τρόπο, στο επίκεντρο τοποθετείται το μίγμα των προωθούμενων πολιτικών που στοχεύουν στην επίτευξη των προαναφερθέντων. Όσον αφορά το περιεχόμενο των πολιτικών, οι οποίες είναι απαραίτητο να διαμορφωθούν ώστε να συνεισφέρουν στην ώθηση της ανταγωνιστικότητας και πιο συγκεκριμένα το κεντρικό αντικείμενο εστίασης αυτών, ο Storper δεν ενστερνίζεται την αναμενόμενη προσέγγιση, που περιλαμβάνει την προώθηση της ανταγωνιστικότητας στη συνάρτηση μεταξύ κόστους παραγωγής και τιμών των παραγόμενων προϊόντων των επιχειρήσεων. Αυτός ο «τύπος» ανταγωνιστικότητας επιτυγχάνεται μέσω της εφαρμογής δημοσιονομικών πολιτικών, στις οποίες κύρια επιδίωξη αποτελεί η μείωση του κόστους παραγωγής των επιχειρήσεων και σε αυτές ενσωματώνονται παρεμβάσεις που σχετίζονται με αναπροσαρμογή των φόρων, την μείωση των μισθών των εργαζομένων κ.λπ. Ωστόσο, τέτοιου είδους πολιτικές παρεμβάσεις δεν δύνανται να επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα βελτίωσης των επιπέδων ανταγωνιστικότητας, διότι οι ενέργειες που περιλαμβάνουν έχουν αρνητικές επιδράσεις στο βιοτικό επίπεδο, γεγονός που βρίσκεται σε αντίθεση με το περιεχόμενο και τα συνθετικά μέρη της εννοιολογικής θεώρησης της ανταγωνιστικότητας που προσδιορίστηκε παραπάνω. (Storper, 1995)

Αντίθετα, επισημαίνει ως ιδιαίτερα **καθοριστικό παράγοντα της ανταγωνιστικότητας**, η ανάπτυξη του οποίου πρέπει να προάγεται μέσω των πολιτικών, την **τεχνολογία**. Ο ρόλος της τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία έγκειται στο ότι συνεισφέρει στη δημιουργία προϊόντων που διαφοροποιούνται ποιοτικά ως προς τα χαρακτηριστικά τους, καθώς προσδίδονται σε αυτά στοιχεία μοναδικότητας μέσω της εύρεσης και εφαρμογής νέων και πρωτότυπων τεχνολογικών μεθόδων. Αυτό συμβάλλει στην διάκριση τέτοιων προϊόντων, έναντι των υπολοίπων, ως προς τις **μοναδικές ιδιότητες** που τα χαρακτηρίζουν ως αποτέλεσμα της εφαρμογής των μεθόδων αυτών και την απόδοση **ευελιξίας** σε αυτά αναφορικά με την **αδυναμία της αναπαράστασης και αντιγραφής** τους. (Storper, 1995)

Πρόκειται, δηλαδή, για μια δυναμική διαδικασία που απαιτεί συνεχείς προσπάθειες επαναπροσδιορισμού των παραγόμενων προϊόντων, στην οποία αναγνωρίζονται έγκαιρα οι αντιδράσεις των «αντιπάλων», αναφορικά με την κατεύθυνση στην οποία προσανατολίζουν τη δική τους παραγωγική διαδικασία η οποία έχει ως επίκεντρό της την ενσωμάτωση αντίστοιχων πρακτικών τεχνολογίας που είτε χαρακτηρίζονται από γνησιότητα είτε αποτελούν προϊόν μίμησης. Η εξακρίβωση της συμπεριφοράς των «αντιπάλων» ακολουθείται από την αναπροσαρμογή της ταυτότητας και των ειδικών χαρακτηριστικών των προϊόντων, με στόχο αυτά να βρίσκονται συνεχώς ένα βήμα πιο μπροστά και να ξεπερνούν σε ζητήματα ποιότητας τα υπόλοιπα. Το μέγεθος της παραπάνω ευελιξίας και της συνεχούς εγρήγορσης που χαρακτηρίζει οποιοδήποτε επίπεδο, είτε δηλαδή αφορά τις επιχειρήσεις είτε τις περιφερειακές

και εθνικές οικονομίες, κατά την οποία αναζητούνται και υιοθετούνται επιτακτικά νέοι τρόποι γνώσης και καινοτομίας, προσδιορίζει ανάλογα και το βαθμό της ανταγωνιστικότητάς του έναντι των υπολοίπων. (Storper, 1995)

Έχοντας προσδιορίσει τη τεχνολογία ως κινητήριο μοχλό της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών, ο Storper τονίζει τη σημασία της **διάχυσης των γνώσεων, των πληροφοριών και των τεχνικών** που έχουν αναπτυχθεί ως προς τη χρησιμοποιούμενη τεχνολογία καθώς και τον καθοριστικό ρόλο που αποκτούν οι περιφέρειες στη διαχείριση των διαχύσεων αυτών. Συγκεκριμένα, η διάχυση των προαναφερθέντων στοιχείων λαμβάνει χώρα και πραγματώνεται στα πλαίσια της δημιουργίας και ανάπτυξης δικτύων στα οποία συγκεντρώνεται ένα ορισμένο σύνολο επιχειρήσεων. Κύριο χαρακτηριστικό των δικτύων αυτών αποτελεί η **συνεχής επικοινωνία και οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των επιχειρήσεων** και έχουν ως βασικό αντικείμενο την **ανταλλαγή και τη ροή των νέων παραχθεισών γνώσεων και πληροφοριών**. (Storper, 1995)

Ωστόσο, η σημασία του σχηματισμού τέτοιων επιχειρηματικών δικτύων έγκειται στο ότι δύνανται να αποκτήσουν μια διακριτή ταυτότητα ως προς τη φύση των συσχετίσεων και των αλληλεξαρτήσεων που αναπτύσσονται εντός αυτών, η οποία απορρέει από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του μίγματος των συμμετεχόντων μερών σε αυτά. Πρόκειται, δηλαδή, για τις επιμέρους συνιστώσες που εντοπίζονται στο εκάστοτε τοπικό περιβάλλον, οι οποίες είναι ενσωματωμένες σε αυτό και καθίστανται αναπόσπαστες, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους να αποτελούν προϊόν προσαρμογής στις συγκεκριμένες συνθήκες και διεργασίες που επικρατούν αποκλειστικά σε αυτό. Κατά συνέπεια, η διακριτή ταυτότητα που αντιστοιχεί στα επιχειρηματικά δίκτυα αυτά συνεισφέρει σημαντικά στην παραγωγή αντίστοιχων ιδιαίτερα εξειδικευμένων γνώσεων και πρακτικών, καθώς αποτελεί σημείο αναφοράς που τις διακρίνει για τη πρωτοτυπία και τη μοναδικότητά τους ενώ παράλληλα καθιστά δύσκολο τον εντοπισμό παρόμοιων γνωρισμάτων ή ακόμη και την αναπαραγωγή τους σε άλλα διαφορετικά δίκτυα, και τελικώς επηρεάζει το βαθμό της εξέλιξης που σημειώνεται στις χρησιμοποιούμενες τεχνολογικές μεθόδους. (Storper, 1995)

Στα παραπάνω πλαίσια, ο ρόλος των περιφερειών αναδεικνύεται ιδιαίτερα καταλυτικός όσον αφορά τη διάχυση της τεχνολογίας, διότι συγκεντρώνουν ορισμένες από τις προαναφερθείσες απαιτούμενες συνιστώσες, οι οποίες έχουν έντονο περιφερειακό χαρακτήρα και αποτελούν ουσιώδες αντικείμενο προσέλκυσης των επιχειρήσεων, συνεισφέροντας κατά αυτόν τον τρόπο στην συγκρότηση δικτύων μεταξύ τους, τα οποία με τη σειρά τους αποκτούν την διακριτή ταυτότητα για την οποία έγινε λόγος παραπάνω, που είναι προσαρμοσμένη στις εκάστοτε περιφερειακές συνθήκες. Επομένως, το περιφερειακό περιβάλλον πληροί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη τέτοιων δικτύων στο εσωτερικό του και τη διάχυση της τεχνολογίας σε αυτά. Παράλληλα, οι περιφέρειες διακρίνονται για την καταλληλότητά τους στην εφαρμογή πολιτικών από τους αρμόδιους φορείς προσανατολισμένων προς τα επιχειρηματικά αυτά δίκτυα. Τέλος, η ανάπτυξη συνεκτικών συγκεντρώσεων των επιχειρήσεων σε ένα δεδομένο περιφερειακό περιβάλλον διευκολύνει την εύρυθμη λειτουργία τους ως ένα ενιαίο σύνολο, το οποίο χαρακτηρίζεται από την προοπτική του προσδιορισμού κοινών βάσεων και κατευθύνσεων στις οποίες θα προσανατολιστεί η τεχνογνωσία, καθιστώντας κατά αυτό τον

τρόπο περισσότερο αποτελεσματική τη διαχείριση των διαχύσεων ροών και πληροφοριών. (Storper, 1995)

Ωστόσο, ο πυρήνας της θεώρησης του Storper για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα, δηλαδή τα μερίδια αγοράς, έχει αποτελέσει αντικείμενο σημαντικής **κριτικής και αμφισβήτησης**. Η κριτική αυτή επικεντρώνεται στο ότι η ανταγωνιστικότητα στο περιφερειακό επίπεδο δεν μπορεί να εξομοιωθεί και να θεωρηθεί ότι διεξάγεται βάσει παρόμοιων ενεργειών και διαδικασιών με την ανταγωνιστικότητα μεταξύ των επιχειρήσεων, διότι εμφανίζει ορισμένες ιδιαιτερότητες που τη διαφοροποιούν ως προς την υπόστασή της. Συγκεκριμένα, η παρουσία των επιχειρήσεων στο ευρύτερο ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον καθίσταται ιδιαίτερα ρευστή, με τη λειτουργία τους να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο αντίδρασής τους στις πιέσεις που δέχονται από την προώθηση ανταγωνιστικών προϊόντων από νέες στην αγορά επιχειρήσεις και τις υιοθετημένες πρακτικές που εφαρμόζουν ως απάντηση και έχουν ως στόχο τη διαφοροποίηση των προϊόντων τους. Η χρήση πρακτικών που συμβάλλουν επιτυχώς στην επίτευξη των τιθέμενων στόχων και στη διαμόρφωση διακριτών και καλύτερων ποιοτικά προϊόντων βοηθά στην επικράτηση των επιχειρήσεων στις διεθνείς αγορές, ενώ η αναποτελεσματικότητά τους κλονίζει το δυναμισμό τους και δύναται να συντελέσει στην αναστολή της λειτουργίας τους. (Turok, 2004)

Από την άλλη πλευρά, οι περιφέρειες αποτελούν οντότητες με μια πιο σταθερή θέση στο διεθνές γίγνεσθαι, καθώς ακόμη και στην περίπτωση που δε διαθέτουν ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον μπορεί μεν η οικονομία να οδηγηθεί σε μια σημαντική αποδυνάμωση αλλά δεν δύναται να γίνει λόγος για διακοπή της λειτουργίας της. Σε αντίθεση με τις επιχειρήσεις, οι αλλαγές και εξελίξεις που επέρχονται σε μια οικονομία από τη διάκριση μεταξύ των περισσότερο και λιγότερο ανταγωνιστικών περιφερειών δεν έχουν τόσο ραγδαίο χαρακτήρα, αλλά είναι αποτέλεσμα πολλαπλών διεργασιών σε έναν μακροχρόνιο ορίζοντα. Μια ακόμη ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δύο επιπέδων έγκειται στις αιτίες που ωθούν την επιδίωξη της ανταγωνιστικότητας και σχετίζονται με την απόκτηση θετικών ωφελειών που προκύπτουν από αυτή. Οποιαδήποτε δραστηριότητα των επιχειρήσεων συνδέεται με την προοπτική αποκόμισης κέρδους, ενώ για τις περιφέρειες ο στόχος είναι ευρύτερος και πιο σύνθετος και συνίσταται στην βελτίωση των υφιστάμενων επιπέδων ευημερίας. (Turok, 2004)

Σε αυτό το μήκος κύματος βρίσκονται και οι Kitson et al. (2004), οι οποίοι χαρακτηριστικά αναφέρουν ότι: *‘στην καλύτερη περίπτωση είναι δυνητικά παραπλανητικό και στη χειρότερη περίπτωση θετικά επικίνδυνο να αντιμετωπίζονται οι περιφέρειες και οι πόλεις ως ανταγωνιζόμενες για τα μερίδια των αγορών, σαν να βρίσκονται σε κάποιο είδος παγκόσμιου αγώνα στον οποίο υπάρχουν μόνο ‘νικητές’ και ‘χαμένοι’*. Μια τέτοια θεώρηση της ανταγωνιστικότητας θα μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα στενής αντίληψης της έννοιας, διότι προσιδιάζει στη μορφή διεκδίκησης της οικονομικής επιτυχίας από τις επιχειρήσεις. Αυτό σημαίνει ότι υπό την παραπάνω οπτική το περιφερειακό επίπεδο διαθέτει παρόμοια γνωρίσματα με αυτό των επιχειρήσεων, και ότι η συμμετοχή στο παγκόσμιο ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον γίνεται στα πλαίσια της επικράτησης του ισχυρότερου. Εν τούτοις, αν και η δραστηριοποίηση στο εμπόριο και η απόκτηση μεριδίων στις αγορές καθίστανται ως σημαντικοί παράμετροι της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, δεν αποτελούν τον αποκλειστικό άξονα προσδιορισμού της, ειδικά υπό τη θεώρηση ότι η βελτίωση των επιπέδων της είναι το αποτέλεσμα ενός ατέρμονου και εντεινόμενου ανταγωνισμού για

την απόκτηση μεριδίων, που θα οδηγήσει στην ανάδειξη και θα ωφελήσει μόνο τους ισχυρότερους συμμετέχοντες σε αυτό. (Kitson et al., 2004)

Σε αντίθεση με όλα τα παραπάνω, ο πυρήνας της ανταγωνιστικότητας αφορά τη σύγκριση των περιφερειών ως προς περισσότερα επιλεγμένα χαρακτηριστικά, την αξιολόγηση των επιδόσεών τους σε αυτά και την λεπτομερή αναγνώριση των υπαρχουσών αντιθέσεων μεταξύ τους. Δύναται να αποβεί ιδιαίτερα επωφελής για όλες τις περιπτώσεις περιφερειών που συμμετέχουν στη διαδικασία εξέτασης των επιπέδων ανταγωνιστικότητάς τους αναφορικά με τις γνώσεις που παράγονται για αυτές, ειδικά όταν χρησιμοποιείται υπό μια διευρυμένη και συνδυαστική οπτική, ενώ όταν τίθεται σε στενά πλαίσια ενέχει τον κίνδυνο αποπροσανατολισμού και αδυναμίας σύλληψης της συνολικής εικόνας. (Kitson et al., 2004)

Η δεύτερη οπτική για την εννοιολογική θεώρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας χαρακτηρίζεται από την απόδοση μεγάλης σημασίας στο ρόλο των επιχειρήσεων για τον προσδιορισμό της. Η οπτική αυτή έχει **μικροοικονομικό χαρακτήρα**, διότι επικεντρώνεται στην έκφραση της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών θέτοντας ως σημείο αναφοράς της τις επιδόσεις στην ανταγωνιστικότητα του συνόλου των επιχειρήσεων που δρουν εντός τους, οι οποίες συναρτώνται με τις επιδόσεις τους στις εκροές / αποτελέσματα (outputs) και κυρίως την παραγωγικότητα. (Bristow, 2005; Fontagné & Santoni, 2014) Ένας από τους κύριους εκφραστές της παραπάνω άποψης είναι ο Michael Porter, ο οποίος εστιάζει ιδιαίτερα στον καταλυτικό ρόλο της **παραγωγικότητας** των επιχειρήσεων για τον προσδιορισμό της ανταγωνιστικότητας και τον άμεσο αντίκτυπό της στην ευημερία μιας περιφέρειας. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι:

«Το βιοτικό επίπεδο μιας περιφέρειας (πλούτος) καθορίζεται από την παραγωγικότητα με την οποία χρησιμοποιεί τους ανθρώπινους, φυσικούς πόρους και τους πόρους κεφαλαίου. Ο κατάλληλος ορισμός της ανταγωνιστικότητας είναι η παραγωγικότητα.»

(Porter, 2002)

Επομένως, οι επιχειρήσεις αναδεικνύονται ως οι σημαντικότερες μονάδες της οικονομίας μιας περιφέρειας, καθώς είναι εκείνες που στην ουσία δραστηριοποιούνται ενεργά μέσω πολλών πρωτοβουλιών για την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων προκειμένου να βελτιώσουν την παραγωγική τους διαδικασία, διαμορφώνοντας κατά αυτό τον τρόπο το αντίστοιχο συνολικό επίπεδο της παραγωγικότητας της περιφέρειας εντός της οποίας λειτουργούν. Ο Porter θίγει δύο πρωταρχικές πτυχές του μικροοικονομικού επιπέδου, οι οποίες χαρακτηρίζονται από αμοιβαίο ετεροπροσδιορισμό και αποτελούν τη βάση στήριξης της βελτίωσης της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων. Ειδικά, οι κατάλληλες συμπεριφορές και το είδος των δραστηριοτήτων που υιοθετούνται από τις επιχειρήσεις συμβάλλουν στη δημιουργία προοπτικών για τη βελτίωση της παραγωγικότητάς τους και εκφράζονται ως η χρήση αποτελεσματικών μεθόδων παραγωγής που συνεισφέρουν στην δημιουργία αναβαθμισμένων προϊόντων και υπηρεσιών διακριτών για την ποιότητά τους, έναντι των υπολοίπων διαθέσιμων αγαθών που παράγονται από άλλες επιχειρήσεις. Άρα, οι **στρατηγικές** που ακολουθούν οι επιχειρήσεις και στοχεύουν στην εξέλιξη των διαδικασιών παραγωγής φανερώνουν έναν άμεσο ανταγωνισμό μεταξύ τους, τα χαρακτηριστικά και η ποιότητά του οποίου αποτελεί μία από τις δύο πρωταρχικές πτυχές μεγέθυνσης της παραγωγικότητας, με τη δεύτερη να αποτελεί την

ποιότητα των συνθηκών που χαρακτηρίζει το επιχειρηματικό περιβάλλον που δραστηριοποιούνται. (Porter, 2004)

Παράλληλα, οι δύο αυτές πτυχές συνιστούν σημείο προσανατολισμού για τις περιφέρειες, προκειμένου να κατανοήσουν τον πυρήνα τους καθώς και τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων από το ευρύτερο περιβάλλον τους. Η δημιουργία ενός κατάλληλου και ευνοϊκού περιβάλλοντος, συμβατού και προσαρμοσμένου στις ιδιαίτερες αυτές ανάγκες αποτελεί την κύρια περιοχή δράσης και παρέμβασης των περιφερειών, διότι διευκολύνει την επιχειρηματική δραστηριότητα και συνεισφέρει δραστικά στη μεγέθυνση της παραγωγικότητας, ενώ ταυτόχρονα καθορίζει το πλαίσιο υπό το οποίο ανταγωνίζονται. Αυτό σημαίνει ότι ο ανταγωνισμός έγκειται στην προσπάθεια κάθε περιφέρειας να διαμορφώσει τις πιο πρόσφορες και ενδεδειγμένες συνθήκες που θα εξυπηρετούν τον επιχειρηματικό τους στόχο και θα τις καθιστά ανταγωνιστικές. (Porter, 2002) Η διαμόρφωση των παραπάνω συνθηκών, σύμφωνα με τον Porter, στηρίζεται στις μεταβολές σε ένα σύνολο τεσσάρων παραγόντων του μικροοικονομικού περιβάλλοντος, «την ποιότητα των συνθηκών των παραγωγικών συντελεστών (εισροές), το πλαίσιο για την στρατηγική των επιχειρήσεων και την αντιπαλότητα, την ποιότητα των τοπικών συνθηκών ζήτησης, και την παρουσία των σχετιζόμενων και υποστηρικτικών βιομηχανιών». (Porter, 2004) Πρόκειται, δηλαδή, για την εφαρμογή στο περιφερειακό επίπεδο του πλαισίου της ανταγωνιστικότητας όπως έχει προσδιοριστεί από τον ίδιο σε επίπεδο κρατών⁴.

Μια προσέγγιση που χαρακτηρίζεται από ομοιότητες με την προαναφερθείσα καθώς θέτει ως επίκεντρο αναφοράς της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας τις επιχειρήσεις και ιδιαίτερα τις εκροές τους, είναι εκείνη του Turok (2004), σύμφωνα με τον οποίο το περιεχόμενο της ανταγωνιστικότητας συντίθεται βασιζόμενο σε τρία κύρια χαρακτηριστικά των περιφερειακών οικονομιών, τα οποία αναπτύσσουν στενές διασυνδέσεις μεταξύ τους και σχέσεις εξάρτησης ως προς την μεταβολή και την πορεία τους: *‘την ικανότητα των τοπικών επιχειρήσεων να πουλούν τα προϊόντα τους σε εξωτερικές αγορές (εμπόριο), την αξία αυτών των προϊόντων και την αποδοτικότητα με την οποία παράγονται (παραγωγικότητα), και τη χρησιμοποίηση των τοπικών ανθρώπινων, φυσικών πόρων και των πόρων κεφαλαίου (ποσοστό απασχόλησης).*’ Παρατηρείται ότι η λειτουργία των επιχειρήσεων τοποθετείται ως βάση αναφοράς, με τα παραπάνω να συνιστούν τους σημαντικότερους άξονες που θέτουν σε κίνηση μια οικονομία και αποτελούν τη βάση στην οποία στηρίζεται η περαιτέρω προοπτική της.

Επιπροσθέτως, η ανταγωνιστικότητα αποτελεί χρήσιμο εργαλείο κατανόησης, διότι αντικατοπτρίζει τις ιδιαίτερες συνθήκες και διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο ευρύτερο περιβάλλον μιας περιφέρειας και δύναται να αξιοποιηθεί για την επισήμανση των καταλυτικών στοιχείων που έχει στη διάθεσή της και μπορεί να χρησιμοποιήσει επωφελώς, έτσι ώστε να χαράζει την πορεία προς την περαιτέρω οικονομική μεγέθυνση και τη βελτίωση των επιπέδων ευημερίας. Συνεπώς, οι περιφέρειες θα πρέπει να επικεντρώνουν τις προσπάθειές τους στη βελτίωση των συνθηκών και παραγόντων και στη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος που διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρήσεων, υπό τη μορφή της διευκόλυνσης

⁴ Για λεπτομερή παρουσίαση του πλαισίου της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των εθνών του Michael Porter, βλ. Υποκεφάλαιο 1.2.1, σελ. 30-32

της αναβάθμισης των παραγόμενων προϊόντων και των εξαγωγών τους στις διεθνείς αγορές. (Turok, 2004)

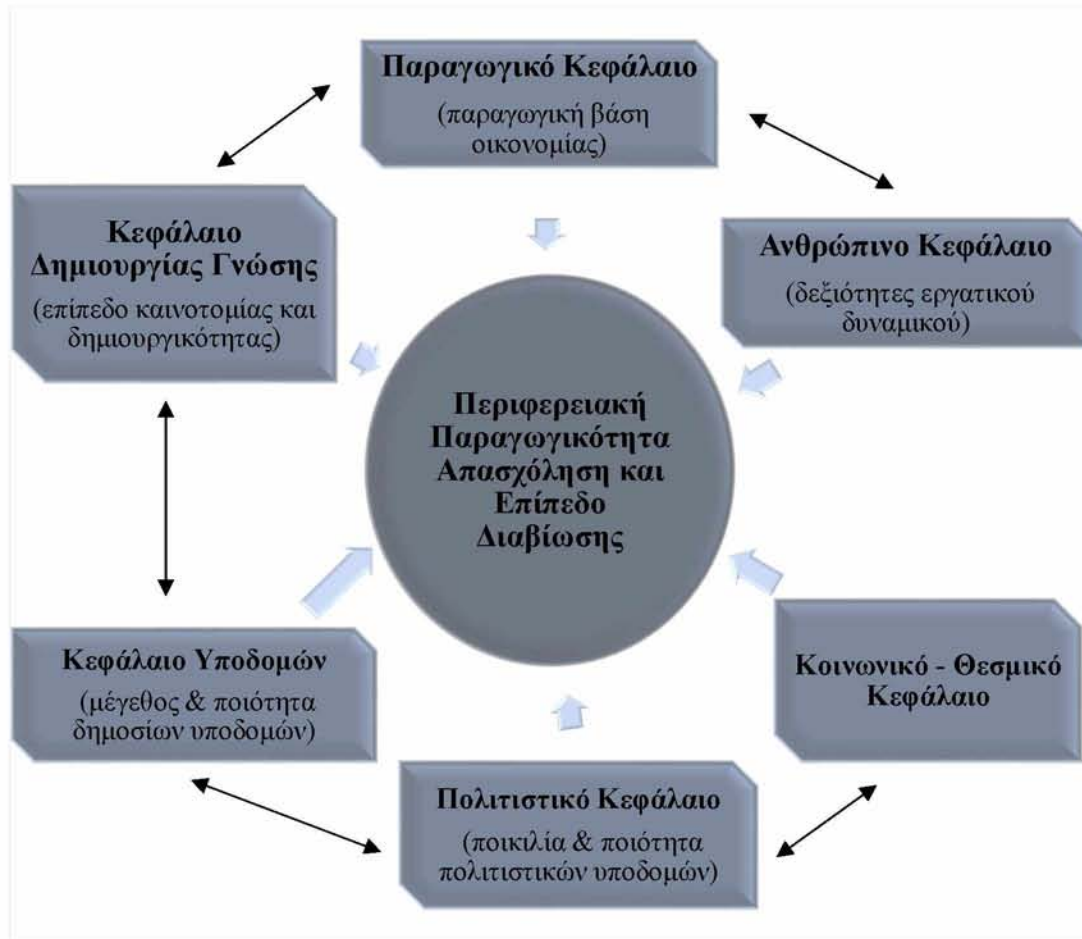
Μία ακόμη προσέγγιση για την εννοιολογική θεώρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας που χαρακτηρίζεται εν μέρει από την μικροοικονομική οπτική που έχει υπογραμμιστεί μέσω των δύο προηγούμενων πλαισίων, είναι εκείνη των Kitson et al. (2004), σύμφωνα με τους οποίους, η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα *‘επικεντρώνεται περισσότερο στους καθοριστικούς παράγοντες και τις δυναμικές της μακροπρόθεσμης ευημερίας μιας περιφέρειας (ή πόλης) Πρέπει να αναγνωρίζεται ότι οι ανταγωνιστικές περιφέρειες και πόλεις είναι οι τοποθεσίες όπου τόσο οι επιχειρήσεις όσο και οι άνθρωποι θέλουν να επενδύσουν και να εγκατασταθούν.’* Αρχικά, καθίσταται σαφές ότι το εν λόγω πλαίσιο παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες με την θεώρηση της έννοιας από τον Porter, ιδίως αναφορικά με το ότι οι επιχειρήσεις και το επίπεδο ευημερίας συνιστούν και στις δύο το επίκεντρο αναφοράς και προσδιορισμού της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.

Ωστόσο, παρότι γενικά προσανατολίζονται προς την ίδια κατεύθυνση όσον αφορά τον καθορισμό της αφετηρίας της έννοιας, παράλληλα χαρακτηρίζονται και από μια σημαντική διαφορά. Συγκεκριμένα, η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα στο παρόν πλαίσιο δεν γίνεται αντιληπτή αποκλειστικά υπό την μικροοικονομική οπτική, δηλαδή ότι συνιστά την απόλυτη έκφραση του επιπέδου παραγωγικότητας του συνόλου των επιχειρήσεων που λειτουργούν σε μια περιφέρεια και κατ’ επέκταση ότι η βελτίωσή της συνδέεται με παράγοντες που αφορούν το επιχειρηματικό περιβάλλον. Αντίθετα, οι περιφέρειες γίνονται αντιληπτές ως ένα διακριτό επίπεδο που διαθέτει χαρακτηριστικά και παράγοντες με ιδιαίτερα έντονη περιφερειακή ταυτότητα που επηρεάζουν σημαντικά την πορεία της παραγωγικής διαδικασίας και κατ’ επέκταση την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων. Καταλήγοντας, πρέπει να σημειωθεί ότι η παραγωγικότητα αποτελεί αναμφισβήτητο ένα απαραίτητο στοιχείο για τον προσδιορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, αλλά δεν είναι το μοναδικό που υπεισέρχεται σε αυτόν. Συνεπώς, η παρουσιαζόμενη προσέγγιση προσδίδει στην ανταγωνιστικότητα των περιφερειών μια περισσότερο δυναμική χροιά, κατά την οποία ως περισσότερο ανταγωνιστικές δεν καθίστανται οι περιφέρειες που έχουν υψηλή παραγωγικότητα αλλά εκείνες που χαρακτηρίζονται από τις προοπτικές να την επιτύχουν. (Kitson et al., 2004)

Με βάση τα παραπάνω, κύριο σημείο εστίασης στη θεώρηση αυτή αποτελούν τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά και παράγοντες με έντονη περιφερειακή ταυτότητα, τα οποία απαντώνται στο εκάστοτε περιφερειακό περιβάλλον και δύνανται να επηρεάσουν την λειτουργία των επιχειρήσεων, και ειδικότερα να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητά τους στην παραγωγή. Οι παράγοντες αυτοί διαφοροποιούνται από τους «τυπικούς» βασικούς παραγωγικούς συντελεστές, και αντιπροσωπεύουν διάφορες κοινωνικές και οικονομικές πτυχές του περιφερειακού περιβάλλοντος οι οποίες **συνδέονται, λειτουργούν υποστηρικτικά και ωφελούν τις επιχειρήσεις.** Αυτά τα χαρακτηριστικά των περιφερειών που επηρεάζουν την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται εντός τους και δύνανται να επηρεάσουν την ανταγωνιστική δυναμική των περιφερειών, παρουσιάζονται αναλυτικά στο Σχήμα 3.1. Σύμφωνα με αυτό, αναπτύσσονται σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ των περιφερειακών αυτών παραγόντων, οι οποίοι συνολικά επηρεάζουν την παραγωγικότητα των

επιχειρήσεων και συμβάλλουν στη βελτίωση των επιπέδων της, γεγονός που λαμβάνει προεκτάσεις και επιφέρει θετικές συνέπειες στα επίπεδα απασχόλησης και το επίπεδο διαβίωσης των περιφερειών. (Kitson et al., 2004)

Σχήμα 3.1 Παράγοντες της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας

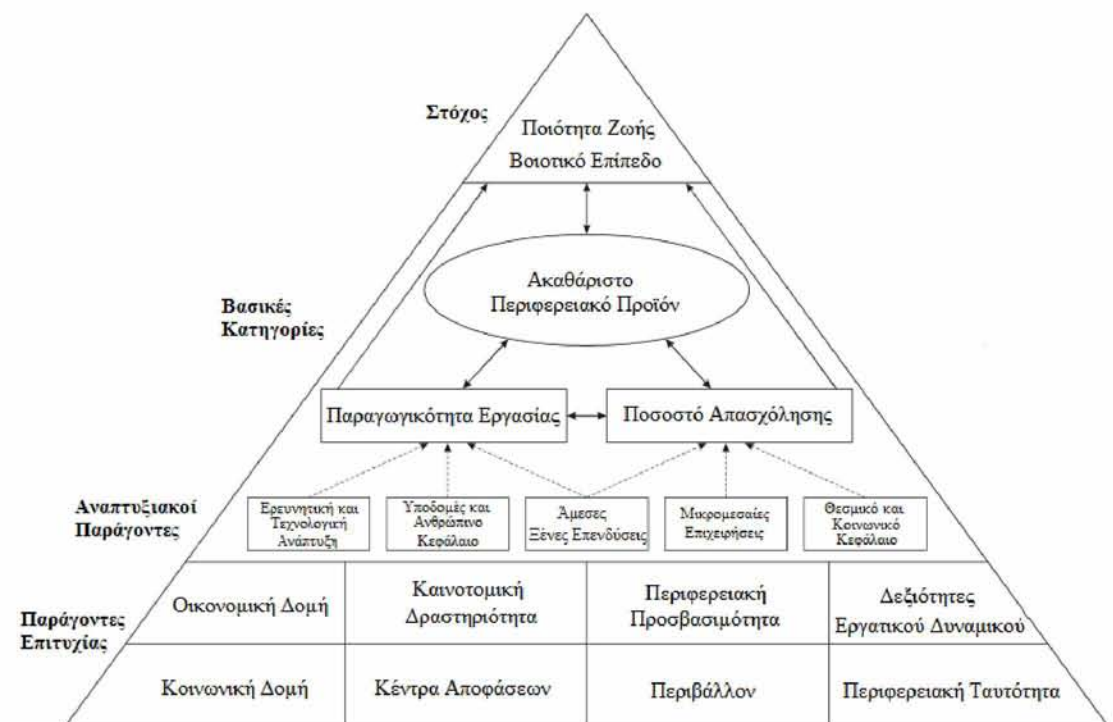
Πηγή: Kitson, Martin, & Tyler, 2004

Ένας επιπλέον ορισμός που είναι στραμμένος προς τον ίδιο προσανατολισμό με τον προηγούμενο, αλλά αντιμετωπίζει υπό μια πιο ευρεία θεώρηση την ανταγωνιστικότητα έχει διατυπωθεί από τον Lengyel (2003, p. 6), σύμφωνα με τον οποίο: *‘Οι περιφέρειες, οι πόλεις και οι χώρες είναι ανταγωνιστικές, εάν οι οικονομίες τους είναι ανοιχτές, το κατά κεφαλήν τους εισόδημα είναι σταθερά υψηλό και αυξανόμενο και εάν είναι ικανές να διατηρήσουν ένα υψηλό ποσοστό απασχόλησης, δηλαδή εάν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού μπορούν να προσδοκούν να επωφεληθούν από το εισόδημα που αποκτάται.’* Σε αυτόν τον ορισμό, η μικροοικονομική και η μακροοικονομική διάσταση συνυπάρχουν, καθώς από την μια πλευρά τίθεται ως αναγκαία συνθήκη η περιφερειακή οικονομία να είναι ανοιχτή ως προς τις διαδράσεις της με άλλες ώστε να προάγει τη μεγέθυνση των οικονομικών δραστηριοτήτων και την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρήσεων. Από την άλλη πλευρά, μια ακόμη απαραίτητη συνθήκη και κριτήριο που καθορίζει την ανταγωνιστικότητα αποτελεί το επίπεδο διαβίωσης

των κατοίκων των περιφερειών, με την εστίαση να στρέφεται στα μεγέθη της απασχόλησης και τα εισοδήματα.

Στα πλαίσια αυτά, αναπτύσσεται το «**πυραμιδικό μοντέλο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας**» (pyramid-model of regional competitiveness), το οποίο συνιστά ένα προσδιοριστικό μοντέλο της ανταγωνιστικότητας, δηλαδή πρόκειται για έναν συνδυασμό όλων εκείνων των παραγόντων που την καθορίζουν με κάποιον τρόπο. Το μοντέλο αυτό διαρθρώνεται σε **τέσσερα κύρια επίπεδα**, με το πρώτο, δηλαδή την κορυφή της, να αποτελεί την επιδίωξη της ανταγωνιστικότητας, η οποία συνίσταται στην επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου ευημερίας. Το επόμενο επίπεδο εμπεριέχει τους βασικούς παράγοντες που αντικατοπτρίζουν την εικόνα που παρουσιάζει η οικονομία ως προς τις εκροές της, δηλαδή αφορά τις επιδόσεις της σε εκείνα τα οικονομικά μεγέθη που αποτελούν «μονάδες μέτρησης» της αποτελεσματικότητάς της, παραδείγματος χάριν η παραγωγικότητα. Στο τρίτο επίπεδο τοποθετούνται εκείνοι οι παράγοντες που έχουν το ρόλο των εισροών στην παραγωγική διαδικασία και λειτουργούν καταλυτικά στον καθορισμό και την επίδραση της πορείας των μεγεθών της προηγούμενης κατηγορίας των βασικών παραγόντων. Τέλος, στη βάση της πυραμίδας απαντώνται οι παράγοντες εκείνοι που χαρακτηρίζονται από έντονη περιφερειακή ταυτότητα, συμμετέχουν επίσης ως εισροές στην παραγωγική διαδικασία και κατ' επέκταση ασκούν επιρροές στους παράγοντες των υψηλότερων επιπέδων του μοντέλου. Η συμμετοχή των παραγόντων αυτών στην παραγωγική δραστηριότητα των επιχειρήσεων, και γενικότερα οι επιδράσεις τους στους παράγοντες των παραπάνω επιπέδων έχουν έναν περισσότερο έμμεσο χαρακτήρα καθώς και μακροπρόθεσμη προοπτική. (Lengyel, 2003) Το πυραμιδικό μοντέλο παρουσιάζεται αναλυτικότερα στο Σχήμα 3.2 που ακολουθεί, στο οποίο εμφανίζονται οι παράγοντες που απαρτίζουν το κάθε επίπεδο.

Σχήμα 3.2 Το πυραμιδικό μοντέλο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας

Πηγή: Lengyel, 2003, pp. 11

Μια συγκεντρωτική ανακεφαλαίωση όλων όσων προαναφέρθηκαν σχετικά με το εννοιολογικό περιεχόμενο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας καθώς και το θεωρητικό της υπόβαθρο θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη στο σημείο αυτό, προκειμένου να επισημανθούν τα κύρια σημεία των προσεγγίσεων και να εξαχθούν συμπεράσματα για τον πυρήνα της έννοιας και το περιεχόμενο των παραγόντων που την προσδιορίζουν. Όπως έχει αναφερθεί ήδη στην αρχή της παρούσας υποενότητας και διαπιστώθηκε κατά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, δεν εντοπίζεται ένας μοναδικός, ενιαίος και καθολικός ορισμός για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα, αλλά παρατηρείται μια σύγκλιση και γενικευμένη συμφωνία στις απόψεις και τις αντιλήψεις, κυρίως όσον αφορά τα συνθετικά μέρη του εννοιολογικού πλαισίου. Αντίθετα, μεγαλύτερη διάσταση σε αυτές διαπιστώνεται στο σύνολο των παραγόντων που επισημαίνονται και αναγνωρίζεται ότι καταλαμβάνουν καίρια θέση στον προσδιορισμό και την επίδραση της ανταγωνιστικότητας, με το σημείο της διαφοροποίησης της θεώρησής τους να αποτελεί εάν η ανταγωνιστικότητα είναι αποτέλεσμα των εισροών ή των εκροών της παραγωγικής διαδικασίας.

Αρχικά, η σύγκλιση μεταξύ των προσεγγίσεων έγκειται στην από κοινού εστίασή τους στην άρρηκτη σύνδεση της ανταγωνιστικότητας με το βιοτικό επίπεδο, και ειδικότερα τον καθορισμό του ως κύριου σημείου αναφοράς και κριτηρίου της, που ευρύτερα συνιστά και τον απώτερο στόχο της. Παράλληλα, μια ακόμη διάσταση των περιφερειακών οικονομιών η οποία θίγεται είτε έμμεσα είτε άμεσα στους παραπάνω εννοιολογικούς ορισμούς αφορά την εξασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας των επιχειρήσεων. Η διάσταση αυτή αποκτά καίρια θέση ως κριτήριο της ανταγωνιστικής δυναμικής των περιφερειών, καθώς μέσω της διασφάλισής της δημιουργούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας και κατ' επέκταση οδηγούν στην προαναφερθείσα ανύψωση του βιοτικού επιπέδου.

Ωστόσο, οι προσεγγίσεις διαφοροποιούνται ως προς δύο κύριους συλλογισμούς. Στην πρώτη περίπτωση, η αναφορά στην έννοια γίνεται θέτοντας ως αντικείμενο εστίασης της ανάλυσης τις εκροές και τα αποτελέσματα, ενώ στη δεύτερη παρακολουθείται ένα σύνολο συνιστωσών και παραγόντων, και συγκεκριμένα, ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζουν το δυναμισμό του περιβάλλοντος των περιφερειών, με στόχο τη διαμόρφωση της ανταγωνιστικότητάς του. Βέβαια, δύναται να εντοπιστούν και περιπτώσεις που επιδιώκουν να εξετάσουν το ζήτημα με μια περισσότερο συνδυαστική λογική, και για το λόγο αυτό περιλαμβάνουν στοιχεία από τις δύο προαναφερθείσες προσεγγίσεις με στόχο τη δημιουργία συσχετισμών μεταξύ τους και την εξαγωγή πολυποίκιλων συμπερασμάτων.

3.4 Περιεχόμενο και χρησιμότητα συγκριτικής αξιολόγησης και κατατάξεων και ζητήματα πολιτικής

Η διεξοδική αποσαφήνιση του θεωρητικού υποβάθρου συνιστά μεν μια καίρια έκφανση της εκτεταμένης κατανόησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, αλλά μια δεύτερη εξίσου σημαντική είναι η ενσωμάτωση αυτών των θεωρητικών γνώσεων στην εμπειρική έρευνα, ούτως ώστε να εξεταστούν συγκεκριμένες περιπτώσεις και να προκύψουν ουσιώδεις διαπιστώσεις για τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας αυτών στην πράξη. Οι εμπειρικές προσεγγίσεις στηρίζονται στην **συγκριτική αξιολόγηση**, όπου οι περιφέρειες δεν μελετώνται απομονωμένα αλλά αντιπαραβάλλονται και συγκρίνονται μεταξύ τους ως προς τις επιδόσεις τους σε επιλεγμένα στοιχεία του περιφερειακού περιβάλλοντος. Μέσω της συγκριτικής αξιολόγησης, **αναγνωρίζονται οι δυνατότητες, προοπτικές** κάθε περιφέρειας καθώς και οι τρόποι που χρησιμοποιούνται για τον επαναπροσδιορισμό της υπόστασής της στην εξελισσόμενη ρευστότητα που διακρίνει το παγκόσμιο γίγνεσθαι. (Bronisz et al., 2008; Martin, 2005)

Η βασική χρησιμοποιούμενη μέθοδος για την πρακτική εφαρμογή των παραπάνω είναι η **συγκρότηση δεικτών**, με το περιεχόμενό τους να συντίθεται από διάφορες μεταβλητές που αντικατοπτρίζουν την ανταγωνιστικότητα. (Gligor, 2015; Martin, 2005) Επιπλέον, είναι συνήθης η **ταξινόμηση των τελικών αποτελεσμάτων** των δεικτών, με σκοπό την παρουσίαση της θέσης που λαμβάνουν οι περιφέρειες με βάση το επίπεδο της ανταγωνιστικότητάς τους και την αποτύπωση του εύρους των διαφορών ως προς τα επίπεδα αυτά (δηλαδή ποιες είναι οι περισσότερο και λιγότερο ανταγωνιστικές περιφέρειες και εάν το μέγεθος των αποκλίσεων είναι σημαντικό ή αμελητέο). Αυτές οι ταξινομήσεις γίνονται με γνώμονα την τροφοδότηση με χρήσιμα δεδομένα και πληροφορίες των άμεσα ενδιαφερόμενων για τα αποτελέσματα αυτά, δηλαδή τους φορείς χάραξης πολιτικής. (Martin, 2005)

3.4.1 Λόγοι επικράτησης και ιδιότητες συγκριτικής αξιολόγησης

Ειδικότερα, οι πολιτικοί φορείς, που επιφορτίζονται με το έργο της οικονομικής ανάπτυξης των περιφερειών, αντιμετωπίζουν την **περιφερειακή ανταγωνιστικότητα ως μείζων ζήτημα** στην επίτευξή της, και για το λόγο αυτό έχει αποκτήσει περίοπτη θέση καθώς ενσωματώνεται ως **πρωτεύουσα επιδίωξη των διαφόρων πολιτικών παρεμβάσεων**. Οι ιδιότητες της συγκριτικής αξιολόγησης έχουν ιδιαίτερη απήχηση στους φορείς, η οποία εκδηλώνεται τόσο με πρωτοβουλίες δημιουργίας συγκεκριμένων μεθοδολογικών πλαισίων σύγκρισης από τους ίδιους όσο και με την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων μελετών που διεξάγονται από αναγνωρισμένους οργανισμούς. Μια απλή ανασκόπηση των μεθοδολογιών μέτρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας αρκεί για να καταστεί σαφής η ύπαρξη πληθώρας μελετών που έχουν αναπτυχθεί σε μεγάλο αριθμό χωρών για την εξέταση των περιφερειών τους. (Berger, 2011)

Οι **λόγοι επικράτησης της συγκριτικής αξιολόγησης** έγκεινται στην **χρησιμότητά της ως μέσο ενημέρωσης των αντιλήψεων των αρμόδιων φορέων** ως προς το βαθμό της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών τους και προσφοράς συμβουλών για την κατεύθυνση

των πολιτικών στρατηγικών. Επίσης, συμβάλλει με τέτοιο τρόπο ώστε οι αναπτυξιακοί οργανισμοί να μεριμνούν για την **λεπτομερή πληροφόρησή** τους για τις συνθήκες της ανταγωνιστικότητας, τις χρησιμοποιούμενες πρακτικές και στρατηγικές των «αντίπαλων» περιφερειών, προκειμένου να ανταποκρίνονται στις εξελίξεις και να προσαρμόζονται σε αυτές βελτιώνοντας τη δική τους θέση έναντι των υπολοίπων. (Boschma, 2004; Malecki, 2004)

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η συγκριτική αξιολόγηση **δεν υπάγεται σε ένα γενικευμένο πλαίσιο κανόνων**, είναι ιδιαίτερα **ευμετάβλητη** και **απαιτεί προσοχή** όταν αξιοποιείται ως εργαλείο εξαγωγής συμπερασμάτων, διότι τόσο οι μεταβλητές που υπεισέρχονται στη σύγκριση όσο και η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων αυτής δύναται να προσεγγιστούν υπό ποικίλες και διαφορετικές εναλλακτικές. Αρχικά, μία από τις δύο συνιστώσες με πρωτεύοντα ρόλο στη συγκριτική αξιολόγηση είναι τα τιθέμενα κριτήρια κάθε ερευνητή για την επιλογή των κατάλληλων περιφερειών για τις οποίες θα πραγματοποιηθεί η σύγκριση. Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν διαθέσιμες πολυάριθμες εναλλακτικές λύσεις συνδυασμών και δυνατότητες σύγκρισης, τα κριτήρια αυτά και εν τέλει οι επιλεγμένες περιφέρειες διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό από τους στόχους της ανάλυσης και το είδος των πληροφοριών που επιδιώκεται να παραχθεί. (Berger, 2011; Martin, 2005)

Παράλληλα, η δεύτερη συνιστώσα, που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και δύναται να λάβει ποικίλες εκδοχές, αφορά τους δείκτες που επιλέγονται για τη συγκριτική αξιολόγηση, που πρέπει να πληρούν τις απαιτήσεις της έρευνας. Αυτό σημαίνει ότι οι δείκτες θα πρέπει μεν να καθορίζονται με γνώμονα τον σχηματισμό μιας σαφούς εικόνας ως προς τα αποτελέσματα των περιφερειών για ένα μεγάλο εύρος γνωρισμάτων, αλλά ταυτόχρονα θα πρέπει να χρησιμοποιούνται και δείκτες που αντικατοπτρίζουν τον βαθμό ανάπτυξης των παραγόντων που συμβάλλουν στην επιρροή των αποτελεσμάτων αυτών. Παρόλα αυτά, η εξέταση των παραγόντων που προσδιορίζουν την ανταγωνιστική δυναμική των περιφερειών καθίσταται πολλές φορές περίπλοκη, διότι είτε εμφανίζονται δυσκολίες αναφορικά με την ύπαρξη αξιοποιήσιμων δεδομένων είτε παρουσιάζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς το βαθμό σπουδαιότητάς τους για κάθε περιφέρεια, με αποτέλεσμα η θεώρηση ενός ισχύοντος κοινού συνόλου παραγόντων για όλες τις εξεταζόμενες περιφέρειες να ενέχει κινδύνους αμφίβολων συμπερασμάτων. (Berger, 2011; Martin, 2005)

Ως εκ τούτου, τα προαναφερθέντα ζητήματα εναπόκεινται στην κρίση εκείνων που διεξάγουν την έρευνα, και όπως έχει γίνει ήδη αντιληπτό, υπάρχουν έντονες αντιθέσεις και διαφωνίες ως προς αυτά, συντελώντας στη σύνταξη πολυποικίλων μελετών που καταλήγουν σε αντίστοιχα ανόμοια και συγκεκριμένα συμπεράσματα. Έτσι, υπάρχει δυσκολία στην κατανόηση των υπάρχουσών δυνατοτήτων που μπορούν να αξιοποιήσουν οι φορείς για την περαιτέρω ανάπτυξη της οικονομίας τους, διότι δε λαμβάνουν συνεκτικά δεδομένα και πληροφορίες για τη φύση των επιδράσεων των στοιχείων της στην ανταγωνιστικότητα, καθώς και κίνδυνος αποπροσανατολισμού των πολιτικών παρεμβάσεων τους. Καταλήγοντας, οι υπεύθυνοι πολιτικοί φορείς θα πρέπει να χρησιμοποιούν με σύνεση και επιφυλακτικότητα τέτοιες έρευνες, να λαμβάνουν υπόψη τις διαφορές στη σύνθεσή τους, τους απώτερους στόχους και την αξιοπιστία των οργανισμών που τις διεξάγουν και να προσαρμόζουν τις παρεχόμενες λύσεις στις εκάστοτε πολιτικές με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες του περιβάλλοντος των περιφερειών. (Barkley, 2008; Berger, 2011)

3.4.2 Δυσκολίες αξιοποίησης της συγκριτικής αξιολόγησης στην συγκρότηση πολιτικής για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα

Γενικά, η συγκρότηση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής αποτελεί δυσχερές εγχείρημα, αλλά είναι αναγκαία καθώς αναπτύσσει δράσεις που επιφέρουν μεταβολές σε ορισμένα καίρια, με κομβικό ρόλο σημεία στη μεγέθυνση της οικονομίας των περιφερειών, που αποτελεί και τον πρωταρχικό της στόχο. Η ενσωμάτωση έγκαιρων νευραλγικών παρεμβάσεων στις πολιτικές, οι οποίες θα χαρακτηρίζονται από κατάλληλο προσανατολισμό και θα αναγνωρίζουν τα δυναμικά μοτίβα μέσα σε μια περιφέρεια, δύναται να λειτουργήσει επιδραστικά σε πολλαπλούς παράγοντες ταυτόχρονα, οι οποίοι σχετίζονται και συμβάλλουν στην περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και μεγέθυνση. (Martin, 2005) Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, η χάραξη πολιτικής δεν είναι μια απλή αλλά εξαιρετικά σύνθετη διαδικασία, διότι παρεμβάλλονται πολυάριθμα ζητήματα που παρεμποδίζουν την ομαλή διεκπεραίωσή της. Τα ζητήματα αυτά μπορεί να δημιουργούν διάφορους προβληματισμούς στους αρμόδιους φορείς εξαιτίας της ασάφειάς τους, να τοποθετούν εμπόδια και να λειτουργούν δεσμευτικά και περιοριστικά ως προς τις επιλογές τους, έχοντας συνέπειες στην αποτελεσματικότητα της τελικής διαμορφωμένης πολιτικής. (Boschma, 2004; Kitson et al., 2004; Martin, 2005)

Ένα από τα πρώτα αυτά ζητήματα αφορά την παρουσία δυσκολιών στην αξιολόγηση του πραγματικού αντικτύπου των παρεμβάσεων με ακρίβεια πριν εφαρμοστούν στην πράξη, συγκριτικά με την δυνατότητα σχηματισμού μιας περισσότερο ξεκάθαρης εικόνας όταν μελετώνται υπό το πρίσμα των απτών αποτελεσμάτων που έχουν προκύψει στην περιφέρεια εξαιτίας αυτών. Αυτό συμβαίνει διότι στην πρώτη περίπτωση μια πολιτική μπορεί να λειτουργήσει με πολύ διαφορετικό τρόπο από τον αναμενόμενο και δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα που να αποτυπώνουν το διαφοροποιημένο αυτό αντίκρισμα και μπορούν να αξιοποιηθούν ώστε να εξαχθούν κάποια προκαταβολικά συμπεράσματα για την καταλληλότητα της, ενώ στη δεύτερη οι συνέπειες της πολιτικής έχουν επέλθει, τα δεδομένα έχουν παραχθεί και είναι δυνατή η σύνδεση τους με συγκεκριμένες δράσεις που έπαιξαν ρόλο στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της μεγέθυνσης. Επομένως, οι αρμόδιοι φορείς δεν μπορούν να γνωρίζουν με βεβαιότητα εάν η πολιτική που προωθούν είναι η πλέον κατάλληλη και ενδεδειγμένη και εάν οι ενσωματωμένες δράσεις έχουν αντιστοιχιστεί σωστά ώστε να εξυπηρετούν τις επιδιώξεις τους εξαιτίας της μεγάλης ασάφειας των ενδεχόμενων επιπτώσεων της, παρά έχουν τη δυνατότητα μιας πρώιμης γενικευμένης εκτίμησης τους, που και αυτή ακόμη μπορεί να μην ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και να αποδειχθεί λανθασμένη. (Martin, 2005)

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Kitson et al. (2004) η κατάρτιση μιας πολιτικής που μπορεί να οδηγήσει με επιτυχία στη βελτίωση των επιπέδων περιφερειακής ανταγωνιστικότητας καλείται να αντιμετωπίσει διάφορα ακόμη σημεία που παρουσιάζουν προκλήσεις, εγείρουν εμπόδια και περιορίζουν τις επιλογές της, λόγω της πολυπλοκότητάς τους. Συγκεκριμένα, ένα ζωτικής σημασίας αντικείμενο στη λήψη πολιτικών αποφάσεων αποτελεί η διάκριση των καταλυτικών παραγόντων που συνδέονται, συμμετέχουν σθεναρά και κατευθύνουν την πορεία της ανταγωνιστικής δυναμικής μιας περιφέρειας. Οι υπάρχουσες θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης προσφέρουν μια πληθώρα προσεγγίσεων με καθεμία να θίγει διαφορετικό συνδυασμό καταλυτών. Δηλαδή, η ανταγωνιστικότητα των περιφερειών εξετάζεται σε συνάρτηση με τους συντελεστές που αναδεικνύονται ως κινητήριοι μοχλοί της επίτευξης της

μεγέθυνσης και συνιστούν σημείο εστίασης των θεωριών. Έτσι, δημιουργείται ένα μωσαϊκό εναλλακτικών που παρέχει στους φορείς τη δυνατότητα αξιοποίησής τους προκειμένου να καθορίσουν το θεωρητικό πλαίσιο το οποίο θα καθοδηγεί την συγκρότηση της πολιτικής τους για την ενδυνάμωση των προοπτικών της ανταγωνιστικότητας της περιφέρειας τους. Είναι απαραίτητο να εκτιμήσουν το επίπεδο της πληρότητας του περιεχομένου των θεωριών αυτών και να ξεχωρίσουν εκείνη που κρίνουν ως βέλτιστη και σύμφωνη με τις συνθήκες της περιφέρειας ώστε να εξυπηρετεί τους στόχους τους.

Ωστόσο, αυτή ακριβώς η ποικιλία εγείρει σημαντικούς προβληματισμούς, διότι οι περισσότερες από τις αναπτυξιακές θεωρίες είναι τμηματικές, δηλαδή επισημαίνουν τη σημασία ορισμένων μόνο παραγόντων, δε λαμβάνουν υπόψη το ρόλο άλλων χαρακτηριστικών των περιφερειών στην ανταγωνιστικότητά τους και υποδεικνύουν στρατηγικές στις οποίες απουσιάζει η λογική της αποτελεσματικής και ευρηματικής διαχείρισης των ουσιωδών στοιχείων του περιφερειακού περιβάλλοντος, αποφέροντας κατά τον τρόπο αυτό λίγα οφέλη στις περιφέρειες. Συνεπώς, το έργο των φορέων γίνεται πολύπλοκο, γιατί δεν παρέχονται ξεκάθαρες προτάσεις και συμβουλές για τις πρακτικές που πρέπει να ακολουθηθούν από μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που να περιλαμβάνει και να διευθετεί όλες τις παραμέτρους της ανταγωνιστικότητας, αλλά ένα συνονθύλευμα λύσεων των οποίων οι αδυναμίες και οι ελλείψεις απαιτείται να κατανοηθούν, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση και αβεβαιότητα. (Kitson et al., 2004)

Επίσης, τονίζεται μια εσφαλμένη αντίληψη αναφορικά με τις συνθήκες της ζήτησης σε μια περιφέρεια, καθώς δε λαμβάνεται υπόψη η σπουδαιότητά τους ως συνεισφέρων παράγοντας στην ανταγωνιστικότητα. Ειδικότερα, η ζήτηση παραγκωνίζεται από τις πολιτικές και δεν συμπεριλαμβάνεται ως ποιοτική παράμετρος στην ανάλυση, ενώ τις περισσότερες φορές ως πυρήνας των παρεμβάσεων τίθεται η προσφορά. Αυτό σημαίνει ότι ο κεντρικός στόχος των πολιτικών είναι να ρυθμίσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις διάφορες παραμέτρους που συνεισφέρουν στην αναβάθμιση των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, ενώ η ζήτηση αντιμετωπίζεται ως μια δεδομένη και αναπόφευκτη κατάσταση και απόρροια. Η υστέρηση αυτή στις πολιτικές είναι κρίσιμη, διότι αγνοείται ο ρόλος της ζήτησης ως εισροή που εκ των προτέρων επηρεάζει τις συνθήκες της προσφοράς των προϊόντων, και κατ' επέκταση τις προοπτικές της ανταγωνιστικότητας μιας περιφέρειας. Η ζήτηση αποτυπώνει τις απαιτήσεις της αγοράς μιας περιφέρειας και αποτελεί μέσο πίεσης και κίνητρο για την ενδυνάμωση των διαφόρων συνιστωσών που υπεισέρχονται στην προσφορά αναβαθμισμένων προϊόντων. Επομένως, το επίπεδο των απαιτήσεων λαμβάνει ενεργά μέρος στον προσδιορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και πρέπει να μελετάται από τους φορείς και να συνυπολογίζεται στα πλαίσια της κατάρτισης της πολιτικής μέσω της ανάπτυξης στοχευμένων ενεργειών για την τόνωσή της, ειδάλλως η κακή μεταχείρισή της μπορεί να λειτουργήσει με τρόπο αντίστροφο προκαλώντας αρνητικές και ανεπιθύμητες επιπτώσεις στην περιφέρεια. (Kitson et al., 2004)

Παράλληλα, ένα θέμα που περιπλέκει τις επιλογές των υπευθύνων είναι η απροσδιοριστία της ιδανικής εμβέλειας από την οποία πρέπει να χαρακτηρίζονται οι πολιτικές ως προς τον γεωγραφικό χώρο. Η συνήθης πρακτική κατά τη σύσταση των πολιτικών είναι να λαμβάνονται υπόψη οι διοικητικές ενότητες και οι προωθούμενες δράσεις να εδράζονται αποκλειστικά σε

αυτές. Αυτό το πλαίσιο μεταχείρισης της πολιτικής έχει πολύ συγκεκριμένο χαρακτήρα, καθώς περιορίζεται σε ένα γενικευμένο επίπεδο που μπορεί να μην αποτυπώνει τις υπάρχουσες οικονομικές ετερογένειες εντός αυτού. Πρόκειται, δηλαδή για μια τυποποιημένη προσέγγιση που μπορεί να αποδειχτεί επισφαλής ως προς την προσφορά λύσεων προσαρμοσμένων στις ιδιαίτερες συνθήκες και τα μοτίβα της ανταγωνιστικότητας. Η διαμόρφωση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος συνιστά για κάθε περιφέρεια μια ξεχωριστή περίπτωση, καθώς προκύπτει από ένα διαφοροποιημένο κράμα διεργασιών προερχόμενων από ένα εύρος συνθηκών διαφόρων γεωγραφικών επιπέδων, των οποίων η βαρύτητα της συνεισφοράς μεταβάλλεται. Συνεπώς, φανερώνεται μια αντίθεση, καθώς από τη μια πλευρά υιοθετείται μια δεδομένη και τυποποιημένη προσέγγιση για το επίπεδο προώθησης των πολιτικών και από την άλλη σχηματίζεται μια ετερογενής εικόνα για τη φύση, τα γνωρίσματα και τη βάση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Αυτή η αντίθεση μπορεί να οδηγήσει στο αποτέλεσμα της αδυναμίας των πολιτικών, εφόσον συγκροτούνται υπό την προαναφερθείσα πρακτική, να αφουγκραστούν και να ενσωματώσουν την πραγματικότητα της πολυμορφίας και να συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, και για το λόγο αυτό είναι απαραίτητος ο προσανατολισμός στην προσαρμογή τους στο κατάλληλο γεωγραφικό επίπεδο. (Kitson et al., 2004)

Όσα παρουσιάστηκαν παραπάνω υποδεικνύουν ότι η σύσταση μιας πλήρους και επιτυχημένης πολιτικής δεν αποτελεί ευχερή αλλά πολυδιάστατη διαδικασία, καθώς υπάρχει πληθώρα θεμάτων που πρέπει να ληφθούν υπόψη εκ των οποίων ορισμένα είναι αρκετά αδιευκρίνιστα ή χαρακτηρίζονται από σχετική ασάφεια, διαμορφώνοντας κατά αυτόν τον τρόπο διάφορες εναλλακτικές επιλογές για τον τρόπο σκέψης και δράσης, που δυσκολεύουν το έργο των υπεύθυνων αναπτυξιακών φορέων. Έγκειται, λοιπόν, στην κρίση των φορέων να αποφασίσουν για το ποια από τις επιλογές αυτές αντιστοιχεί στους τιθέμενους στόχους τους και προσφέρει τις καλύτερες λύσεις για τη βελτίωση των επιπέδων περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και μεγέθυνσης, ενώ οι αποφάσεις τους ενσωματώνονται και καθορίζουν την υπόσταση των προωθούμενων ενεργειών.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι εκτός της σύγχυσης που δημιουργείται από τον προαναφερθέντα συνδυασμό πληθωρισμού και ασάφειας, υπάρχει και ο κίνδυνος εμφάνισης αμφιβολιών ως προς την αποτελεσματικότητα των επιλεγμένων παρεμβάσεων, καθώς ενδέχεται να λειτουργήσουν με μη αναμενόμενο τρόπο και να αποτύχουν να εκπληρώσουν τους στόχους. Σύμφωνα με τα παραπάνω, καθίσταται σαφές ότι κατασκευάζονται πολύ διαφοροποιημένα μείγματα πολιτικών δράσεων για κάθε περίπτωση ξεχωριστά, εξαιτίας της ποικιλομορφίας μεταξύ των περιφερειών ως προς τα χαρακτηριστικά και τις συνθήκες τους.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Boschma (2004), **δεν έχει σχεδιαστεί ένα συγκεκριμένο κοινό πρότυπο κατευθύνσεων για την πολιτική**, που δυνητικά μπορεί να αξιοποιηθεί σε όλες τις περιπτώσεις περιφερειών με τον ίδιο τρόπο ώστε να προκύψουν τα επιθυμητά αποτελέσματα για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και ανάπτυξής τους. Μια μερική διέξοδος σε αυτή την απουσία προσφέρεται μέσω της χρήσης της συγκριτικής αξιολόγησης, ως εργαλείο για την διάκριση συγκεκριμένων παραδειγμάτων περιφερειών, που εφάρμοσαν κατάλληλα προσαρμοσμένες δράσεις στις ανάγκες των περιφερειών τους συμπεριλαμβάνοντας ρηξικέλευτους και ευέλικτους τρόπους αντιμετώπισης και επίλυσης των υπαρχουσών

αδυναμιών, και αποδείχθηκαν ιδιαίτερα εύστοχες και είχαν την επιθυμητή έκβαση για την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητάς τους. (Barkley, 2008; Boschma, 2004; Martin, 2005)

Τα παραδείγματα αυτά απαντώνται με διάφορους χαρακτηρισμούς στη βιβλιογραφία, αναφερόμενα ως *‘οδικά ταξίδια σε νικητές’*⁵ (Barkley, 2008) και *‘βέλτιστες πρακτικές’*. (Barkley, 2008; Boschma, 2004) Σκοπός τους είναι ο εντοπισμός, η ανάλυση και κατανόηση εκείνων των περιπτώσεων που χαρακτηρίζονται από υψηλές επιδόσεις στις διάφορες εκθέσεις ανταγωνιστικότητας, προκειμένου να αναζητηθούν τα θεμέλια των επιδόσεων αυτών, ο συνολικός τρόπος σύλληψης της ανταγωνιστικότητας και οι στρατηγικές που οδήγησαν στην επίτευξη της περιφερειακής μεγέθυνσης. Τελικώς, η διαδικασία αυτή δεν περιορίζεται μόνο στην εξαγωγή κάποιων γενικών συμπερασμάτων, ικανών να δώσουν το έναυσμα και να αποτελέσουν την αφετηρία για μια επικοδομητική θεώρηση των σχετικών με την ανταγωνιστικότητα ζητημάτων, αλλά διευρύνεται στην επιλογή της αυτούσιας εφαρμογής των πολιτικών στο περιφερειακό περιβάλλον, για το οποίο κάθε φορά γίνεται λόγος. (Barkley, 2008; Boschma, 2004; Martin, 2005)

Ωστόσο, το σημείο αυτό έχει δεχτεί σημαντική κριτική και έχει αμφισβητηθεί τόσο ως προς την ορθότητα όσο και την αποτελεσματικότητά του, και στην υπάρχουσα βιβλιογραφία έχουν τονιστεί διάφορες αιτίες υποστηρικτικές ως προς τα παραπάνω. Ειδικότερα, θίγεται ότι το εγχείρημα της πιστής αναπαράστασης και εφαρμογής των στρατηγικών θα πρέπει να αποφεύγεται διότι περιλαμβάνει πολλούς κινδύνους και δημιουργεί περισσότερες πιθανότητες αποτυχίας. Διάφοροι ερευνητές αναγνωρίζουν ότι ο κύριος λόγος που η μεταφορά της ίδιας πολιτικής από μια περιφέρεια σε μια άλλη δεν δύναται να έχει παρόμοιες επιπτώσεις και να συμβάλλει με τον ανάλογο καθοριστικό τρόπο στην βελτίωση των επιπέδων ανταγωνιστικότητας και μεγέθυνσης όπως στην πρότυπη περίπτωση (στοιχείο που αποτελεί τον πυρήνα της συνολικής αυτής διαδικασίας) σχετίζεται με την ύπαρξη σημαντικών διαφορών στις συνθήκες μεταξύ των περιφερειών. Η διαμόρφωση της πολιτικής στην πρότυπη περιφέρεια έχει πραγματοποιηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να βρίσκεται σε αντιστοιχία και να είναι σύμφωνη με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα στοιχεία που χαρακτηρίζονται από περιθώρια εξέλιξης αλλά και τις αδυναμίες της που απαιτούν ισχυρές τροποποιήσεις. Η επιτόπια αυτή εξειδίκευση αναδεικνύεται ως μια από τις απαραίτητες προϋποθέσεις ενίσχυσης των προοπτικών της ανταγωνιστικής δυναμικής της περιφέρειας. (Boschma, 2004; Kitson et al., 2004; Martin, 2005)

Η αντίστροφη πλευρά αυτής της συλλογιστικής, δηλαδή η έλλειψη της προσαρμογής και εξειδίκευσης στο ιδιαίτερο περιβάλλον μιας περιφέρειας και η υιοθέτηση της απλής

⁵ Τα *‘οδικά ταξίδια’* προωθούνται από την πλευρά των ενδιαφερόμενων μερών των περιφερειών (δηλαδή εκπροσώπων των διαφόρων φορέων και οργανισμών που δραστηριοποιούνται σε αυτές) που αναζητούν πρωτότυπες λύσεις και κατευθύνσεις για τη βελτίωση των επιπέδων της ανταγωνιστικότητάς τους και αφορούν τη μετάβασή τους στους αποκαλούμενους *‘νικητές’*, δηλαδή σε εκείνες τις περιπτώσεις περιφερειών στις οποίες εφαρμόστηκαν πολιτικές, οι οποίες επέφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα και κατάφεραν να μεταβάλλουν δραστικά την πορεία και να δώσουν μεγάλη ώθηση στην ανταγωνιστικότητά τους. Ο απώτερος σκοπός τέτοιων *‘ταξιδιών’* συνοψίζεται στην προώθηση δράσεων συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών των λιγότερο και περισσότερο ανταγωνιστικών περιφερειών, προκειμένου να μεταδοθούν χρήσιμες πληροφορίες και ιδέες και να εξαχθούν συμπεράσματα για τις εναλλακτικές λύσεις που έχουν στη διάθεσή τους και μπορούν να αξιοποιήσουν οι φορείς των λιγότερο ανταγωνιστικών περιφερειών. (Barkley, 2008)

μεταφοράς, εδραιώνεται στην οπτική πως η ανταγωνιστικότητα επαφίεται σε ένα δεδομένο συνδυασμό παραγόντων για όλες τις περιφέρειες, οι οποίοι μεταβάλλονται κατά έναν αναμενόμενο τρόπο και δεν παρουσιάζουν διακυμάνσεις κατά την εφαρμογή των πολιτικών. Στη δεύτερη περίπτωση παρουσιάζονται σοβαρές ατέλειες, καθώς ενώ οι αναπτυξιακοί φορείς είναι προσανατολισμένοι σε μια λογική επαναχρησιμοποίησης των ίδιων στοιχείων που συνεισέφεραν στην επιθυμητή έκβαση για τις πρότυπες περιφέρειες, αδυνατούν να λάβουν υπόψη, πρώτον, την αποφασιστική συνιστώσα που είχε τον κυριότερο ρόλο σε αυτή, εκείνη της κριτικής αξιολόγησης και αναγνώρισης των ανάλογων υπαρχόντων μοτίβων στη δική τους περιφέρεια και την εναρμόνιση των πολιτικών ως προς αυτά, και δεύτερον ότι μια τέτοια προσέγγιση στερείται ουσιαστικού περιεχομένου, εξαιτίας του ενδεχομένου εμφάνισης αδιεξόδων και αστοχιών κατά την προσαρμογή αυτών στις ιδιαιτερότητες των περιφερειών. (Boschma, 2004; Kitson et al., 2004; Martin, 2005)

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι η χάραξη πολιτικής συνιστά ένα πολύπλοκο και δύσκολο εγχείρημα, ειδικά εξαιτίας της απουσίας ενός ενιαίου πλαισίου κατευθυντήριων γραμμών που μπορούν να αποτελέσουν σημείο προσανατολισμού και εναρκτήριο σημείο για την διαμόρφωση εποικοδομητικών παρεμβάσεων που θα επιτυγχάνουν να δώσουν ώθηση στην ανταγωνιστικότητα. Συνεπώς, καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικό τα αποτελέσματα της συγκριτικής αξιολόγησης να αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη προσοχή από τους φορείς πολιτικής, κατά τη χρήση των πληροφοριών που αυτή παρέχει, καθώς η ρευστότητα της έννοιας αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο της παροχής διαστρεβλωμένων αποτελεσμάτων. Είναι απαραίτητο, επομένως, να τονιστεί πως η συγκριτική αξιολόγηση δεν αποτελεί πανάκεια, αλλά ένα χρήσιμο μέσο που αν χρησιμοποιηθεί με σύνεση και προσοχή δύναται να προσφέρει κατευθύνσεις στους φορείς πολιτικής για τις ενέργειες που απαιτούνται έτσι ώστε να επιτευχθεί η περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών.

Κεφάλαιο 4

Δείκτες μέτρησης της ανταγωνιστικότητας

4.1. Εισαγωγή

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο πραγματεύεται μια από τις σημαντικότερες πτυχές της ανταγωνιστικότητας, τη μέτρησή της, και ειδικότερα περιλαμβάνει μια ανασκόπηση των κυριότερων δεικτών που απαντώνται στη βιβλιογραφία και έχουν αναπτυχθεί τόσο από επίσημους φορείς όσο και από διάφορους ερευνητές και χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό των επιπέδων ανταγωνιστικότητας των εξεταζόμενων κάθε φορά χωρικών ενοτήτων. Η μελέτη αυτή διαχωρίζεται σε δύο κύρια μέρη, με το πρώτο να περιλαμβάνει τον επικρατέστερο δείκτη διεθνούς εμβέλειας που χρησιμοποιείται για την μέτρηση των επιπέδων ανταγωνιστικότητας και τη σύγκριση μεταξύ των εθνικών οικονομιών, ενώ το δεύτερο περιλαμβάνει τους δείκτες μέτρησης της ανταγωνιστικότητας των περιφερειακών οικονομιών που είτε εφαρμόζονται σε ένα ευρύτερο σύνολο κρατών είτε στον εκάστοτε εθνικό χώρο. Ειδικότερα, στην πρώτη περίπτωση μελετάται ο Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας που έχει αναπτυχθεί από το WEF (World Economic Forum). Στη δεύτερη περίπτωση μελετάται ο Ευρωπαϊκός Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας, ο οποίος εξετάζει την ανταγωνιστικότητα των περιφερειών της ΕΕ, ο δείκτης ανταγωνιστικότητας που εφαρμόζεται στο περιφερειακό και τοπικό επίπεδο του Ηνωμένου Βασιλείου, και τέλος, ο δείκτης μέτρησης της ανταγωνιστικότητας των υποπεριφερειών της Φινλανδίας.

Αρχικά, σκοπός του κεφαλαίου είναι να διερευνήσει το σύνολο των επιλεγμένων παραγόντων που απαρτίζουν τον εκάστοτε δείκτη ως συνάρτηση του θεωρητικού πλαισίου για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα, όπως αυτό έχει οριστεί από τον κάθε μελετητή, και τους ποικίλους τρόπους ομαδοποίησης αυτών σε υποδείκτες, που με τη σειρά τους συνθέτουν το συνολικό δείκτη. Παράλληλα, αναλύονται οι χρησιμοποιούμενες μεθοδολογίες συγκρότησης των δεικτών περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, προκειμένου να τροφοδοτηθεί το περιεχόμενο της παρούσας εργασίας με όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες και λεπτομέρειες, οι οποίες θα αξιοποιηθούν μετέπειτα στα πλαίσια κατάρτισης δικής της μεθοδολογίας.

4.2. Δείκτες Μέτρησης Εθνικής Ανταγωνιστικότητας

Η αδυναμία συμφωνίας στον προσδιορισμό ενός καθολικού θεωρητικού πλαισίου για την εθνική ανταγωνιστικότητα δημιουργεί παρόμοιες δυσκολίες στον προσδιορισμό μιας συνεκτικής, μοναδικής και ολοκληρωμένης μεθόδου μέτρησής της. Παρατηρείται μια αντίστοιχη διαφωνία ως προς το σύνολο των δεικτών που έχουν παραχθεί με σκοπό την μέτρηση της εθνικής ανταγωνιστικότητας, οι οποίοι ποικίλλουν και διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό, γεγονός που πηγάζει από την υιοθέτηση διαφορετικών εννοιολογικών θεωρήσεων, και επομένως, διαφορετικών παραγόντων που προσδιορίζουν την εθνική ανταγωνιστικότητα. Οι προσδιοριστικοί αυτοί παράγοντες αποτελούν τις κύριες μεταβλητές που εξετάζονται προκειμένου να εξαχθούν οι τελικοί δείκτες που αντικατοπτρίζουν την ανταγωνιστική δυναμική μιας χώρας, το περιεχόμενο των οποίων μεταβάλλεται ως αποτέλεσμα των διαφορετικών προσεγγίσεων στο θεωρητικό υπόβαθρο. Ωστόσο, διαφορές παρουσιάζονται και στις πρακτικές διαδικασίες κατασκευής των δεικτών, καθώς σε κάθε περίπτωση χρησιμοποιούνται εναλλακτικές τεχνικές και μέθοδοι μέτρησης της ανταγωνιστικότητας. (Bhawsar & Chattopadhyay, 2015)

Επομένως, απουσιάζει μια ολοκληρωμένη ανάλυση του συνόλου των μεταβλητών που προσδιορίζουν την ανταγωνιστικότητα των χωρών, ενώ υπάρχει πληθώρα εκθέσεων που μελετούν αποσπασματικά κάθε φορά ένα μέρος των μεταβλητών της εθνικής ανταγωνιστικότητας. (Farrugia, 2002) Παρακάτω, ακολουθεί η εξέταση των κύριων εκθέσεων και μελετών που χαρακτηρίζονται από μεγάλη απήχηση και σημασία (ειδικά στους υπεύθυνους φορείς χάραξης πολιτικής) και οι οποίοι προχωρούν σε κατάταξη των χωρών που εξετάζουν βάσει της ανταγωνιστικότητάς τους, των δεικτών που τους συνθέτουν και των βασικών μεταβλητών που χρησιμοποιούνται στη διαμόρφωσή αυτών.

4.2.1. Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (GCI)

Αρχικά, η Έκθεση Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (Global Competitiveness Report- GCR) αποτελεί μια από τις πιο διαδεδομένες εκθέσεις παγκοσμίως και εκδίδεται ετησίως από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ από το 1979. Επιδίωξη της συγκεκριμένης έκθεσης αποτελεί ο προσδιορισμός των καίριων παραγόντων που συμβάλλουν στην οικονομική μεγέθυνση και την ευημερία των χωρών, ενώ η αιτία της ευρείας διάδοσής της είναι η παροχή μεγάλου όγκου πληροφοριών στους αρμόδιους διαμόρφωσης στρατηγικής και πολιτικής προκειμένου να εντοπίσουν τις αδυναμίες και προοπτικές κάθε κράτους. Στην έκθεση αυτή περιλαμβάνεται ο **Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (Global Competitiveness Index- GCI)** ο οποίος μετρά την ανταγωνιστικότητα ενός συγκεκριμένου συνόλου χωρών και αποτελεί τη βάση της κατάταξής τους. (World Economic Forum, 2016) Όπως έχει αναφερθεί ήδη σε υποενότητα προηγούμενου κεφαλαίου⁶, το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ προσεγγίζει την ανταγωνιστικότητα υπό το πρίσμα του συνόλου των συνιστωσών που καθορίζουν το επίπεδο παραγωγικότητας μιας χώρας, και για το λόγο αυτό το πρώτο επίπεδο μεταβλητών που χρησιμοποιείται στη σύνθεση του δείκτη σχετίζεται με αυτήν. (World Economic Forum, 2011)

⁶ Βλέπε σελ. 31

Επομένως, ο Δείκτης GCI δομείται σε ορισμένα στάδια με το πρώτο να περιλαμβάνει τις 114 μεταβλητές, οι οποίες αναφέρονται στους διάφορους παράγοντες που συνδέονται με την παραγωγικότητα κάθε χώρας και επηρεάζουν την πορεία της έως έναν ορισμένο βαθμό. Έπειτα, ακολουθεί η ομαδοποίηση των μεταβλητών αυτών σε 12 «πυλώνες» και η δημιουργία τριών υποδεικτών που περιέχει τους «πυλώνες» αυτούς. Ο τελικός δείκτης για κάθε χώρα προκύπτει από τη διαφορετική στάθμιση των τριών προαναφερθέντων υποδεικτών, η οποία προκύπτει από το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης κάθε χώρας. (World Economic Forum, 2016)

Σε αυτό το στάδιο θα ήταν ενδιαφέρον να γίνει αναφορά στις δώδεκα βασικές ομάδες στις οποίες υπεισέρχονται οι αρχικές μεταβλητές, ενώ στη συνέχεια στους τρεις υποδείκτες οι οποίοι προκύπτουν από το συνδυασμό των ομάδων εκείνων που έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά. (World Economic Forum, 2016) Οι δώδεκα «πυλώνες» του δείκτη GCI είναι οι εξής:

- **Πρώτος πυλώνας: Ιδρύματα**
- **Δεύτερος πυλώνας: Υποδομές**
- **Τρίτος πυλώνας: Μακροοικονομικό περιβάλλον**
- **Τέταρτος πυλώνας: Υγεία και πρωτοβάθμια εκπαίδευση**
- **Πέμπτος πυλώνας: Ανώτατη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση**
- **Έκτος πυλώνας: Αποδοτικότητα αγοράς αγαθών**
- **Έβδομος πυλώνας: Αποτελεσματικότητα αγοράς εργασίας**
- **Όγδοος πυλώνας: Ανάπτυξη χρηματοπιστωτικής αγοράς**
- **Ένατος πυλώνας: Τεχνολογική ετοιμότητα**
- **Δέκατος πυλώνας: Μέγεθος αγοράς**
- **Ενδέκατος πυλώνας: Επιχειρηματική κουλτούρα**
- **Δωδέκατος πυλώνας: Καινοτομία**

Όπως σημειώθηκε συνοπτικά παραπάνω, η κατασκευή του δείκτη πραγματοποιείται σε **τρία κύρια διαδοχικά στάδια**, σε κάθε ένα από τα οποία γίνονται σταδιακές συγχωνεύσεις που έχουν ως αφετηρία το πρώτο επίπεδο των 114 μεταβλητών και καταλήγουν στο επίπεδο των κύριων υποδεικτών του, και τελικώς στον σύνθετο δείκτη GCI. Ουσιαστικά, αντικείμενο των συγχωνεύσεων αυτών είναι οι βαθμολογίες που αντιστοιχούν στο εκάστοτε επίπεδο, προκειμένου να γίνεται με αποτελεσματικό τρόπο ο υπολογισμός των αντίστοιχων βαθμολογιών των κύριων συνιστωσών («πυλώνων» - υποδεικτών) του GCI, και τελικώς της συνολικής βαθμολογίας της ανταγωνιστικότητας για κάθε εθνική οικονομία.

Το **πρώτο στάδιο** αφορά την **ομαδοποίηση και σύνθεση των 114 μεταβλητών στους δώδεκα «πυλώνες»**. Ο συνδυασμός των μεταβλητών σε αυτούς γίνεται βάσει του κριτηρίου το περιεχόμενό τους να αναφέρεται στις ίδιες πτυχές των εθνικών οικονομιών και να συμβάλλει στον επιμέρους προσδιορισμό και την αποτύπωσή τους. Οι μεταβλητές που συμπεριλαμβάνονται σε κάθε πυλώνα δεν είναι ισάριθμες αλλά σε κάθε περίπτωση διαφοροποιούνται. Αρχικά, οι μεταβλητές εντάσσονται σε επιμέρους βασικές υποκατηγορίες, οι οποίες με τη σειρά τους αντιστοιχούν σε έναν συγκεκριμένο «πυλώνα» και το περιεχόμενό τους εκφράζει μια συγκεκριμένη διάσταση αυτού. Παραδείγματος χάριν, οι επιμέρους

μεταβλητές που αποτυπώνουν τις διάφορες πτυχές που σχετίζονται με την υγεία και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ομαδοποιούνται σε δύο κύριες υποκατηγορίες, αυτή της υγείας και της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες συνιστούν αντίστοιχα τα συνθετικά μέρη από τα οποία αποτελείται ο «πυλώνας» της Υγείας και Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. (World Economic Forum, 2016)

Έχοντας αποσαφηνίσει τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνει χώρα η ομαδοποίηση σε αυτό το στάδιο, θα αναφερθούν οι αντίστοιχες διαδικασίες υπολογισμού των βαθμολογιών των δώδεκα «πυλώνων». Αυτές οι διαδικασίες υπολογισμού ακολουθούν την ίδια πορεία με την ομαδοποίηση, δηλαδή έχουν ως αφετηρία τις τιμές των αρχικών μεταβλητών, οι οποίες χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των βαθμολογιών των υποκατηγοριών που περιλαμβάνει κάθε πυλώνας και αυτές με τη σειρά τους υπεισέρχονται στον υπολογισμό της βαθμολογίας του «πυλώνα». Ο υπολογισμός των βαθμολογιών των βασικών υποκατηγοριών από τις οποίες απαρτίζεται κάθε «πυλώνας», προκύπτει από τον αριθμητικό μέσο όρο των τιμών των μεταβλητών που συμπεριλαμβάνουν, και προκύπτει από την ακόλουθη εξίσωση:

$$category(i, j) = \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n X_k$$

Όπου:

$category(i, j)$ = η βαθμολογία της υποκατηγορίας i του πυλώνα j
 X_k = η τιμή κάθε μεταβλητής
 n = το πλήθος των μεταβλητών που περιλαμβάνονται σε μια κατηγορία

(World Economic Forum, 2016)

Οι βαθμολογίες των “πυλώνων” προκύπτουν από τον υπολογισμό του σταθμισμένου μέσου όρου των υποκατηγοριών που περιέχουν. Τα βάρη που εφαρμόζονται σε κάθε υποκατηγορία είναι προκαθορισμένα, δεδομένα και ίδια για όλες τις περιπτώσεις εθνικών οικονομιών, δηλαδή μέχρι αυτό το σημείο η διαδικασία υπολογισμού των βαθμολογιών δεν διαφοροποιείται μεταξύ των χωρών. Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο υπολογισμός των βαθμολογιών των «πυλώνων» βασίζεται στην ακόλουθη εξίσωση :

$$Pillar_j = \sum_{i=1}^n w(i, j) * category(i, j)$$

Όπου:

$Pillar_j$ = η βαθμολογία κάθε πυλώνα j
 $w(i, j)$ = ο συντελεστής βαρύτητας κάθε υποκατηγορίας i σε κάθε πυλώνα j

(World Economic Forum, 2016)

Εφόσον υπολογιστούν οι βαθμολογίες καθενός εκ των δώδεκα «πυλώνων», ακολουθεί το **δεύτερο στάδιο** της ομαδοποίησης, το οποίο αφορά τον **συνδυασμό των «πυλώνων» σε τρεις ευρύτερες ομάδες παραγόντων** που ταυτοχρόνως αποτελούν τους υποδείκτες στους οποίους στηρίζεται η σύνθεση του GCI. Το περιεχόμενο των ομάδων αυτών υποδεικνύει το ρόλο που αποκτούν οι συνιστώσες τους στην εθνική οικονομία. Κατά αυτό τον τρόπο, διαμορφώνονται

οι ομάδες των Βασικών Προϋποθέσεων (Basic requirements), των Ενισχυτών της Αποτελεσματικότητας (Efficiency Enhancers) και των Παραγόντων Καινοτομίας (Innovation and sophistication factors). Ο τρόπος με τον οποίο κατανέμονται οι δώδεκα «πυλώνες» μεταξύ των τριών αυτών ομάδων καθώς και το σύνολο των μεταβλητών που περιλαμβάνουν απεικονίζεται αναλυτικά στον Πίνακα 4.1.

Συγκεκριμένα, η ομάδα των Βασικών Προϋποθέσεων αποτελείται από τέσσερις «πυλώνες», τους Ιδρύματα και Οργανισμοί, Υποδομές, Μακροοικονομικό Περιβάλλον και Υγεία και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, δηλαδή πρόκειται για τους παράγοντες που απαντώνται σε κάθε εθνική οικονομία και συνιστούν τα θεμέλια της. Η δεύτερη ομάδα, των Ενισχυτών Αποτελεσματικότητας, συγκεντρώνει τους περισσότερους εκ των δώδεκα «πυλώνων», ειδικότερα συνολικά έξι, και αναφέρεται στα χαρακτηριστικά των εθνικών οικονομιών των οποίων η έντονη παρουσία σε αυτές δύναται να επιφέρει σημαντικές αλλαγές, και δη βελτιώσεις, στην αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες και λειτουργούν σε αυτές. Συνεπώς, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία και για την ανταγωνιστικότητα, καθώς δύναται να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό το ύψος των επιπέδων παραγωγικότητας μιας οικονομίας, που αποτελεί το κεντρικό σημείο αναφοράς που θέτει το WEF για τον προσδιορισμό της ανταγωνιστικότητας των κρατών. Τέλος, στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονται οι δύο τελευταίοι «πυλώνες», που αποτυπώνουν την ποιότητα των διαμορφωμένων δικτύων μεταξύ των επιχειρήσεων καθώς και τις προοπτικές που χαρακτηρίζουν το επιχειρηματικό περιβάλλον των εθνικών οικονομιών αναφορικά με το βαθμό προσανατολισμού του προς τη διαμόρφωση καινοτόμων και διαφοροποιημένων προϊόντων μέσω της ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών. (World Economic Forum, 2016)

Πίνακας 4.1 Τα στάδια ομαδοποίησης των μεταβλητών του δείκτη GCI

ΥΠΟΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	ΠΥΛΩΝΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ
ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ	Ιδρύματα και οργανισμοί	21
	Υποδομές	9
	Μακροοικονομικό Περιβάλλον	5
	Υγεία και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	10
ΕΝΙΣΧΥΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	Ανώτατη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση	8
	Αποδοτικότητα αγοράς αγαθών	16
	Αποτελεσματικότητα αγοράς εργασίας	10
	Ανάπτυξη χρηματοπιστωτικής αγοράς	8
	Τεχνολογική ετοιμότητα	9
	Μέγεθος αγοράς	2
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ	Επιχειρηματική κουλτούρα	9
	Καινοτομία	7

Πηγή: World Economic Forum, 2016, Ιδία Επεξεργασία

Η μαθηματική έκφραση των παραπάνω πραγματώνεται μέσω των ακόλουθων τριών εξισώσεων, όπου η βαθμολογία για κάθε ομάδα είναι το αποτέλεσμα του μέσου όρου των βαθμολογιών των «πυλώνων» που περιέχουν. Επομένως, ισχύει:

$$GCI_{\text{basic}}(i) = \frac{1}{4} \sum_{j=1}^4 Pillar_j$$

$$GCI_{\text{efficiency}}(i) = \frac{1}{6} \sum_{j=1}^6 Pillar_j$$

$$GCI_{\text{innovation}}(i) = \frac{1}{2} \sum_{j=1}^2 score(i, j)$$

Όπου:

$$GCI_{basic}(i) = \text{Η βαθμολογία της ομάδας των Βασικών Προϋποθέσεων για την χώρα } i$$
$$GCI_{efficiency}(i) = \text{Η βαθμολογία της ομάδας των Ενισχυτών Αποδοτικότητας για την χώρα } i$$
$$GCI_{innovation}(i) = \text{Η βαθμολογία της ομάδας των Παραγόντων Καινοτομίας για την χώρα } i$$

(Annoni & Kozovska, 2010)

Το **τρίτο** και τελευταίο **στάδιο** αφορά τη **σύνθεση του τελικού δείκτη GCI**, μέσω του οποίου υπολογίζονται τα επίπεδα της ανταγωνιστικότητας κάθε χώρας. Οι συνολικές, τελικές βαθμολογίες είναι το αποτέλεσμα του σταθμισμένου μέσου όρου των υπολογισμένων βαθμολογιών των τριών επιμέρους υποδεικτών. Όπως σημειώθηκε παραπάνω, μέχρι το σημείο του υπολογισμού των βαθμολογιών των υποδεικτών η διαδικασία πραγματοποιούνταν με τον ίδιο τρόπο για όλες τις χώρες, χωρίς να μεταβάλλονται τα βάρη που εφαρμόζονταν κατά τις διάφορες συγχωνεύσεις που ελάμβαναν χώρα στα δύο προηγούμενα στάδια. Ωστόσο, για την τελική μέτρηση των βαθμολογιών της ανταγωνιστικότητας δεν εξακολουθεί να ισχύει αυτό, αλλά αντιθέτως υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς το συνδυασμό των συντελεστών βαρύτητας που εφαρμόζονται στους επιμέρους υποδείκτες, ενώ **κριτήριο** αυτής της διαφορετικής κατανομής αποτελεί το **στάδιο ανάπτυξης** στο οποίο βρίσκεται η κάθε εθνική οικονομία. Αυτό σημαίνει ότι δημιουργείται ένας συγκεκριμένος αριθμός κατηγοριών, ο οποίος εκφράζει το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται η κάθε οικονομία, ενώ γνώμονες του διαχωρισμού των κατηγοριών είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάθε χώρας καθώς και το ποσοστό των εξαγωγών της σε πρωτογενή αγαθά (raw materials). (World Economic Forum, 2016)

Σύμφωνα με τα παραπάνω, σχηματίζονται **πέντε κατηγορίες σταδίων ανάπτυξης**, οι οποίες παρουσιάζονται αναλυτικά σε συνδυασμό με τα όρια τους ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και το συνδυασμό των συντελεστών βαρύτητας που τους αντιστοιχεί στον Πίνακα 4.2. Όπως προκύπτει από τον πίνακα, στο σύνολο των πέντε κατηγοριών διακρίνονται τρία κύρια στάδια ανάπτυξης, καθένα από τα οποία προσδιορίζεται και έχει ως σημείο αναφοράς την ομάδα παραγόντων που είναι απαραίτητη και διαδραματίζει ενεργό και θεμελιώδη ρόλο στην εξέλιξη της οικονομίας, ενώ οι υπόλοιπες δύο αποτελούν ενδιάμεσα στάδια που υποδεικνύουν πως μια οικονομία βρίσκεται σε μια διαδικασία μετάβασης μεταξύ των κύριων σταδίων.

Επομένως, οι οικονομίες που βρίσκονται στο πρώτο στάδιο βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην αξιοποίηση των βασικών παραγωγικών συντελεστών που εντοπίζονται σε αυτές, οπότε για την ανταγωνιστικότητά τους αποκτά ιδιαίτερη σημασία η ομάδα των βασικών προϋποθέσεων, γεγονός που είναι διακριτό από την κατανομή των συντελεστών βαρύτητας όπου η συγκεκριμένη ομάδα συγκεντρώνει το μεγαλύτερο βάρος (60%) έναντι των άλλων δύο. Το δεύτερο στάδιο ανάπτυξης αφορά εκείνες τις οικονομίες στις οποίες πρωταρχικό ζητούμενο αποτελεί η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών που αναβαθμίζονται και διαφοροποιούνται ως προς την ποιότητά τους. Στις απαιτήσεις αυτές ανταποκρίνονται κυρίως τα χαρακτηριστικά

μιας οικονομίας που συνεισφέρουν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων όσον αφορά την ενίσχυση της παραγωγικής διαδικασίας. Τα παραπάνω συνεπάγονται ότι η δεύτερη ομάδα των Ενισχυτών της Αποτελεσματικότητας αποκτά μεγαλύτερη σημασία για τις οικονομίες σε αυτό το στάδιο ανάπτυξης, και για το λόγο αυτό αποδίδεται σε αυτήν ο μεγαλύτερος συντελεστής βαρύτητας (50%), έναντι των υπολοίπων. Τέλος, το τρίτο στάδιο ανάπτυξης αναφέρεται στις οικονομίες όπου η διατήρηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος και του υψηλού βιοτικού επιπέδου προκύπτει αποκλειστικά από την ενσωμάτωση ιδιαίτερα εξειδικευμένων και καινοτόμων μεθόδων παραγωγής στις επιχειρήσεις. Σε αυτό το στάδιο μειώνεται σημαντικά η βαρύτητα της ομάδας των Βασικών Προϋποθέσεων, ενώ αυξάνεται η βαρύτητα της ομάδας Καινοτομίας. (World Economic Forum, 2016)

Πίνακας 4.2 Καταμερισμός συντελεστών βαρύτητας στους υποδείκτες του GCI ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης

Στάδιο Ανάπτυξης	Όρια Σταδίων Ανάπτυξης	Ομάδα Βασικών Προϋποθέσεων	Ομάδα Ενισχυτών Αποδοτικότητας	Ομάδα Καινοτομίας
<i>1^ο Στάδιο:</i> <i>Καθοδηγούμενο από βασικούς παραγωγικούς συντελεστές</i>	<2.000	60%	35%	5%
<i>Στάδιο Μετάβασης</i> <i>μεταξύ 1^{ου} και 2^{ου}</i>	2.000-2.999	40-60%	35-50%	5-10%
<i>2^ο Στάδιο:</i> <i>Καθοδηγούμενο από παράγοντες αποτελεσματικότητας</i>	3.000-8.999	40%	50%	10%
<i>Στάδιο Μετάβασης</i> <i>μεταξύ 2^{ου} και 3^{ου}</i>	9.000-17.000	20-40%	50%	10-30%
<i>3^ο Στάδιο:</i> <i>Καθοδηγούμενο από παράγοντες καινοτομίας</i>	>17.000	20%	50%	30%

Πηγή: World Economic Forum, 2016, Ίδια Επεξεργασία

Επομένως, είναι οι διαφορετικοί αυτοί συντελεστές βαρύτητας που διαμορφώνουν την τελική βαθμολογία του δείκτη για κάθε χώρα, καθορίζουν την ανταγωνιστικότητα αλλά και την κατάταξή της ως προς τις υπόλοιπες. Συνεπώς, η μαθηματική έκφραση του δείκτη είναι η εξής:

$$GCI(i) = w_{basic} * GCI_{basic}(i) + w_{efficiency} * GCI_{efficiency}(i) + w_{innovation} * GCI_{innovation}(i)$$

4.3. Δείκτες Μέτρησης Περιφερειακής ανταγωνιστικότητας

4.3.1. Ευρωπαϊκός Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (RCI)

Γενικά στοιχεία και ορισμός περιφερειακής ανταγωνιστικότητας κατά τον RCI

Ο RCI αποτελεί ένα σχετικά πρόσφατο εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη μελέτη της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών της ΕΕ, καθώς η έκδοσή του πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά μόλις το 2010 και συνεχίζει να λαμβάνει χώρα ανά σταθερά χρονικά διαστήματα και συγκεκριμένα κάθε τρία έτη. Στα πλαίσια της ανάλυσης του παρόντος κεφαλαίου, και με βάση το απόθεμα των τριών δεικτών που έχει προκύψει έως τώρα, έχει επιλεγθεί ο RCI 2013, διότι θεωρείται ότι θα ενσωματώνει τις απαραίτητες διορθώσεις και βελτιώσεις πιθανών υπάρχουσών ατελειών της αρχικής προσπάθειας συγκρότησης του δείκτη και θα περιλαμβάνει μια περισσότερο εμπειριστατωμένη προσέγγιση, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τους ίδιους τους συντάκτες του.

Η κύρια αιτία συγκρότησης του συγκεκριμένου δείκτη έγκειται στην επιτακτική ανάγκη αποτύπωσης της διάρθρωσης των επιπέδων ανταγωνιστικότητας για κάθε περιφέρεια, προκειμένου να διακριθούν τόσο εκείνα τα χαρακτηριστικά της που έχουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση των τρεχόντων επιπέδων και παρουσιάζουν περιθώρια εξέλιξης όσο και εκείνα στα οποία μειονεκτεί και προκαλούν σημαντικές δυσχέρειες. Η τακτική διεξαγωγή αυτής της αποτύπωσης μέσω του RCI στην πάροδο του χρόνου χαρακτηρίζεται από θετικές προοπτικές, καθώς δύναται να λειτουργήσει ως κύρια πηγή που προσφέρει τη δυνατότητα αξιοποίησης και χρήσης της από την πλευρά των περιφερειών για την εξαγωγή συγκεκριμένων συμπερασμάτων για την εξελικτική πορεία της ανταγωνιστικότητάς τους, τον εντοπισμό των σημείων που απαιτούν ουσιαστικές παρεμβάσεις, και τέλος την ορθή ιεράρχηση αυτών ώστε να συνεισφέρουν με το βέλτιστο τρόπο στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών. (Annoni & Dijkstra, 2013) Στη συνέχεια θα αναφερθεί το σύνολο των παραγόντων που εντάσσονται και εξετάζονται από το δείκτη καθώς και το μεθοδολογικό πλαίσιο σύνθεσης αυτού.

Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί ότι η φύση ενός δείκτη, δηλαδή ο τύπος των μεταβλητών που ενσωματώνεται προς εξέταση, απορρέει άμεσα από τον αποδιδόμενο ορισμό στην περιφερειακή ανταγωνιστικότητα. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η θεώρηση της έννοιας τοποθετεί στο επίκεντρο της προσοχής τις κύριες ενεργές οντότητες των περιφερειών, ήτοι τις δραστηριοποιούμενες επιχειρήσεις και όσους διαμένουν σε αυτές. Από το συνδυασμό των

παραπάνω προκύπτει ότι οι επιλεγμένες μεταβλητές θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν την επικρατούσα κατάσταση των διαφόρων πτυχών της ζωής των κατοίκων και της λειτουργίας των επιχειρήσεων, αλλά και ότι οι χρησιμοποιούμενοι τρόποι δράσης από την περιφέρεια για τη διαχείριση των μεταβλητών αυτών θα πρέπει να είναι προσανατολισμένοι ώστε οι προκύπτουσες επιπτώσεις να είναι ευνοϊκές για τους τελικούς αποδέκτες. (Annoni & Dijkstra, 2013) Ειδικότερα, ο ορισμός που αποδίδεται στα πλαίσια του RCI είναι ο εξής:

«Η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα προσφοράς ενός ελκυστικού και βιώσιμου περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις και τους κατοίκους ώστε να ζήσουν και να εργαστούν» (Annoni & Dijkstra, 2013)

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, η ανταγωνιστικότητα αφορά τις συνεχείς προσπάθειες μιας περιφέρειας να αξιοποιήσει με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο τους ποικίλους παράγοντες που απαρτίζουν το περιβάλλον της, ώστε να διασφαλίζει ότι χαρακτηρίζεται από μια δεδομένη ποιότητα και ότι αποτελεί ένα ιδιαίτερο σημείο ενδιαφέροντος. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις και να εξυπηρετεί πολλές διαφοροποιημένες ανάγκες και απαιτήσεις που μπορεί να βρίσκονται σε σχετική αντίφαση μεταξύ τους και για τα δύο είδη αποδεκτών, και μάλιστα ταυτόχρονα δηλαδή να αποδίδει ισόμετρη βαρύτητα και να μην αγνοεί την ικανοποίηση ορισμένων από αυτούς. Ο βαθμός στον οποίο οι περιφέρειες ανταποκρίνονται και καλύπτουν τα παραπάνω, δηλαδή εκμεταλλεύονται όλες τις υπάρχουσες ευκαιρίες που χαρακτηρίζουν τα διαφορετικά συνθετικά μέρη του περιβάλλοντός τους, συνιστά την αναφερόμενη στον ορισμό “ικανότητα προσφοράς”, και ευρύτερα το επίπεδο της ανταγωνιστικότητάς τους. Παράλληλα, οι περιφέρειες θα πρέπει να φροντίζουν ώστε οι προσφερόμενες συνθήκες να είναι ευνοϊκές και ικανοποιητικές όχι μόνο στα πλαίσια μιας σύντομης χρονικής περιόδου αλλά να τοποθετούν σταδιακά τις βάσεις και τα θεμέλια για τη διατήρηση αυτών (μέσω της διαρκούς βελτίωσής τους) στο βάθος του χρόνου. (Annoni & Dijkstra, 2013)

Επίπεδο ανάλυσης και εξεταζόμενοι παράγοντες περιφερειακής ανταγωνιστικότητας

Έχοντας παρουσιάσει το θεωρητικό πλαίσιο της έννοιας που παρέχει κατευθύνσεις για το περιεχόμενο του δείκτη, ακολουθεί η αναφορά σε ορισμένα θεμελιώδη στοιχεία που απαρτίζουν το πλαίσιο της δόμησής του. Αρχικά, το επίπεδο στο οποίο πραγματοποιείται η εξέταση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και για το οποίο συγκεντρώνονται τα απαραίτητα δεδομένα στα πλαίσια του RCI είναι οι **περιφέρειες NUTS 2 της ΕΕ**. Ωστόσο, γίνονται ορισμένες τροποποιήσεις στα όρια συγκεκριμένων περιπτώσεων περιφερειών, κυρίως συγχωνεύσεις, προκειμένου να αποτυπώνονται με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια διάφορες σημαντικές σύνθετες συσχετίσεις που ξεφεύγουν από τα όρια του τυπικού αυτού επιπέδου, το οποίο έχει διοικητικό χαρακτήρα, και αναπτύσσονται μεταξύ ευρύτερων περιοχών. (Annoni & Dijkstra, 2013, pp. 5-6)

Αντικείμενο ανάλυσης του δείκτη αποτελούν τα ποικίλα χαρακτηριστικά που αντικατοπτρίζουν διάφορες πτυχές του περιβάλλοντος των περιφερειών αυτών, όπως για παράδειγμα κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές πτυχές κ.λπ., ενώ ταυτοχρόνως συνιστούν τους καθοριστικούς παράγοντες της ανταγωνιστικής δυναμικής τους. Για το λόγο αυτό τα

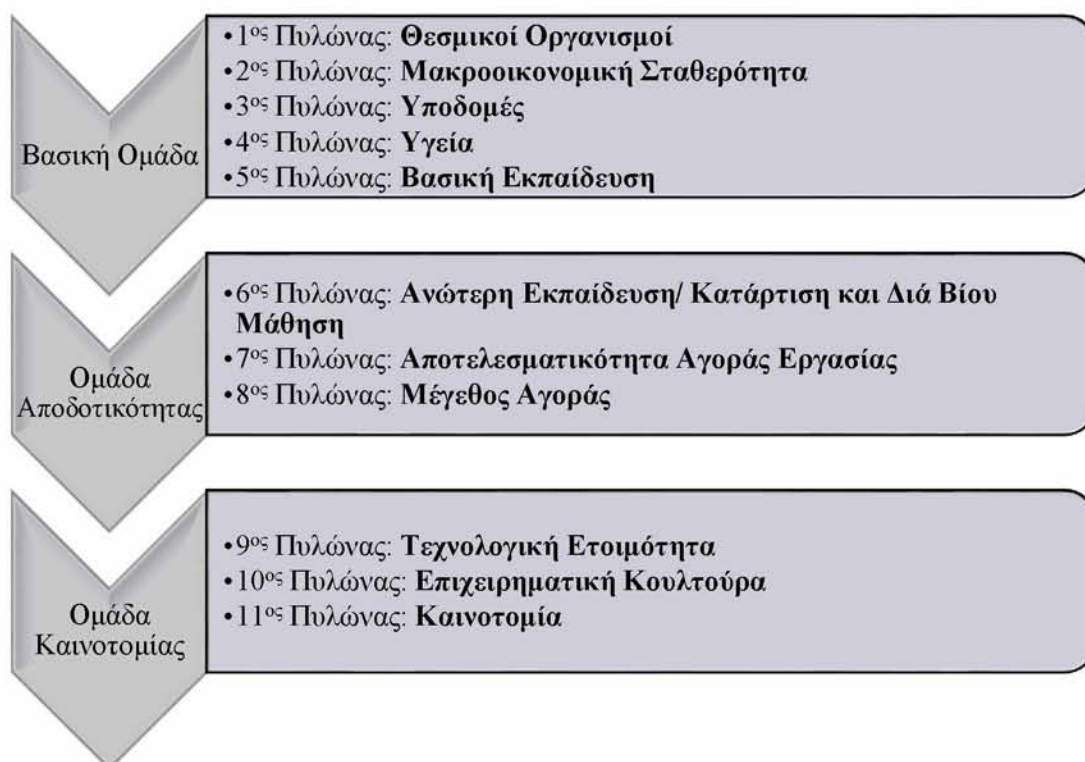
χαρακτηριστικά αυτά εμπεριέχονται στον RCI ως οι κύριες μεταβλητές στις οποίες στηρίζεται η συγκριτική αξιολόγηση. Προτού γίνει αναλυτική αναφορά στις μεταβλητές που περιλαμβάνονται στον RCI, πρέπει να σημειωθεί ότι για την κατασκευή του έχει υιοθετηθεί σε μεγάλο βαθμό η αντίστοιχη διαδικασία κατασκευής του δείκτη GCI του ΠΟΦ, δηλαδή ακολουθείται η ίδια λογική τόσο στη μεθοδολογία συγκρότησής του όσο και στην επιλογή των παραγόντων αλλά και την μετέπειτα ομαδοποίησή τους σε κατηγορίες. (Annoni & Dijkstra, 2013)

Αναφορικά με τον τρόπο κατηγοριοποίησης, η εξέταση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας βασίζεται σε **73 συνολικά μεταβλητές / δείκτες**, που ταυτίζονται με τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά των περιφερειακών οικονομιών. Οι ομοειδείς μεταβλητές ομαδοποιούνται σε **11 βασικούς «πυλώνες»**, δηλαδή κατηγορίες που εκφράζουν τις αντίστοιχες θεμελιώδεις και κοινές πτυχές που απαντώνται στο περιβάλλον κάθε περιφέρειας και συμπεριλαμβάνουν παράγοντες που υπεισέρχονται στην ανάλυση τόσο ως εισροές όσο και ως εκροές. Έπειτα, οι «πυλώνες» συγκεντρώνονται σε **τρεις γενικές ομάδες** που συνιστούν τους βασικούς υποδείκτες, συγκροτούν τον τελικό σύνθετο δείκτη και αντιπροσωπεύουν το σύνολο των συνιστωσών που έχει έναν διακριτό ρόλο στην ανταγωνιστικότητα, καθώς συνεισφέρουν στην ανάπτυξη συγκεκριμένων διαστάσεων της. Επομένως, προκύπτει ότι η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα είναι το αποτέλεσμα του βαθμού στον οποίο είναι αναπτυγμένες και οι τρεις ομάδες εντός μιας περιφέρειας. (Annoni & Dijkstra, 2013)

Ωστόσο, αν και όλες είναι απαραίτητες για τον προσδιορισμό του επιπέδου ανταγωνιστικότητας, αποκτούν διαφορετική βαρύτητα ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης μιας περιφέρειας. Η διαφοροποίηση αυτή συμβαίνει διότι το εκάστοτε αναπτυξιακό επίπεδο διέπεται από διαφορετικές απαιτήσεις αναφορικά με τις συνιστώσες που λαμβάνουν ενεργό μέρος και στις οποίες πρέπει να επικεντρωθούν οι περιφέρειες για να τις διαχειριστούν καταλλήλως ώστε να επέλθει η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Συγκεκριμένα, οι συνιστώσες της **«Βασικής Ομάδας»** έχουν πρωταρχική σημασία για όλες τις περιφέρειες, καθώς αποτελούν τις βασικές προϋποθέσεις και το υπόβαθρο στήριξης της περαιτέρω εξέλιξης των οικονομιών, μέσω της διάνοιξης νέων μονοπατιών ανάπτυξης και εξειδίκευσης σε παράγοντες που συμβάλλουν καταλυτικά στην βελτίωση του επιπέδου της ανταγωνιστικότητας. Σε αυτό το κομβικό σημείο το ενδιαφέρον μετατοπίζεται στη δεύτερη ομάδα «πυλώνων», την **«Ομάδα Αποδοτικότητας»**, καθώς πρόκειται για το σύνολο των συνιστωσών με μεγαλύτερη ισχύ στις οικονομίες που βρίσκονται στην προαναφερθείσα φάση ανάπτυξης και αναζητούν προς αξιοποίηση τα δυναμικά στοιχεία που δύνανται να μεταβάλλουν ποιοτικά και ποσοτικά το τελικό αποτέλεσμα της ανταγωνιστικότητας. Ο πυρήνας της συγκεκριμένης ομάδας συνοψίζεται στο εύρος και την ποιότητα των ικανοτήτων και δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού που έχει στη διάθεσή της κάθε περιφέρεια καθώς και στο βαθμό της προσαρμοστικότητας της αγοράς εργασίας και την ικανότητά της να ανταπεξέρχεται στις οποιοσδήποτε προκλήσεις. Τέλος, στην τρίτη ομάδα «πυλώνων» ονομαζόμενη ως **«Ομάδα Καινοτομίας»** διατηρείται η ίδια λογική, δηλαδή η επιδίωξη της ανάπτυξης κείριων παραγόντων από ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οικονομίες, με βασικά σημεία εστίασης αυτής να καθίστανται οι συνθήκες του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και ο βαθμός και η ποιότητα του συνόλου των καινοτόμων δραστηριοτήτων τους. Η προαναφερθείσα ομαδοποίηση των «πυλώνων» στις αντίστοιχες ομάδες απεικονίζεται αναλυτικά στο Σχήμα 4.1,

ενώ ο προσανατολισμός κάθε βέλους έχει καθοριστεί σκοπίμως για κάθε ομάδα προκειμένου να αποτυπωθεί η παραπάνω κλιμακωτή μετάβαση στους παράγοντες που θεωρούνται κρίσιμοι σε αντιστοιχία με το εκάστοτε αναπτυξιακό επίπεδο των περιφερειακών οικονομιών. (Annoni & Dijkstra, 2013)

Σχήμα 4.1: Ομάδες και Συμπεριλαμβανόμενοι «Πυλώνες» Παραγόντων στο δείκτη RCI

Πηγή: Annoni & Dijkstra, 2013, *Ίδια Επεξεργασία*

Μεθοδολογία συγκρότησης RCI

Εν συνεχεία της παρουσίασης του θεωρητικού πλαισίου και των εξεταζόμενων παραγόντων, ακολουθεί η αναφορά στη μεθοδολογία κατασκευής του δείκτη. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η μεθοδολογία για τον RCI έχει στηριχθεί σε ένα σημαντικό βαθμό στη μεθοδολογία κατασκευής του GCI του ΠΟΦ. Ο δείκτης είναι αποτέλεσμα πληθώρας διεργασιών, που έχουν ως στόχο την κατάλληλη διαχείριση των μεταβλητών έτσι ώστε να προκύψουν όσο το δυνατόν πιο συμπαγή αποτελέσματα και συμπεράσματα για την ανταγωνιστικότητα των περιφερειών της ΕΕ. Το περιεχόμενο των διεργασιών αυτών δύναται να διακριθεί σε δύο κύρια μέρη με το πρώτο να αφορά τις χρησιμοποιούμενες στατιστικές μεθόδους επεξεργασίας των αρχικών δεδομένων έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν τα διάφορα ανακύπτοντα προβλήματα και μετατροπής αυτών για να δημιουργηθεί μια βάση δεδομένων που θα χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια. Παράλληλα, το δεύτερο και σημαντικότερο μέρος στη σύνθεση του δείκτη αφορά τις διαδικασίες και τους τρόπους υπολογισμού των βαθμολογιών στα διάφορα στάδια του, και ιδιαίτερα τον προσδιορισμό των αποδιδόμενων βαρών στις τρεις βασικές ομάδες, τα οποία εκφράζουν τη σημασία της καθεμιάς ομάδας στον τελικό δείκτη ως αντίκρισμα της

προσαρμογής στις συνθήκες των περιφερειών και κυρίως στο αναπτυξιακό τους επίπεδο. Αναφορικά με το πρώτο μέρος, ακολουθεί μια συνοπτική ανάπτυξη των κυριότερων αναλύσεων που διεξάγονται στα αρχικά δεδομένα καθενός από τους έντεκα πυλώνες του RCI, και είναι οι εξής (Annoni & Dijkstra, 2013):

1. Μονοπαραμετρική ανάλυση (Univariate analysis)
2. Κανονικοποίηση (Normalization)
3. Πολυπαραμετρική ανάλυση (Multivariate analysis)

1. Μονοπαραμετρική ανάλυση

Η συγκεκριμένη ανάλυση έχει ως αντικείμενο εστίασης το κατώτερο επίπεδο του δείκτη, δηλαδή το σύνολο των μεταβλητών στο οποίο στηρίζεται όλη η διαδικασία υπολογισμού του και αποσκοπεί στη διερεύνηση της χρησιμότητας αυτών, δηλαδή σε ποιο βαθμό η αξιοποίησή τους δύναται να αποτυπώσει μια σαφή εικόνα για την πτυχή της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας που πραγματεύονται και του βαθμού πληρότητάς τους, δηλαδή εάν τα απαιτούμενα δεδομένα υπάρχουν και είναι αρκετά ή παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις. Η μονοπαραμετρική ανάλυση εφαρμόζεται σε όλες τις μεταβλητές που λαμβάνονται υπόψη για την ενδεχόμενη συμπερίληψή τους στο δείκτη, και για αυτές γίνονται κάποιοι υπολογισμοί και εξετάζονται ως προς κάποια συγκεκριμένα κριτήρια που συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας ξεκάθαρης και λεπτομερούς αντίληψης σχετικά με το εάν ικανοποιούν τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις και επιδιώξεις. Ειδικότερα, μέσω της ανάλυσης:

- α. παρακολουθείται ο βαθμός στον οποίο υπάρχουν **ελλείψεις** στα απαραίτητα στοιχεία που προσδιορίζουν κάθε μεταβλητή και κρίνεται η δυνατότητά τους να αποτυπώσουν επαρκώς τις ζητούμενες συνθήκες για τις περιφέρειες ώστε να αποφασιστεί η συμπερίληψή τους στο δείκτη,
- β. υπολογίζονται τα **κύρια στατιστικά μεγέθη** που χαρακτηρίζουν κάθε μεταβλητή, όπως είναι ο μέσος όρος, η τυπική απόκλιση, ο συντελεστής μεταβλητότητας, οι μέγιστες και οι ελάχιστες τιμές που σημειώνονται από τις περιφέρειες,
- γ. εξετάζεται η **ύπαρξη ασυμμετριών** (skewness) στις κατανομές των δεδομένων γεγονός που επισημαίνει την ανάγκη για μετατροπές,
- δ. διεξάγονται **κανονικοποιήσεις** στις μεταβλητές.

(Annoni & Kozovska, 2010)

Στην προκειμένη περίπτωση του RCI, ο αριθμός των μεταβλητών που αρχικά ελήφθη υπόψη ήταν 80, αλλά ορισμένες από αυτές εξαιρέθηκαν τελικώς από το δείκτη καθώς δεν ικανοποιούσαν επαρκώς ορισμένα τιθέμενα κριτήρια, με το κυριότερο εξ αυτών να αποτελεί το προκαθορισμένο ποσοστό και επιτρεπόμενο όριο απώλειας των απαραίτητων δεδομένων, με αποτέλεσμα το τελικό σύνολο να καθορισθεί στις 73 μεταβλητές. (Annoni & Dijkstra, 2013)

Όλες οι παραπάνω αναλύσεις γίνονται προκειμένου να δρομολογηθούν οι απαραίτητες διαδικασίες που θα συμβάλλουν στην όσο το δυνατόν καλύτερη διαχείριση και την ενσωμάτωση των χρησιμότερων μεταβλητών στον RCI. Αυτές οι ακολουθούμενες διαδικασίες αφορούν σε ένα πρώτο στάδιο την εξαίρεση των ακατάλληλων μεταβλητών, και σε ένα δεύτερο στάδιο τις μετατροπές των μεταβλητών που χαρακτηρίζονται από σημαντική ανομοιομορφία

στις κατανομές τους, ώστε να αποκτήσουν μια νέα μορφή και να ελαττωθεί η διαστρέβλωση των αποτελεσμάτων που μπορεί να δημιουργηθεί από τις υπάρχουσες ακραίες τιμές. Το δεύτερο στάδιο δεν εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις, παρά μόνο σε εκείνες που παρουσιάζουν τέτοιου είδους ιδιαιτερότητες, γεγονός που εξακριβώνεται από τον υπολογισμό αυτής της ασυμμετρίας μέσω της λοξότητας (skewness), που καταλήγει σε μια τελική τιμή η οποία συνιστά και το γνώμονα για την πραγματοποίηση των μετατροπών. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και στην περίπτωση που η τιμή της λοξότητας αντικατοπτρίζει μια δεδομένη ασυμμετρία, θα πρέπει να ξεπερνάει μια προκαθορισμένη οριακή τιμή που έχει προσδιοριστεί από τους μελετητές, ώστε ο παράγοντας να υπόκειται στην παρούσα επεξεργασία. Στον RCI, λοιπόν, η τιμή λοξότητας θα πρέπει να ξεπερνάει τη μονάδα για να συμβαίνουν όσα προαναφέρθηκαν. Όσον αφορά τη διαδικασία μετατροπής των μεταβλητών, εφαρμόζεται η μέθοδος μετασχηματισμών Box-Cox, η οποία στηρίζεται σε δύο κύριες συναρτησιακές σχέσεις, οι οποίες λαμβάνουν ως είσοδο τις μεταβλητές που χαρακτηρίζονται σε μεγάλο βαθμό από έλλειψη ομοιόμορφης κατανομής των τιμών τους και παράγουν ως έξοδο μια πιο ομαλή κατανομή εξαλείφοντας τις προκύπτουσες επιπτώσεις εξαιτίας της παρουσίας ακραίων τιμών. (Annoni & Kozovska, 2010)

2. Κανονικοποίηση

Η διαδικασία της κανονικοποίησης είναι θεμελιώδης για τη συγκρότηση του δείκτη διότι επικεντρώνεται και αυτή με τη σειρά της στις μεταβλητές που αποτελούν τη βάση εξαγωγής των τελικών αποτελεσμάτων, με τον ρόλο της να είναι καίριος στη δημιουργία ενός συνόλου που μπορεί να αξιοποιηθεί εποικοδομητικά στα επόμενα στάδια. Ειδικότερα, ο ρόλος της σχετίζεται και πάλι με τον **μετασχηματισμό των μεταβλητών**, αλλά η χρησιμοποίησή της στην ανάλυση εκπληρώνει διαφορετικές επιδιώξεις σε σχέση με όσα έχουν αναφερθεί έως τώρα. Πρόκειται για ένα εργαλείο που εφαρμόζεται σε όλες τις μεταβλητές που διακρίθηκαν από την προηγούμενη ανάλυση για να συμμετέχουν στον υπολογισμό των αποτελεσμάτων της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και επιδιώκει να προσδώσει σε αυτές μια **κοινή βάση αναφοράς**, διότι συνιστούν παράγοντες των οποίων η φύση διαφοροποιείται σε ένα σημαντικό βαθμό και προσδιορίζονται ως προς διαφορετικές μονάδες μέτρησης. Η διαδικασία πραγματοποιείται προκειμένου οι μεταβλητές να καθίστανται σε μια αξιοποιήσιμη μορφή όπου η ετερογένειά τους θα εξαλείφεται και δεν θα εμφανίζονται προβλήματα προερχόμενα από αυτή, θα διευκολύνεται ο συνδυασμός τους εντός των πωλώνων έτσι ώστε να εξυπηρετείται η σύγκριση μεταξύ των περιφερειών. (Annoni & Kozovska, 2010)

Για τη συγκεκριμένη περίπτωση, επιλέγεται η τεχνική κανονικοποίησης των τιμών Z (τυπικών τιμών), χρησιμοποιώντας όμως τις σταθμευμένες με βάση τον πληθυσμό τιμές του μέσου όρου και της τυπικής απόκλισης. Αυτό σημαίνει ότι για τις τιμές που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη διαδικασία κανονικοποίησης θα πρέπει όταν υπολογίζεται ο μέσος όρος τους να ισούται με μηδέν και η αντίστοιχη τυπική τους απόκλιση να είναι ίση με τη μονάδα. Παράλληλα, ο λόγος για τον οποίο χρησιμοποιείται ο μέσος όρος του πληθυσμού κάθε περιφέρειας για τη δεδομένη χρονική διάρκεια μελέτης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας από τον RCI ως όρος στάθμισης έγκειται στις σημαντικές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζουν οι περιφέρειες μεταξύ τους αναφορικά με τα πληθυσμιακά τους χαρακτηριστικά και στην ανάγκη ενσωμάτωσης και έκφρασης αυτών των διαφοροποιήσεων ως την αναλογία όλων των

τιμών των αρχικών μεταβλητών ως προς τους αντίστοιχους πληθυσμούς για την κάθε περιφέρεια. Συνεπώς, ο μέσος όρος και η τυπική απόκλιση με βάση όσα προαναφέρθηκαν υπολογίζονται από τις παρακάτω εξισώσεις :

$$\bar{x}_w = \frac{1}{P_{\text{tot}}} \sum_{i=1}^n x_i * p_i , \quad \sigma_w = \sqrt{\frac{1}{P_{\text{tot}}} * \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}_w)^2 * p_i}$$

με

$$P_{\text{tot}} = \sum_{i=1}^n p_i$$

Όπου:

\bar{x}_w = Ο σταθμευμένος μέσος όρος

σ_w = Η σταθμευμένη τυπική απόκλιση

p_i = Ο μέσος όρος του πληθυσμού της περιφέρειας i για την περίοδο 2007-2010

P_{tot} = Ο συνολικός πληθυσμός των περιφερειών που εξετάζονται στον RCI

x_i = Η αρχική τιμή κάθε μεταβλητής για κάθε περιφέρεια i

Επίσης, το τελικό προϊόν της κανονικοποίησης που λαμβάνεται υπόψη στον RCI, δηλαδή οι μετασηματισμένες τιμές των μεταβλητών (x_{std}), εκφράζουν τη διαφορά της αρχικής τιμής με το σταθμευμένο μέσο όρο ως προς την σταθμευμένη τυπική απόκλιση και υπολογίζονται ως εξής:

$$x_{\text{std}} = \frac{x - \bar{x}_w}{\sigma_w}$$

(Annoni & Kozovska, 2010)

3. Πολυπαραμετρική Ανάλυση

Σκοπός της είναι να διασφαλίσει πως όλες οι μεταβλητές που ανήκουν σε έναν πυλώνα έχουν μεγάλη συσχέτιση μεταξύ τους και συνεπώς παράγουν μια κοινή «εικόνα» για το επίπεδο στο οποίο είναι ανεπτυγμένος ο πυλώνας αυτός. Συνεπώς οι μεταβλητές που διαστρεβλώνουν σε μεγάλο βαθμό την «εικόνα» αυτή και δείχνουν προς διαφορετική κατεύθυνση εξαιρούνται από την ανάλυση. Ο εντοπισμός των μεταβλητών γίνεται με την Ανάλυση Κυρίων Συνιστωσών (PCA). (Annoni & Kozovska, 2010)

Δείκτης RCI 2013

Έχοντας αναφερθεί στις διάφορες μεθόδους επεξεργασίας των αρχικών δεδομένων, παρακάτω επεξηγούνται τα διάφορα στάδια που συνθέτουν τη συνολική μεθοδολογία δόμησης του RCI, που αποτελούν το κεντρικό σημείο προσέλευσης της εστίασης, και ταυτόχρονα τη βάση της ανάλυσης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας στην ΕΕ. Ειδικότερα, η διαδικασία διαρθρώνεται σε τρία βασικά στάδια, με το πρώτο να αποτελεί τον συνδυασμό και την ενσωμάτωση των μεταβλητών στους «πυλώνες» και τον υπολογισμό των βαθμολογιών τους,

το δεύτερο να συνίσταται στη συγκρότηση και τον υπολογισμό των κύριων υποδεικτών που αποτελούν τα συνθετικά μέρη του RCI, και το τρίτο στάδιο αφορά τόσο τον προσδιορισμό του τρόπου σύνθεσης του RCI όσο και την επακριβή αποσαφήνιση του περιεχομένου του καταμερισμού των βαρών ως προς τους κύριους υποδείκτες, δηλαδή τη λογική με βάση την οποία έχουν επιλεγεί αυτά, σε συσχέτιση με το επίπεδο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται η κάθε περιφέρεια. Και για τα τρία στάδια, στη συνέχεια, παρουσιάζεται η μαθηματική τους έκφραση καθώς και μια συνοπτική περιγραφή των βασικών τους σημείων.

❖ Υπολογισμός βαθμολογιών των 11 βασικών «πυλώνων»

Όπως έχει ήδη σημειωθεί, το πρώτο στάδιο συγκρότησης του δείκτη είναι η ομαδοποίηση των 73 μεταβλητών σε 11 βασικές κατηγορίες-«πυλώνες», βάσει της ομοιογένειάς τους αναφορικά με τις περιφερειακές πτυχές στις οποίες αναφέρονται. Ο αριθμός των μεταβλητών από τους οποίους αποτελείται ο κάθε «πυλώνας» δεν είναι ίδιος αλλά κάθε φορά διαφέρει. Οι βαθμολογίες των «πυλώνων» προκύπτουν από τον υπολογισμό του μέσου όρου των μεταβλητών που περιέχουν και στις οποίες έχει εφαρμοστεί η προαναφερθείσα κανονικοποίηση, σύμφωνα με την ακόλουθη σχέση:

$$score(i, j) = \frac{1}{k} * \sum_{n=1}^k X_{std}(n)$$

Όπου:

$score(i, j)$ = Η βαθμολογία του πυλώνα j για την περιφέρεια i , με $j = 1, \dots, 11$

k = Ο αριθμός του συνόλου των μεταβλητών του πυλώνα j

$X_{std}(n)$ = Η κανονικοποιημένη τιμή της μεταβλητής n του πυλώνα j για την περιφέρεια i

(Annoni & Dijkstra, 2013)

❖ Υπολογισμός βαθμολογιών των 3 κύριων ομάδων

Εφόσον υπολογιστούν οι βαθμολογίες των 11 «πυλώνων» ξεχωριστά, η διαδικασία της ανάλυσης μετατοπίζεται στο επόμενο στάδιο, το οποίο αφορά την ομαδοποίηση των κατηγοριών αυτών σε τρεις κύριες ομάδες που ταυτοχρόνως αποτελούν τους υποδείκτες στους οποίους στηρίζεται η σύνθεση του RCI, την Βασική Ομάδα, την Ομάδα Αποδοτικότητα και την Ομάδα Καινοτομίας. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει συνολικά 5 κατηγορίες, η δεύτερη 3 κατηγορίες και η τελευταία, επίσης, 3 κατηγορίες. Ομοίως, με την περίπτωση των «πυλώνων», η βαθμολογία για κάθε ομάδα είναι το αποτέλεσμα του μέσου όρου των βαθμολογιών των «πυλώνων» που περιέχουν, και συγκεκριμένα υπολογίζονται ως εξής :

$$RCI_{basic}(i) = \frac{1}{5} \sum_{j=1}^5 score(i, j)$$

$$RCI_{\text{efficiency}}(i) = \frac{1}{3} \sum_{j=1}^3 \text{score}(i, j)$$

$$RCI_{\text{innovation}}(i) = \frac{1}{3} \sum_{j=1}^3 \text{score}(i, j)$$

Όπου:

$RCI_{\text{basic}}(i)$ = Η βαθμολογία της Βασικής Ομάδας για την περιφέρεια i

$RCI_{\text{efficiency}}(i)$ = Η βαθμολογία της Ομάδας Αποδοτικότητας για την περιφέρεια i

$RCI_{\text{innovation}}(i)$ = Η βαθμολογία της Ομάδας Καινοτομίας για την περιφέρεια i

$\text{score}(i, j)$ = Η βαθμολογία του πυλώνα j για την περιφέρεια i

(Dijkstra et al., 2011)

❖ Υπολογισμός του τελικού δείκτη RCI

Η συγκρότηση του τελικού δείκτη αποτελεί το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας μέτρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, καθώς εξαρτάται άμεσα από την ολοκλήρωση των δύο προηγούμενων. Το τελικό αποτέλεσμα του RCI για κάθε περιφέρεια προκύπτει από τον συνδυασμό των βαθμολογιών των τριών ομάδων, όπου σε κάθε μία από αυτές εφαρμόζονται συγκεκριμένοι συντελεστές βαρύτητας και δεν υιοθετείται η προσέγγιση του ισόρροπου ρόλου τους στη σύνθεσή του. Αυτό συμβαίνει με σκοπό να αποτυπωθούν οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στο επίπεδο ανάπτυξης των περιφερειών, το οποίο καθορίζει το σύνολο των παραγόντων που αποκτά τη μεγαλύτερη βαρύτητα ως προς τη συμμετοχή και το ρόλο του στον καθορισμό των επιπέδων ανταγωνιστικότητάς τους. Συνεπώς, η συνολική βαθμολογία του RCI για κάθε περιφέρεια προκύπτει από τον σταθμισμένο μέσο όρο των βαθμολογιών της που έχουν μετρηθεί για τις τρεις ομάδες, και υπολογίζεται από την ακόλουθη εξίσωση:

$$RCI(i) = w_{\text{basic}} * RCI_{\text{basic}}(i) + w_{\text{efficiency}} * RCI_{\text{efficiency}}(i) + w_{\text{innovation}} * RCI_{\text{innovation}}(i)$$

Με: $w_{\text{basic}} + w_{\text{efficiency}} + w_{\text{innovation}} = 1$

Όπου:

$RCI(i)$ = Η τελική βαθμολογία για την περιφέρεια i

w_{basic} = Ο συντελεστής βαρύτητας της Βασικής Ομάδας

$w_{\text{efficiency}}$ = Ο συντελεστής βαρύτητας της Ομάδας Αποδοτικότητας

$w_{\text{innovation}}$ = Ο συντελεστής βαρύτητας της Ομάδας Καινοτομίας

(Dijkstra et al., 2011)

Το σύστημα στάθμισης

Η επιλογή των κατάλληλων συντελεστών βαρύτητας αποτελεί ένα από τα βασικότερα στάδια της κατασκευής ενός δείκτη, καθώς καθορίζει την αποτελεσματικότητά του ως προς τον σχηματισμό μιας σαφούς εικόνας για τα επίπεδα της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Στα πλαίσια του RCI, η προσέγγιση του συγκεκριμένου ζητήματος λαμβάνει υπόψη και τοποθετεί στο επίκεντρο τις σημαντικές διαφορές που χαρακτηρίζουν τις περιφέρειες ως προς τον τρόπο που εξελίσσονται και αναπτύσσονται, αναγνωρίζοντας ότι το αναπτυξιακό επίπεδο κάθε περιφέρειας συνοδεύεται από διαφορετικούς παράγοντες και συνθήκες στους οποίους είναι απαραίτητο να στραφεί η προσοχή με στόχο να ενισχυθούν. Επομένως, ο δείκτης πρέπει να χαρακτηρίζεται από μια δομή που να προσαρμόζεται κατάλληλα και να ανταποκρίνεται σε αυτές τις απαιτήσεις, δηλαδή να ενσωματώνει την ποικιλομορφία και τις ιδιαιτερότητες μεταξύ των περιφερειών. **Αυτό επιτυγχάνεται μέσω του διαχωρισμού και της ένταξης των περιφερειών της ΕΕ σε ξεχωριστές κατηγορίες, στις οποίες η απόδοση των συντελεστών βαρύτητας διαφοροποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε σε κάθε μια από αυτές να προωθείται και να αναδεικνύεται ο ρόλος και η συμβολή των ομάδων παραγόντων που αποτελούν τους κινητήριους μοχλούς της ανάπτυξης των περιφερειακών οικονομιών.** Αντικείμενο της διάκρισης μεταξύ των κατηγοριών αποτελεί το **στάδιο ανάπτυξης** των περιφερειών, το οποίο ταυτόχρονα είναι ο παράγοντας που καθορίζει την διανομή των συντελεστών βαρύτητας στις τρεις ομάδες παραγόντων του δείκτη (Βασική Ομάδα, Ομάδα Αποδοτικότητα, Ομάδα Καινοτομίας). Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται το ζήτημα της κατηγοριοποίησης καθώς και στους συντελεστές βαρύτητας που χρησιμοποιούνται στο δείκτη για την μέτρηση της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών. (Annoni & Kozovska, 2010)

Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι το κύριο οικονομικό μέγεθος που χρησιμοποιείται και αποτελεί το σημείο που κρίνει τόσο την κατηγοριοποίηση των σταδίων ανάπτυξης όσο και την ένταξη των περιφερειών στις κατηγορίες είναι το **κατά κεφαλήν Α.Ε.Π.** (εκφρασμένο σε μονάδες αγοραστικής δύναμης ως προς τον αριθμό των κατοίκων). Συγκεκριμένα, για την κάθε περιφέρεια υπολογίζεται το ποσοστό που καταλαμβάνει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της στο μέσο όρο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το προκύπτον αυτό ποσοστό αντικατοπτρίζει τη συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών μεγεθών, λειτουργεί ως μονάδα μέτρησης της ανάπτυξης και ως κριτήριο για την ένταξη των περιφερειών στις κατηγορίες. Η κατηγοριοποίηση βασίζεται σε μια ακόμη σημαντική συνιστώσα που είναι τα **όρια** που έχουν επιλεγεί και τεθεί και συμβάλλουν στη διαμόρφωση του εύρους των τιμών στις οποίες κυμαίνεται το ποσοστό του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών και προσδιορίζουν τα στάδια της ανάπτυξης. Το πρώτο όριο που έχει επιλεγεί είναι το **75%** του μέσου όρου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ. Η επιλογή του απορρέει από την προσπάθεια σύνδεσης και συμβατότητας με τις προωθούμενες πολιτικές της ΕΕ που αφορούν την οικονομική σύγκλιση των περιφερειών της, διότι το συγκεκριμένο όριο χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό των περιπτώσεων που ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο και τους στόχους των πολιτικών και έχουν ανάγκη τη χρηματοδοτική υποστήριξη της ΕΕ για την επίτευξή τους. Αυτό σημαίνει ότι κατά την εξέταση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας στις ευρωπαϊκές περιφέρειες επιδιώκεται μια αντιστοίχιση με τις υφιστάμενες κατηγορίες των πολιτικών της οικονομικής σύγκλισης. (Annoni & Kozovska, 2010)

Επομένως, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν δημιουργούνται οι κατηγορίες στις οποίες εντάσσονται οι περιφέρειες και αποδίδονται οι κατάλληλα προσαρμοσμένοι συντελεστές βαρύτητας, προκειμένου η μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας να ανταποκρίνεται με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια στις πραγματικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των περιφερειών. Στην αρχική έκδοση του RCI, το 2010, ο αριθμός των κατηγοριών ήταν τρεις, και συγκεκριμένα τα στάδια ανάπτυξης διακρίνονταν σε «Μεσαίο», «Μεταβατικό» και «Υψηλό». Όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 4.3, το «Μεσαίο» στάδιο ανάπτυξης περιλαμβάνει τις περιφέρειες όπου το ποσοστό του κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους είναι μικρότερο του 75% του μέσου όρου εκείνου της ΕΕ. Για τον προσδιορισμό και τη διάκριση μεταξύ των δύο άλλων κατηγοριών, ως όριο τίθεται το 100%, δηλαδή το σημείο εκείνο όπου το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών συμπίπτει με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Συνεπώς, το «Μεταβατικό» στάδιο ανάπτυξης αποτελείται από τις περιφέρειες με ποσοστό κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ του 75% και 100% του μέσου όρου της Ε.Ε., και η τελευταία, το «Υψηλό» στάδιο ανάπτυξης από εκείνες με ποσοστό κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεγαλύτερο του 100%. (Annoni & Kozovska, 2010)

Πίνακας 4.3 Κατηγοριοποίηση και όρια σταδίων ανάπτυξης του δείκτη RCI 2010

<i>Στάδιο Ανάπτυξης</i>	<i>Όρια κατηγοριών (% κ.κ. ΑΕΠ)</i>
<i>Μεσαίο</i>	<i><75</i>
<i>Μεταβατικό</i>	<i>>=75 και <100</i>
<i>Υψηλό</i>	<i>>=100</i>

Πηγή: Annoni & Kozovska, 2010, Ιδία επεξεργασία

Ωστόσο, στην επόμενη έκδοση του RCI 2013, ο αριθμός των κατηγοριών μεταβλήθηκε, στα πλαίσια της προσπάθειας για μια αναπροσαρμογή των συντελεστών βαρύτητας στις τρεις ομάδες κάθε σταδίου ανάπτυξης. Σκοπός των αλλαγών αυτών ήταν η καλύτερη κατανομή των βαρών και η ομαλότερη μετάβαση τους μεταξύ των ομάδων, ώστε η ανάλυση της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών να διέπεται από μεγαλύτερη εμβάθυνση και λεπτομέρεια. Κατά αυτό τον τρόπο, προέκυψαν πέντε νέα στάδια ανάπτυξης, με τροποποιημένα τα όρια τους σε σύγκριση με τα αρχικά, ενώ κοινό στοιχείο και στις δύο κατηγοριοποιήσεις παρέμεινε το όριο του 75% εξαιτίας της διευκόλυνσης που προσφέρει η χρήση του για τη σύνδεση με τις πολιτικές της ΕΕ περί οικονομικής σύγκλισης. Διατηρώντας ως γνώμονα τον μέσο όρο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ, τα στάδια ανάπτυξης προκύπτουν ως εξής (Annoni & Dijkstra, 2013):

- Στο **πρώτο στάδιο ανάπτυξης** εντάσσονται οι περιφέρειες των οποίων το ποσοστό του κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους είναι **μικρότερο του 50%** του μέσου όρου της ΕΕ
- Στο **δεύτερο στάδιο ανάπτυξης** περιλαμβάνονται οι ευρωπαϊκές περιφέρειες με ποσοστό που κυμαίνεται **μεταξύ του 50% και 75%** του μέσου όρου της ΕΕ

- Στο **τρίτο στάδιο ανάπτυξης** υπάγονται οι περιφέρειες οι οποίες συγκεντρώνουν από το **75% έως το 90%** του μέσου όρου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ
- Στο **τέταρτο στάδιο ανάπτυξης** περιλαμβάνονται οι περιφέρειες με ποσοστό που κυμαίνεται **μεταξύ του 90% και 110%** του μέσου όρου της ΕΕ
- Τέλος, στο **πέμπτο στάδιο ανάπτυξης** εμπίπτουν οι περιφέρειες με ποσοστό που **ξεπερνά το 110%** του μέσου όρου της ΕΕ

Συνοπτικά, τα στάδια ανάπτυξης και τα αντίστοιχα όρια τους παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.4.

Πίνακας 4.4 Νέα κατηγοριοποίηση και όρια σταδίων ανάπτυξης του δείκτη RCI 2013

<i>Στάδιο Ανάπτυξης</i>	<i>Όρια κατηγοριών (% κ.κ. ΑΕΠ/ μέσο όρο κ.κ. ΑΕΠ Ε.Ε.)</i>
<i>1^ο Στάδιο Ανάπτυξης</i>	<50
<i>2^ο Στάδιο Ανάπτυξης</i>	>=50 και <75
<i>3^ο Στάδιο Ανάπτυξης</i>	>=75 και <90
<i>4^ο Στάδιο Ανάπτυξης</i>	>=90 και <110
<i>5^ο Στάδιο Ανάπτυξης</i>	>=110

Πηγή: Annoni & Kozovska, 2013, *Ιδία επεξεργασία*

Ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει από την παρατήρηση της νέας διάρθρωσης των σταδίων ανάπτυξης είναι ότι παρά την μερική αλλαγή των ορίων τους, ορισμένες κατηγορίες συμπίπτουν με τις αντίστοιχες της αρχικής έκδοσης, δηλαδή το τρίτο και πέμπτο στάδιο ανάπτυξης. Η κύρια αλλαγή στην κατηγοριοποίηση αφορά την προσθήκη των δύο πρώτων ομάδων, οι οποίες χρησιμοποιούνται για να διασπαστεί ακόμη περισσότερο το αρχικό στάδιο ανάπτυξης στο οποίο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν χαμηλότερο του 75% του μέσου όρου. Αυτό συμβαίνει διότι η συγκεκριμένη κατηγορία έχει προσδιοριστεί με τέτοιο τρόπο ώστε το εύρος της να είναι αρκετά μεγάλο και να μην είναι εμφανείς οι διαφορές μεταξύ των περιφερειών που ανήκουν μεν στην κατηγορία αλλά χαρακτηρίζονται από μεγάλες αποκλίσεις στο επίπεδο ανάπτυξής τους. Επομένως, αυτά τα στάδια λειτουργούν ως μεταβατικά και διευκολύνουν την περαιτέρω κατανομή των περιφερειών ώστε η εφαρμογή των βαρών να πραγματοποιείται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια και να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένη στο επίπεδο ανάπτυξης που βρίσκονται αυτές.

Συντελεστές βαρύτητας

Το τελικό στάδιο κατασκευής του δείκτη αφορά τον **προσδιορισμό των συντελεστών βαρύτητας** που αντιστοιχούν σε κάθε στάδιο ανάπτυξης. Οι συντελεστές βαρύτητας εφαρμόζονται στις τρεις ομάδες παραγόντων, δηλαδή τη Βασική Ομάδα, την Ομάδα Αποδοτικότητας και την Ομάδα Καινοτομίας, καθώς όπως έχει ήδη αναφερθεί, η βαθμολογία του RCI για κάθε περιφέρεια είναι το σταθμισμένο αποτέλεσμα των βαθμολογιών τους. Ωστόσο, τα βάρη κατανομούνται με διαφορετικό τρόπο μεταξύ των ομάδων, δηλαδή το αποτέλεσμα της μέτρησης της ανταγωνιστικότητας για τις περιφέρειες προκύπτει από έναν διαφορετικό συνδυασμό βαρών, ο οποίος καθορίζεται με βάση το στάδιο ανάπτυξης της κάθε περιφέρειας. (Annoni & Kozovska, 2010)

Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί ότι σε κάθε περιφερειακή οικονομία, ανεξάρτητα με το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται, συνυπάρχουν και αλληλοσυσχετίζονται όλοι οι παράγοντες που περιλαμβάνονται στις τρεις ομάδες. Ωστόσο, οι παράγοντες αυτοί δεν είναι το ίδιο σημαντικοί για όλες τις περιφέρειες, καθώς ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης της κάθε περίπτωσης, διαφοροποιείται και ο συνδυασμός των παραγόντων που είναι απαραίτητος και διαδραματίζει ενεργό και θεμελιώδη ρόλο στην εξέλιξη της οικονομίας. Η προσέγγιση για την κατανομή των βαρών στον RCI στηρίζεται σε αυτό το γνώρισμα των σταδίων ανάπτυξης και προσανατολίζεται στην απόδοση μεγαλύτερης βαρύτητας στην ομάδα των παραγόντων που συνεισφέρει καταλυτικά στην ανταγωνιστικότητα μιας περιφερειακής οικονομίας. (Annoni & Kozovska, 2010) Όσον αφορά το περιεχόμενο των παραγόντων που εντάσσονται στην κάθε ομάδα και το ρόλο που έχουν για την οικονομία, ισχύουν τα εξής:

- Στη Βασική ομάδα περιλαμβάνονται οι παράγοντες που αποτελούν το βασικό υπόβαθρο στήριξης της λειτουργίας κάθε οικονομίας.
- Στην Ομάδα Αποδοτικότητας περιλαμβάνονται οι παράγοντες των περιφερειακών οικονομιών που αποτελούν δυναμικά στοιχεία προς αξιοποίηση για τις επιχειρήσεις καθώς δύνανται να συμβάλλουν στην ποιοτική μεταβολή της παραγωγικής τους διαδικασίας. Εκφράζουν τις διαστάσεις των εξειδικευμένων δεξιοτήτων που αποκτά το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό και πηγάζουν από το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης το οποίο προσφέρεται, την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας καθώς και το μέγεθος της αγοράς.
- Στην Ομάδα Καινοτομίας εντάσσονται οι παράγοντες που συνδέονται άμεσα με το επιχειρηματικό περιβάλλον, και συγκεκριμένα εκφράζουν τις πτυχές της καινοτομίας, της τεχνολογικής ετοιμότητας και της επιχειρηματικής κουλτούρας.

Σε αντιστοιχία με τις δύο εκδοχές των κατηγοριοποιήσεων των σταδίων ανάπτυξης του RCI 2010 και RCI 2013 που παρουσιάστηκαν παραπάνω, θα γίνει αναφορά στους **συντελεστές βαρύτητας** που εφαρμόζονται στις τρεις ομάδες παραγόντων για κάθε στάδιο και στις αλλαγές που έχουν επέλθει ως προς αυτούς μεταξύ των δύο εκδόσεων. Πιο συγκεκριμένα, στον Πίνακα 4.5 εμφανίζεται η κατανομή των συντελεστών βαρύτητας στις τρεις ομάδες παραγόντων για τις τρεις κατηγορίες των σταδίων ανάπτυξης, όπως αυτοί προσδιορίστηκαν στον RCI 2010. Εξετάζοντας τον πίνακα, παρατηρείται ότι η Ομάδα Αποδοτικότητας λαμβάνει τον μεγαλύτερο

συντελεστή βαρύτητας ο οποίος παραμένει αμετάβλητος μεταξύ των τριών σταδίων, και ιδιαίτερα αποδίδεται βάρος 50% σε αυτή. Προκύπτει, λοιπόν, το συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο σύνολο παραγόντων αποκτά την ίδια σημασία για την ανταγωνιστικότητα όλων των περιφερειών σε οποιοδήποτε επίπεδο ανάπτυξης και να βρίσκονται. Αυτό συμβαίνει διότι η ομάδα αυτή έχει έναν μεταβατικό χαρακτήρα και αποτυπώνει τις διεργασίες διαφοροποίησης και εξέλιξης της οικονομίας μέσω της ενσωμάτωσης περισσότερο εξειδικευμένων στοιχείων για την ενίσχυση της παραγωγικής διαδικασίας και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της αγοράς εργασίας. Συνεπώς, η παρουσία τέτοιων χαρακτηριστικών σε οποιαδήποτε οικονομία καθίσταται σημαντική, καθώς αποτελεί τη βάση στην οποία στηρίζεται η οικονομική ανάπτυξη και για το λόγο αυτό αποκτά τη μεγαλύτερη βαρύτητα στο δείκτη.

Πίνακας 4.5 Κατανομή συντελεστών βαρύτητας ανά στάδιο ανάπτυξης, RCI 2010

Στάδιο Ανάπτυξης	Όρια Κατηγοριών	Βασική Ομάδα	Ομάδα Αποδοτικότητας	Ομάδα Καινοτομίας	
Μεσαίο	<75	40%	50%	10%	100%
Μεταβατικό	>=75 και <100	30%	50%	20%	100%
Υψηλό	>=100	20%	50%	30%	100%

Πηγή: Annoni & Dijkstra, 2013 Ιδία Επεξεργασία

Εφόσον προσδιοριστεί ο συντελεστής βαρύτητας στην Ομάδα Αποδοτικότητας για κάθε στάδιο, ακολουθεί η κατανομή του υπόλοιπου 50% στις δύο ομάδες που απομένουν. Σε αυτό το σημείο πλέον, ο τρόπος με τον οποίο διαιρείται το απομένον ποσοστό εδραιώνεται αποκλειστικά στο κριτήριο του ρόλου των παραγόντων στις οικονομίες, δηλαδή λαμβάνονται υπόψη οι παράγοντες που συμβάλλουν καθοριστικά ώστε οι περιφέρειες να φτάσουν σε αυτό το αναπτυξιακό επίπεδο, και κατά συνέπεια αποκτούν μεγαλύτερη σημασία για την ανταγωνιστικότητά τους.

Ειδικότερα, για τις περιφέρειες που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία, δηλαδή βρίσκονται σε ένα **μεσαίο στάδιο ανάπτυξης**, στην **Βασική Ομάδα** αντιστοιχεί βάρος **40%** ενώ η **Ομάδα Καινοτομίας** λαμβάνει βάρος **10%**. Η συγκεκριμένη κατανομή δείχνει ότι για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες η οικονομία τίθεται σε κίνηση από τους παράγοντες που ανήκουν στην βασική ομάδα, ενώ δεν είναι ρητά προσανατολισμένη στην προσέλκυση συνιστωσών που δύνανται να οδηγήσουν στην διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που θα προωθεί την εξειδίκευση και την αποτελεσματικότητα στην παραγωγή. Ωστόσο, οι παράγοντες αυτοί έχουν έναν περισσότερο λειτουργικό και στατικό χαρακτήρα, και δεν διαθέτουν μια δυναμική που θα μπορέσει να επιφέρει δραστικές αλλαγές στην οικονομία. Αυτό σημαίνει ότι μια τέτοια περιφερειακή οικονομία βασίζεται κατά κύριο λόγο σε στοιχεία όπως το ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, η ποιότητα της εκπαίδευσης και της δημόσιας υγείας, η ποιότητα των υπηρεσιών

των θεσμικών οργανισμών και οι υποδομές ενώ η παρουσία στοιχείων που σχετίζονται με την καινοτομία και την τεχνολογία δεν είναι έντονη. Συνεπώς, η βαρύτητα της τρίτης ομάδας είναι σημαντικά μικρή, καθώς πρόκειται για παράγοντες που χαρακτηρίζουν περισσότερο προηγμένες οικονομίες και που η ανάπτυξή τους συνιστά μακροπρόθεσμο στόχο για τις περιφέρειες σε αυτό το αναπτυξιακό στάδιο. (Annoni & Kozovska, 2010)

Παράλληλα, για τις περιφέρειες που εντάσσονται στη δεύτερη κατηγορία, δηλαδή βρίσκονται στο **μεταβατικό στάδιο ανάπτυξης**, στην **Βασική Ομάδα** αποδίδεται βάρος **30%** και στην **Ομάδα Καινοτομίας** βάρος **20%**. Συγκρίνοντας το μεταβατικό και το μεσαίο στάδιο παρατηρείται ότι η ομάδα Καινοτομίας κερδίζει σχετικά περισσότερο έδαφος και ανάλογα η Βασική ομάδα χάνει όσον αφορά τη βαρύτητα της σημασίας τους στην ανταγωνιστικότητα. Δηλαδή, από την μια πλευρά οι οικονομίες εξακολουθούν να στηρίζονται στις βασικές συνιστώσες του περιφερειακού περιβάλλοντος, αλλά από την άλλη χαρακτηρίζονται από μια σταδιακή μετατόπιση του κέντρου βάρους τους σε παράγοντες που δύνανται να αποτελέσουν τους κινητήριους μοχλούς των δομικών αλλαγών των επιχειρήσεων που ανήκουν στις περιφέρειες, της βελτίωσης της αποτελεσματικότητάς τους στην παραγωγή και της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητάς τους, και περαιτέρω να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα των περιφερειακών οικονομιών. (Annoni & Kozovska, 2010)

Τέλος, για τις περιφέρειες που ανήκουν στην τελευταία κατηγορία, δηλαδή χαρακτηρίζονται από ένα **υψηλό επίπεδο ανάπτυξης**, στην **Βασική Ομάδα** το βάρος που αντιστοιχεί είναι **20%** ενώ στην **Ομάδα Καινοτομίας** **30%**. Εφόσον, οι παράγοντες που ανήκουν στην βασική ομάδα αποτελούν αναφαίρετο κομμάτι κάθε οικονομίας, ακόμη και στην περίπτωση των υψηλά ανεπτυγμένων περιφερειών εξυπηρετούν μέχρι έναν ορισμένο βαθμό τη διασφάλιση της λειτουργίας των οικονομιών, και για το λόγο αυτό αποκτούν μια σχετική σημασία για την ανταγωνιστικότητα. Ωστόσο, η προσέλευση και ενσωμάτωση εργατικού δυναμικού με εξειδικευμένες δεξιότητες, η προώθηση της καινοτομίας και η χρήση νέων τεχνολογιών σε αυτές τις οικονομίες είναι οι συνιστώσες που καταλαμβάνουν σημαίνουσα θέση και έχουν κυρίαρχο ρόλο για την οικονομική μεγέθυνση, και κατ' επέκταση καθοδηγούν την ανταγωνιστικότητα. Συνεπώς, μεγαλύτερη βαρύτητα αποδίδεται στην ομάδα καινοτομίας προκειμένου οι περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες να αξιολογηθούν για τα πιο εξειδικευμένα χαρακτηριστικά της οικονομίας τους. (Annoni & Kozovska, 2010)

Ωστόσο, όπως έχει ήδη αναφερθεί προηγουμένως, στην επόμενη έκδοση του δείκτη επήλθαν αλλαγές τόσο στην κατηγοριοποίηση των σταδίων ανάπτυξης όσο και στην κατανομή των συντελεστών βαρύτητας που αντιστοιχούσαν στις τρεις ομάδες παραγόντων. Στον Πίνακα 4.6 εμφανίζεται η κατανομή των συντελεστών βαρύτητας στις τρεις ομάδες παραγόντων για τις πέντε κατηγορίες των σταδίων ανάπτυξης, όπως αυτοί προσδιορίστηκαν στον RCI 2013. Εξετάζοντας τον πίνακα, παρατηρείται ότι υπάρχουν κοινά σημεία μεταξύ των δύο κατανομών. Το πρώτο αφορά στη διατήρηση της προσέγγισης της εφαρμογής του μεγαλύτερου βάρους, ήτοι 50%, στην Ομάδα Αποδοτικότητας σε όλα τα στάδια ανάπτυξης, με βάση τις αιτίες που σημειώθηκαν παραπάνω. Το δεύτερο κοινό σημείο σχετίζεται με την διατήρηση της ίδιας κατανομής των συντελεστών βαρύτητας στην τελευταία κατηγορία, η οποία περιγράφει τις περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες.

Ωστόσο, αναφορικά με τα υπόλοιπα στάδια ανάπτυξης διαπιστώνονται ορισμένες διαφοροποιήσεις ως προς την κατανομή των βαρών. Συγκεκριμένα, στο πρώτο στάδιο ανάπτυξης, το οποίο περιγράφει τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, σημειώνεται μια σχετικά μικρή αλλαγή στους συντελεστές βαρύτητας των ομάδων σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο ανάπτυξης του RCI 2010. Ενώ στην αρχική προσέγγιση, στην Βασική Ομάδα και την Ομάδα Καινοτομίας αποδίδονταν βάρη 40% και 10% αντίστοιχα, στον RCI 2013 τα νέα ποσοστά είναι 35% και 15% αντίστοιχα. Το κίνητρο για την πραγματοποίηση των αλλαγών αυτών συνδέεται με την προσπάθεια επιβράβευσης του μερικού προσανατολισμού των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειακών οικονομιών στην ενσωμάτωση πολιτικών προώθησης της καινοτομίας και ενεργειών προσέλκυσης στοιχείων που σχετίζονται με αυτή, στα πλαίσια της αναβάθμισης του επιχειρηματικού τους περιβάλλοντος. Όσον αφορά τα υπόλοιπα αναπτυξιακά στάδια, ο τρόπος με τον οποίο κατανέμονται τα βάρη μεταξύ των ομάδων έχει ως σημείο αναφοράς τους ήδη προσδιορισμένους συντελεστές βαρύτητας της Βασικής Ομάδας του πρώτου και τελευταίου σταδίου. Εφόσον η συγκεκριμένη ομάδα σταδιακά έχει λιγότερη συμμετοχή και συνεισφορά στις περιφερειακές οικονομίες και την ανταγωνιστικότητα, αυτό συνεπάγεται ότι αντίστοιχα οι συντελεστές βαρύτητας αυτής θα μειώνονται. Επομένως, σε κάθε στάδιο το βάρος της βασικής ομάδας μειώνεται με σταθερό βήμα 3,75% χρησιμοποιώντας ως εναρκτήριο σημείο το 35% της Βασικής ομάδας του πρώτου σταδίου μέχρι να φτάσει στην τιμή του 20% του τελευταίου σταδίου. (Annoni & Dijkstra, 2013)

Πίνακας 4.6 Κατανομή συντελεστών βαρύτητας ανά στάδιο ανάπτυξης, RCI 2013

Στάδιο Ανάπτυξης	Όρια Κατηγοριών	Βασική Ομάδα	Ομάδα Αποδοτικότητας	Ομάδα Καινοτομίας	
1 ^ο Στάδιο	<50	35%	50%	15%	100%
2 ^ο Στάδιο	>=50 και <75	31,25%	50%	18,75%	100%
3 ^ο Στάδιο	>=75 και <90	27,50%	50%	22,50%	100%
4 ^ο Στάδιο	>=90 και <110	23,75%	50%	26,25%	100%
5 ^ο Στάδιο	>=110	20%	50%	30%	100%

Πηγή: Annoni & Dijkstra, 2013, Ιδία Επεξεργασία

4.3.2. Δείκτης ανταγωνιστικότητας του HB (UKCI)

Ο UKCI συνιστά ένα ιδιαίτερα συγκροτημένο εγχείρημα υπολογισμού της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, με την έκδοση του να έχει ως αφετηρία το έτος 2000 και να εξακολουθεί

να πραγματοποιείται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, περίπου ανά δύο με τρία χρόνια. Το αντικείμενο που πραγματεύεται ο δείκτης σχετίζεται με την ανταγωνιστικότητα τόσο στο περιφερειακό όσο και στο τοπικό επίπεδο στο ΗΒ, δηλαδή επιδιώκει να αποτυπώσει τη συνολική της διάρθρωση για τα δύο αυτά επίπεδα, να εντοπίσει τις περιφέρειες και τις ευρύτερες αστικές ενότητες που σημειώνουν τις υψηλότερες επιδόσεις και είναι περισσότερο ανταγωνιστικές αλλά και εκείνες με τις χαμηλότερες που παρουσιάζουν μια σχετική υστέρηση, καθώς και τις διακυμάνσεις που σημειώνονται στην πορεία της ανταγωνιστικότητας αυτών στην πάροδο του χρόνου (είτε αυτή είναι ανοδική είτε καθοδική). (Huggins & Thompson, 2010) Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι το ΗΒ ανήκε στις χώρες που αναγνώρισαν αρκετά νωρίς τη σημασία της ανταγωνιστικότητας των συγκεκριμένων επιπέδων (πέραν του εθνικού) και εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους μέσω της προώθησης πρωτοβουλιών για την εξέταση και τον προσδιορισμό της, συντελώντας κατά αυτό τον τρόπο στη δημιουργία ενός σημαντικού αποθέματος εμπειρικών μελετών που εξετάζουν την ανταγωνιστικότητα για ένα σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα και προσφέρουν τη δυνατότητα εξαγωγής πιο ολοκληρωμένων συμπερασμάτων για τις διακυμάνσεις που μπορεί να παρουσιάζονται στην πάροδο του χρόνου.

Πραγματοποιώντας μια συνοπτική ανασκόπηση στο σύνολο των διαθέσιμων εκθέσεων του UKCI παρατηρείται ότι έχουν γίνει διάφορες τροποποιήσεις και αλλαγές στο περιεχόμενό τους, όμως τα θεμελιώδη στοιχεία του όπως ο ορισμός και το μεθοδολογικό πλαίσιο έχουν παραμείνει ίδια, προκειμένου να υπάρχει μια κοινή βάση που θα διατηρείται σταθερή, θα διευκολύνει τη σύγκριση και την μελέτη μεταξύ τους και θα καθιστά δυνατή την εξαγωγή ολοκληρωμένων συμπερασμάτων, χαρακτηριζόμενων από συνέχεια που θα αποτυπώνουν μια ξεκάθαρη εικόνα για τις διάφορες αλλαγές που έχουν συμβεί στην πάροδο του χρόνου. Ο δείκτης προσεγγίζεται με τον εξής τρόπο: πρώτα θα γίνει εκτενής αναφορά στα συνθετικά μέρη της αρχικής έκδοσης, δηλαδή θα αναλυθούν ο ορισμός, οι επιλεγμένοι παράγοντες που θεωρείται ότι καθορίζουν την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα καθώς και η μεθοδολογία συγκρότησης του δείκτη, και έπειτα θα προσδιοριστούν ορισμένες βελτιώσεις που έλαβαν χώρα και αφορούν κυρίως τη διεύρυνση του συνόλου των παραγόντων που υπεισέρχονται στην ανάλυση στις μελέτες που ακολούθησαν.

Ορισμός εδαφικής ανταγωνιστικότητας:

Στα πλαίσια του UKCI, ο ορισμός που έχει υιοθετηθεί για την ανταγωνιστικότητα από τον Huggins (2003) είναι ο εξής: *“Η εδαφική ανταγωνιστικότητα - τόσο στο τοπικό όσο και στο περιφερειακό επίπεδο - ορίζεται ως η ικανότητα μιας υποεθνικής οικονομίας να προσελκύει και διατηρεί επιχειρήσεις με σταθερά ή αυξανόμενα μερίδια αγοράς σε μια δραστηριότητα, ενώ διατηρεί σταθερό ή αυξανόμενο βιοτικό επίπεδο για εκείνους που συμμετέχουν σε αυτό.”*

Στον ορισμό αυτό η προσοχή είναι στραμμένη τόσο στις επιχειρήσεις με μια δυναμική δραστηριοποίηση στις αγορές όσο και ευρύτερα σε εκείνους που δραστηριοποιούνται εντός του περιφερειακού και τοπικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα, μια περιφέρεια θα πρέπει να μεριμνά για την εξασφάλιση ενός πρόσφορου περιβάλλοντος που θα υποστηρίζει την εποικοδομητική λειτουργία τέτοιων επιχειρήσεων και θα αποτελεί ιδιαίτερο σημείο ενδιαφέροντος για την εγκατάστασή τους σε αυτό. Οι επιχειρήσεις που εγκαθίστανται στις περιφέρειες, αναπτύσσουν έντονη δράση εντός αυτών και είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικές, αποτελούν το μέσο που συμβάλλει στη μεγέθυνση των οικονομιών και προσφέρει τη

δυνατότητα στις περιφέρειες να αξιοποιήσουν τα οφέλη που προκύπτουν από τη λειτουργία τους ώστε να διοχετευθούν στο εσωτερικό τους. Ταυτόχρονα, το περιβάλλον αυτό θα πρέπει να είναι διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπει σε όλους τους πολίτες να απολαμβάνουν συνθήκες χαρακτηριζόμενες από ποιότητα που συμβάλλουν θετικά στην ικανοποίηση των αναγκών τους και γενικότερα στην εξέλιξή τους εντός αυτής. Αυτό αποτελεί το σημείο-κλειδί για μια περιφέρεια, δηλαδή είναι απαραίτητο να διατηρείται μια ισορροπία στην ικανοποίηση των δύο κεντρικών αυτών ζητημάτων και να μην χρησιμοποιούνται πρακτικές επιβάρυνσης των διαφόρων συνιστωσών των συνθηκών διαβίωσης (παραδείγματος χάριν χαμηλά επίπεδα εισοδήματος) ώστε να εξυπηρετηθεί αποκλειστικά ο στόχος της επίτευξης της ανταγωνιστικότητας, διότι κατά αυτό τον τρόπο επέρχεται αποπροσανατολισμός από το ουσιαστικό νόημα της έννοιας, που αφορά την αποδοτικότερη διαχείριση του περιφερειακού περιβάλλοντος, ώστε αυτό να λειτουργεί προς όφελος όλων. (Huggins, 2003)

Σύγκριση μεταξύ ορισμών RCI – UKCI

Συγκρίνοντας τους ορισμούς που έχουν προσδιοριστεί στους δείκτες RCI και UKCI, παρατηρείται ότι το περιεχόμενό τους είναι παραπλήσιο, διότι εστιάζουν στα ίδια καίρια σημεία, καθώς πρώτον αναγνωρίζουν το ρόλο των επιχειρήσεων σε οποιαδήποτε οικονομία και την κρισιμότητα των επιλογών τους αναφορικά με την περιοχή εγκατάστασης και δραστηριοποίησής τους. Επομένως, καθορίζουν ως κίνητρο για τις περιφέρειες, που επιδιώκουν τη βελτίωση του επιπέδου της ανταγωνιστικότητάς τους, τον προσανατολισμό της επιλογής αυτής στο δικό τους περιφερειακό περιβάλλον προκειμένου να επωφεληθούν από αυτή, και περαιτέρω προωθούν την αναγκαιότητα λήψης κατάλληλων δράσεων και πρωτοβουλιών προκειμένου να επιτευχθούν τα παραπάνω. Ωστόσο, η θεώρηση της ανταγωνιστικότητας μόνο υπό τη συγκεκριμένη οπτική θα ήταν ιδιαίτερα τμηματική, διότι η επίτευξη της εύρυθμης δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων θα μπορούσε να λειτουργήσει εις βάρος των κατοίκων και εργαζομένων μιας περιφέρειας, και για το λόγο αυτό το δεύτερο κοινό σημείο μεταξύ των ορισμών είναι η ενσωμάτωση του βιοτικού επιπέδου ως μια ακόμη κυρίαρχη πτυχή της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, στην οποία πρέπει να δίδεται εξίσου η ίδια βαρύτητα και προσοχή. Συμπερασματικά, οι δύο ορισμοί αυτοί προσεγγίζουν ολοκληρωμένα την έννοια της ανταγωνιστικότητας στο περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς τοποθετούν στο επίκεντρο δύο σημαντικές και απαιτητικές συνιστώσες, των οποίων όμως η κατάλληλη διαχείριση μπορεί να επιφέρει θετικά αποτελέσματα για τις περιφέρειες και κυρίως να οδηγήσει στην περαιτέρω οικονομική τους μεγέθυνση.

Μοντέλο τριών παραγόντων της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας (3-Factor model)

Η ανάλυση της ανταγωνιστικότητας στο ΗΒ στηρίζεται σε έναν σύνθετο δείκτη, για τον οποίο υιοθετείται η προσέγγιση της **εξέτασης των επιδράσεων πολλαπλών παραγόντων** σε αυτή, στη βάση του επιχειρήματος ότι η ανταγωνιστικότητα προκύπτει από μια πολυσύνθετη διαδικασία συνδυασμού διαφόρων στοιχείων και ιδιαιτεροτήτων του περιφερειακού πλαισίου που συνδέονται μεταξύ τους σε μεγάλο βαθμό επηρεάζοντας το ένα την πορεία του άλλου, παρά από την μονομερή εστίαση και διακριτή σύνδεσή της με κάθε προσδιοριστικό παράγοντα ξεχωριστά. Τα παραπάνω συνεπάγονται την παρουσία ενός μεγάλου εύρους διαθέσιμων

επιλογών ως προς τους παράγοντες που δύνανται να ενταχθούν στο δείκτη, αλλά ορισμένοι εξ αυτών χαρακτηρίζονται από έλλειψη των απαραίτητων ποσοτικών δεδομένων εξαιτίας της ποιοτικής τους φύσης με αποτέλεσμα να υπάρχει αδυναμία άμεσης αξιοποίησής τους στα πλαίσια του UKCI, αν και αναγνωρίζεται η προσφορά και συμμετοχή τους στην ευρύτερη διαμόρφωση της ανταγωνιστικής δυναμικής κάθε περιφέρειας. (Huggins, 2003)

Επομένως, η επιλογή των παραγόντων επαφίεται στα κριτήρια της πληρότητας και καταλληλότητας, δηλαδή για να ενταχθούν στο δείκτη θα πρέπει να υπάρχουν επαρκή στατιστικά δεδομένα τα οποία συμβάλλουν στο σχηματισμό μιας πλήρους εικόνας για τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας, και παράλληλα θα πρέπει να αποδίδουν τον τρόπο με τον οποίο τα κύρια μεγέθη μιας οικονομίας επηρεάζονται από την παρουσία δυναμικών και καινοτόμων επιχειρήσεων. Τέλος, ο συνολικός συνδυασμός τους πρέπει να καθίσταται λειτουργικός, παρέχοντας χρήσιμες και ουσιώδεις πληροφορίες για τις κεντρικές πτυχές που έχουν σημασία για την ανταγωνιστικότητα και εκφράζοντας τις ισχυρές συσχετίσεις που αναπτύσσονται μεταξύ αυτών ώστε να εξασφαλίζεται ότι η μέτρησή της στο περιφερειακό και τοπικό επίπεδο στηρίζεται σε ένα αντιπροσωπευτικό πλαίσιο. (Huggins, 2003)

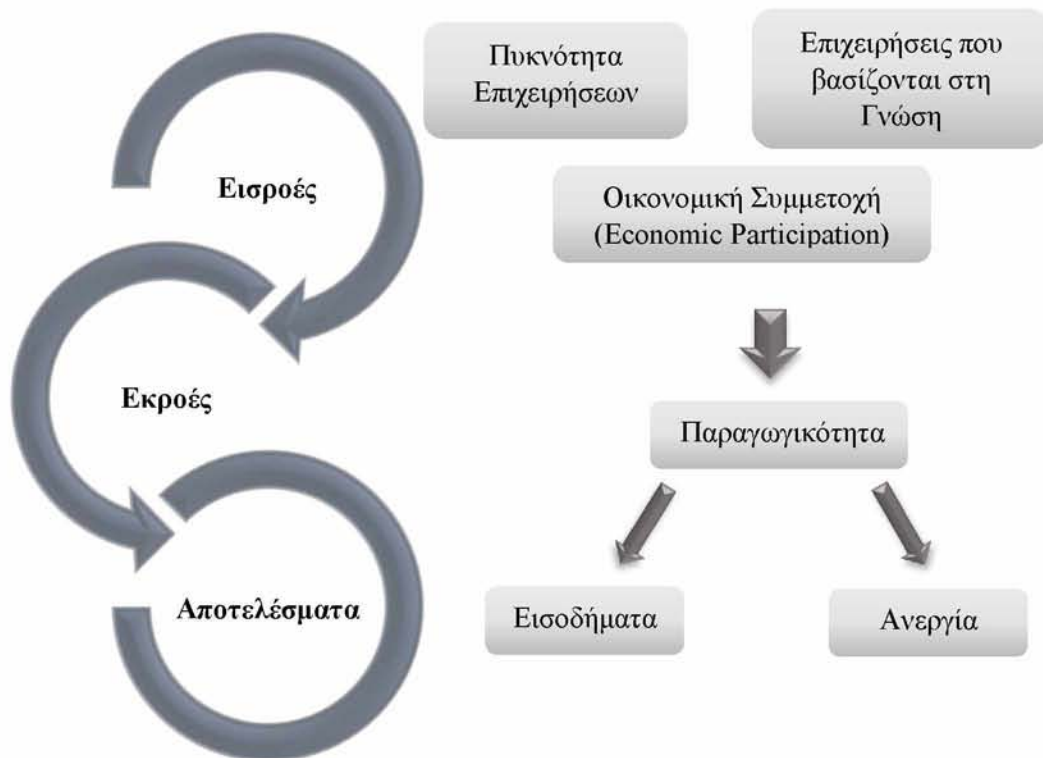
Σύμφωνα με τα παραπάνω και σε συνδυασμό με την εννοιολογική θεώρηση, έχει αναπτυχθεί ένα προσδιοριστικό μοντέλο για την ανταγωνιστικότητα, που συνιστά τη βάση στην οποία στηρίζεται η συγκρότηση του δείκτη και διαρθρώνεται σε τρεις κύριες ομάδες παραγόντων. Καθεμία από αυτές τις ομάδες εκφράζει το σύνολο των χαρακτηριστικών των περιφερειακών και τοπικών οικονομιών που συμμετέχουν με διαφορετικό κάθε φορά τρόπο στη διαδικασία σύνθεσής της, ενσωματώνοντας στην ανάλυση τόσο στοιχεία που αφορούν το επιχειρηματικό περιβάλλον των εξεταζόμενων χωρικών μονάδων, συνιστώσα που έχει υπογραμμιστεί για τη σπουδαιότητά της από τον υιοθετημένο ορισμό, όσο και τα σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη αυτών. Πιο συγκεκριμένα, οι τρεις κύριες αυτές ομάδες, οι οποίες εμφανίζουν ισχυρές σχέσεις εξάρτησης, είναι οι ακόλουθες (Huggins, 2003):

- **Εισροές (Inputs):** πρόκειται για τους παράγοντες που εκφράζουν τις κύριες συνιστώσες του διαθέσιμου δυναμικού στις υπό εξέταση χωρικές ενότητες και συνιστούν το υπόβαθρο, στο οποίο στηρίζεται η πραγματοποίηση των διαφόρων οικονομικών διεργασιών, και δη η παραγωγική ικανότητα μιας οικονομίας, καθώς και η περαιτέρω μεγέθυνσή της, και αφορούν το επιχειρηματικό περιβάλλον και το ανθρώπινο δυναμικό. Η εξέταση των εισροών έχει ως σκοπό να αναγνωρίσει το τρέχον επίπεδο παρουσίας αυτών των παραγόντων, προκειμένου να συνδεθεί με την ανάλυση των επόμενων πτυχών του μοντέλου, ήτοι των εκροών και των αποτελεσμάτων.
- **Εκροές (Outputs):** η συγκεκριμένη ομάδα περιλαμβάνει μια μοναδική, αλλά υψίστης σημασίας μεταβλητή που αντιπροσωπεύει την απτή απόρροια του προαναφερθέντος συνδυασμού των εισροών μέσω της αποδοτικής αξιοποίησής του, δηλαδή την παραγωγικότητα.
- **Αποτελέσματα (Outcomes):** συνιστούν την κατάληξη του μοντέλου, αναφέρονται στα σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη μιας χωρικής ενότητας και σχηματίζουν μια σαφή εικόνα για το ακριβές αντίκτυπο των δύο προηγούμενων ομάδων παραγόντων στις συνθήκες του βιοτικού επιπέδου που τελικώς απολαμβάνουν τα άτομα που

δραστηριοποιούνται εντός της. Κατά αυτόν τον τρόπο, μέσω των αποτελεσμάτων προσεγγίζεται και εξετάζεται η δεύτερη διάσταση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας που υποδεικνύεται στον ορισμό, δηλαδή το βιοτικό επίπεδο.

Στο Σχήμα 4.2 παρουσιάζονται αναλυτικά οι αλληλοσυσχετίσεις μεταξύ των τριών ομάδων παραγόντων καθώς και οι επιμέρους μεταβλητές που περιλαμβάνει καθεμία από αυτές. Σύμφωνα με αυτό, η ανταγωνιστικότητα γίνεται αντιληπτή ως μια **συνεχής, αλυσιδωτή και διαδραστική διαδικασία** όπου κάθε σύνολο παραγόντων τροφοδοτείται διαδοχικά από τα προγενέστερα, με αποτέλεσμα να καθίσταται ως αναπόσπαστο κομμάτι στη διαδικασία υπολογισμού της. Επομένως, το πλήθος των διαθέσιμων εισροών συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση του επιπέδου των προκυπτουσών εκροών και αυτό με τη σειρά του επηρεάζει πρακτικά την πορεία των επιπέδων των οικονομικών αποτελεσμάτων σε μια περιφερειακή και τοπική οικονομία. Για να γίνει περισσότερο κατανοητό το συγκεκριμένο μοντέλο, στη συνέχεια γίνεται λεπτομερής αναφορά στο περιεχόμενο των μεταβλητών κάθε ομάδας, στη χρησιμότητά τους και τις πληροφορίες που δύνανται να προσφέρουν καθώς και στον τρόπο υπολογισμού τους.

Σχήμα 4.2 Το "μοντέλο των τριών παραγόντων" του UKCI

Πηγή: Huggins, 2003, Ιδία επεξεργασία

ΕΙΣΡΟΕΣ

- **Πυκνότητα των επιχειρήσεων:** ως μεταβλητή εκφράζει τον αριθμό των παρουσών επιχειρήσεων που λειτουργούν εντός μιας χωρικής ενότητας ως προς ένα δεδομένο

πληθυσμιακό σύνολο. Μέσω της πυκνότητας αντικατοπτρίζεται το μέγεθος της επιχειρηματικής βάσης μιας οικονομίας, η οποία αποτελεί το κέντρο διενέργειας των οικονομικών δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην παραγωγή των προϊόντων και υπηρεσιών. Η αντανάκλαση της έντασης του επιχειρείν σε ένα οικονομικό περιβάλλον δύναται να δρομολογήσει την επέκταση της επιχειρηματικής αυτής βάσης μέσω της συγκέντρωσης και δημιουργίας νέων επιχειρήσεων και να επιφέρει μεταβολές και δη βελτιώσεις στα επίπεδα της παραγωγικότητας, θέτοντας κατά αυτό τον τρόπο ισχυρότερα θεμέλια και δημιουργώντας μεγαλύτερες δυνατότητες για την περαιτέρω μεγέθυνσή του.

- **Επιχειρήσεις που βασίζονται στη γνώση:** αφορά τις επιχειρήσεις που προκειμένου να επιτύχουν το στόχο της διαφοροποίησης των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών τους στρέφονται στην αξιοποίηση της γνώσης ως εργαλείο για την περαιτέρω εξειδίκευση των παραγωγικών τους διαδικασιών, καθώς η παραγωγή νέων γνώσεων και πληροφοριών συνεισφέρει στη διερεύνηση νέων μεθόδων καινοτομίας. Πρόκειται για ένα μέσο που στην περίπτωση αξιοποίησής του από έναν μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων συμβάλλει καταλυτικά στη βελτίωση των συνολικών επιπέδων παραγωγικότητας μιας οικονομίας. Επομένως, είναι αναγκαίος ο προσδιορισμός του μεγέθους της παρουσίας τέτοιων επιχειρήσεων μέσα σε μια οικονομία, διότι αποκτούν μια ιδιαίτερη θέση σε αυτή εξαιτίας της δυνατότητάς τους να επηρεάσουν αποτελεσματικά την πορεία της παραγωγικότητάς της. Η μεταβλητή αυτή εκφράζεται ως ποσοστό, το οποίο υπολογίζεται από το πηλίκο της διαίρεσης του συνόλου των επιχειρήσεων αυτού του τύπου με τις συνολικές επιχειρήσεις της χωρικής ενότητας.
- **Οικονομική Συμμετοχή:** αντικείμενο ανάλυσης της συγκεκριμένης μεταβλητής είναι το ανθρώπινο κεφάλαιο, και συγκεκριμένα προσδιορίζεται ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός των εξεταζόμενων χωρικών ενότητων. Η χρησιμότητά της έγκειται στην παροχή πληροφοριών σχετικά με το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό το οποίο εντοπίζεται στις χωρικές ενότητες και δύναται να ενσωματωθεί στην παραγωγική διαδικασία προκειμένου να αξιοποιηθούν πλήρως οι δεξιότητες και δυνατότητές του. Επομένως, αποτελεί μια ιδιαίτερα κρίσιμη μεταβλητή καθώς θίγει μια αντίστοιχη σημαντική συνιστώσα του οικονομικού περιβάλλοντος που έχει καθοριστικό ρόλο στις απόρροιας της παραγωγής, και κατ' επέκταση στην ανταγωνιστικότητα. Για τη μέτρηση της οικονομικής συμμετοχής υπολογίζονται τα ποσοστά της οικονομικής δραστηριότητας, τα οποία προκύπτουν από το πηλίκο της διαίρεσης του αθροίσματος των απασχολούμενων και των ανέργων στην εξεταζόμενη ενότητα με το συνολικό της πληθυσμό.

ΕΚΡΟΕΣ

- **Παραγωγικότητα:** αντικατοπτρίζει τον βαθμό της αποτελεσματικότητας μιας οικονομίας να αξιοποιεί τις διάφορες εισροές που εντοπίζονται σε αυτήν. Αυτό σημαίνει ότι το ύψος των επιπέδων της παραγωγικότητας εξαρτάται σημαντικά από το επίπεδο στο οποίο είναι αναπτυγμένοι οι επιμέρους παράγοντες εισροών. Ως παράγοντας περιγράφει το αποτέλεσμα της διαδικασίας παραγωγής, δηλαδή το μέγεθος του παραγόμενου προϊόντος της και αποκτά μεγάλη σημασία για την

ανταγωνιστικότητα, διότι λειτουργεί ως το μέσο η βελτίωση του οποίου οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη και παράλληλα επηρεάζει την πορεία των οικονομικών μεγεθών της επόμενης ομάδας, έχοντας ένα σημαντικό αντίκτυπο στο επίπεδο ευημερίας. Ο ποσοτικός προσδιορισμός της παραγωγικότητας βασίζεται στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

- **Εισοδήματα:** η συγκεκριμένη μεταβλητή περιγράφει τα επίπεδα των μισθολογικών αποδοχών που λαμβάνουν οι εργαζόμενοι για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία. Αναγνωρίζεται για τη σημασία της στην εξέταση της ανταγωνιστικότητας, καθώς αποτυπώνει το βιοτικό επίπεδο των ατόμων που δραστηριοποιούνται σε μια περιφέρεια, και ιδίως την δυνατότητα που προσφέρεται σε αυτά να καλύψουν όλο το φάσμα των αναγκών τους όσο το δυνατόν πληρέστερα μέσω του εισοδήματος που έχουν στη διάθεσή τους. Μεταξύ του ύψους των εισοδημάτων και της παραγωγικότητας αναπτύσσεται μια άμεση συνδετική σχέση, η οποία δύναται να παρουσιάσει την ανταγωνιστική δυναμική που χαρακτηρίζει το υπό εξέταση περιβάλλον. Όσον αφορά το περιεχόμενο της σχέσης αυτής, ένα υψηλό επίπεδο παραγωγικότητας δύναται να επηρεάσει την πορεία των εισοδημάτων, καθώς οδηγεί στην κερδοφορία των επιχειρήσεων δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για την αύξηση των εισοδημάτων των εργαζομένων σε αυτές. Η καταγραφή υψηλών επιδόσεων και στις δύο μεταβλητές υποδεικνύει ότι παράλληλα με την μεγέθυνση της παραγωγής επιτυγχάνεται η εξασφάλιση ευνοϊκών συνθηκών διαβίωσης για τους εργαζομένους, με το υψηλό εισόδημα να αποτελεί το κύριο μέσο υποστήριξης αυτών, καθιστώντας το εξεταζόμενο περιφερειακό ή τοπικό περιβάλλον ιδιαίτερα ανταγωνιστικό. Στην αντίθετη περίπτωση, η ύπαρξη δυσαναλογιών στην πορεία των επιδόσεων των μεταβλητών αυτών, δείχνει ότι το οικονομικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από αδυναμίες στην ανταγωνιστικότητα και ελλείψεις που επιδέχονται βελτιώσεων. Επομένως, από όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι τα εισοδήματα θα πρέπει να μελετώνται παράλληλα και σε συνάρτηση με την παραγωγικότητα, προκειμένου να εξάγονται σαφή συμπεράσματα σχετικά με την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας σε όλες τις πτυχές της.
- **Ανεργία:** αναφέρεται στο υποσύνολο του εργατικού δυναμικού μιας χωρικής μονάδας, του οποίου τα άτομα δεν εργάζονται. Το οικονομικό αυτό μέγεθος προβάλλει την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας, δηλαδή τον βαθμό της ικανότητας των επιχειρήσεων που ανήκουν σε αυτή να απορροφούν το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό στην παραγωγική διαδικασία. Ομοίως με την περίπτωση των εισοδημάτων, η ανεργία είναι αλληλένδετη με την παραγωγικότητα και αποτελεί μια ακόμη συνιστώσα που θα πρέπει να εξετάζεται παράλληλα με αυτή, αλλά ακολουθεί μια αντίστροφη πορεία σε σύγκριση με τα εισοδήματα. Αυτό σημαίνει ότι η καταγραφή υψηλών επιπέδων στην παραγωγικότητα και τα ποσοστά ανεργίας σε μια περιφέρεια, υποδεικνύει ότι ενσωματώνεται μεν από τις επιχειρήσεις ένα σύνολο πρακτικών που συμβάλλουν στην βελτίωση της παραγωγικότητας, το οποίο όμως δεν λειτουργεί προς όφελος του εργατικού δυναμικού αναφορικά με την ενσωμάτωση του στην διαδικασία της παραγωγής. Η διάκριση τέτοιων συνθηκών σε μια χωρική μονάδα δύναται να υπογραμμίσει την ύπαρξη αδυναμιών στην ανταγωνιστικότητά της, διότι για ένα τμήμα του πληθυσμού δεν εξασφαλίζεται η δυνατότητα της απασχόλησης και ευρύτερα της

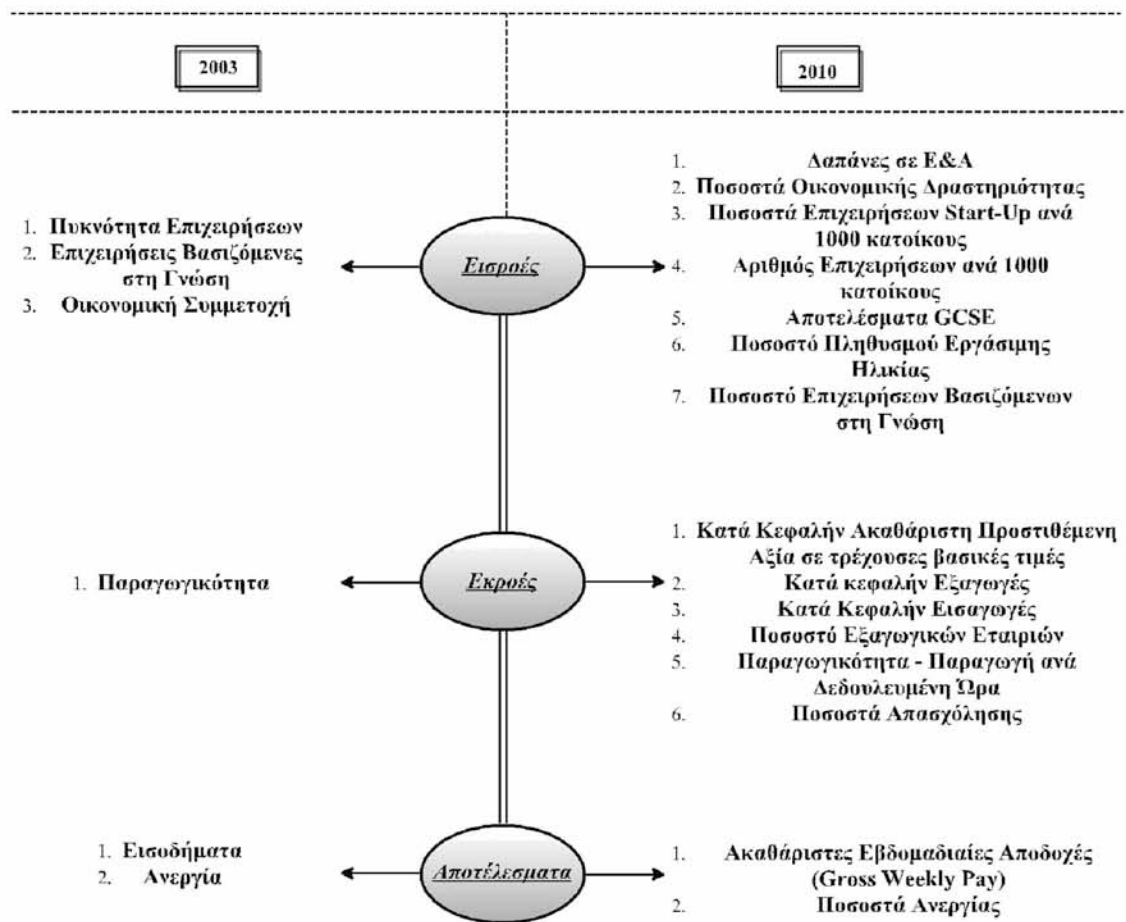
ικανοποίησης του πλήθους των αναγκών τους. Συνεπώς, πρόκειται για μια πολύ σημαντική μεταβλητή, καθώς αποτελεί ταυτόχρονα ένδειξη του βαθμού της αποτελεσματικότητας της αγοράς εργασίας, όσον αφορά την ικανότητα απορρόφησης ενός καίριου παραγωγικού συντελεστή αλλά και γνώμονα προσέλκυσης επιπλέον εργατικού δυναμικού στο εξεταζόμενο περιφερειακό περιβάλλον.

(Huggins, 2003)

Στις μεταγενέστερες εκδοχές του, ο UKCI εμπλουτίστηκε με περισσότερες μεταβλητές κυρίως στις ομάδες των εισροών και εκροών. Οι αλλαγές αυτές πραγματοποιήθηκαν προκειμένου να συμπληρωθεί η ανάλυση με επιπρόσθετες πληροφορίες και να εξαχθούν πιο ολοκληρωμένα συμπεράσματα για τους τρόπους με τους οποίους επιδρά ένα ευρύτερο σύνολο παραγόντων, συγκριτικά με το αρχικό, στον καθορισμό των επιπέδων ανταγωνιστικότητας των περιφερειών και των ευρύτερων αστικών ενοτήτων του ΗΒ. Η εξέλιξη του δείκτη και η διεύρυνση της εστίασης σε επιπλέον στοιχεία που σχετίζονται με το επιχειρηματικό περιβάλλον και δύνανται να λειτουργήσουν ως κινητήριος παράγοντας και να δώσουν ώθηση στην ανταγωνιστικότητα καθώς και σε ένα μεγαλύτερο πλήθος εκροών οι οποίες αποδίδουν το τρέχον «αποτύπωμα» που αφήνει η παραγωγική διαδικασία στα διάφορα περιφερειακά οικονομικά μεγέθη επιτυγχάνουν να ενσωματώσουν στη μέτρηση ένα μεγαλύτερο μέρος της πολυπλοκότητας που την χαρακτηρίζει, γεγονός που καθίσταται χρήσιμο για την κατανόηση και διάκριση των δυναμικών και αδυναμιών των περιφερειακών και τοπικών οικονομιών. (Huggins & Thompson, 2010)

Στο Σχήμα 4.3 απεικονίζονται λεπτομερώς οι πραγματοποιηθείσες αλλαγές, μέσα από την αντιπαραβολή των μεταβλητών μεταξύ των δεικτών UKCI 2003 και του UKCI 2010. Όπως είναι φανερό, η βασική δομή του μοντέλου έχει παραμείνει ακέραια, ενώ στις δύο πρώτες ομάδες η αύξηση του αριθμού των μεταβλητών είναι εμφανής. Συγκεκριμένα, στις εισροές έχουν προστεθεί οι εξής τέσσερις μεταβλητές: Δαπάνες σε E&A, Ποσοστά των start-up επιχειρήσεων ανά 1000 κατοίκους, Αποτελέσματα του GCSE, Ποσοστό του πληθυσμού εργασιμής ηλικίας, ενώ διατηρούνται οι μεταβλητές της αρχικής προσέγγισης, δηλαδή η Πυκνότητα των Επιχειρήσεων ως Αριθμός Επιχειρήσεων ανά 1000 κατοίκους, το Ποσοστό των Επιχειρήσεων που βασίζονται στη γνώση, και τέλος, τα Ποσοστά Οικονομικής Δραστηριότητας. Αντίστοιχα, στις εκροές, εκτός της παραγωγικότητας που διατηρείται, προστίθενται οι εξής: Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, Κατά κεφαλήν Εξαγωγές και Κατά κεφαλήν Εισαγωγές (με αναφορά στον εξεταζόμενο πληθυσμό), Ποσοστά των Εξαγωγικών Εταιριών, και τέλος, τα Ποσοστά Απασχόλησης.

Σχήμα 4.3 Αντιπαραβολή των συμπεριλαμβανομένων μεταβλητών μεταξύ του UKCI 2003 και UKCI 2010

Πηγή: Huggins, 2003, Huggins and Thompson, 2010, Ιδία Επεξεργασία

Μεθοδολογία συγκρότησης UKCI

Εν συνεχεία της παρουσίασης του θεωρητικού πλαισίου και των εξεταζόμενων παραγόντων, ακολουθεί η αναφορά στη μεθοδολογία κατασκευής του δείκτη. Το μεθοδολογικό πλαίσιο αποτελείται από δύο κύρια στάδια, των οποίων το περιεχόμενο σχετίζεται με την κατάλληλη διαχείριση των μεταβλητών, προκειμένου τα αποτελέσματα των μετρήσεων που βασίζονται σε αυτές να επιτυγχάνουν να αναπαραριστούν όσο το δυνατόν περισσότερο αντιπροσωπευτικά την

πραγματικότητα για τη διάθρωση της ανταγωνιστικότητας στο ΗΒ και να οδηγείται η ανάλυση σε αξιόπιστα συμπεράσματα.

Το πρώτο εκ των σταδίων αφορά την επεξεργασία των αρχικών στατιστικών δεδομένων, και περιλαμβάνει τον υπολογισμό των υποδεικτών που αντιστοιχούν στις έξι μεταβλητές - παράγοντες και τις στατιστικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την μετατροπή των τιμών που έχουν υπολογιστεί, ώστε να επιλυθούν διάφορα ζητήματα που προκύπτουν και αφορούν την ανομοιογένεια που τις χαρακτηρίζει. Το δεύτερο και κύριο στάδιο αφορά τον τρόπο υπολογισμού των τελικών βαθμολογιών της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και περιλαμβάνει τη διαδικασία σύνθεσης των μεταβλητών και δόμησης του ενιαίου δείκτη, τον προσδιορισμό των συντελεστών βαρύτητας, και τέλος την ανάλυση ευαισθησίας του συνδυασμού των βαρών που έχουν επιλεγεί για την ανάλυση. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται το περιεχόμενο κάθε διαδικασίας των δύο σταδίων που συντελούν στην συγκρότηση του τελικού δείκτη.

Υπολογισμός υποδεικτών

Ο ποσοτικός προσδιορισμός των υποδεικτών αποτελεί την πρώτη διαδικασία υπολογισμού που διενεργείται για τη μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Συγκεκριμένα, οι υποδείκτες εκφράζουν τις μεταβλητές - παράγοντες που έχουν επιλεγεί κατά τον προσδιορισμό του πλαισίου της ανταγωνιστικότητας και δημιουργούνται θέτοντας τον μέσο όρο του ΗΒ για τον κάθε παράγοντα ως 100 και υπολογίζοντας την κάθε αντίστοιχη τιμή για κάθε περιφέρεια. Συνεπώς, η τιμή του υποδείκτη για κάθε παράγοντα και κάθε περιφέρεια υπολογίζεται από την ακόλουθη εξίσωση (Huggins, 2003):

$$x(i, j) = \frac{100 * r(i, j)}{m_{\text{HB}}}$$

Όπου:

- $x(i, j)$ = η τελική τιμή του υποδείκτη για την περιφέρεια i για κάθε παράγοντα j
- $r(i, j)$ = η αρχική τιμή για την περιφέρεια i για κάθε παράγοντα j
- m_{HB} = η τιμή του μέσου όρου του ΗΒ για κάθε παράγοντα

Κανονικοποίηση

Εφόσον υπολογιστούν οι τιμές των υποδεικτών για όλες τις περιφέρειες και για όλους τους παράγοντες με την προαναφερθείσα μέθοδο, αυτές εξετάζονται ως προς το εύρος της κατανομής που παρουσιάζουν σε κάθε παράγοντα. Στα πλαίσια της παρατήρησης της ύπαρξης σημαντικών διαφορών στο εύρος της κατανομής των τιμών μεταξύ των παραγόντων, και ειδικότερα εξαιτίας της εμφάνισης ασυμμετριών και μεγάλου εύρους στις κατανομές, εφαρμόζεται η διαδικασία της κανονικοποίησης. Αυτό συμβαίνει με σκοπό οι τιμές να καθίστανται σε μια αξιοποιήσιμη μορφή όπου θα έχει πραγματοποιηθεί εξάλειψη της ετερογένειάς τους, θα χαρακτηρίζονται από ομαλότητα και το εύρος των κατανομών τους θα είναι παραπλήσιο, προκειμένου να αποφεύγεται η αλλοίωση των τελικών αποτελεσμάτων του δείκτη, ο υπολογισμός των οποίων βασίζεται στις τιμές αυτές. Κατά συνέπεια, για κάθε τιμή

που έχει υπολογιστεί χρησιμοποιείται μια λογαριθμική συνάρτηση, η οποία παρουσιάζεται παρακάτω (Huggins, 2003):

$$x_i(i, j) = 100 * \log_{100} x(i, j)$$

Όπου:

$x_i(i, j)$ = η τελική τιμή που προκύπτει για την περιφέρεια i , για τον παράγοντα j
 $x(i, j)$ = η τιμή του υποδείκτη για την περιφέρεια i , για τον παράγοντα j

Πλέον, οι νέες τιμές που προκύπτουν από την προηγούμενη εξίσωση υφίστανται μια τελευταία επεξεργασία, έτσι ώστε να ολοκληρωθεί η διαδικασία της κανονικοποίησης και να διαμορφωθούν οι τελικές τιμές που συμμετέχουν στους υπολογισμούς των βαθμολογιών της ανταγωνιστικότητας. Η επιπλέον αυτή επεξεργασία πραγματοποιείται διότι η εφαρμογή της λογαριθμικής συνάρτησης είχε ως αποτέλεσμα να προκαλέσει μια σημαντική μείωση στο εύρος κατανομής των νέων τιμών, και στα πλαίσια της αντιστάθμισης της επίδρασης της προηγούμενης συνάρτησης αλλά και της όσο το δυνατόν καλύτερης αποτύπωσης του εύρους των διαφορών στην ανταγωνιστικότητα των περιφερειών εφαρμόζεται μια κυβική εκθετική συνάρτηση. Συνεπώς, οι τελικές κανονικοποιημένες τιμές προκύπτουν από την ακόλουθη εξίσωση (Huggins, 2003):

$$x_n(i, j) = \frac{x_i(i, j)^3}{100^3} * 100$$

Όπου:

$x_n(i, j)$ = η τελική κανονικοποιημένη τιμή για την περιφέρεια i , για τον παράγοντα j

Δείκτης UKCI

Έχοντας αναφερθεί στις διάφορες μεθόδους επεξεργασίας των αρχικών δεδομένων, παρακάτω παρουσιάζεται το περιεχόμενο του δεύτερου σταδίου, το οποίο σχετίζεται με τη συνολική μεθοδολογία συγκρότησης του UKCI, και καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς αποτελεί τη βάση για την ανάλυση της ανταγωνιστικότητας στο ΗΒ. Η μεθοδολογία διακρίνεται σε δύο κύριες φάσεις και περιλαμβάνει, πρώτον τον προσδιορισμό των συντελεστών βαρύτητας που εφαρμόζονται στις μεταβλητές και τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται αυτοί στους υποδείκτες του δείκτη και δεύτερον τον συνολικό συνδυασμό αυτών για την συγκρότηση του σύνθετου και ενιαίου τελικού δείκτη. Μια ενδιάμεση φάση που ενσωματώνεται στο μεθοδολογικό πλαίσιο και μεσολαβεί μεταξύ του προσδιορισμού των βαρών και της τελικής συγκρότησης του UKCI και για την οποία θα αναφερθούν ορισμένες βασικές πληροφορίες είναι η ανάλυση ευαισθησίας του συνδυασμού των βαρών που έχει επιλεγεί. Στη συνέχεια, ακολουθεί η συνοπτική περιγραφή των βασικών σημείων των τριών αυτών μερών της διαδικασίας σύνθεσης του δείκτη.

Το επιλεγμένο σύστημα στάθμισης

Όπως έχει αναφερθεί και σε άλλα σημεία του παρόντος κεφαλαίου, η προσέγγιση που υιοθετείται όσον αφορά την επιλογή των συντελεστών βαρύτητας κατά τη συγκρότηση ενός δείκτη που μετρά την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα είναι ζήτημα καίριας σημασίας, καθώς καθορίζει ως προς ένα βαθμό την πορεία των τελικών αποτελεσμάτων που θα προκύψουν. Στα πλαίσια της αρχικής έκδοσης του UKCI, οι συντελεστές βαρύτητας εφαρμόζονται στις τρεις ομάδες παραγόντων του δείκτη, δηλαδή την ομάδα των Εισροών, την ομάδα των Εκροών και την ομάδα των Αποτελεσμάτων, και έπειτα υποδιαιρούνται στις έξι μεταβλητές που συμπεριλαμβάνονται σε αυτές και συνιστούν τους κύριους υποδείκτες του τελικού δείκτη, στους οποίους στηρίζεται η ανάλυση.

Συγκεκριμένα, η επιλογή του τρόπου κατανομής των συντελεστών βαρύτητας επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από το περιεχόμενο του προσδιοριστικού μοντέλου για την ανταγωνιστικότητα, δηλαδή από τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτός ο ρόλος και η συνεισφορά κάθε ομάδας παραγόντων ξεχωριστά αλλά και του συνδυασμού αυτών συνολικά στην ανταγωνιστικότητα. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ανταγωνιστικότητα γίνεται αντιληπτή ως το αποτέλεσμα μιας συνεχούς και αλυσιδωτής διαδικασίας, στην οποία οι ομάδες εμφανίζουν μεταξύ τους στενή αλληλοσυσχέτιση και αλληλεξάρτηση, με τις εισροές να αποτελούν την πηγή της διαμόρφωσης του επιπέδου των εκροών, και ανάλογα τις εκροές να επιδρούν και να επιφέρουν μεταβολές στο βιοτικού επίπεδο, που συνιστά το τελικό αποτέλεσμα του συνόλου της διαδικασίας. Αυτή η άμεση, στενή σύνδεση μεταξύ των ομάδων λειτουργεί με απόλυτα δεσμευτικό τρόπο στην εξέταση της ανταγωνιστικότητας ως απόρροια του συγκεκριμένου συνδυασμού παραγόντων και συντελεί στην εδραίωση κάθε μιας από αυτές ως αναπόσπαστο κομμάτι της ανάλυσης, καθώς ο ρόλος τους είναι καταλυτικός για την διασφάλιση της συνεκτικότητας του μοντέλου και έγκειται στη τροφοδότηση και διαμόρφωση των επιπέδων των μεταγενέστερων ομάδων από τις προγενέστερες. (Huggins, 2003)

Όσα προαναφέρθηκαν αποτελούν τον οδηγό της προσέγγισης για την κατανομή των συντελεστών βαρύτητας μεταξύ των ομάδων. Σύμφωνα με αυτά, αναγνωρίζεται ότι οι ομάδες των παραγόντων συνεισφέρουν ισοδύναμα και αποκτούν την ίδια σημασία στη μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, και για το λόγο αυτό επιλέγεται η απόδοση της ίδιας βαρύτητας σε κάθε μια από αυτές. Εφόσον το άθροισμα των βαρών ισούται με 1, στην ομάδα των **Εισροών**, την ομάδα των **Εκροών** και την ομάδα των **Αποτελεσμάτων** αντιστοιχεί ο ίδιος συντελεστής βαρύτητας, ο οποίος ισούται με **0,333**. Η προσέγγιση της ίσης κατανομής των βαρών επεκτείνεται και ισχύει και για τις μεταβλητές που συγκροτούν κάθε ομάδα και ουσιαστικά αποτελούν τους υποδείκτες του τελικού δείκτη, και κατά αυτό τον τρόπο ο συντελεστής βαρύτητας που έχει αποδοθεί σε κάθε μια από αυτές διαιρείται και κατανέμεται ίσα στο σύνολο των παραγόντων που περιλαμβάνει. Επομένως, ο τρόπος με τον οποίο τα βάρη κατανέμονται μεταξύ των μεταβλητών – υποδεικτών είναι ο εξής (Huggins, 2003):

- Η ομάδα των Εισροών περιλαμβάνει τρεις επιμέρους μεταβλητές, άρα στην **Πυκνότητα των Επιχειρήσεων** αντιστοιχεί βάρος **0,111**, στις **Επιχειρήσεις που βασίζονται στη Γνώση** αντιστοιχεί βάρος **0,111**, και τέλος στην **Οικονομική Συμμετοχή** αντιστοιχεί βάρος **0,111**.
- Η ομάδα των Εκροών αποτελείται από μία μοναδική μεταβλητή, την **Παραγωγικότητα**, στην οποία αποδίδεται βάρος που ισούται με **0,333**.
- Η ομάδα των Αποτελεσμάτων αποτελείται από δύο επιμέρους μεταβλητές, άρα στα **Εισοδήματα** και την **Ανεργία** αποδίδεται αντίστοιχα βάρος **0,166**.

Ανάλυση ευαισθησίας επιλεγμένου συστήματος στάθμισης

Η ανάλυση ευαισθησίας εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο μεταβάλλονται οι τελικές βαθμολογίες που απορρέουν από το δείκτη στα πλαίσια της εφαρμογής ποικίλων συνδυασμών συντελεστών βαρύτητας οι οποίοι διαφοροποιούνται από το προκαθορισμένο σύστημα στάθμισης, προκειμένου να προσδιοριστεί το μέγεθος της επίδρασης των αλλαγών αυτών. Η χρησιμότητα της συγκεκριμένης ανάλυσης έγκειται στο ότι συνεισφέρει στη διασφάλιση της συνεκτικότητας και αποτελεσματικότητας του επιλεγμένου προσδιοριστικού μοντέλου της ανταγωνιστικότητας, υποδεικνύοντας ότι αυτό παραμένει σε μεγάλο βαθμό ανεπηρέαστο ανεξάρτητα από το σύστημα στάθμισης το οποίο εφαρμόζεται και παράγει σταθερά και παραπλήσια αποτελέσματα που δεν διαφοροποιούνται σημαντικά. Επομένως, χρησιμοποιούνται διάφορα σενάρια συστημάτων στάθμισης, στα οποία η κατανομή των συντελεστών βαρύτητας μεταξύ των μεταβλητών εξαρτάται και καθορίζεται από τη διάσταση της ανταγωνιστικότητας που έχει επιλεχθεί ως σημείο αναφοράς στο οποίο προσανατολίζεται η εστίαση του εκάστοτε σεναρίου. Κατά αυτόν τον τρόπο, διασφαλίζεται η εγκυρότητα του μοντέλου των τριών παραγόντων (3- factor model), εφόσον οι συντελεστές συσχέτισης μεταξύ των βαθμολογιών που προκύπτουν από τα διαφορετικά σενάρια είναι εξαιρετικά υψηλοί. (Huggins, 2003)

Υπολογισμός τελικού δείκτη UKCI

Εφόσον ολοκληρωθούν οι προαναφερθείσες διαδικασίες, δηλαδή υπολογιστούν οι αρχικές τιμές των υποδεικτών, τεθούν υπό επεξεργασία ώστε να προκύψουν οι νέες κανονικοποιημένες τιμές που θα αξιοποιηθούν στην ανάλυση και προσδιοριστούν οι συντελεστές βαρύτητας, το τελευταίο στάδιο της συνολικής διαδικασίας της μέτρησης περιλαμβάνει τον υπολογισμό των τελικών βαθμολογιών της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Τελικώς, η συνολική βαθμολογία του UKCI για κάθε περιφέρεια προκύπτει από τον σταθμισμένο μέσο όρο των βαθμολογιών των τριών ομάδων.

$$UKCI(i) = 0.333 * UKCI_{input}(i) + 0.333 * UKCI_{output}(i) + 0.333 * UKCI_{outcomes}(i)$$

Με:

$$UKCI_{input}(i) = 0,111 * x(i,business_dens) + 0.111 * x(i,knowledge_business) + 0.111 * x(i,econom_part)$$

$$UKCI_{output}(i) = 0.333 * x(i,productivity)$$

$$UKCI_{outcomes}(i) = 0.166 * x(i,earnings) + 0.166 * x(i,unemployment)$$

Όπου:

$UKCI(i)$ = Η τελική βαθμολογία για την περιφέρεια i

$UKCI_{INPUT}(i)$ = Η βαθμολογία της ομάδας των Εισροών για την περιφέρεια i

$UKCI_{OUTPUT}(i)$ = Η βαθμολογία της ομάδας των Εκροών για την περιφέρεια i

$UKCI_{OUTCOMES}(i)$ = Η βαθμολογία της ομάδας των Αποτελεσμάτων για την περιφέρεια i

Και:

$x(i,business_dens)$ = η τελική τιμή του υποδείκτη Πυκνότητα για Επιχειρήσεων για την περιφέρεια i

$x(i,knowledge_business)$ = η τελική τιμή του υποδείκτη Επιχειρήσεις που βασίζονται στη Γνώση για την περιφέρεια i

$x(i,econom_part)$ = η τελική τιμή του υποδείκτη Οικονομική Συμμετοχή για την περιφέρεια i

$x(i,productivity)$ = η τελική τιμή του υποδείκτη Παραγωγικότητα για την περιφέρεια i

$x(i,earnings)$ = η τελική τιμή του υποδείκτη Εισοδήματα για την περιφέρεια i

$x(i,unemployment)$ = η τελική τιμή του υποδείκτη Ανεργία για την περιφέρεια i

4.3.3. Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας Φινλανδίας

Ο συγκεκριμένος δείκτης αποτελεί εγχείρημα μέτρησης της ανταγωνιστικότητας των υποπεριφερειών της Φινλανδίας, και επιδιώκει να εντοπίσει και να αποτυπώσει τις διαφορές που παρουσιάζονται στη διάρθρωση των επιπέδων ανταγωνιστικότητάς τους. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους δείκτες που έχουν αναφερθεί έως τώρα, ο δείκτης που εφαρμόζεται για την μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας της Φινλανδίας δεν επικεντρώνεται στις περιφέρειες, αλλά στις χωρικές ενότητες που αποτελούν υποδιαιρέσεις αυτών. Το χωρικό επίπεδο στο οποίο πραγματοποιείται η συγκριτική αξιολόγηση αντιστοιχεί στο επίπεδο **NUTS 4** της Ε.Ε., και έχει επιλεγεί διότι καθιστά δυνατή μια περισσότερο εστιασμένη εξέταση των συνιστωσών της αγοράς εργασίας κάθε οικονομίας, την ποσοτική τους αποτύπωση και την παρακολούθηση του μεγέθους των ανισοτήτων που εμφανίζονται μεταξύ των υποπεριφερειών. Κατά αυτό τον τρόπο, κατανοούνται σε βάθος οι αιτίες στις οποίες οφείλεται η διαμόρφωση των διαφορετικών επιπέδων ανταγωνιστικότητας και διακρίνονται οι αδυναμίες και προοπτικές της κάθε υποπεριφέρειας. (Huovari et al., 2001)

Στα πλαίσια του παρόντος κεφαλαίου, η διαφορετική προσέγγιση του εν λόγω δείκτη αναφορικά με το χωρικό επίπεδο που επιλέγεται για την μέτρηση της ανταγωνιστικότητας αποτελεί ιδιαίτερο σημείο ενδιαφέροντος, διότι η ανάλυση των χαρακτηριστικών των περιφερειακών οικονομιών σε αυτό διέπεται από σημαντικές προκλήσεις που χρήζουν αντιμετώπισης. Η κυριότερη εξ αυτών σχετίζεται με τις ελλείψεις και τους περιορισμούς που υπάρχουν ως προς τη διαθεσιμότητα των στατιστικών δεδομένων. Αυτό συνεπάγεται την

εξαίρεση ορισμένων καίριων μεταβλητών από την μέτρηση, των οποίων όμως η συμβολή στην απεικόνιση της ανταγωνιστικής δυναμικής του περιφερειακού περιβάλλοντος είναι ζωτική, αλλά και τον προσανατολισμό στους παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα την ανταγωνιστικότητα των περιφερειών και για τους οποίους υπάρχουν επαρκή στατιστικά δεδομένα.

Συνεπώς, η μελέτη του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζεται η παρουσία τέτοιων προβλημάτων και περιορισμών εξυπηρετεί την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων και γνώσεων και προσφέρει κατευθύνσεις για το είδος των μεταβλητών που δύναται να ληφθεί υπόψη στην ανάλυση που θα ακολουθήσει στα επόμενα κεφάλαια σχετικά με την μέτρηση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας σε ένα αντίστοιχο επίπεδο διαφορετικό των περιφερειών, τους νομούς. Στη συνέχεια, ομοίως με τις προηγούμενες περιπτώσεις δεικτών, παρουσιάζονται ο ορισμός και το πλαίσιο θεώρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, το περιεχόμενο των μεταβλητών που περιλαμβάνονται στο δείκτη και η μεθοδολογία επεξεργασίας τους (κανονικοποίηση), και τέλος η τελική δομή του δείκτη καθώς και οι συντελεστές βαρύτητας που εφαρμόζονται σε αυτόν.

Όσον αφορά το περιεχόμενο του ορισμού της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας που υιοθετείται στα πλαίσια της θεωρητικής θεμελίωσης του δείκτη, δίνεται έμφαση σε δύο κεντρικά ζητήματα, την ενίσχυση των οικονομικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στις περιφέρειες και την εξασφάλιση ενός ποιοτικού και ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που ζουν σε αυτές. Μεταξύ των δύο αυτών ζητημάτων υπάρχει μια άμεση συσχέτιση, καθώς η μεγέθυνση μιας οικονομίας δύναται να επιφέρει θετικές μεταβολές στο βιοτικό επίπεδο των ατόμων. Συνεπώς, τα δύο αυτά ζητήματα θα πρέπει λαμβάνονται υπόψη συνδυαστικά και να τίθενται ως επιδιωκόμενοι στόχοι για τις περιφέρειες. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως εξής:

«Η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα είναι η ικανότητα των περιφερειών να ευνοούν, προσελκύουν και υποστηρίζουν την οικονομική δραστηριότητα έτσι ώστε οι κάτοικοί τους να απολαμβάνουν σχετικά ικανοποιητική οικονομική ευημερία.» (Huovari et al., 2001)

Από τον ορισμό προκύπτει το συμπέρασμα ότι η μεγέθυνση των οικονομικών δραστηριοτήτων αποκτά μεγάλη σημασία για τις περιφέρειες, καθώς λειτουργεί ως το μέσο που μπορεί να συμβάλλει και να οδηγήσει στην επίτευξη της επιδιωκόμενης βελτίωσης του επιπέδου ευημερίας, και για το λόγο αυτό τοποθετείται ως σημείο αναφοράς στον προσδιορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικής δυναμικής. Ειδικότερα, το περιφερειακό περιβάλλον θα πρέπει να είναι κατάλληλα διαμορφωμένο και προσαρμοσμένο, προκειμένου να αποτελεί σημείο προσέλκυσης της οικονομικής δραστηριότητας. Δηλαδή, θα πρέπει να εξασφαλίζεται ότι τα χαρακτηριστικά των περιφερειακών οικονομιών ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις που συνοδεύουν την οικονομική δραστηριότητα και δημιουργούν ευνοϊκές και πρόσφορες προϋποθέσεις που συνεισφέρουν στην προσέλκυσή της.

Στα πλαίσια αυτά, τονίζεται η σημασία της παρουσίας συγκεκριμένων κινητών συντελεστών παραγωγής σε μια περιφερειακή οικονομία, καθώς δύνανται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη σύνθεση ενός περιβάλλοντος που ξεχωρίζει, είναι ελκυστικό και προωθεί την

οικονομική δραστηριότητα και διαφοροποιεί την παραγωγική διαδικασία. Σε αυτούς τους κινητούς συντελεστές παραγωγής περιλαμβάνονται το εργατικό δυναμικό με υψηλές δεξιότητες και εξειδίκευση, οι επιχειρηματίες που ενσωματώνουν την καινοτομία στις δράσεις τους καθώς και το «ελεύθερο κεφάλαιο» (footloose capital). Συμπερασματικά, η ανταγωνιστική δυναμική των περιφερειών έγκειται στο βαθμό επίτευξης τόσο της προσέλκυσης και ένταξης των καθοριστικών αυτών συντελεστών παραγωγής στην οικονομία τους όσο και της διαμόρφωσης ενός διακριτού και ευνοϊκού περιβάλλοντος για την οικονομική δραστηριότητα. (Huovari et al., 2001)

Συγκρίνοντας τον προαναφερθέντα ορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας με τους αντίστοιχους των υπολοίπων δεικτών παρατηρούνται ορισμένες ομοιότητες αλλά και διαφορές ως προς το περιεχόμενό τους. Στις ομοιότητες περιλαμβάνεται ο καθορισμός της δραστηριοποίησης στην παραγωγή και των παραγόντων που την επηρεάζουν ως κέντρο αναφοράς του προσδιορισμού της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, καθώς αναγνωρίζεται η σημασία των θετικών επιρροών που δύναται να ασκήσει στην αναπτυξιακή πορεία των περιφερειακών οικονομιών. Αυτό σημαίνει ότι για να καταστεί ένα περιφερειακό περιβάλλον ιδιαίτερα ανταγωνιστικό, θα πρέπει να έχει στη διάθεσή του παράγοντες που υποστηρίζουν και ενισχύουν την παραγωγική δραστηριότητα, και συντελούν στη διαμόρφωσή του ως πόλο έλξης για τη συγκέντρωσή της σε αυτό. Παράλληλα, ένα ακόμη κοινό σημείο των ορισμών είναι η σύνδεση της ανταγωνιστικότητας με το βιοτικό επίπεδο, η βελτίωση του οποίου τίθεται ως κίνητρο και επιδίωξη για τις περιφέρειες.

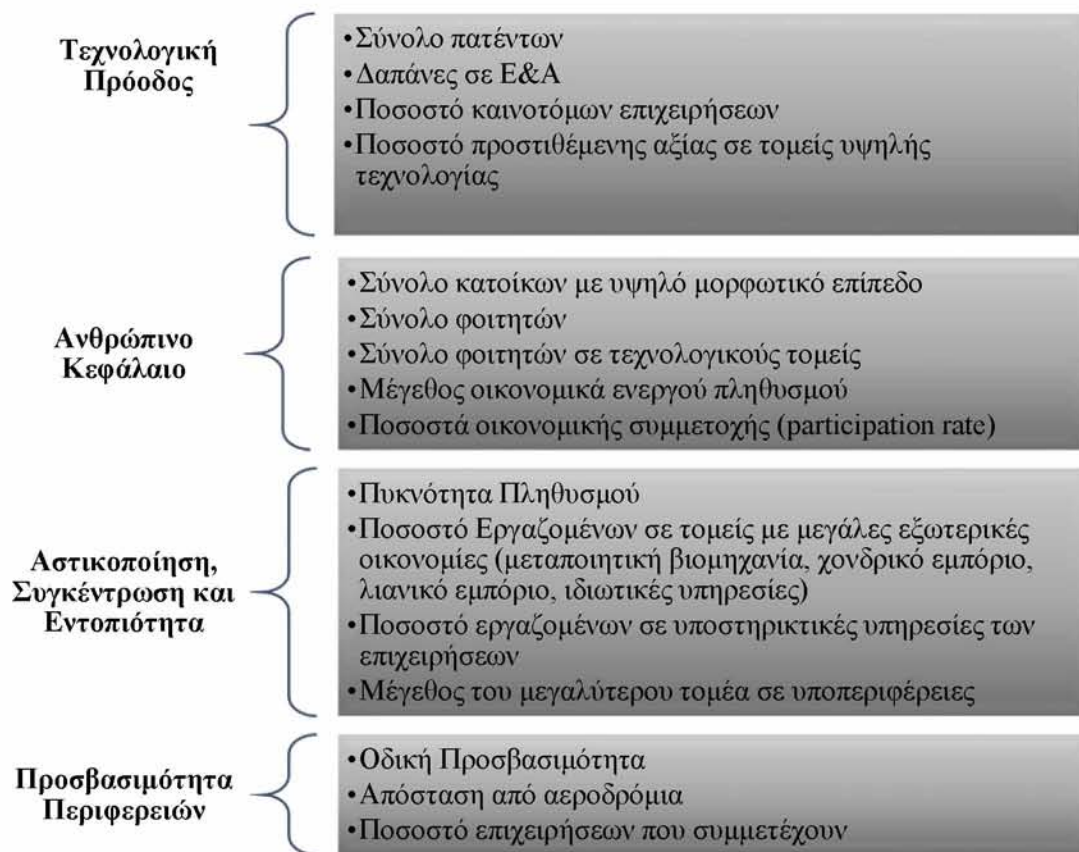
Ωστόσο, η βασική διαφορά που παρατηρείται μεταξύ των ορισμών έγκειται στο γεγονός ότι ο δείκτης που εφαρμόζεται στην περίπτωση της Φινλανδίας προωθεί την συγκριτική αξιολόγηση εξ ολοκλήρου στους παράγοντες που έχουν σημασία και επηρεάζουν την πορεία των παραγωγικών δραστηριοτήτων και κατ' επέκταση την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα, ενώ δεν εξετάζει τα περιφερειακά μεγέθη που εκφράζουν τα αποτελέσματα που επιφέρει η οικονομική δραστηριότητα στις συνθήκες του βιοτικού επιπέδου των υποπεριφερειών, παρά τη συμπερίληψή της ως σημαντική διάσταση της ανταγωνιστικότητας. Αυτό σημαίνει ότι ο δείκτης επικεντρώνεται εξ ολοκλήρου στις συνιστώσες που έχουν τον ρόλο των εισροών στην παραγωγική διαδικασία και δεν εξετάζει τις εκροές και τα αποτελέσματά της.

Θεωρητικό πλαίσιο και προσδιοριστικοί παράγοντες περιφερειακής ανταγωνιστικότητας

Κατά τη διαμόρφωση του μοντέλου της ανταγωνιστικότητας στο οποίο στηρίζεται ο δείκτης λαμβάνονται υπόψη οι θεωρίες της περιφερειακής ανάπτυξης, και ειδικότερα τα νέα υποδείγματα της ενδογενούς ανάπτυξης αλλά και η νέα οικονομική γεωγραφία, όσον αφορά τον προσδιορισμό των διαστάσεων που επηρεάζουν την ανταγωνιστική δυναμική μιας περιφέρειας και κρίνονται ως οι πλέον κατάλληλες για την εξέτασή της. Στα πλαίσια αυτά, το μοντέλο εστιάζει σε **τέσσερις κύριες διαστάσεις**: την τεχνολογική πρόοδο και την καινοτομία, το ανθρώπινο κεφάλαιο, την αστικοποίηση (urbanization), την συγκέντρωση (agglomeration) και την εντοπιότητα (localisation) και την προσβασιμότητα των περιφερειών. Μια κοινή ιδιαιτερότητα μεταξύ των διαστάσεων έγκειται στο ότι έχουν έναν δυναμικό και όχι στατικό χαρακτήρα, που ανταποκρίνεται στις αυξανόμενες απαιτήσεις των συνεχώς μεταβαλλόμενων

οικονομιών. Για το λόγο αυτό υπεισέρχονται ως συντελεστές στην παραγωγική διαδικασία, επηρεάζουν την πορεία των επιπέδων της παραγωγικότητας, και τελικώς ασκούν επιρροές στην οικονομική ανάπτυξη, και συνεπώς έχουν καίρια σημασία για τον προσδιορισμό της ανταγωνιστικότητας. Έχοντας το ρόλο των εισροών στην παραγωγική διαδικασία, οι διαστάσεις αυτές συνδέονται μεταξύ τους και αναπτύσσουν ισχυρές σχέσεις αλληλεξάρτησης, καθώς κάθε μια από αυτές αποτελεί συνθετικό μέρος της άλλης και κατ' επέκταση την επηρεάζει άμεσα, δημιουργώντας κατά αυτό τον τρόπο ένα ενιαίο, συνεκτικό σύνολο που επηρεάζει την παραγωγική δραστηριότητα. Για να γίνει περισσότερο κατανοητό το συγκεκριμένο μοντέλο, στη συνέχεια ακολουθεί το Σχήμα 4.4 στο οποίο παρουσιάζονται οι μεταβλητές που συμπεριλαμβάνονται στις διαστάσεις αυτές και τις αποτυπώνουν. (Huovari et al., 2001)

Σχήμα 4.4 Μεταβλητές του μοντέλου ανταγωνιστικότητας του δείκτη της Φινλανδίας

Πηγή: Huovari, Kangasharju, & Alanen, 2001, *Ιδία Επεξεργασία*

Μεθοδολογία συγκρότησης δείκτη

Εν συνεχεία της παρουσίασης του θεωρητικού πλαισίου και των εξεταζόμενων παραγόντων, ακολουθεί η αναφορά στη μεθοδολογία κατασκευής του δείκτη. Αρχικά, δημιουργείται ένας υποδείκτης για κάθε μία από τις 16 μεταβλητές που έχουν επιλεγεί για να συμπεριληφθούν στην ανάλυση της ανταγωνιστικότητας. Οι υποδείκτες διαμορφώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να καθίστανται συγκρίσιμες οι τιμές των υποπεριφερειών παρά τις σημαντικές διαφορές που

παρουσιάζουν μεταξύ τους ως προς το μέγεθος του πληθυσμού τους, αλλά και συσχετίζοντας τις επιδόσεις των περιφερειών με την μέση επίδοση της Φινλανδίας. Ο κάθε υποδείκτης δημιουργείται με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με το εάν η υπό εξέταση μεταβλητή εκφράζεται σε απόλυτο αριθμό ή σε ποσοστό, οπότε ο υποδείκτης για την πρώτη περίπτωση προκύπτει ως εξής:

$$I_i = \frac{x_i/X}{p_i/P} * 100$$

Όπου I_i = ο βαθμός του υποδείκτη για την περιφέρεια i
 x_i = η τιμή της περιφέρειας i
 X = η συνολική τιμή της Φινλανδίας
 p_i = ο πληθυσμός της περιφέρειας i
 P = ο πληθυσμός της Φινλανδίας

Στην περίπτωση που η μεταβλητή εκφράζεται σε ποσοστό και συνεπώς είναι ήδη προσαρμοσμένη ως προς τον πληθυσμό τότε η βαθμολογία προκύπτει ως εξής:

$$I_i = \frac{x_i}{X} * 100$$

Όπου I_i = ο βαθμός του υποδείκτη για την περιφέρεια i
 x_i = η τιμή της περιφέρειας i
 X = η συνολική τιμή της Φινλανδίας

(Huovari et al., 2001)

Με την διαδικασία αυτή επιτυγχάνεται να δημιουργηθεί για τον κάθε παράγοντα ένας υποδείκτης, του οποίου οι τιμές όλων των υποπεριφερειών θα έχουν μέσο όρο το 100, το οποίο εκφράζει την μέση τιμή της Φινλανδίας στον εκάστοτε παράγοντα. Παρά το γεγονός ότι όλοι οι υποδείκτες κυμαίνονται γύρω από την ίδια μέση τιμή, αυτό δεν είναι αρκετό για την σύνθεσή τους με ίσα βάρη εξαιτίας των σημαντικών διαφορών που υπάρχουν στο εύρος των τιμών τους που θα έχει ως αποτέλεσμα ορισμένοι παράγοντες να αποκτούν μεγαλύτερη σημασία στην διαμόρφωση του τελικού δείκτη. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η εφαρμογή μεθόδου κανονικοποίησης, έτσι ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη συνάφεια στις τιμές του εύρους για τον κάθε υποδείκτη. Αυτό γίνεται εφικτό υπολογίζοντας την τυπική απόκλιση των τιμών κάθε υποδείκτη και διαιρώντας με αυτή όλες τις τιμές του αφού πρώτα αφαιρεθεί το 100 από την κάθε μία έτσι ώστε να μετατοπιστεί η κατανομή γύρω από το μηδέν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το εύρος της κατανομής να μικρύνει σε μεγάλο βαθμό και γι' αυτό η κάθε τιμή πολλαπλασιάζεται με έναν αυθαίρετα επιλεγμένο σταθερό αριθμό ώστε να είναι πιο αισθητές οι διαφορές στις τιμές τους. Τέλος, προστίθεται ξανά το εκατό σε κάθε τιμή έτσι ώστε το νέο κανονικοποιημένο σύνολο τιμών να επιστρέψει γύρω από το 100 έχοντας όμως πλέον παραπλήσιες τιμές εύρους για όλους τους υποδείκτες. Μετά το πέρας της παραπάνω διαδικασίας, ο τελικός δείκτης μπορεί πλέον να συγκροτηθεί ως ο μέσος όρος όλων των υποδεικτών. (Huovari et al., 2001)

4.4. Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό, έγινε εκτενής αναφορά στο περιεχόμενο και το μεθοδολογικό πλαίσιο των κυριότερων δεικτών που απαντώνται στην βιβλιογραφία και χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Αρχικά, από την εξέταση των δεικτών αυτών έγινε κατανοητό ότι η διαδικασία της μέτρησης απαρτίζεται από δύο κύρια συνθετικά μέρη, τα οποία αποκτούν τη μορφή σταδίων και είναι απαραίτητο να προσδιοριστούν διαδοχικά προκειμένου να συγκροτηθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση. Συγκεκριμένα, το πρώτο από τα δύο αυτά συνθετικά μέρη περιλαμβάνει τον **προσδιορισμό του θεωρητικού πλαισίου**, που θα αποτελέσει τη βάση στην οποία θα στηριχθεί η μέτρηση, δηλαδή τον καθορισμό της εννοιολογικής σύλληψης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, η οποία ορίζει τις κατευθύνσεις στις οποίες θα προσανατολιστεί η επιλογή των προσδιοριστικών της παραγόντων, δηλαδή εκείνων που προσδιορίζουν και επηρεάζουν τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας. Το δεύτερο μέρος αφορά τα στάδια που συνθέτουν τη **μεθοδολογία δόμησης του δείκτη**. Σε αυτά περιλαμβάνονται κυρίως οι ποικίλες στατιστικές μέθοδοι επεξεργασίας και κανονικοποίησης των τιμών των αρχικών δεδομένων και μετασχηματισμού τους σε νέες τιμές, η συγκρότηση των κύριων υποδεικτών αλλά και του τελικού σύνθετου δείκτη, και τέλος, η επιλογή των συντελεστών βαρύτητας που θα χρησιμοποιηθούν στο δείκτη.

Όσον αφορά τον RCI, και κατ' επέκταση και τον GCI πάνω στον οποίο βασίζεται ο πρώτος, πρόκειται για δείκτες που χρησιμοποιούν ένα πολύ μεγάλο πλήθος μεταβλητών για την μέτρηση της ανταγωνιστικότητας, οι οποίες συνδέονται με διάφορες πτυχές του περιφερειακού και του εθνικού περιβάλλοντος (κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές κ.λπ.). Η χρήση της πληθώρας των μεταβλητών αυτών συνεισφέρει στην όσο το δυνατόν λεπτομερέστερη αποτύπωση των επιπέδων της περιφερειακής και εθνικής ανταγωνιστικότητας, αλλά από την άλλη πλευρά καθιστά δύσκολη την εφαρμογή τους, ιδίως στις υποδιαιρέσεις του περιφερειακού επιπέδου, διότι τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για τη μέτρηση ενώ είναι διαθέσιμα στο περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο, σε τέτοιες υποδιαιρέσεις παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις, τέτοιου μεγέθους που καθίσταται αδύνατη η αντικατάστασή τους με άλλες παρόμοιες μεταβλητές, συντελώντας στην αλλοίωση της βασικής δομής του δείκτη και στην αδυναμία της εφαρμογής του. Επίσης, ένα ακόμη θετικό χαρακτηριστικό των δεικτών αυτών αποτελεί η προσαρμογή του χρησιμοποιούμενου συστήματος στάθμισης του δείκτη στο στάδιο ανάπτυξης που βρίσκεται η εκάστοτε περιφερειακή ή εθνική οικονομία, το οποίο υποδεικνύει ότι λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι σημαντικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των οικονομιών αναφορικά με το αναπτυξιακό τους επίπεδο και ότι επιδιώκεται η ενσωμάτωση των διαφορών αυτών στο δείκτη, ώστε αυτός να αντιπροσωπεύει όσο το δυνατόν καλύτερα την πραγματικότητα.

Όσον αφορά τον δείκτη UKCI, αποτελεί μια από τις πιο ολοκληρωμένες προσεγγίσεις μέτρησης της ανταγωνιστικότητας στο περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Αρχικά, το προσδιοριστικό μοντέλο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας που επιλέγεται για τις ανάγκες συγκρότησης του δείκτη, συντίθεται από τρεις βασικές ομάδες το περιεχόμενο των οποίων αποτυπώνει αποτελεσματικά τις διάφορες κυρίαρχες πτυχές της. Παράλληλα, αν και δεν χρησιμοποιείται μεγάλος αριθμός μεταβλητών, αυτές που επιλέγονται και ενσωματώνονται στη μέτρηση είναι αρκετά αντιπροσωπευτικές της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, με τα

στοιχεία τους να είναι διαθέσιμα σε όλα τα επίπεδα. Τέλος, το μοντέλο αυτό παράγει αποτελέσματα τα οποία χαρακτηρίζονται από μακροπρόθεσμη προοπτική.

Τέλος, όσον αφορά το δείκτη που εφαρμόζεται για την μέτρηση της ανταγωνιστικότητας των υποπεριφερειών της Φινλανδίας, αυτός επικεντρώνεται σε παράγοντες που συνιστούν εισροές για την ανταγωνιστικότητα και δεν συμπεριλαμβάνει παράγοντες που εκφράζουν τις διάφορες εκροές / αποτελέσματα, εξετάζοντας κατά αυτό τον τρόπο τις προοπτικές που χαρακτηρίζουν τις οικονομίες των υποπεριφερειών ως προς την ανταγωνιστική τους δυναμική. Μια τέτοια προσέγγιση παρουσιάζει μεν ενδιαφέρον καθώς αναγνωρίζει εκ των προτέρων τον δυναμισμό των χαρακτηριστικών μιας οικονομίας, αλλά από την άλλη επιλέγει να εξαιρέσει βασικά οικονομικά μεγέθη που εκφράζουν τις εκροές και τα αποτελέσματα σε μια οικονομία δηλαδή την τρέχουσα εικόνα της.

Κεφάλαιο 5

Μεθοδολογικό Πλαίσιο Συγκρότησης Δείκτη

5.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο που προηγήθηκε, παρουσιάστηκαν ορισμένοι από τους σημαντικότερους δείκτες που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Η συνολική εξέταση του περιεχομένου των δεικτών αυτών αποσκοπεί στον προσδιορισμό των συνθετικών μερών που το απαρτίζουν και είναι απαραίτητα για να δομηθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκεται από τη μια πλευρά να κατανοηθεί σε βάθος η οπτική γωνία υπό την οποία γίνεται αντιληπτή η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα σε αυτές τις μελέτες συγκριτικής αξιολόγησης καθώς και οι πτυχές στις οποίες εστιάζει το εκάστοτε θεωρητικό πλαίσιο και το είδος των μεταβλητών που επιλέγεται ώστε να αντικατοπτρίζουν τις πτυχές αυτές και αποτελεί τη βάση της εμπειρικής ανάλυσης, και από την άλλη να διακριθούν τα διαδοχικά στάδια που συνθέτουν το μεθοδολογικό πλαίσιο και απαιτούνται για την πρακτική συγκρότηση του δείκτη.

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η διαμόρφωση και **ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου μεθοδολογικού πλαισίου μέτρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας**, στο οποίο θα ενσωματώνονται και θα αξιοποιούνται όσο το δυνατόν περισσότερο οι γνώσεις που προέκυψαν από την προηγηθείσα ανασκόπηση. Το περιεχόμενο του κεφαλαίου διαρθρώνεται με τον ακόλουθο τρόπο: αρχικά, θα παρουσιαστεί ο σκοπός της μεθοδολογίας, ενώ στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στην εννοιολογική θεώρηση και τις βασικές πτυχές στις οποίες εστιάζει, καθώς και στο προσδιοριστικό μοντέλο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, δηλαδή στο σύνολο των παραγόντων που κρίνεται ότι έχει ιδιαίτερη σημασία και ρόλο στην επίδραση, τη διαμόρφωση, και τον προσδιορισμό της ανταγωνιστικής δυναμικής των οικονομιών και θα τεθεί προς εξέταση. Τέλος, θα περιγραφούν αναλυτικά τα κύρια στάδια που συνθέτουν τη μεθοδολογία κατασκευής του δείκτη, τα οποία συνοψίζονται σε τέσσερα και είναι τα εξής:

- ❖ Μέθοδος επεξεργασίας στατιστικών δεδομένων - Κανονικοποίηση
- ❖ Συγκρότηση των τριών κύριων υποδεικτών
- ❖ Συγκρότηση τελικού δείκτη
- ❖ Σενάρια συστημάτων στάθμισης

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι το μεθοδολογικό πλαίσιο το οποίο θα διαμορφωθεί στο εν λόγω κεφάλαιο, θα χρησιμοποιηθεί ως βάση για την εμπειρική ανάλυση που θα πραγματοποιηθεί για τη μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας στο κεφάλαιο 6 που θα ακολουθήσει.

5.2. Σκοπός Μεθοδολογικού Πλαισίου

Αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί το μεθοδολογικό πλαίσιο που αναπτύσσεται και χρησιμοποιείται για να προσεγγίσει την εμπειρική διάσταση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, δηλαδή τη μέτρησή της. Ουσιαστικά, πρόκειται για τον συνδυασμό ορισμένων διαδοχικών βημάτων, τα οποία καταλήγουν στη συγκρότηση ενός τελικού σύνθετου δείκτη, που συνιστά τη μαθηματική έκφραση του θεωρητικού πλαισίου της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και αποτελεί τη βάση για τον υπολογισμό της. Σύμφωνα με τα παραπάνω, **σκοπός της μεθοδολογίας είναι η δημιουργία ενός σύνθετου δείκτη**, ο οποίος θα εξετάζει και θα αποτυπώνει την **επίδραση πολλαπλών παραγόντων** στην ανταγωνιστικότητα, καθώς θεωρείται ότι αυτή προκύπτει από μια πολυσύνθετη διαδικασία συμμετοχής και συνδυασμού διαφόρων στοιχείων των περιφερειακών οικονομιών, μεταξύ των οποίων αναπτύσσονται ισχυρές σχέσεις αλληλεξάρτησης, παρά από την επίδραση που ασκεί κάθε ένα από τα στοιχεία αυτά στην ανταγωνιστικότητα μεμονωμένα. Παράλληλα, εκτός της διασφάλισης της ικανότητας του δείκτη να αποτυπώνει την τρέχουσα διάρθρωση των επιπέδων της ανταγωνιστικότητας, αποτελεί επιδίωξη να επιτυγχάνει να **ενσωματώνει τα επιμέρους χαρακτηριστικά** των περιφερειών που **διακρίνονται για τις προοπτικές** τους να αποτελέσουν μελλοντικά το υπόβαθρο στο οποίο θα στηριχθεί η **ώθηση** της ανταγωνιστικότητας.

Επίσης, σκοπός της μεθοδολογίας είναι ο δείκτης που θα παραχθεί τελικώς να λαμβάνει υπόψη και να προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες του χωρικού επιπέδου που έχει επιλεγεί προς ανάλυση στο επόμενο κεφάλαιο για τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητάς του. Η κυριότερη εκ των ιδιαιτεροτήτων αυτών σχετίζεται με τη διαθεσιμότητα των στατιστικών δεδομένων για διάφορα καίρια χαρακτηριστικά των εξεταζόμενων οικονομιών, η οποία θέτει περιορισμούς στις επιλογές που είναι διαθέσιμες για το είδος των μεταβλητών που θα συμπεριληφθούν στην ανάλυση. Κατά συνέπεια, το βήμα στο οποίο πραγματοποιείται η **επιλογή των μεταβλητών της ανάλυσης** θα πρέπει να είναι **προσανατολισμένο** στο να επιλέγει και να απαρτίζεται από μεταβλητές για τις οποίες υπάρχουν **επαρκή στατιστικά δεδομένα** και ταυτόχρονα θα αναγνωρίζονται για την **καταλληλότητα** τους να αποτυπώσουν τις διάφορες διαστάσεις του περιφερειακού περιβάλλοντος που έχουν επιλεγεί κατά τον προσδιορισμό του θεωρητικού πλαισίου, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή η ολοκληρωμένη ανάλυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Τέλος, μεθοδολογική επιδίωξη αποτελεί η **κατάλληλη διαχείριση των μεταβλητών**, προκειμένου τα τελικά αποτελέσματα που παράγονται από το δείκτη να καθίστανται όσο το δυνατόν περισσότερο αξιόπιστα και αντιπροσωπευτικά της τρέχουσας κατάστασης της ανταγωνιστικότητας.

5.3. Εννοιολογική θεώρηση και προσδιοριστικό μοντέλο ανταγωνιστικότητας

Παρά το γεγονός ότι το παρόν κεφάλαιο στο μεγαλύτερο μέρος του πραγματεύεται το μεθοδολογικό πλαίσιο, κρίνεται απαραίτητο στο σημείο αυτό να πραγματοποιηθεί μια συνοπτική αναφορά στην εννοιολογική θεώρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο αυτή γίνεται αντιληπτή στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, και μια αναλυτικότερη περιγραφή του επιλεγμένου προσδιοριστικού της μοντέλου, δηλαδή του συνδυασμού των παραγόντων που αναγνωρίζονται για την καταλληλότητα τους και

ανταποκρίνονται επαρκώς στην απαίτηση να εκφράσουν με πιο εξειδικευμένο τρόπο και με μεγαλύτερη ακρίβεια τις γενικευμένες πτυχές που θίγονται στην εννοιολογική θεώρηση. Αυτό συμβαίνει διότι όπως έχει αναφερθεί και σε άλλα σημεία της παρούσας εργασίας, υπάρχει στενή σύνδεση και συσχέτιση μεταξύ του θεωρητικού και μεθοδολογικού πλαισίου, καθώς το πρώτο επηρεάζει άμεσα τις επιλογές του δεύτερου και τελικώς τη δομή του σύνθετου δείκτη. Οι επιρροές που δέχεται το μεθοδολογικό πλαίσιο αφορούν τον καθορισμό των μεταβλητών στις οποίες θα στηριχθεί η ανάλυση, του τρόπου ομαδοποίησής τους στους βασικούς υποδείκτες της ανάλυσης ο οποίος απορρέει άμεσα από τον συνδυασμό και την ένταξη των παραγόντων στις αντίστοιχες ομάδες του μοντέλου, και τέλος του συστήματος στάθμισης, η επιλογή του οποίου εξαρτάται από τη σημασία και το ρόλο που αποκτούν οι επιμέρους παράγοντες ως συνάρτηση της θεώρησης του βαθμού επίδρασής τους στην πορεία των επιπέδων της ανταγωνιστικότητας.

Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι η οπτική υπό την οποία γίνεται αντιληπτή η έννοια της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας στην παρούσα εργασία δεν διαφοροποιείται σε σχέση με τις κυριότερες εννοιολογικές προσεγγίσεις που απαντήθηκαν κατά την επισκόπηση των δεικτών μέτρησης στο προηγούμενο κεφάλαιο. Αυτό σημαίνει ότι η υιοθετούμενη θεώρηση εστιάζει στα ίδια καίρια σημεία που έχουν αναδειχτεί από τις προσεγγίσεις αυτές, και συνιστούν τις βασικές πτυχές που τίθενται ως επίκεντρο για την ανταγωνιστικότητα. Κατά αυτό τον τρόπο, σημείο αναφοράς για την ανταγωνιστικότητα αποτελούν οι κύριες ενεργές οντότητες των περιφερειών, ήτοι και οι δραστηριοποιούμενες επιχειρήσεις και όσοι διαμένουν στις περιφέρειες, και για το λόγο αυτό συνδέεται με τις πτυχές που αφορούν τις οντότητες αυτές, δηλαδή τις συνθήκες λειτουργίας των επιχειρήσεων και το βιοτικό επίπεδο.

Επομένως, η ανταγωνιστικότητα αφορά τις συνεχείς προσπάθειες μιας περιφέρειας για την εξασφάλιση ενός πρόσφορου περιβάλλοντος που από την μια πλευρά θα υποστηρίξει την εποικοδομητική λειτουργία των επιχειρήσεων και θα αποτελεί ιδιαίτερο σημείο προσέλκυσης του ενδιαφέροντος για την εγκατάστασή τους σε αυτό, και από την άλλη πλευρά θα προσφέρει τη δυνατότητα όλοι οι κάτοικοί της να απολαμβάνουν συνθήκες χαρακτηριζόμενες από ποιότητα που συμβάλλουν θετικά στην ικανοποίηση των αναγκών τους και γενικότερα στην εξέλιξή τους εντός αυτής. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να αξιοποιεί με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο τους ποικίλους παράγοντες που απαρτίζουν το περιβάλλον της, προκειμένου να επιτυγχάνει να πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις και να εξυπηρετεί πολλές διαφοροποιημένες ανάγκες και απαιτήσεις. Καταλήγοντας, υιοθετείται ο ορισμός που έχει αποδοθεί στα πλαίσια της θεωρητικής θεμελίωσης του δείκτη RCI, και είναι ο εξής:

«Η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα προσφοράς ενός ελκυστικού και βιώσιμου περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις και τους κατοίκους ώστε να ζήσουν και να εργαστούν» (Annoni & Dijkstra, 2013)

Προσδιοριστικό μοντέλο περιφερειακής ανταγωνιστικότητας

Ο καθορισμός του εννοιολογικού πλαισίου της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας αποτελεί το αναγκαίο σημείο για την ολοκληρωμένη προσέγγισή της, καθώς το περιεχόμενό του προσφέρει κατευθύνσεις για τις διαστάσεις στις οποίες πρέπει να προσανατολιστεί και να εστιάσει το προσδιοριστικό της μοντέλο. Το προσδιοριστικό μοντέλο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, λοιπόν, συνιστά εξειδίκευση της εννοιολογικής θεώρησης, διότι καθορίζει επακριβώς τις διαστάσεις και το σύνολο παραγόντων των περιφερειακών οικονομιών που επηρεάζουν και καθοδηγούν την πορεία της περιφερειακής ανταγωνιστικής δυναμικής. Ουσιαστικά, το προσδιοριστικό μοντέλο προσδίδει υπόσταση στην ανταγωνιστικότητα, καθώς ενσωματώνει και αναπαριστά τους συσχετισμούς και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των χαρακτηριστικών των περιφερειών, και αποτελεί με τη σειρά του το υπόβαθρο που συνεισφέρει στην ποσοτική της αποτύπωση.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, υιοθετείται το μοντέλο των τριών παραγόντων (**3-factor model**) της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας που έχει διαμορφωθεί για τις ανάγκες του δείκτη UKCI, για το οποίο έχει γίνει εκτενής αναφορά στο προηγούμενο κεφάλαιο κατά την ανασκόπηση των δεικτών της ανταγωνιστικότητας. Η αιτία επιλογής του συγκεκριμένου μοντέλου έγκειται στο γεγονός ότι κρίνεται πως το πρίσμα υπό το οποίο προσεγγίζεται η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα όσον αφορά το περιεχόμενο, τη δομή και τα συνθετικά του μέρη είναι προσανατολισμένο προς τις σωστές κατευθύνσεις και εστιασμένο σε καίρια σημεία.

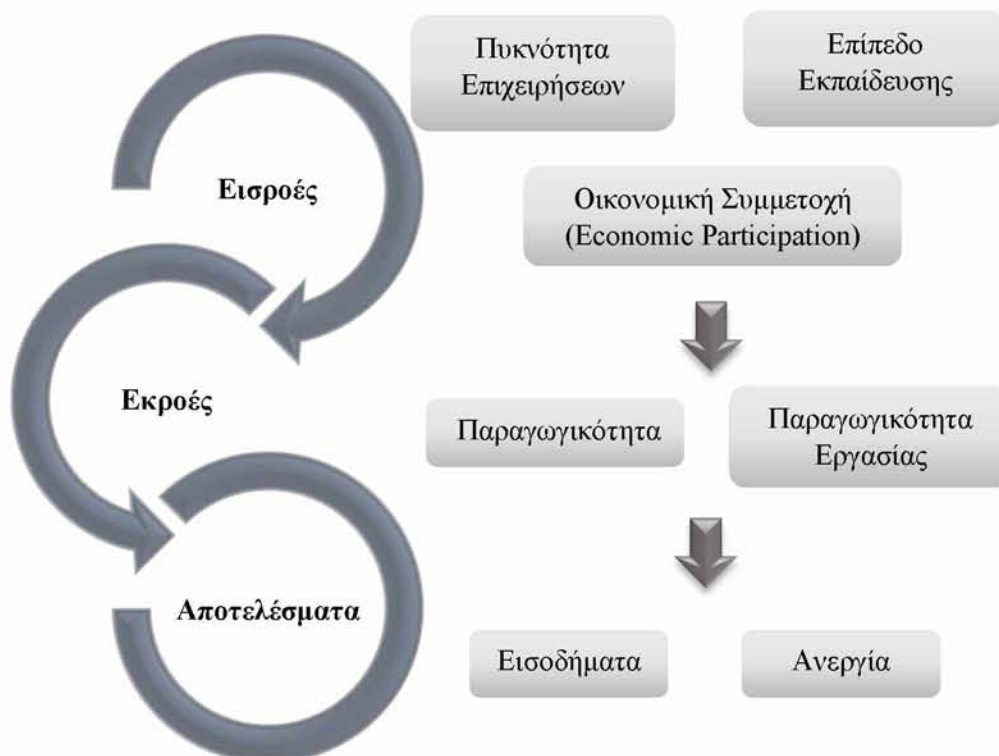
Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι η καταλληλότητα του συγκεκριμένου μοντέλου να αποτελέσει τη βάση στην οποία θα στηριχθεί η διαμόρφωση του μεθοδολογικού πλαισίου στη συνέχεια συνίσταται στο ότι **βρίσκεται σε μεγάλο βαθμό σε εναρμόνιση με την εννοιολογική θεώρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας που προσδιορίστηκε παραπάνω**. Ειδικότερα, σε αυτό εντάσσονται προς εξέταση παράγοντες που σχετίζονται και με τις δύο κύριες διαστάσεις με τις οποίες συνδέεται η ανταγωνιστικότητα και αποτελούν επίκεντρό της και τονίζονται κατά τον ορισμό, ήτοι το επιχειρηματικό περιβάλλον και το βιοτικό επίπεδο. Επιπρόσθετα, το συγκεκριμένο μοντέλο ανταποκρίνεται και στην κυριότερη εκ των μεθοδολογικών επιδιώξεων που προσδιορίστηκαν στην προηγούμενη υποενότητα και αφορά την **ανάλυση της παράλληλης επίδρασης πολλαπλών παραγόντων στην ανταγωνιστικότητα**. Τέλος, ένα επιπλέον στοιχείο του μοντέλου του οποίου η διαχείριση θεωρείται ότι έχει γίνει με αποτελεσματικό τρόπο είναι η **ομαδοποίηση των επιμέρους παραγόντων σε κατηγορίες**, καθώς υποδεικνύει το ρόλο που αποκτούν σε μια οικονομία και τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους και επηρεάζει το ένα την πορεία του άλλου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν, το προσδιοριστικό μοντέλο διατηρείται αμετάβλητο στο μεγαλύτερο μέρος του κατά την ενσωμάτωσή του στο θεωρητικό πλαίσιο που καθορίζεται στο παρόν κεφάλαιο. Η λογική του διαχωρισμού των ομάδων παραμένει ίδια, διότι επιτυγχάνει να προσδώσει έναν διακριτό χαρακτήρα σε αυτές και να αναδείξει πιο ξεκάθαρα τον τρόπο με τον οποίο αλληλοσυσχετίζονται οι παράγοντες που περιέχουν, ενώ και στην πλειοψηφία τους οι παράγοντες δεν μεταβάλλονται, καθώς αναγνωρίζεται ότι είναι αντιπροσωπευτικοί των διαστάσεων της ανταγωνιστικότητας. Ωστόσο, πραγματοποιούνται ορισμένες αλλαγές όσον

αφορά τους συμπεριλαμβανόμενους σε αυτό παράγοντες, οι οποίες αφορούν την προσθήκη νέων στις ομάδες. Στο Σχήμα 5.1. απεικονίζονται αναλυτικά όλα τα συνθετικά μέρη του μοντέλου της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και αποτυπώνεται σαφώς ο τρόπος με τον οποίο αυτή γίνεται αντιληπτή στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Στη συνέχεια θα αναφερθούν συνοπτικά ορισμένα από τα κυριότερα σημεία του μοντέλου, καθώς αυτά έχουν αναλυθεί πιο διεξοδικά στο πλαίσιο της ανασκόπησης των δεικτών μέτρησης της ανταγωνιστικότητας του τετάρτου κεφαλαίου. Επομένως:

- Πρώτον, το μοντέλο της ανταγωνιστικότητας συντίθεται από τρεις ευρύτερες ομάδες παραγόντων, την ομάδα των Εισροών, των Εκροών και των Αποτελεσμάτων, όπου καθεμία από αυτές εκφράζει το σύνολο των χαρακτηριστικών των περιφερειακών οικονομιών που συμμετέχουν με διαφορετικό τρόπο στην περιγραφή των βασικών πτυχών του οικονομικού περιβάλλοντος.
- Δεύτερον, η ανταγωνιστικότητα γίνεται αντιληπτή ως μια **συνεχής, αλυσιδωτή και διαδραστική διαδικασία** όπου μεταξύ των ομάδων αναπτύσσονται ισχυρές σχέσεις εξάρτησης, καθώς κάθε σύνολο παραγόντων επηρεάζεται και καθορίζεται διαδοχικά από τα προγενέστερα, με αποτέλεσμα να καθίσταται ως αναπόσπαστο κομμάτι στη διαδικασία υπολογισμού της.

Σχήμα 5.1 Προσδιοριστικό μοντέλο περιφερειακής ανταγωνιστικότητας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Αναφορικά με το **περιεχόμενο των ομάδων**, η **ομάδα των Εισροών** περιλαμβάνει παράγοντες που εκφράζουν τις κύριες συνιστώσες που απαντώνται σε μια περιφερειακή οικονομία και συνιστούν το δυναμικό που έχει στη διάθεσή της και συμμετέχει στις διάφορες οικονομικές διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό της. Οι συνιστώσες αυτές αφορούν το επιχειρηματικό περιβάλλον, το ανθρώπινο δυναμικό και τα χαρακτηριστικά του και διακρίνονται για το ζωτικό τους ρόλο σε μια οικονομία, αφού υπεισέρχονται ως εισροές και καθορίζουν την παραγωγική της ικανότητα και ευρύτερα την μεγέθυνση της. Η εξέταση των εισροών έχει ως σκοπό να αναγνωρίσει το τρέχον επίπεδο παρουσίας αυτών των παραγόντων, προκειμένου να συνδεθεί με την ανάλυση των επόμενων πτυχών του μοντέλου, ήτοι των εκροών και των αποτελεσμάτων.

Η **ομάδα των Εκροών** περιλαμβάνει δύο παρόμοιους παράγοντες, οι οποίοι αναφέρονται από κοινού αλλά με διαφορετικό τρόπο στο ίδιο γνώρισμα των περιφερειακών οικονομιών, δηλαδή την παραγωγική τους ικανότητα. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο αυτοί παράγοντες εκφράζουν το αποτέλεσμα που απορρέει από την αξιοποίηση του προαναφερθέντος συνδυασμού εισροών στο οικονομικό σύστημα μιας περιφέρειας. Τέλος, η **ομάδα των Αποτελεσμάτων** αποτελείται από παράγοντες που αντικατοπτρίζουν το βιοτικό επίπεδο, το οποίο επισημαίνεται στην εννοιολογική θεώρηση ως κύρια διάσταση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Οι παράγοντες αυτοί αποτυπώνουν το αντίκτυπο των δύο προηγούμενων ομάδων και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζονται τα οικονομικά μεγέθη μιας περιφέρειας, τα οποία συνδέονται με τις συνθήκες του βιοτικού επιπέδου που τελικώς απολαμβάνουν τα άτομα που δραστηριοποιούνται εντός της, ως το μέσο της ικανοποίησης των αναγκών τους.

Στην ομάδα των **Εισροών** περιλαμβάνονται οι εξής παράγοντες:

- **Πυκνότητα Επιχειρήσεων:** ο συγκεκριμένος παράγοντας αναφέρεται σε μια βασική συνιστώσα κάθε περιφερειακής οικονομίας, τις επιχειρήσεις. Εκφράζει τον αριθμό των παρουσών επιχειρήσεων που λειτουργούν εντός μιας περιφέρειας ως προς ένα δεδομένο πληθυσμιακό σύνολο, και καθίσταται ως εισροή για την ανταγωνιστικότητα, διότι οι επιχειρήσεις αποτελούν το κέντρο του συνόλου των οικονομικών δραστηριοτήτων και είναι οι κύριες μονάδες των οικονομιών στις οποίες λαμβάνει χώρα η παραγωγή των προϊόντων και υπηρεσιών, οπότε σχετίζονται με την παραγωγικότητα και την επηρεάζουν άμεσα.

Υπολογισμός:
$$\rho(i) = \frac{noF(i)}{P(i)}$$

όπου:

$\rho(i)$ = Η πυκνότητα των επιχειρήσεων της περιφέρειας i
 $noF(i)$ = Το σύνολο των επιχειρήσεων στην περιφέρεια i
 $P(i)$ = Ο συνολικός πληθυσμός της περιφέρειας i

- **Επίπεδο Εκπαίδευσης:** ο συγκεκριμένος παράγοντας έχει πιο εξειδικευμένο χαρακτήρα, και δεν αναφέρεται γενικά στο μορφωτικό επίπεδο του συνολικού πληθυσμού μιας περιφέρειας. Αντίθετα, έχει ως **σημείο αναφοράς το εργατικό δυναμικό** και καταγράφει το επιμέρους υποσύνολό του που κύριο γνώρισμά του είναι το **υψηλό μορφωτικό επίπεδο**.

Αποκτά το ρόλο της εισροής στον καθορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, διότι το υψηλό μορφωτικό επίπεδο ως επί το πλείστον συνεπάγεται υψηλής ποιότητας δεξιότητες του καίριου αυτού παραγωγικού συντελεστή, που συνολικά συνεισφέρουν, σε ένα βαθμό, στη βελτίωση των επιπέδων της παραγωγικότητας, λόγω της δυνατότητάς τους για αποδοτικότερη διαχείριση των διαφόρων μέσων που εξειδικεύουν την παραγωγή. Επομένως, υπολογίζεται το ποσοστό του εργατικού δυναμικού μιας περιφέρειας που χαρακτηρίζεται από υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ ως άτομα με υψηλό επίπεδο μόρφωσης ορίζονται όσοι είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου και κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου.

Υπολογισμός:
$$HE\%(i) = \frac{LF_{HE}(i)}{LF(i)} * 100\%$$

όπου:

$HE\%(i)$ = το ποσοστό του εργατικού δυναμικού με υψηλό επίπεδο μόρφωσης της περιφέρειας i

$LF_{HE}(i)$ = το σύνολο του εργατικού δυναμικού με υψηλό επίπεδο μόρφωσης της περιφέρειας i

$LF(i)$ = το συνολικό εργατικό δυναμικό της περιφέρειας i

- **Οικονομική Συμμετοχή:** αποτυπώνει το μέγεθος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, δηλαδή σχηματίζει μια ξεκάθαρη εικόνα για το εργατικό δυναμικό που είναι διαθέσιμο σε μια περιφερειακή οικονομία και δύναται να αξιοποιηθεί μέσω της ενσωμάτωσής του στην παραγωγική διαδικασία. Αποκτά το ρόλο της εισροής και καθίσταται σημαντικός ως παράγοντας για τον προσδιορισμό της ανταγωνιστικότητας, καθώς η παρουσία εργατικού δυναμικού σε μια περιφέρεια δύναται να δημιουργήσει τις προοπτικές για την βελτίωση των επιπέδων της παραγωγικότητας και κατ' επέκταση να συμβάλλει στην ισχυροποίηση της ανταγωνιστικής της δυναμικής.

Υπολογισμός:
$$LF\%(i) = \frac{E(i)+U(i)}{P(i)} * 100\%$$

όπου:

$LF\%(i)$ = το ποσοστό του εργατικού δυναμικού ως προς το συνολικό πληθυσμό της περιφέρειας i

$E(i)$ = οι απασχολούμενοι της περιφέρειας i

$U(i)$ = οι άνεργοι της περιφέρειας i

Στην ομάδα των **Εκροών** περιλαμβάνονται οι εξής παράγοντες:

- **Παραγωγικότητα:** αντικατοπτρίζει την αποτελεσματικότητα μιας οικονομίας να απορροφά και να αξιοποιεί με όσον το δυνατόν καλύτερο τρόπο τις διάφορες εισροές που έχει στη διάθεσή της στην παραγωγική διαδικασία. Ως παράγοντας περιγράφει το αποτέλεσμα της διαδικασίας παραγωγής, δηλαδή το μέγεθος του παραγόμενου προϊόντος της και αποκτά μεγάλη σημασία για την ανταγωνιστικότητα, διότι λειτουργεί ως το μέσο η βελτίωση του οποίου οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη και παράλληλα επηρεάζει την πορεία των οικονομικών μεγεθών της επόμενης ομάδας, έχοντας ένα σημαντικό αντίκτυπο στη διαμόρφωση του επιπέδου ευημερίας.

Υπολογισμός: Για τον προσδιορισμό της παραγωγικότητας χρησιμοποιείται το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (per capita GDP).

ο **Παραγωγικότητα Εργασίας:** περιγράφει το αποτέλεσμα της διαδικασίας παραγωγής ως συνάρτηση του παραγωγικού συντελεστή απασχολούμενοι. Η χρησιμότητά της έγκειται στο ότι εκφράζει την αποδοτικότητα που χαρακτηρίζει τους απασχολούμενους μιας περιφέρειας, αφού ουσιαστικά εκφράζει το μέγεθος του παραγόμενου προϊόντος που αντιστοιχεί σε κάθε εργαζόμενο. Επομένως, αποτελεί καθοριστικής σημασίας ένδειξη για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα, καθώς υποδεικνύει την παρουσία αδυναμιών ή προοπτικών σε μια περιφερειακή οικονομία.

Υπολογισμός:
$$TLP(i) = \frac{GDP(i)}{E(i)}$$

όπου:

$TLP(i)$ = η παραγωγικότητα εργασίας της περιφέρειας i

$GDP(i)$ = το ΑΕΠ της περιφέρειας i

Τέλος, στην ομάδα των **Αποτελεσμάτων** περιλαμβάνονται οι εξής παράγοντες:

ο **Εισοδήματα:** είναι ο ένας από τους δύο παράγοντες που συνδέεται με το βιοτικό επίπεδο σε μια περιφέρεια και συμβάλλει στην αποτύπωσή του, καθώς περιγράφει το μέσο επίπεδο των μισθών που λαμβάνουν οι εργαζόμενοι για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία και αντικατοπτρίζει το εύρος της δυνατότητάς τους να καλύψουν το πλήθος των αναγκών τους. Γενικά, όσο μεγαλύτερο είναι το ύψος των εισοδημάτων σε μια περιφέρεια τόσο πιο ανταγωνιστικό καθίσταται το περιφερειακό περιβάλλον. Για τον προσδιορισμό του συγκεκριμένου παράγοντα χρησιμοποιείται το δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο.

ο **Ανεργία:** είναι ο δεύτερος παράγοντας που αποτυπώνει το βιοτικό επίπεδο, καθώς υποδεικνύει το βαθμό ενσωμάτωσης του εργατικού δυναμικού στην διαδικασία της παραγωγής και περαιτέρω τις ευκαιρίες που προσφέρονται μέσω αυτής να καλύψει το φάσμα των αναγκών του. Ουσιαστικά, εκφράζει την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας μιας περιφέρειας. Τέλος, χαρακτηρίζεται από μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση με την ανταγωνιστικότητα, που σημαίνει ότι η καταγραφή χαμηλών ποσοστών ανεργίας, σε συνδυασμό με υψηλά επίπεδα παραγωγικότητας, συνιστούν υψηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας.

Υπολογισμός:
$$U\%(i) = \frac{U(i)}{LF(i)} * 100\%$$

Όπου:

$U\%(i)$ = το ποσοστό ανεργίας της περιφέρειας i

Στα πλαίσια του προσδιορισμού της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, θα πρέπει τόσο τα εισοδήματα όσο και η ανεργία κατά την εξέτασή τους να συναρτώνται και με το ύψος των επιπέδων της παραγωγικότητας, καθώς μεταξύ τους αναπτύσσεται μια άμεση συσχέτιση, κατά την οποία η πορεία των δύο αυτών οικονομικών μεγεθών επηρεάζεται από το σύνολο των πρακτικών που υιοθετείται στο περιβάλλον των επιχειρήσεων και στοχεύουν στην βελτίωση της παραγωγικότητας.

5.4. Μεθοδολογικό πλαίσιο συγκρότησης του τελικού δείκτη

Ο καθορισμός του μεθοδολογικού πλαισίου αποτελεί σημαντικό τμήμα της εμπειρικής έρευνας, καθώς συνιστά τη βάση στην οποία στηρίζεται η διαδικασία της μέτρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και καθιστά δυνατή τη συγκριτική αξιολόγηση μεταξύ των εξεταζόμενων χωρικών ενότητων, όπου αυτές αντιπαραβάλλονται και συγκρίνονται μεταξύ τους ως προς τις επιδόσεις τους στην ανταγωνιστικότητα, χρησιμοποιώντας ως σημείο αναφοράς τα τελικά αποτελέσματα που προκύπτουν από το συγκροτημένο δείκτη.

Έχοντας προσδιορίσει το θεωρητικό πλαίσιο και το σύνολο των παραγόντων που θα συμπεριληφθεί στην ανάλυση, είναι απαραίτητο να καθορισθεί το περιεχόμενο των διαφόρων επιμέρους διεργασιών στις οποίες υπόκεινται οι μεταβλητές που υπεισέρχονται στον τελικό δείκτη, ώστε να προκύψουν οι τελικές βαθμολογίες της μέτρησης. Καθεμία από τις διεργασίες αυτές εντάσσεται στο μεθοδολογικό πλαίσιο υπό τη μορφή βημάτων, αποτελεί αναφαίρετο κομμάτι του και εκπληρώνει τις μεθοδολογικές επιδιώξεις που προσδιορίστηκαν παραπάνω, καθιστώντας την εμπειρική προσέγγιση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας στα πλαίσια της παρούσας εργασίας ενιαία και ολοκληρωμένη. Στη συνέχεια, αναφέρονται συνοπτικά τα βήματα που είναι απαραίτητα για τη σύνθεση του τελικού δείκτη και ευρύτερα τη μέτρηση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, και έπειτα πραγματοποιείται μια αναλυτικότερη παρουσίαση του περιεχομένου του καθενός. Επομένως, τα κύρια βήματα της συγκρότησης του τελικού δείκτη είναι τα εξής:

- ❖ Μέθοδος επεξεργασίας στατιστικών δεδομένων - Κανονικοποίηση
- ❖ Συγκρότηση των τριών κύριων υποδεικτών
- ❖ Συγκρότηση του τελικού δείκτη GRCI
- ❖ Σενάρια συστημάτων στάθμισης

❖ Μέθοδος επεξεργασίας στατιστικών δεδομένων – Κανονικοποίηση

Το περιεχόμενο του πρώτου βήματος του μεθοδολογικού πλαισίου σχετίζεται με την επεξεργασία των πρωτογενών στατιστικών δεδομένων, τα οποία αποτελούν το βασικό αντικείμενο της ανάλυσης, και συνεισφέρει ιδιαίτερα ώστε να καταστεί δυνατή η πραγματοποίηση των μετρήσεων της ανταγωνιστικότητας. Αυτό το βήμα περιλαμβάνει την εφαρμογή μιας μεθόδου κανονικοποίησης στις αρχικές αριθμητικές τιμές όλων των επιλεγμένων μεταβλητών και στοχεύει στον μετασχηματισμό τους. Η αναγκαιότητα της εφαρμογής της διαδικασίας της κανονικοποίησης πηγάζει από την παρουσία διαφόρων ζητημάτων που αφορούν τις μεταβλητές και χρειάζονται επίλυση, όπως το γεγονός ότι η φύση και το περιεχόμενο τους διαφέρει σε μεγάλο βαθμό, ενώ παράλληλα εκφράζονται σε διαφορετικές μονάδες μέτρησης. Επίσης, ένα ακόμη ζήτημα που χαρακτηρίζει τις τιμές των μεταβλητών είναι η πιθανή εμφάνιση σημαντικών διαφορών και ετερογενειών στο εύρος κατανομής τους. Τα δύο αυτά βασικά ζητήματα καθιστούν το συνδυασμό των μεταβλητών σε έναν ενιαίο δείκτη αδύνατο, γεγονός που παρεμποδίζει την ανάλυση.

Με βάση τα παραπάνω, η διαδικασία της κανονικοποίησης καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική για τον υπολογισμό των τελικών αποτελεσμάτων της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, καθώς συμβάλλει στη δημιουργία μιας κοινής βάσης αναφοράς για τις μεταβλητές, δίνοντας λύση στο

πρώτο ζήτημα. Ταυτόχρονα, συμβάλλει στην μετατροπή των αρχικών τιμών και τη διαμόρφωση ενός νέου συνόλου, που θα χαρακτηρίζεται από ομοιομορφία και για το οποίο θα έχει εξασφαλιστεί η εξάλειψη των σημαντικών ετερογενειών και το εύρος της κατανομής μεταξύ των τιμών θα είναι παραπλήσιο, δίνοντας κατά αυτό τον τρόπο λύση και στο δεύτερο ζήτημα. Οι νέες τιμές που θα προκύψουν από την κανονικοποίηση θα μπορούν να αξιοποιηθούν εποικοδομητικά στα επόμενα στάδια και τελικώς να συνδυαστούν στο δείκτη. Επομένως, για τις αρχικές τιμές των μεταβλητών, η κανονικοποίηση επιτυγχάνεται μέσω της εφαρμογής του ακόλουθου τύπου:

$$z(i, j) = \frac{x(i, j) - x_{\min}(j)}{x_{\max}(j) - x_{\min}(j)} * 10$$

Όπου:

- $z(i, j)$ = η τελική κανονικοποιημένη τιμή για την περιφέρεια i , για την μεταβλητή j
- $x(i, j)$ = η αρχική τιμή της μεταβλητής j , για την περιφέρεια i
- $x_{\min}(j)$ = η ελάχιστη τιμή από το σύνολο των τιμών των περιφερειών για την μεταβλητή j
- $x_{\max}(j)$ = η μέγιστη τιμή από το σύνολο των τιμών των περιφερειών για την μεταβλητή j

Αφού εφαρμοστεί ο παραπάνω τύπος, επιτυγχάνεται ο μετασχηματισμός του αρχικού συνόλου τιμών για κάθε μεταβλητή σε ένα σύνολο τιμών από το 0 έως το 10.

,

❖ Συγκρότηση των τριών κύριων υποδεικτών

Εφόσον προκύψουν οι νέες τιμές των μεταβλητών από την εφαρμογή της κανονικοποίησης, η διαδικασία της ανάλυσης μετατοπίζεται στο δεύτερο βήμα του μεθοδολογικού πλαισίου, το περιεχόμενο του οποίου σχετίζεται με τη συγκρότηση των τριών κύριων υποδεικτών, στους οποίους στηρίζεται η σύνθεση του τελικού δείκτη, και τον υπολογισμό των βαθμολογιών τους. Η συγκρότηση των υποδεικτών ακολουθεί απόλυτα την ομαδοποίηση των συμπεριλαμβανόμενων στο μοντέλο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας παραγόντων, για το οποίο έγινε αναφορά προηγουμένως. Αυτό σημαίνει ότι προκύπτουν τρεις υποδείκτες, οι οποίοι εκφράζουν την ομάδα των Εισροών, την ομάδα των Εκροών και την ομάδα των Αποτελεσμάτων αντίστοιχα, και συντίθενται από τις ίδιες μεταβλητές που εκπροσωπούν τους παράγοντες που περιλαμβάνονται στις ομάδες αυτές. Συνεπώς, η βαθμολογία της κάθε ομάδας παραγόντων προκύπτει από το σταθμισμένο μέσο όρο των τιμών των συμπεριλαμβανόμενων σε αυτές μεταβλητών και υπολογίζεται από τις ακόλουθες (αντίστοιχες σε κάθε ομάδα) εξισώσεις:

$$GRCI_{input}(i) = W_{business_dens} * x(i, business_dens) + W_{level_educ} * x(i, level_educ) + W_{econom_part} * x(i, econom_part)$$

$$GRCI_{output}(i) = W_{productivity} * x(i, productivity) + W_{labour_product} * x(i, labour_product)$$

$$GRCI_{outcomes}(i) = W_{earnings} * x(i, earnings) + W_{unemployment} * x(i, unemployment)$$

Όπου:

$GRCI_{input}(i)$ = Η βαθμολογία της ομάδας των Εισροών για την περιφέρεια i

$GRCI_{output}(i)$ = Η βαθμολογία της ομάδας των Εκροών για την περιφέρεια i

$GRCI_{outcomes}(i)$ = Η βαθμολογία της ομάδας των Αποτελεσμάτων για την περιφέρεια i

και

$x(i, business_dens)$ = η τελική τιμή του παράγοντα Πυκνότητα για Επιχειρήσεων για την περιφέρεια i

$x(i, level_educ)$ = η τελική τιμή του παράγοντα Επίπεδο Εκπαίδευσης για την περιφέρεια i

$x(i, econom_part)$ = η τελική τιμή του παράγοντα Οικονομική Συμμετοχή για την περιφέρεια i

$x(i, productivity)$ = η τελική τιμή του παράγοντα Παραγωγικότητα για την περιφέρεια i

$x(i, labour_product)$ = η τελική τιμή του παράγοντα Παραγωγικότητα Εργασίας για την περιφέρεια i

$x(i, earnings)$ = η τελική τιμή του παράγοντα Εισοδήματα για την περιφέρεια i

$x(i, unemployment)$ = η τελική τιμή του παράγοντα Ανεργία για την περιφέρεια i

και τέλος:

$w_{business_dens}$ = ο συντελεστής βαρύτητας για τον παράγοντα Πυκνότητα για Επιχειρήσεων

w_{level_educ} = ο συντελεστής βαρύτητας για τον παράγοντα Επίπεδο Εκπαίδευσης

w_{econom_part} = ο συντελεστής βαρύτητας για τον παράγοντα Οικονομική Συμμετοχή

$w_{productivity}$ = ο συντελεστής βαρύτητας για τον παράγοντα Παραγωγικότητα

$w_{labour_product}$ = ο συντελεστής βαρύτητας για τον παράγοντα Παραγωγικότητα Εργασίας

$w_{earnings}$ = ο συντελεστής βαρύτητας για τον παράγοντα Εισοδήματα

$w_{unemployment}$ = ο συντελεστής βαρύτητας για τον παράγοντα Ανεργία

❖ Συγκρότηση του τελικού δείκτη GRCI

Το τρίτο και κυριότερο βήμα στην μεθοδολογία περιλαμβάνει τη συγκρότηση του τελικού δείκτη, στον οποίο βασίζονται οι υπολογισμοί των βαθμολογιών της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Η δομή του δείκτη προκύπτει από τη σύνθεση των επιμέρους υποδεικτών που προσδιορίστηκαν στο προηγούμενο βήμα, στους οποίους εφαρμόζονται συγκεκριμένοι συντελεστές βαρύτητας, προκειμένου να δειχθεί η σημασία του ρόλου της κάθε ομάδας στην ανταγωνιστικότητα. Συνεπώς, τα τελικά αποτελέσματα προκύπτουν από τον σταθμισμένο μέσο όρο των βαθμολογιών των τριών υποδεικτών, και υπολογίζονται με βάση την παρακάτω εξίσωση:

$$GRCI(i) = w_{input} * GRCI_{input}(i) + w_{output} * GRCI_{output}(i) + w_{outcome} * GRCI_{outcome}(i)$$

Με: $w_{input} + w_{output} + w_{outcome} = 1$

Όπου:

$GRCI(i)$ = η τελική βαθμολογία για την περιφέρεια i

W_{input} = ο συντελεστής βαρύτητας του υποδείκτη των Εισροών

W_{output} = ο συντελεστής βαρύτητας του υποδείκτη των Εκροών

$W_{outcome}$ = ο συντελεστής βαρύτητας του υποδείκτη των Αποτελεσμάτων

❖ Σενάρια συστημάτων στάθμισης

Το τελευταίο και επίσης πολύ σημαντικό βήμα του μεθοδολογικού πλαισίου αφορά τον προσδιορισμό των συντελεστών βαρύτητας που αποδίδονται σε κάθε μεταβλητή για τον υπολογισμό των βαθμολογιών των υποδεικτών και εν συνεχεία εκείνων που εφαρμόζονται στους υποδείκτες για τον υπολογισμό των τελικών βαθμολογιών του δείκτη. Κατ' αρχάς, αναφορικά με την πρώτη περίπτωση, καθορίζεται ότι **στο εσωτερικό κάθε υποδείκτη πραγματοποιείται ίση κατανομή των συντελεστών βαρύτητας**, δηλαδή κάθε μεταβλητή έχει την ίδια σημασία για την ομάδα στην οποία ανήκει, ανεξάρτητα με τα βάρη που αποδίδονται σε κάθε ομάδα παραγόντων. Συνεπώς, οι βαθμολογίες των υποδεικτών είναι το **αποτέλεσμα του μέσου όρου των τιμών των μεταβλητών που περιλαμβάνουν**.

Επειτα, όσον αφορά τους συντελεστές βαρύτητας των υποδεικτών για την τελική σύνθεση του δείκτη, η προσέγγιση διαφοροποιείται καθώς **δεν επιλέγεται εκ των προτέρων ένα συγκεκριμένο σύστημα στάθμισης αλλά διαμορφώνονται τέσσερα διαφορετικά σενάρια**, τα οποία χαρακτηρίζονται από την οπτική της απόδοσης σχετικά μεγαλύτερης βαρύτητας σε διαφορετική κάθε φορά ομάδα παραγόντων και θα εφαρμοστούν στον GRCI κατά την εμπειρική ανάλυση του επόμενου κεφαλαίου. Ωστόσο, έχει επιλεγθεί ότι κατά την κατανομή των συντελεστών το προβάδισμα που θα δίνεται στην ομάδα παραγόντων που αποτελεί αντικείμενο της εστίασης του εκάστοτε σεναρίου θα είναι σχετικά μικρό, καθώς επιδιώκεται να διατηρηθεί η θεώρηση ότι τα σύνολα παραγόντων στα οποία αποδίδεται λιγότερη βαρύτητα εξακολουθούν να έχουν ζωτικό ρόλο και να συνεισφέρουν σημαντικά στην ανταγωνιστικότητα.

Ο **σχηματισμός των σεναρίων αυτών ωθείται από τρία κύρια κίνητρα**. Πρώτον, επιδιώκεται να **καλυφθούν οι βασικότερες εναλλακτικές** ως προς τις οπτικές με τις οποίες δύναται κανείς να προσεγγίσει την ανταγωνιστικότητα, όσον αφορά το σύνολο των παραγόντων που τίθεται στο επίκεντρο και θεωρείται ότι καθοδηγεί και επηρεάζει περισσότερο την πορεία της. Δεύτερον, επιδιώκεται να εξεταστεί ο **τρόπος και ο βαθμός με τον οποίο διαφοροποιούνται τα τελικά αποτελέσματα** που προκύπτουν από το δείκτη ως απόρροια της διαφορετικής κατανομής των συντελεστών βαρύτητας, και κατ' επέκταση να προσδιοριστεί **εάν το επιλεγμένο προσδιοριστικό μοντέλο είναι ευαίσθητο ως προς κάποια ομάδα παραγόντων** ή εάν παρουσιάζεται σε σχετικό βαθμό ανεπηρέαστο. Παρακάτω γίνεται αναφορά στο περιεχόμενο και την οπτική του κάθε σεναρίου, και έπειτα αυτά συνοψίζονται στον Πίνακα 5.1. Επομένως, τα σενάρια είναι τα ακόλουθα:

➤ **Σενάριο 1:** Το σενάριο αυτό θεμελιώνεται στην οπτική ότι και οι τρεις ομάδες παραγόντων συμμετέχουν στον καθορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας με **ισοδύναμο τρόπο** και είναι εξίσου σημαντικές για τον δείκτη, διότι οι επιμέρους παράγοντες που περιέχουν λειτουργούν ως ένα ενιαίο σύστημα σε μια οικονομία, στο οποίο

παρουσιάζονται ισχυρές αλληλοσυνδέσεις, καθιστώντας καθέναν από αυτούς ως αναφαίρετο κομμάτι του συστήματος. Άρα, σε κάθε μία από τις ομάδες αντιστοιχεί το ίδιο βάρος που ισούται με **0,333**⁷.

➤ **Σενάριο 2:** Το συγκεκριμένο σενάριο θεμελιώνεται στην οπτική ότι η **ομάδα των Εισροών αποκτά σχετικά μεγαλύτερη σημασία** σε σχέση με τις υπόλοιπες δύο, καθώς περιλαμβάνει παράγοντες που εκφράζουν τις βασικές συνιστώσες των περιφερειακών οικονομιών, που αποτελούν το εναρκτήριο σημείο της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και της διαμόρφωσης των επιπέδων των περιφερειακών μεγεθών που είναι ενταγμένες στις ομάδες των Εκροών και των Αποτελεσμάτων. Συνεπώς, στην ομάδα των **Εισροών** αποδίδεται βάρος **0,40** και στις υπόλοιπες δύο αντιστοιχεί ίδιο βάρος **0,30**.

➤ **Σενάριο 3:** Το συγκεκριμένο σενάριο θεμελιώνεται στην οπτική ότι η **ομάδα των Εκροών αποκτά σχετικά μεγαλύτερη σημασία** σε σχέση με τις υπόλοιπες δύο, διότι από την μια πλευρά αποτυπώνει το μέγεθος της παραγωγικής ικανότητας μιας οικονομίας και την αποτελεσματικότητά της να αξιοποιεί τις εισροές που είναι διαθέσιμες στον εσωτερικό της, και από την άλλη συνιστά τη βάση για την οικονομική ανάπτυξη μιας περιφέρειας. Συνεπώς, στην Ομάδα των **Εκροών** αποδίδεται βάρος **0,40** και στις υπόλοιπες δύο αντιστοιχεί ίδιο βάρος **0,30**.

➤ **Σενάριο 4:** Το συγκεκριμένο σενάριο θεμελιώνεται στην οπτική ότι η **ομάδα των Αποτελεσμάτων αποκτά σχετικά μεγαλύτερη σημασία** σε σχέση με τις υπόλοιπες δύο, ώστε η ανταγωνιστικότητα ενός περιφερειακού περιβάλλοντος να κρίνεται ως προς το προσφερόμενο βιοτικό επίπεδο, διότι αυτό υποδεικνύει τις τελικές συνέπειες που επιφέρει η λειτουργία του οικονομικού συστήματος των περιφερειών και το βαθμό στον οποίο επωφελούνται από αυτές οι ζωτικές μονάδες τους, δηλαδή όσοι δραστηριοποιούνται σε αυτές. Συνεπώς, στην Ομάδα των **Αποτελεσμάτων** αποδίδεται βάρος **0,40** και στις υπόλοιπες δύο αντιστοιχεί ίδιο βάρος **0,30**.

Πίνακας 5.1 Σενάρια συστημάτων στάθμισης

	Εισροές	Εκροές	Αποτελέσματα	
Σενάριο 1	0,333	0,333	0,333	1
Σενάριο 2	0,400	0,300	0,300	1
Σενάριο 3	0,300	0,400	0,300	1
Σενάριο 4	0,300	0,400	0,300	1

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

⁷ Στο συγκεκριμένο σύστημα στάθμισης βασίζεται η σύνθεση του δείκτη μέτρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας του Ηνωμένου Βασιλείου, και για το λόγο αυτό αποτελεί την αφετηρία για τον καθορισμό των σεναρίων, καθώς θεωρείται ότι είναι σαφώς προσδιορισμένο και αντιπροσωπευτικό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.

5.5. Συμπεράσματα

Η μέτρηση των επιπέδων της ανταγωνιστικότητας των χωρικών ενοτήτων που τίθενται κάθε φορά προς εξέταση καθίσταται πολύ σημαντική ως διαδικασία, διότι προσφέρει στους μελετητές τη δυνατότητα πραγματοποίησης συγκριτικής αξιολόγησης μεταξύ των χωρικών αυτών ενοτήτων, και παράλληλα συμβάλλει στην ποσοτική αποτύπωση της κατάστασης των οικονομιών τους, συνεισφέροντας κατά αυτόν τον τρόπο στην εξαγωγή συμπερασμάτων για το δυναμισμό που τις χαρακτηρίζει. Αυτό συνεπάγεται ότι η διαδικασία της συγκρότησης των δεικτών μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η μέτρηση απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, ώστε το περιεχόμενό της να είναι άρτια δομημένο και σαφώς προσδιορισμένο. Επομένως, ο καθορισμός του μεθοδολογικού πλαισίου στο οποίο στηρίζεται η σύνθεση των δεικτών είναι απαραίτητο και ζωτικό στοιχείο στην εξέταση της ανταγωνιστικότητας.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάστηκε συνολικά η οπτική με την οποία προσεγγίζεται η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας, και ειδικότερα αναπτύχθηκε το μεθοδολογικό πλαίσιο και το περιεχόμενο των επιμέρους βημάτων του για τη μέτρηση της. Το μεθοδολογικό πλαίσιο που προτείνεται ενσωματώνει μεθόδους αποτελεσματικής διαχείρισης και επεξεργασίας των πρωτογενών στατιστικών στοιχείων ώστε να αποφεύγεται η αλλοίωση των τελικών αποτελεσμάτων του δείκτη, συνδυάζει στην ανάλυση οικονομικά μεγέθη που αντικατοπτρίζουν βασικές πτυχές των περιφερειακών οικονομιών και περιλαμβάνει ποικίλα σενάρια συνδυασμών συντελεστών βαρύτητας για την κάλυψη των διαφορετικών εναλλακτικών προσεγγίσεων που μπορούν να υιοθετηθούν όσον αφορά τη σημασία που αποκτούν οι διάφοροι παράγοντες στο προσδιοριστικό μοντέλο.

Κατά αυτόν τον τρόπο, το μεθοδολογικό πλαίσιο επιτυγχάνει την πραγμάτωση των επιδιώξεων που διευκρινίστηκαν στην αρχή του κεφαλαίου και παράλληλα καθίσταται εύχρηστο προς αξιοποίηση και σε άλλες παρόμοιες αναλύσεις της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών. Ωστόσο, στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι η κύρια δομή του παραχθέντος δείκτη επιδέχεται μερικών τροποποιήσεων και ειδικότερα προσθηκών, όσον αφορά τις συμπεριλαμβανόμενες μεταβλητές που απαρτίζουν τους επιμέρους κύριους υποδείκτες του, ώστε να ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο και τις επιδιώξεις της κατά περίπτωση εμπειρικής ανάλυσης που διενεργείται. Αυτό απορρέει από το γεγονός ότι κατά τον προσδιορισμό του συγκεκριμένου μοντέλου της ανταγωνιστικότητας στο οποίο εδράζεται και το προτεινόμενο μεθοδολογικό πλαίσιο, η επιλογή γίνεται μεν με βάση το κριτήριο οι παράγοντες να αντικατοπτρίζουν την κατάσταση και τις επιδόσεις μιας χωρικής ενότητας στα βασικά οικονομικά της μεγέθη αλλά ταυτόχρονα οριοθετείται και από τις επιμέρους παραμέτρους της ανάλυσης που θα γίνει στο ακόλουθο κεφάλαιο, οι οποίες δημιουργούν περιορισμούς στην χρήση ποικίλων μεταβλητών εξαιτίας της έλλειψης των απαραίτητων στατιστικών στοιχείων.

Τέλος, όπως έχει καταστεί σαφές το μεθοδολογικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε παραπάνω θα αποτελέσει τη βάση της ανάλυσης της ανταγωνιστικότητας που θα ακολουθήσει στο επόμενο κεφάλαιο.

Κεφάλαιο 6

Μέτρηση της ανταγωνιστικότητας των νομών της Ελλάδας

6.1 Στόχος και Περιεχόμενο της Ανάλυσης

Με βάση όσα έχουν αναφερθεί έως τώρα κατά την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας για το περιεχόμενο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, καθίσταται σαφές ότι η εξέτασή της αποκτά ιδιαίτερη σημασία για όλες τις περιπτώσεις των περιφερειακών οικονομιών. Αυτό συμβαίνει καθώς η μέτρηση των επιπέδων της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας δύναται να λειτουργήσει ως ένα χρήσιμο εργαλείο το οποίο προσφέρει τη δυνατότητα αντιπαραβολής και σύγκρισης μεταξύ των εξεταζόμενων περιφερειακών οικονομιών, και ταυτόχρονα εξυπηρετεί τον σχηματισμό μιας σαφούς εικόνας για το εύρος των διαφορών που τις χαρακτηρίζουν ως προς τα επίπεδα της ανταγωνιστικότητάς τους και την βαθύτερη κατανόηση και παρατήρηση των αιτιών στις οποίες οφείλονται οι διαφορές αυτές.

Όπως είναι φυσικό, από μια τέτοιου είδους ανάλυση δεν θα μπορούσαν να εξαιρεθούν οι νομοί της Ελλάδας. Παρόλο που έχει πραγματοποιηθεί ανάλυση της ανταγωνιστικότητας για το επίπεδο των περιφερειών της χώρας στα πλαίσια του δείκτη RCI της ΕΕ, κάτι ανάλογο δεν έχει επιχειρηθεί για μια από τις βασικές υποενότητες της χώρας, τους νομούς. Ωστόσο, οι νομοί αποτελούν ένα άμεσο επίπεδο για την προσέλκυση των επιχειρήσεων και τη συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας, στοιχεία τα οποία συνεισφέρουν καταλυτικά στην οικονομική ανάπτυξη. Το μέγεθος αυτών των συγκεντρώσεων καθορίζεται σημαντικά από το βαθμό στον οποίο το περιβάλλον των νομών καθίσταται ελκυστικό για να προάγει τόσο την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρήσεων όσο και την μεγέθυνση της οικονομικής δραστηριότητας. Συνεπώς, ο βαθμός στον οποίο οι νομοί είναι ανταγωνιστικοί διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις προοπτικές της οικονομικής τους ανάπτυξης, και κατ' επέκταση όλων των παραπάνω η μέτρηση της ανταγωνιστικότητάς τους καθίσταται επιτακτική, προκειμένου να προσδιορίσει το μέγεθος των προοπτικών αυτών.

Επομένως, **πρωτεύων στόχος της ανάλυσης** που θα πραγματοποιηθεί στη συνέχεια είναι να προσδιοριστούν ποσοτικά τα επίπεδα της ανταγωνιστικότητας των 51 νομών της χώρας, να συγκριθούν και να αξιολογηθούν μεταξύ τους για τις επιδόσεις που τους χαρακτηρίζουν ως προς ορισμένα επιλεγμένα χαρακτηριστικά των οικονομιών τους, να εντοπιστούν εκείνες οι περιπτώσεις που σημειώνουν τις υψηλότερες επιδόσεις και είναι περισσότερο ανταγωνιστικές και αντίστοιχα εκείνες που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις, και να εντοπιστούν οι αιτίες στις οποίες οφείλεται η ανομοιογένεια στην ανταγωνιστική δυναμική τους.

Για τις ανάγκες της ανάλυσης θα χρησιμοποιηθεί το μεθοδολογικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ενώ κατά την διεξαγωγή της παρουσιάζεται παράλληλα η ευκαιρία και προσφέρεται η δυνατότητα για την πραγμάτωση μιας *δευτερεύουσας* αλλά εξίσου σημαντικής *επιδιώξης*, που αφορά τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας του μεθοδολογικού πλαισίου να παράγει σταθερά και ανεπηρέαστα ως προς τις διαφορετικές παραμέτρους της εκάστοτε ανάλυσης αποτελέσματα, προκειμένου να καταστεί αξιοποιήσιμο και σε παρόμοιες αναλύσεις της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Σύμφωνα με τα παραπάνω, στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι επιλογές που έχουν γίνει για τον προσδιορισμό των βασικών παραμέτρων που οριοθετούν το περιεχόμενο της ανάλυσης, όπως είναι το χρονικό πλαίσιο, το επίπεδο στο οποίο θα διεξαχθεί η ανάλυση, καθώς και ορισμένες παραδοχές που γίνονται για την αντιμετώπιση ανακυπτόντων ζητημάτων και την διευκόλυνσή της διεξαγωγής της.

Επιλεγμένο επίπεδο ανάλυσης

Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι το *επίπεδο* που έχει επιλεγεί για την εφαρμογή του σύνθετου δείκτη μέτρησης της ανταγωνιστικότητας είναι οι *νομοί* και όχι οι περιφέρειες. Ο προσανατολισμός της επιλογής του επιπέδου ανάλυσης στους νομούς απορρέει από την θεώρηση πως μια αντίστοιχη εξέταση της ανταγωνιστικότητας στο επίπεδο των περιφερειών δύναται μεν να παρέχει πληροφορίες για την εικόνα και τις διαφορές που επικρατούν στον ελληνικό χώρο, αλλά τυχούσες ετερογένειες στα επίπεδα ανταγωνιστικότητας των οικονομιών στο εσωτερικό των περιφερειών δεν θα μπορούσαν να παρατηρηθούν με ευκολία, διότι στο συγκεκριμένο επίπεδο λαμβάνει χώρα μια σχετική ομοιογενοποίηση και εξάλειψη τέτοιων ετερογενειών εξαιτίας της συμμετοχής πολλών και διαφορετικών (ως προς τα οικονομικά τους μεγέθη) επιμέρους οικονομιών σε αυτό. Κατά αυτό τον τρόπο, οι προκύπτουσες γνώσεις και πληροφορίες θα έχουν έναν πιο γενικευμένο χαρακτήρα και δεν θα επιτρέπουν την εξαγωγή λεπτομερών συμπερασμάτων για τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας στο εσωτερικό της χώρας. Αντίθετα, κρίνεται ότι οι νομοί είναι το κατάλληλο επίπεδο για την διάκριση των υπαρχουσών διαφορών και ετερογενειών στην ανταγωνιστικότητα, και κατά συνέπεια ότι δύναται να ανταποκριθεί με επάρκεια στις επιδιώξεις της ανάλυσης.

Χρονικό Πλαίσιο Ανάλυσης

Έπειτα, όσον αφορά το χρονικό πλαίσιο της ανάλυσης, οι μετρήσεις της ανταγωνιστικότητας των νομών θα πραγματοποιηθούν για τα δύο έτη των τελευταίων Εθνικών Απογραφών, δηλαδή το **2001** και το **2011**. Ο λόγος της επιλογής των συγκεκριμένων δύο χρονικών στιγμών σχετίζεται στενά με τις ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν το επίπεδο των νομών αναφορικά με τη διαθεσιμότητα των απαραίτητων στατιστικών δεδομένων. Στα πλαίσια της επιδίωξης δημιουργίας στιγμιότυπων τα οποία θα εξυπηρετούν την παρατήρηση της εξέλιξης και των μεταβολών που επήλθαν στην πορεία της ανταγωνιστικότητας των νομών στην πάροδο του χρόνου, καθίσταται απαραίτητο να μην παρουσιάζονται ελλείψεις στα στατιστικά στοιχεία των μεταβλητών που περιλαμβάνονται στην ανάλυση. Ωστόσο, αυτός ο βαθμός επάρκειας και

πληρότητας απαντάται μόνο στα απογραφικά έτη, ενώ στα υπόλοιπα που μεσολαβούν μεταξύ αυτών εμφανίζονται σημαντικές ελλείψεις που δυσχεραίνουν και εμποδίζουν την μέτρηση, καθιστώντας μια εκτενέστερη εξέταση των διακυμάνσεων στα επίπεδα της ανταγωνιστικότητας δυσκολότερη.

Παραδοχές της Ανάλυσης

Όπως έχει αναφερθεί ήδη, η διαδικασία της μέτρησης της ανταγωνιστικότητας των νομών θα εδραιωθεί στο σύνολο των παραγόντων που επιλέχθηκε και συμπεριλήφθηκε στο προσδιοριστικό μοντέλο που αναπτύχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Ωστόσο, στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι ενώ η επιλογή των προσδιοριστικών παραγόντων έχει προσαρμοστεί κατάλληλα και με τέτοιο τρόπο ώστε αυτοί να μην χαρακτηρίζονται σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό από ελλείψεις ως προς τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα, εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες μερικές ελλείψεις, για τις οποίες όμως υπάρχει η δυνατότητα διαχείρισής τους μέσω του καθορισμού ορισμένων παραδοχών. Συγκεκριμένα, οι παραδοχές που υιοθετούνται είναι οι εξής:

- Για τον υπολογισμό των τιμών του παράγοντα της πυκνότητας των επιχειρήσεων για το απογραφικό έτος 2011 και εξαιτίας της απουσίας διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων για το σύνολο των επιχειρήσεων ανά νομό για τη χρονιά αυτή, χρησιμοποιήθηκε το μητρώο των επιχειρήσεων που αντιστοιχούσε στο έτος 2010, καθώς κρίθηκε ότι είναι επαρκώς αντιπροσωπευτικό.
- Η δεύτερη παραδοχή αφορά τον παράγοντα του Επιπέδου Εκπαίδευσης, για τον προσδιορισμό του οποίου υπολογίζεται το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που χαρακτηρίζεται από υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Μολονότι τα στατιστικά στοιχεία που ήταν απαραίτητα για την πραγματοποίηση των υπολογισμών, ήτοι το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού με υψηλό μορφωτικό επίπεδο ανά νομό, ήταν πλήρως διαθέσιμα για το έτος 2011, παρουσιάστηκε δυσκολία στον εντοπισμό των ανάλογων στατιστικών στοιχείων για το έτος 2001. Ειδικότερα, τα στατιστικά δεδομένα που τελικώς ήταν διαθέσιμα και αναφέρονταν στο επίπεδο εκπαίδευσης για το 2001 αφορούσαν το σύνολο του μόνιμου πληθυσμού κατά ηλικιακές ομάδες. Συνεπώς, για τον προσδιορισμό των τιμών του παράγοντα, δηλαδή του ποσοστού του εργατικού δυναμικού με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, υπολογίστηκε το σύνολο των ατόμων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο για το ηλικιακό εύρος 15-64, υπό τη θεώρηση ότι αυτό το σύνολο προσεγγίζει το πραγματικό σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού για κάθε νομό.

Επίσης, ένα ακόμα ζήτημα το οποίο απαντήθηκε στην ανάλυση και έχρηζε αντιμετώπισης αφορούσε τις υπάρχουσες διαφοροποιήσεις στον αριθμό των εξεταζόμενων ενοτήτων για το έτος 2011 σε σύγκριση με τις αντίστοιχες του έτους 2001. Συγκεκριμένα, ο συνολικός αριθμός των νομών για το 2001 ήταν 51 ενώ ο αριθμός των αντίστοιχων προς τους νομούς περιφερειακών ενοτήτων του 2011 ήταν 74. Για την αντιμετώπιση της παρουσίας των διαφορών αυτών και τη διευκόλυνση της σύγκρισης, η διαχείριση των στατιστικών δεδομένων, για τις περιπτώσεις των περιφερειακών ενοτήτων που το 2001 ήταν συνενωμένες σε ένα νομό ενώ το 2011 διαχωρίστηκαν σε επιμέρους διακριτές ενότητες, πραγματοποιήθηκε υπό την παραδοχή ότι για το έτος 2011 ίσχυε η διοικητική διαίρεση με τη μορφή που είχε το 2001. Άρα,

οι περιπτώσεις των περιφερειακών ενοτήτων που αναφέρθηκαν προηγουμένως συνενώθηκαν ξανά στην αρχική τους μορφή ως επιμέρους τμήματα ενός νομού για το 2001 ώστε να υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία, και τελικώς βάσει της μορφής αυτής οι υπολογισμοί των τιμών των μεταβλητών για το 2011 έγιναν αθροιστικά για αυτές.

6.2. Αποτελέσματα της Ανάλυσης – Αξιολόγηση

6.2.1. Ανάλυση ευαισθησίας του σύνθετου δείκτη

Έπειτα από τη συλλογή των απαραίτητων στατιστικών στοιχείων και την υιοθέτηση των παραδοχών που προσδιορίστηκαν στην προηγούμενη υποενότητα, ακολούθησε η εφαρμογή του μεθοδολογικού πλαισίου που αναπτύχθηκε στο πέμπτο κεφάλαιο ώστε να υπολογιστούν τα τελικά αποτελέσματα της ανταγωνιστικότητας των νομών της χώρας. Όσον αφορά την **πρώτη φάση της ανάλυσης**, τόσο για το έτος 2001 όσο και για το έτος 2011, **υπολογίστηκαν οι αρχικές τιμές του κάθε προσδιοριστικού παράγοντα της ανταγωνιστικότητας** για όλους τους νομούς με τη χρήση των μαθηματικών εξισώσεων που καθορίστηκαν στο πέμπτο κεφάλαιο. Έπειτα, στις τιμές του κάθε παράγοντα εφαρμόστηκε η επιλεγμένη **μέθοδος κανονικοποίησης**, και προέκυψε ένα **νέο μετασχηματισμένο σύνολο τιμών**, οι οποίες κυμαίνονται σε ένα εύρος από το 0 έως το 10.

Η **δεύτερη φάση της ανάλυσης** αφορά την διαδικασία της **εξέτασης της ευαισθησίας του προσδιοριστικού μοντέλου της ανταγωνιστικότητας**. Ειδικότερα, οι νέες τιμές που προέκυψαν από την κανονικοποίηση για κάθε μεταβλητή χρησιμοποιούνται και συνδυάζονται στον τελικό δείκτη GRCI, στον οποίο παράλληλα εφαρμόζεται κάθε ένα από τα **τέσσερα διαφορετικά σενάρια στάθμισης** που προσδιορίστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, δηλαδή τέσσερις διαφορετικοί συνδυασμοί συντελεστών βαρύτητας που αποδίδονται στις μεταβλητές του δείκτη. Σκοπός του συγκεκριμένου σταδίου της ανάλυσης είναι να εξεταστεί ο βαθμός στον οποίο τα τελικά αποτελέσματα μεταβάλλονται ως απόρροια της εφαρμογής των διαφορετικών συντελεστών βαρύτητας, και να προσδιοριστεί εάν το επιλεγμένο προσδιοριστικό μοντέλο και κατ' επέκταση ο σύνθετος δείκτης είναι ευαίσθητα ως προς τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται τα βάρη στις ομάδες παραγόντων ή εάν παρουσιάζονται σε σχετικό βαθμό ανεπηρέαστα. Αυτή η διαδικασία πραγματοποιείται και για τα δύο έτη της ανάλυσης, ώστε να καταστεί δυνατή η σύγκριση μεταξύ των συμπερασμάτων που θα προκύψουν από την ανάλυση της ευαισθησίας και να εντοπιστούν πιθανές ομοιότητες ή σημαντικές διαφορές ως προς το περιεχόμενό τους, συντελώντας στην ισχυροποίηση των τελικών διαπιστώσεων για το βαθμό στον οποίο επηρεάζεται το προσδιοριστικό μοντέλο.

Επομένως, αναφορικά με το έτος 2001 στον Πίνακα 6.1 παρουσιάζονται οι βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας κάθε νομού που υπολογίστηκαν μέσω του σύνθετου δείκτη για κάθε ένα από τα σενάρια στάθμισης. Ειδικότερα, κάθε στήλη του πίνακα που αντιστοιχεί σε κάθε σενάριο, χωρίζεται σε δύο επιμέρους στήλες, όπου στην πρώτη περιλαμβάνονται οι

βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας, οι οποίες συνοδεύονται από τη δεύτερη στήλη που δείχνει τη θέση που καταλαμβάνουν οι νομοί στην συνολική κατάταξη με βάση τις βαθμολογίες τους. Παράλληλα, στο τέλος του πίνακα έχει προστεθεί μια στήλη στην οποία έχει υπολογιστεί και περιλαμβάνεται η τυπική απόκλιση των αποτελεσμάτων της ανταγωνιστικότητας για το σύνολο των τεσσάρων σεναρίων, προκειμένου να προσδιοριστεί το μέγεθος της μεταβολής τους ως αποτέλεσμα της εφαρμογής των σεναρίων αυτών. Τέλος, στον ακόλουθο πίνακα οι νομοί δεν παρουσιάζονται κατά αλφαβητική σειρά, αλλά είναι ταξινομημένοι ως προς τις βαθμολογίες ανταγωνιστικότητας που προκύπτουν με βάση το πρώτο σενάριο στάθμισης, και συγκεκριμένα η σειρά κατάταξης έχει ως αφετηρία τον πιο ανταγωνιστικό νομό και καταλήγει στον αντίστοιχο λιγότερο ανταγωνιστικό.

Πίνακας 6.1 Υπολογισμός βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας για τους νομούς της Ελλάδας, για τα 4 σενάρια στάθμισης για το έτος 2001

Νομοί	Σενάριο 1		Σενάριο 2		Σενάριο 3		Σενάριο 4		Τυπική Απόκλιση
Αττικής	7,84	1	7,81	1	7,72	1	7,98	1	0,09
Κυκλάδων	6,94	2	6,85	2	7,05	2	6,92	2	0,07
Βοιωτίας	6,55	3	6,27	3	6,89	3	6,48	3	0,22
Ζακύνθου	5,85	4	5,92	4	5,99	4	5,66	5	0,12
Θεσσαλονίκης	5,70	5	5,85	5	5,43	5	5,82	4	0,16
Δωδεκανήσου	5,35	6	5,43	6	5,41	6	5,21	6	0,08
Κεφαλληνίας	5,15	7	5,11	7	5,19	7	5,15	7	0,03
Χανίων	4,96	8	5,05	8	4,78	9	5,06	8	0,11
Ηρακλείου	4,85	9	4,94	9	4,65	13	4,95	9	0,12
Ρεθύμνου	4,78	10	4,81	10	4,70	10	4,82	10	0,05
Θεσπρωτίας	4,72	11	4,62	12	4,81	8	4,72	12	0,07
Κέρκυρας	4,69	12	4,78	11	4,66	11	4,61	18	0,06
Ευβοίας	4,64	13	4,54	14	4,62	14	4,76	11	0,08
Κοζάνης	4,61	14	4,50	18	4,65	12	4,67	14	0,06
Κορινθίας	4,53	15	4,51	17	4,38	16	4,70	13	0,11

Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα.
Συγκριτική ανάλυση των νομών.

Λασιθίου	4,52	16	4,58	13	4,33	17	4,64	16	0,11
Λαρίσης	4,50	17	4,53	15	4,32	18	4,66	15	0,12
Μαγνησίας	4,48	18	4,53	16	4,28	19	4,63	17	0,12
Αρκαδίας	4,41	19	4,27	21	4,41	15	4,55	19	0,10
Λευκάδος	4,35	20	4,49	19	4,07	22	4,50	20	0,17
Φθιώτιδος	4,34	21	4,27	22	4,28	20	4,46	21	0,08
Ιωαννίνων	4,29	22	4,39	20	4,06	23	4,41	22	0,14
Αργολίδος	4,20	23	4,25	23	4,04	24	4,30	23	0,10
Φλώρινας	4,16	24	4,10	26	4,19	21	4,19	27	0,04
Καβάλας	4,12	25	4,15	24	3,91	26	4,29	24	0,14
Αχαΐας	4,06	26	4,10	25	3,96	25	4,10	28	0,06
Χίου	4,05	27	4,01	28	3,88	27	4,27	25	0,14
Σάμου	4,02	28	4,06	27	3,81	28	4,20	26	0,14
Χαλκιδικής	3,83	29	3,84	29	3,73	29	3,93	29	0,07
Έβρου	3,67	30	3,68	32	3,40	32	3,92	30	0,19
Ημαθίας	3,63	31	3,68	31	3,49	30	3,73	31	0,09
Πρεβέζης	3,62	32	3,71	30	3,43	31	3,71	32	0,12
Τρικάλων	3,46	33	3,49	34	3,23	35	3,64	34	0,15
Ροδόπης	3,45	34	3,44	35	3,29	33	3,63	35	0,12
Λέσβου	3,45	35	3,43	36	3,26	34	3,65	33	0,14
Περίας	3,43	36	3,56	33	3,17	37	3,57	36	0,16
Λακωνίας	3,32	37	3,31	37	3,12	38	3,54	37	0,15
Ξάνθης	3,25	38	3,27	38	3,11	39	3,38	39	0,09
Φοκίδος	3,22	39	3,17	40	3,19	36	3,30	40	0,05
Μεσσηνίας	3,20	40	3,22	39	3,00	40	3,39	38	0,14

Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα.
Συγκριτική ανάλυση των νομών.

Πέλλας	3,04	41	3,07	41	2,84	42	3,21	41	0,13
Δράμας	2,97	42	3,01	42	2,89	41	3,02	42	0,05
Γρεβενών	2,84	43	2,89	43	2,66	44	2,97	43	0,11
Κιλκίς	2,83	44	2,83	44	2,73	43	2,91	44	0,07
Αιτωλνίας	2,59	45	2,57	47	2,45	45	2,75	46	0,11
Άρτας	2,56	46	2,57	46	2,34	46	2,76	45	0,15
Σερρών	2,38	47	2,47	48	2,15	49	2,53	47	0,15
Καστοριάς	2,34	48	2,67	45	2,15	48	2,21	50	0,20
Καρδίτσας	2,33	49	2,38	49	2,11	50	2,51	48	0,15
Ευρυτανίας	2,30	50	2,25	50	2,19	47	2,47	49	0,10
Ηλείας	1,50	51	1,52	51	1,42	51	1,55	51	0,05
Τυπική Απόκλιση	1,21		1,19		1,27		1,18		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001, 2011), Ιδία Επεξεργασία

Στον παραπάνω πίνακα, λοιπόν, παρατηρείται ότι οι τελικές βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας που αντιστοιχούν σε κάθε νομό για το έτος 2001 **δεν διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό κατά την εφαρμογή των τεσσάρων σεναρίων στάθμισης**. Ειδικότερα, μια θεώρηση των νομών που κατατάσσονται στις πρώτες θέσεις του πίνακα ως οι περισσότερο ανταγωνιστικοί δείχνει ότι οι ίδιες περιπτώσεις νομών – δηλαδή η Αττική, οι Κυκλάδες και η Βοιωτία – εμφανίζουν τις καλύτερες επιδόσεις στην ανταγωνιστικότητα και κατ' επέκταση κατέχουν σταθερά τις ίδιες θέσεις στην κατάταξη και για τα τέσσερα σενάρια στάθμισης. Η ίδια σχετικά εικόνα σχηματίζεται και για τους νομούς στις τελευταίες θέσεις του πίνακα, δηλαδή που είναι λιγότερο ανταγωνιστικοί, όπου ο νομός Ηλείας καταλαμβάνει σταθερά την τελευταία θέση και για τα τέσσερα σενάρια ενώ για τους υπόλοιπους που χαρακτηρίζονται από τις χαμηλότερες επιδόσεις στην ανταγωνιστικότητα υπάρχουν μεν κάποιες μικρές διαφοροποιήσεις αλλά γενικά βρίσκονται σταθερά στις ίδιες και τελευταίες θέσεις του πίνακα.

Το παραπάνω συμπέρασμα της σχετικής ομοιομορφίας στα αποτελέσματα ισχυροποιείται ακόμη περισσότερο από την παρατήρηση της τελευταίας στήλης του πίνακα, στην οποία έχει υπολογιστεί για κάθε νομό η τυπική απόκλιση των τεσσάρων εκδοχών των αποτελεσμάτων της ανταγωνιστικότητας. Η ελάχιστη τιμή της τυπικής απόκλισης που εντοπίζεται στη συγκεκριμένη στήλη ισούται με 0,03 και αντιστοιχεί στο νομό Κεφαλλονιάς, ενώ η μέγιστη τιμή ισούται με 0,22 και αντιστοιχεί στο νομό Βοιωτίας. Αυτό δείχνει ότι το εύρος στο οποίο

κυμαίνονται οι τιμές των τυπικών αποκλίσεων είναι ιδιαίτερα μικρό που σημαίνει ότι οι βαθμολογίες που προκύπτουν για τον κάθε νομό με βάση τα διαφορετικά σενάρια είναι σημαντικά παραπλήσιες. Επομένως, το προσδιοριστικό μοντέλο παρουσιάζεται ανεπηρέαστο στη μεταβολή των συντελεστών βαρύτητας, καθώς ο σύνθετος δείκτης παράγει σχετικά σταθερά και παραπλήσια αποτελέσματα ανεξάρτητα από το συνδυασμό των βαρών που εφαρμόζεται κάθε φορά.

Αντίστοιχα, η ίδια διαδικασία ανάλυσης της ευαισθησίας ακολουθείται και για το έτος 2011. Στον Πίνακα 6.2, παρουσιάζονται οι τελικές βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας που αντιστοιχούν σε κάθε νομό για το έτος 2011, όπως αυτές υπολογίστηκαν από το δείκτη έπειτα από την εφαρμογή κάθε σεναρίου στάθμισης σε αυτόν, και παράλληλα οι τιμές των τυπικών αποκλίσεων των τελικών αποτελεσμάτων των τεσσάρων σεναρίων για κάθε νομό. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παρατήρηση του παρακάτω πίνακα είναι αρκετά παρεμφερή εκείνων που εξήχθησαν από την ανάλυση της ευαισθησίας για το 2001.

Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι οι τελικές βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας που αντιστοιχούν σε κάθε νομό για το έτος 2011 **δεν διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό κατά την εφαρμογή των τεσσάρων σεναρίων στάθμισης**. Και στην περίπτωση αυτή, οι ίδιοι νομοί καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις της κατάταξης με βάση την βαθμολογία ανταγωνιστικότητας που τους αντιστοιχεί και για τα τέσσερα σενάρια, και ειδικότερα πρόκειται για τους νομούς Αττικής, Κυκλάδων και Βοιωτίας, ενώ στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης παρατηρείται απόλυτη ταύτιση στους νομούς που τις καταλαμβάνουν, ήτοι οι νομοί Καρδίτσας, Σερρών, Ξάνθης και Ευρυτανίας. Το μέγεθος των διαφοροποιήσεων μεταξύ των βαθμολογιών αποτυπώνεται με σαφή τρόπο και από τις τιμές των τυπικών αποκλίσεων που έχουν υπολογιστεί για κάθε νομό. Σύμφωνα με αυτές, το εύρος στο οποίο κυμαίνονται οι τιμές των τυπικών αποκλίσεων παρουσιάζεται αρκετά μικρό, καθώς η ελάχιστη τιμή της τυπικής απόκλισης που εμφανίζεται στον πίνακα ισούται με 0,01 και αντιστοιχεί στο νομό Κιλκίς και υποδεικνύει ότι ουσιαστικά οι βαθμολογίες για το συγκεκριμένο νομό είναι ίδιες, ενώ η μέγιστη τιμή που εντοπίζεται ισούται με 0,20 και αντιστοιχεί στο νομό Βοιωτίας.

Πίνακας 6.2 Υπολογισμός βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας για τους νομούς της Ελλάδας, για τα 4 σενάρια στάθμισης για το έτος 2011

Νομοί	Σενάριο 1		Σενάριο 2		Σενάριο 3		Σενάριο 4		Τυπική Απόκλιση
Αττικής	8,61	1	8,51	1	8,75	1	8,57	1	0,09
Κυκλάδων	7,46	2	7,34	2	7,61	2	7,44	2	0,10
Βοιωτίας	5,93	3	5,69	3	6,24	3	5,87	3	0,20
Δωδεκανήσου	5,39	4	5,43	4	5,26	5	5,49	4	0,09
Κοζάνης	5,13	5	5,00	9	5,32	4	5,06	7	0,12
Χίου	5,10	6	5,06	7	4,86	9	5,37	5	0,18
Κεφαλλονιάς	5,02	7	5,08	6	4,93	8	5,06	8	0,06
Αρκαδίας	4,96	8	4,80	12	4,94	7	5,13	6	0,12
Λευκάδας	4,92	9	5,13	5	4,66	12	4,99	9	0,17
Θεσσαλονίκης	4,90	10	5,06	8	4,80	10	4,85	11	0,10
Χανίων	4,80	11	4,87	10	4,63	13	4,91	10	0,11
Ζακύνθου	4,75	12	4,85	11	4,75	11	4,65	12	0,07
Φλώρινας	4,73	13	4,60	13	5,01	6	4,58	14	0,17
Ηρακλείου	4,49	14	4,57	14	4,32	14	4,58	15	0,10
Ρέθυμνου	4,43	15	4,43	17	4,22	17	4,63	13	0,15
Σάμου	4,37	16	4,37	18	4,20	19	4,56	16	0,13
Ιωαννίνων	4,37	17	4,45	16	4,13	20	4,53	18	0,15
Κέρκυρας	4,35	18	4,49	15	4,27	16	4,29	23	0,09
Λασιθίου	4,35	19	4,36	19	4,13	21	4,55	17	0,15
Αχαΐας	4,34	20	4,35	20	4,27	15	4,39	19	0,04
Αργολίδας	4,29	21	4,30	21	4,21	18	4,36	21	0,05
Μαγνησίας	4,21	22	4,25	22	4,06	22	4,33	22	0,10

Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα.
Συγκριτική ανάλυση των νομών.

Λέσβου	4,17	23	4,12	24	4,03	24	4,37	20	0,13
Λάρισας	4,17	24	4,22	23	4,04	23	4,27	24	0,09
Κορινθίας	4,01	25	4,00	25	3,88	25	4,15	25	0,10
Εύβοιας	3,90	26	3,88	26	3,82	27	4,00	27	0,06
Έβρου	3,88	27	3,81	27	3,75	28	4,06	26	0,12
Φθιώτιδας	3,88	28	3,80	28	3,86	26	3,96	28	0,06
Καβάλας	3,60	29	3,63	29	3,55	29	3,61	30	0,03
Πρέβεζας	3,49	30	3,51	30	3,35	32	3,61	29	0,09
Θεσπρωτίας	3,48	31	3,50	31	3,44	30	3,50	32	0,02
Χαλκιδικής	3,42	32	3,47	32	3,40	31	3,40	34	0,03
Μεσσηνίας	3,37	33	3,36	33	3,22	33	3,51	31	0,10
Λακωνίας	3,28	34	3,25	34	3,14	34	3,46	33	0,11
Φοκίδας	3,14	35	3,06	35	3,03	35	3,33	35	0,12
Άρτας	2,74	36	2,70	38	2,63	36	2,89	36	0,10
Περίας	2,70	37	2,82	36	2,59	37	2,70	38	0,08
Τρικάλων	2,67	38	2,77	37	2,50	38	2,75	37	0,11
Ροδόπης	2,42	39	2,37	41	2,30	41	2,59	39	0,11
Ημαθίας	2,36	40	2,45	40	2,31	39	2,31	40	0,05
Καστοριάς	2,35	41	2,62	39	2,22	42	2,19	44	0,17
Αιτωλ/νίας	2,28	42	2,25	43	2,30	40	2,28	42	0,02
Πέλλας	2,26	43	2,33	42	2,16	43	2,30	41	0,07
Γρεβενών	2,16	44	2,18	45	2,04	45	2,27	43	0,08
Δράμας	2,14	45	2,23	44	2,05	44	2,14	45	0,06
Κιλκίς	2,03	46	2,04	46	2,03	46	2,04	47	0,01
Ηλείας	2,02	47	1,99	47	1,94	47	2,12	46	0,07

Καρδίτσας	1,86	48	1,92	48	1,68	48	1,99	48	0,12
Σερρών	1,68	49	1,76	49	1,52	51	1,75	49	0,09
Ξάνθης	1,61	50	1,71	50	1,61	49	1,51	51	0,07
Ευρυτανίας	1,50	51	1,42	51	1,53	50	1,55	50	0,05
Τυπική Απόκλιση	1,43		1,40		1,47		1,4		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), Ιδία Επεξεργασία

Με βάση την ανάλυση που έχει πραγματοποιηθεί μέχρι το σημείο αυτό, η κοινή διαπίστωση που προκύπτει από την εξέταση της ευαισθησίας και για τα δύο έτη είναι ότι το μέγεθος της επίδρασης που ασκεί το εκάστοτε σενάριο στάθμισης, δηλαδή κάθε διαφορετικός συνδυασμός συντελεστών βαρύτητας, στα αποτελέσματα που παράγει ο σύνθετος δείκτης είναι σημαντικά μικρό, συντελώντας κατά αυτόν τον τρόπο στην εμφάνιση αμελητέων διαφοροποιήσεων μεταξύ αυτών. Τα παραπάνω θεμελιώνονται ακόμη περισσότερο από τον υπολογισμό των συντελεστών συσχέτισης μεταξύ των βαθμολογιών και των κατατάξεων των σεναρίων, καθώς μέσω αυτών δύναται να αποτυπωθεί ο βαθμός στον οποίο οι βαθμολογίες και οι κατατάξεις μεταξύ των διαφόρων συνδυασμών των σεναρίων είναι όμοιες. Η καταγραφή υψηλών τιμών στους συντελεστές συσχέτισης υποδεικνύει ότι τα σύνολα των βαθμολογιών των υπό εξέταση κάθε φορά σεναρίων μοιάζουν σε μεγάλο βαθμό μεταξύ τους.

Πιο συγκεκριμένα, στον Πίνακα 6.3 και Πίνακα 6.4 εμφανίζονται αντίστοιχα οι τιμές των συντελεστών συσχέτισης μεταξύ του συνόλου των βαθμολογιών και εκείνες των συντελεστών συσχέτισης των κατατάξεων όλων των δυνατών συνδυασμών σεναρίων τόσο για το 2001 όσο και για το 2011. Όσον αφορά το έτος 2001, η θεώρηση των στοιχείων του Πίνακα 6.3 οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα σύνολα των βαθμολογιών για όλες τις περιπτώσεις συνδυασμού μεταξύ των σεναρίων είναι σε μεγάλο βαθμό όμοια μεταξύ τους, καθώς οι τιμές των συντελεστών συσχέτισης που αντιστοιχούν στην κάθε ξεχωριστή περίπτωση υπερβαίνουν τουλάχιστον το 0,98. Ταυτόχρονα, δεν διακρίνεται κανένας συνδυασμός σεναρίων του οποίου η τιμή του συντελεστή συσχέτισης να παρεκκλίνει σημαντικά και να υποδεικνύει την ύπαρξη μεγάλου μεγέθους διαφοροποιήσεων ως προς τα σύνολα των βαθμολογιών.

Παράλληλα, στον αντίστοιχο πίνακα για το 2001 παρατηρείται ότι και οι τιμές για τις κατατάξεις είναι ιδιαίτερα υψηλές καθώς ξεπερνούν το 0,98, που σημαίνει ότι οι συνολικές κατατάξεις των νομών δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους και κατ' επέκταση οι θέσεις που καταλαμβάνουν οι νομοί σε αυτές παραμένουν σχετικά σταθερές και ίδιες, συμπέρασμα που είναι αναμενόμενο αφού η διαμόρφωση των κατατάξεων εξαρτάται άμεσα από τις επιμέρους βαθμολογίες ανταγωνιστικότητας των νομών. Η ίδια εικόνα σχηματίζεται και από την εξέταση των στοιχείων των πινάκων για το έτος 2011, όπου οι τιμές των συντελεστών συσχέτισης για τις βαθμολογίες ξεπερνούν το 0,99 και για τις κατατάξεις δεν είναι χαμηλότερες του 0,98. Συνεπώς, και στην περίπτωση αυτή οι διαφοροποιήσεις τόσο στις

βαθμολογίες όσο και στις κατατάξεις δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικές μεταξύ των τεσσάρων διαφορετικών εκδοχών σεναρίων στάθμισης.

Πίνακας 6.3 Υπολογισμός συντελεστών συσχέτισης μεταξύ των βαθμολογιών των σεναρίων για τα έτη 2001 και 2011

2001					2011				
	Σεν. 1	Σεν. 2	Σεν. 3	Σεν. 4		Σεν. 1	Σεν. 2	Σεν. 3	Σεν. 4
Σεν. 1		0,9975	0,9964	0,9972	Σεν. 1		0,9981	0,9970	0,9976
Σεν. 2			0,9903	0,9936	Σεν. 2			0,9925	0,9946
Σεν. 3				0,9895	Σεν. 3				0,9909
Σεν. 4					Σεν. 4				

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), Ιδία Επεξεργασία

Πίνακας 6.4 Υπολογισμός συντελεστών συσχέτισης μεταξύ των κατατάξεων των σεναρίων για τα έτη 2001 και 2011

2001					2011				
	Σεν. 1	Σεν. 2	Σεν. 3	Σεν. 4		Σεν. 1	Σεν. 2	Σεν. 3	Σεν. 4
Σεν. 1		0,9957	0,9949	0,9957	Σεν. 1		0,9957	0,9922	0,9958
Σεν. 2			0,9879	0,9914	Σεν. 2			0,9878	0,9888
Σεν. 3				0,9884	Σεν. 3				0,9856
Σεν. 4					Σεν. 4				

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), Ιδία Επεξεργασία

Καταλήγοντας, η σύνθεση των επιμέρους παρατηρήσεων της ανάλυσης που προηγήθηκε οδηγεί στο κύριο συμπέρασμα ότι ο δείκτης είναι σχεδιασμένος με τέτοιο τρόπο ώστε τα αποτελέσματα να μην καθίστανται ευαίσθητα στο εκάστοτε χρησιμοποιούμενο σύστημα στάθμισης. Αντιθέτως, τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ιδιαίτερα ανεπηρέαστα και ανεξάρτητα κατά την εφαρμογή των συντελεστών βαρύτητας, και χαρακτηρίζονται σε μεγάλο βαθμό από σταθερότητα. Στη θεμελίωση της διαπίστωσης αυτής συνεισφέρουν τα αποτελέσματα που παράχθηκαν για τις τέσσερις εκδοχές συνδυασμού των συντελεστών βαρύτητας κατά την προηγηθείσα διαδικασία εξέτασης της ευαισθησίας του δείκτη για τα δύο έτη. Ειδικότερα, οι ίδιες οι βαθμολογίες που υπολογίζονται με βάση καθεμία εκδοχή, οι τυπικές τους αποκλίσεις, και τέλος οι συντελεστές συσχέτισης τόσο των υπολογισθέντων βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας όσο και των προκυπτουσών από αυτές κατατάξεων των νομών οδηγούν σε αυτό το συμπέρασμα. Κοινό γνώρισμα μεταξύ όλων αυτών των στοιχείων αποτελεί ότι οι τιμές τους είναι σε μεγάλο βαθμό παραπλήσιες για όλα τα σενάρια στάθμισης και για τα δύο έτη, χωρίς να παρουσιάζονται σημαντικές μεταβολές και διαφοροποιήσεις. Συνεπώς, στο σύνθετο δείκτη δύναται να εφαρμοστεί κάθε πιθανός συνδυασμός συντελεστών βαρύτητας,

καθώς εξασφαλίζεται ότι τα τελικά αποτελέσματα για την ανταγωνιστικότητα που θα παράγει θα παρουσιάζουν μια σταθερή εικόνα που δεν θα χαρακτηρίζεται από αποκλίσεις.

6.2.2. Τελικά αποτελέσματα της ανάλυσης της ανταγωνιστικότητας για τα έτη 2001 και 2011

Εφόσον, λοιπόν, στην προηγούμενη υποενότητα διασφαλίζεται ότι ο οποιοσδήποτε προσανατολισμός της επιλογής ως προς το σύστημα στάθμισης δεν θα καταστήσει τα τελικά αποτελέσματα της ανταγωνιστικότητας επιρρεπή προς αμφισβήτηση, στα πλαίσια της ανάλυσης που πραγματοποιείται για την ανταγωνιστικότητα των νομών στην παρούσα εργασία και ακολουθεί στη συνέχεια, επιλέγεται και εφαρμόζεται στο δείκτη το πρώτο εκ των σεναρίων που προσδιορίστηκαν. Συγκεκριμένα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, στο σενάριο αυτό έχει επιλεγεί ότι οι τρεις επιμέρους ομάδες μεταβλητών (Εισροές, Εκροές, Αποτελέσματα) που συνθέτουν το δείκτη αποκτούν ισοδύναμη σημασία στον προσδιορισμό της ανταγωνιστικότητας των νομών. Η επιλογή αυτή βασίζεται στη θεώρηση ότι οι ομάδες αυτές λειτουργούν ως ένα ενιαίο σύνολο στο οποίο η εξέλιξη της πορείας της μιας βρίσκεται σε παραλληλία και επηρεάζει την εξέλιξη της πορείας της επόμενης, συντελώντας κατά αυτό τον τρόπο στο να καθίσταται καθεμία από αυτές θεμελιώδης και αναφαιρέτη ως επιμέρους τμήμα του δείκτη. Σύμφωνα με τα παραπάνω, σε κάθε ομάδα εφαρμόζεται ο ίδιος συντελεστής βαρύτητας.

Επομένως, αφού γίνουν όλοι οι απαραίτητοι ενδιάμεσοι υπολογισμοί, όσον αφορά τις αρχικές τιμές των μεταβλητών για όλους τους νομούς και τις αντίστοιχες νέες τιμές που προκύπτουν από την κανονικοποίηση, ακολουθεί η εφαρμογή του συστήματος στάθμισης στο δείκτη ώστε να υπολογιστούν οι τελικές βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας των 51 νομών της χώρας. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται τόσο για το έτος 2001 όσο και για το 2011. Τα τελικά αποτελέσματα των υπολογισμών εμφανίζονται αναλυτικά στον Πίνακα 6.5 που ακολουθεί. Ο πίνακας αυτός περιλαμβάνει τις βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας των νομών και τη θέση που αυτοί καταλαμβάνουν στις κατατάξεις με βάση τις βαθμολογίες αυτές και για τα δύο έτη. Στις δύο τελευταίες στήλες του πίνακα έχει υπολογιστεί για κάθε νομό η μεταβολή των βαθμολογιών του μεταξύ των δύο ετών καθώς και η μεταβολή των θέσεων του στις κατατάξεις, προκειμένου να εντοπιστούν και να επισημανθούν οι περιπτώσεις των νομών που σημείωσαν βελτιώσεις στις επιδόσεις τους στην ανταγωνιστικότητα αλλά και εκείνες των οποίων τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας σημείωσαν πτωτική πορεία στην πάροδο της δεκαετίας. Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι η ταξινόμηση των νομών στον πίνακα δεν πραγματοποιείται με αλφαβητική σειρά, αλλά βασίζεται στις βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας και τις κατατάξεις του έτους 2001, και συγκεκριμένα η κατάταξη ξεκινά με τους πιο ανταγωνιστικούς νομούς και καταλήγει στους λιγότερο ανταγωνιστικούς.

Πίνακας 6.5 Βαθμολογίες της ανταγωνιστικότητας και κατατάξεις των νομών της Ελλάδας για τα έτη 2001 και 2011 και υπολογισμός των μεταξύ τους μεταβολών

Νομοί	2001		2011		ΜΕΤΑΒΟΛΗ	
	Βαθμός	Κατάταξη	Βαθμός	Κατάταξη		
Αττικής	7,84	1	8,61	1	0,78	0
Κυκλάδων	6,94	2	7,46	2	0,52	0
Βοιωτίας	6,55	3	5,93	3	-0,61	0
Ζακύνθου	5,85	4	4,75	12	-1,10	-8
Θεσσαλονίκης	5,70	5	4,90	10	-0,80	-5
Δωδεκανήσου	5,35	6	5,39	4	0,04	2
Κεφαλονιάς	5,15	7	5,02	7	-0,13	0
Χανίων	4,96	8	4,80	11	-0,16	-3
Ηρακλείου	4,85	9	4,49	14	-0,36	-5
Ρεθύμνου	4,78	10	4,43	15	-0,35	-5
Θεσπρωτίας	4,72	11	3,48	31	-1,24	-20
Κέρκυρας	4,69	12	4,35	18	-0,34	-6
Ευβοίας	4,64	13	3,90	26	-0,74	-13
Κοζάνης	4,61	14	5,13	5	0,52	9
Κορινθίας	4,53	15	4,01	25	-0,52	-10
Λασιθίου	4,52	16	4,35	19	-0,17	-3
Λαρίσης	4,50	17	4,17	24	-0,33	-7
Μαγνησίας	4,48	18	4,21	22	-0,27	-4
Αρκαδίας	4,41	19	4,96	8	0,55	11
Λευκάδος	4,35	20	4,92	9	0,57	11
Φθιώτιδος	4,34	21	3,88	28	-0,46	-7
Ιωαννίνων	4,29	22	4,37	17	0,08	5
Αργολίδος	4,20	23	4,29	21	0,09	2
Φλώρινας	4,16	24	4,73	13	0,57	11
Καβάλας	4,12	25	3,60	29	-0,52	-4
Αχαΐας	4,06	26	4,34	20	0,28	6
Χίου	4,05	27	5,10	6	1,04	21
Σάμου	4,02	28	4,37	16	0,35	12

Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα.
Συγκριτική ανάλυση των νομών.

Χαλκιδικής	3,83	29	3,42	32	-0,41	-3
Έβρου	3,67	30	3,88	27	0,21	3
Ημαθίας	3,63	31	2,36	40	-1,28	-9
Πρεβέζης	3,62	32	3,49	30	-0,12	2
Τρικάλων	3,46	33	2,67	38	-0,78	-5
Ροδόπης	3,45	34	2,42	39	-1,04	-5
Λέσβου	3,45	35	4,17	23	0,73	12
Πιερίας	3,43	36	2,70	37	-0,73	-1
Λακωνίας	3,32	37	3,28	34	-0,04	3
Ξάνθης	3,25	38	1,61	50	-1,64	-12
Φωκίδος	3,22	39	3,14	35	-0,08	4
Μεσσηνίας	3,20	40	3,37	33	0,17	7
Πέλλας	3,04	41	2,26	43	-0,78	-2
Δράμας	2,97	42	2,14	45	-0,83	-3
Γρεβενών	2,84	43	2,16	44	-0,68	-1
Κιλκίς	2,83	44	2,03	46	-0,79	-2
Αιτωλ/νίας	2,59	45	2,28	42	-0,31	3
Άρτας	2,56	46	2,74	36	0,18	10
Σερρών	2,38	47	1,68	49	-0,71	-2
Καστοριάς	2,34	48	2,35	41	0,00	7
Καρδίτσας	2,33	49	1,86	48	-0,47	1
Ευρυτανίας	2,30	50	1,50	51	-0,80	-1
Ηλείας	1,50	51	2,02	47	0,52	4
Μέσος όρος	4,04		3,79			
Τυπική Απόκλιση	1,21		1,43			

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), Ιδία Επεξεργασία

Αποτελέσματα ανάλυσης για το έτος 2001

Όσον αφορά το έτος 2001, ο νομός Αττικής καταλαμβάνει την 1^η θέση στην κατάταξη και αναδεικνύεται ως ο πιο ανταγωνιστικός της χώρας, καθώς είναι ο μοναδικός νομός που η βαθμολογία του ξεπερνά το 7, και συγκεκριμένα ισούται με 7,84. Η συγκεκριμένη διαπίστωση είναι αναμενόμενη καθώς στο νομό αυτό βρίσκεται η πρωτεύουσα της χώρας η οποία αποτελεί κέντρο προσέλκυσης και συγκέντρωσης σημαντικού μεγέθους της οικονομικής

δραστηριότητας, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται θετικά η ανταγωνιστική δυναμική του νομού. Έπειτα, ακολουθούν οι νομοί Κυκλάδων και Βοιωτίας, οι οποίοι έχουν βαθμολογία μεγαλύτερη του 6, ενώ υπάρχουν ακόμη τέσσερις νομοί (Ζακύνθου, Θεσσαλονίκης, Δωδεκανήσου και Κεφαλονιάς) με βαθμολογία μεγαλύτερη του 5. Αυτό σημαίνει ότι μόλις οι **7 από τους 51** νομούς της Ελλάδας έχουν **βαθμολογία μεγαλύτερη της «βάσης» του 5** και καθίστανται αρκετά έως πολύ ανταγωνιστικοί, ένα σύνολο ωστόσο το οποίο είναι ιδιαίτερα μικρό και αποτελεί ένδειξη του μεγέθους του προβλήματος που υπήρχε το 2001 ως προς τη διαμόρφωση μιας καλά θεμελιωμένης, σταθεροποιημένης και ισχυρής ανταγωνιστικής δυναμικής για το σύνολο των υπόλοιπων νομών.

Από την άλλη πλευρά, στην **τελευταία θέση** της κατάταξης ως ο λιγότερο ανταγωνιστικός νομός βρίσκεται ο **νομός Ηλείας** στον οποίο αντιστοιχεί η χαμηλότερη βαθμολογία που ισούται με **1,50**, ενώ ακολουθούν οι νομοί Ευρυτανίας (50^η θέση), Καρδίτσας (49^η θέση) και Καστοριάς (48^η θέση). Οι υπόλοιποι νομοί βρίσκονται στις ενδιάμεσες θέσεις της κατάταξης, με τις βαθμολογίες τους να κυμαίνονται **μεταξύ 2,50 και 5**, δηλαδή στο συγκεκριμένο επιμέρους εύρος τιμών παρατηρείται ότι συγκεντρώνονται οι περισσότεροι νομοί της χώρας, ήτοι οι **39 από το σύνολο των 51**. Επίσης, έχει υπολογιστεί ο μέσος όρος των βαθμολογιών για όλους τους νομούς που ισούται με 4,04 καθώς και η τυπική απόκλιση αυτών η τιμή της οποίας ισούται με 1,21. Οι τιμές αυτές επιβεβαιώνουν την παρατήρηση ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των νομών κυμαίνεται σε τιμές κοντά στο μέσο όρο. Ταυτόχρονα, η βαθμολογία που αντιστοιχεί στον νομό της Αττικής, τον πλέον ανταγωνιστικό, απέχει σημαντικά από την τιμή του μέσου όρου, γεγονός που αποτελεί ένδειξη των σημαντικών διαφορών ως προς τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας που υπήρχαν μεταξύ της Αττικής και της πλειοψηφίας των υπολοίπων νομών της χώρας το 2001.

Όσα προαναφέρθηκαν απεικονίζονται παραστατικά στον Χάρτη 6.1, ο οποίος έχει κατασκευαστεί έτσι ώστε να παρουσιαστούν και να αναδειχθούν με πιο σαφή τρόπο οι υπάρχουσες διαφορές στα επίπεδα ανταγωνιστικότητας μεταξύ των νομών. Στον χάρτη αυτόν έχουν δημιουργηθεί πέντε επιμέρους κλάσεις που αντιπροσωπεύουν τα επίπεδα της ανταγωνιστικότητας, για τις οποίες δεν έχει επιλεγθεί το ίδιο εύρος εξαιτίας της ανομοιογένειας του συνόλου των βαθμολογιών. Συγκεκριμένα, στην πρώτη κλάση, που αντιπροσωπεύει τους λιγότερο ανταγωνιστικούς νομούς, αντιστοιχούν οι βαθμολογίες που κυμαίνονται από 0 - 2,50. Παράλληλα, στην πέμπτη κλάση περιλαμβάνονται οι βαθμολογίες 6,5 - 10, οι οποίες αντιστοιχούν στους περισσότερο ανταγωνιστικούς νομούς. Όσον αφορά το εύρος των τιμών που μεσολαβεί μεταξύ της πρώτης και τελευταίας κλάσης, δηλαδή το 2,5 - 6,5, αυτό διαιρείται σε δύο ισομερή τμήματα, όπου το πρώτο εξ αυτών διαιρείται σε δύο επιμέρους και ιδίου εύρους κλάσεις. Συνεπώς, η δεύτερη κλάση περιλαμβάνει τις βαθμολογίες που κυμαίνονται μεταξύ 2,5 έως 3,5, η τρίτη κλάση τις βαθμολογίες από 3,5 - 4,5 και η τέταρτη εκείνες μεταξύ 4,5 έως 6,5.

Στα πλαίσια αυτά, το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει από την εξέταση του χάρτη είναι ότι η συνολική εικόνα που παρουσιάζουν οι υποενότητες της χώρας ως προς τα επίπεδα της ανταγωνιστικότητάς τους χαρακτηρίζεται από **αρκετή ανομοιογένεια και σημαντική ποικιλομορφία**, ειδικά όσον αφορά το ηπειρωτικό της τμήμα. Αντίθετα, στο νησιωτικό της τμήμα διαπιστώνεται σχετικά μεγαλύτερη ομοιομορφία στις επιδόσεις στην

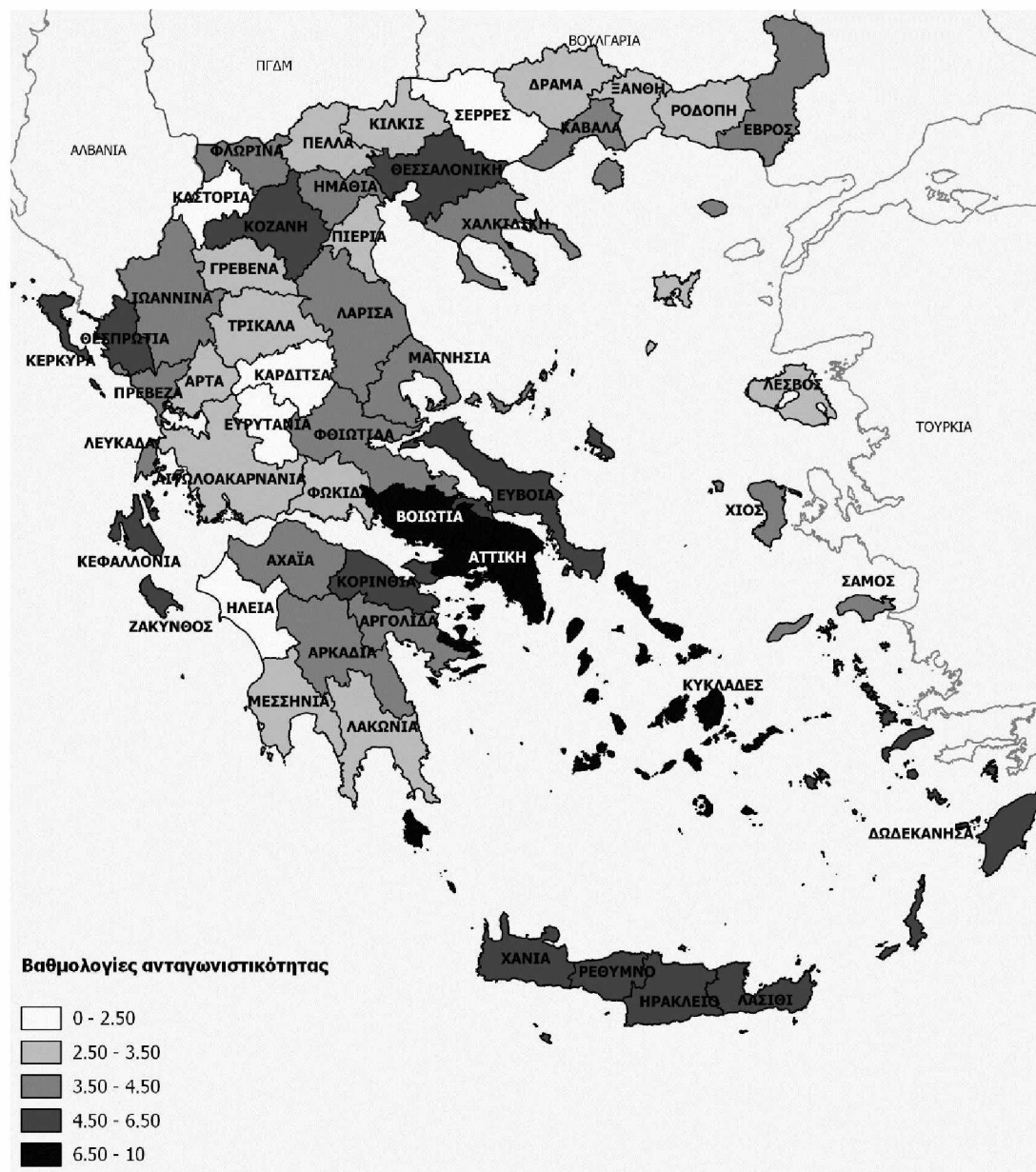
ανταγωνιστικότητα, εφόσον εξαιρεθεί η περίπτωση του νομού Κυκλάδων, όπου οι βαθμολογίες των νησιωτικών νομών κυμαίνονται σε ένα σχετικά μεσαίο επίπεδο.

Όσον αφορά τα «μοτίβα» ανταγωνιστικότητας των νομών στο ηπειρωτικό τμήμα, στο χάρτη αποτυπώνεται ξεκάθαρα η ιδιαίτερα μικρή παρουσία νομών που χαρακτηρίζονται από υψηλή ανταγωνιστικότητα, καθώς καλύπτουν ένα σημαντικά μικρό επιμέρους τμήμα του σε σχέση με το αντίστοιχο που καλύπτεται από τους υπόλοιπους νομούς. Αυτό υποδεικνύει την γενικευμένη υστέρηση που χαρακτηρίζει την πλειοψηφία των νομών στην ανταγωνιστικότητα.

Παράλληλα, ένα ακόμη «μοτίβο» που εντοπίζεται αφορά το γεγονός ότι τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας σταδιακά μειώνονται όσο η εστίαση απομακρύνεται από τους νομούς Αττικής και Βοιωτίας και στρέφεται σε εκείνους που βρίσκονται στο κεντρικό τμήμα της χώρας. Το συγκεκριμένο τμήμα χαρακτηρίζεται από μια σχετική ομοιομορφία καθώς οι νομοί που περιλαμβάνονται σε αυτό σημειώνουν χαμηλές επιδόσεις και οι βαθμολογίες τους ανήκουν στις τρεις πρώτες κλάσεις. Μια αντίστοιχη διαπίστωση προκύπτει και για το βόρειο τμήμα της χώρας, όπου με εξαίρεση τους νομούς Θεσσαλονίκης και Κοζάνης, οι υπόλοιποι νομοί σημειώνουν χαμηλή ανταγωνιστικότητα.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί και η διαφορά που παρουσιάζεται στα επίπεδα ανταγωνιστικότητας μεταξύ των νομών που περιλαμβάνουν τις δύο μεγαλύτερες πόλεις της χώρας, δηλαδή τους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, κατά την οποία η δεύτερη υστερεί σημαντικά σε σύγκριση με την πρώτη, συντελώντας στο να καταλαμβάνει την 5^η θέση στον πίνακα κατάταξης.

Χάρτης 6.1 Επίπεδα ανταγωνιστικότητας των νομών για το έτος 2001

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Αποτελέσματα της ανάλυσης για το έτος 2011

Όσον αφορά το έτος 2011, και σύμφωνα με τα στοιχεία του προηγούμενου πίνακα, ο **νομός Αττικής** καταλαμβάνει την **1^η θέση** στην κατάταξη και αποτελεί τον πιο ανταγωνιστικό νομό της χώρας, με τη βαθμολογία του να ξεπερνά το 8, και συγκεκριμένα να ισούται με **8,61**. Ακολουθεί ο νομός Κυκλάδων, στον οποίο αντιστοιχεί η δεύτερη μεγαλύτερη βαθμολογία ανταγωνιστικότητας και ισούται με 7,46, και έπειτα οι νομοί Βοιωτίας, Δωδεκανήσου, Κοζάνης, Χίου και Κεφαλονιάς, οι οποίοι σημειώνουν βαθμολογίες μεγαλύτερες του 5. Επομένως, παρατηρείται ότι στο σύνολο των 51 νομών της χώρας μόλις οι 7 έχουν **βαθμολογία**

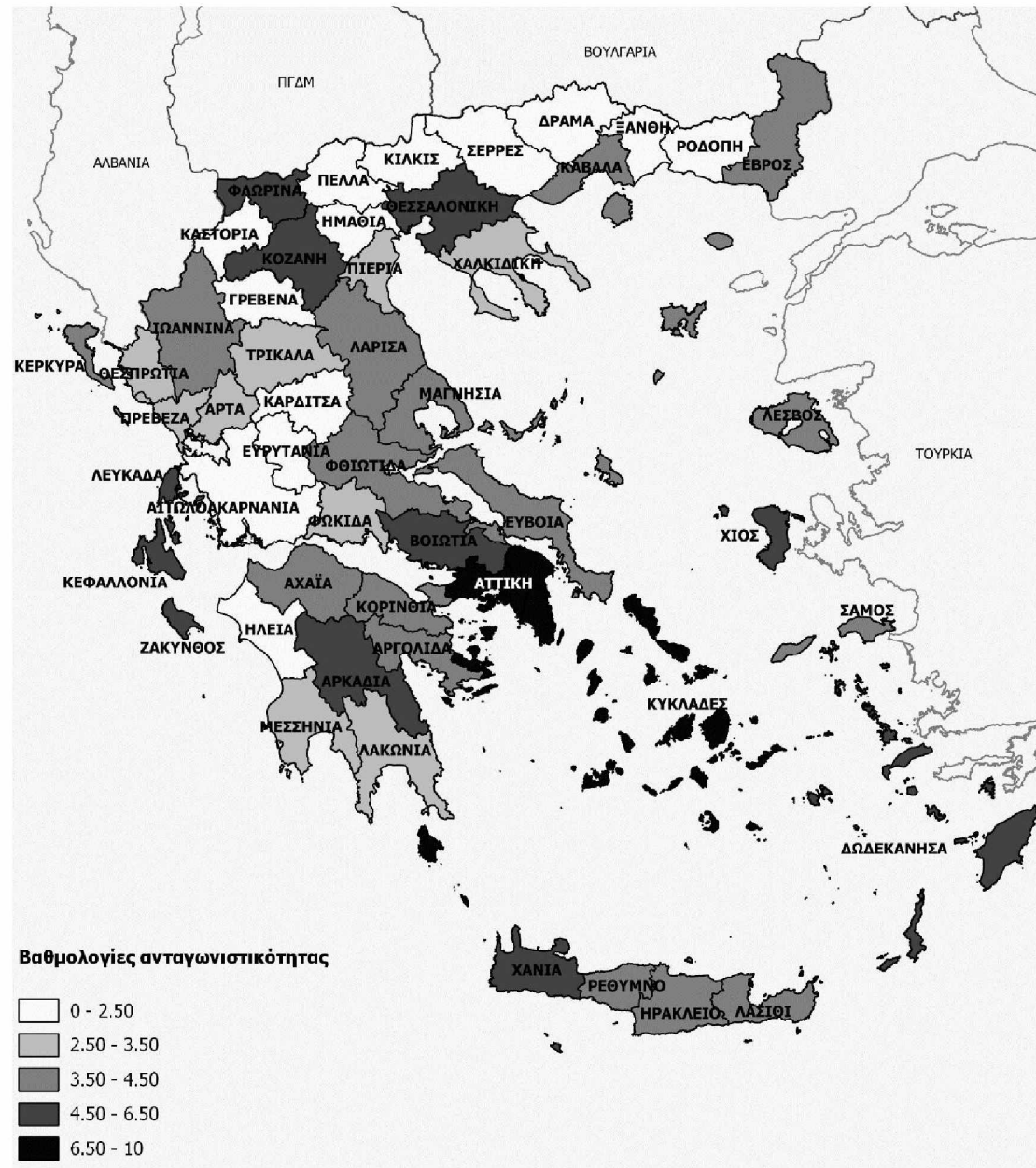
μεγαλύτερη της «βάσης» του 5, ενώ ταυτόχρονα διαπιστώνεται ότι από τις επτά πρώτες θέσεις της κατάταξης οι τέσσερις καταλαμβάνονται από νησιωτικούς νομούς.

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι βαθμολογίες των νομών που κατέχουν τις δύο πρώτες θέσεις στην κατάταξη απέχουν αρκετά από την βαθμολογία που αντιστοιχεί στο νομό Βοιωτίας που καταλαμβάνει την τρίτη θέση σε αυτή και ισούται με 5,93, γεγονός που ισχύει ευρύτερα και για τις υπόλοιπες που ακολουθούν. Αυτό σημαίνει ότι δεν συντελείται μια σταδιακή μείωση των βαθμολογιών στο κρίσιμο αυτό σημείο της κατάταξης αλλά αυτή είναι σχετικά απότομη, και παράλληλα ότι δεν καταγράφονται στην κατάταξη νομοί των οποίων οι βαθμολογίες να καλύπτουν το ενδιάμεσο αυτό εύρος τιμών, δηλαδή να κυμαίνονται στο διάστημα 6 έως 7,5. Η παρατήρηση αυτή υπογραμμίζει την ύπαρξη σημαντικών διαφορών ακόμη και μεταξύ των νομών που καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις στην κατάταξη και αναγνωρίζονται ως οι περισσότερο ανταγωνιστικοί στο εσωτερικό της χώρας.

Στην αντίθετη πλευρά, την **τελευταία θέση** της κατάταξης καταλαμβάνει ο **νομός Ευρυτανίας** με βαθμολογία που ισούται με **1,50**, ενώ αυτού προηγούνται οι νομοί Ξάνθης (50^η θέση), Σερρών (49^η θέση) και Καρδίτσας (48^η θέση), οι οποίοι σημειώνουν επίσης βαθμολογίες χαμηλότερες του 2. Οι υπόλοιποι νομοί βρίσκονται στις ενδιάμεσες θέσεις της κατάταξης, με τις βαθμολογίες τους να κυμαίνονται **μεταξύ 2 έως 5**, δηλαδή στο συγκεκριμένο επιμέρους εύρος τιμών παρατηρείται ότι συγκεντρώνονται οι περισσότεροι νομοί της χώρας, ήτοι οι **40 από το σύνολο των 51**. Ειδικότερα, στο σύνολο αυτό οι 12 νομοί σημειώνουν βαθμολογίες από 2 έως 3, οι 10 νομοί βαθμολογίες από 3 έως 4, και τέλος στους υπόλοιπους 18 νομούς αντιστοιχούν βαθμολογίες από 4 έως 5. Επιπλέον, από τον πίνακα καθίσταται προφανές ότι οι βαθμολογίες του συγκεκριμένου εύρους μειώνονται με έναν ομαλό και σχετικά σταθερό ρυθμό.

Ακόμη, έχει υπολογιστεί ο μέσος όρος των βαθμολογιών για όλους τους νομούς που ισούται με 3,79 καθώς και η τυπική απόκλιση αυτών η τιμή της οποίας ισούται με 1,43. Η τιμή του μέσου όρου των βαθμολογιών είναι ιδιαίτερα χαμηλή και θεμελιώνει ακόμη περισσότερο την συνολική εικόνα που σχηματίζεται ως προς τη διαμόρφωση των επιπέδων ανταγωνιστικότητας στο εσωτερικό της χώρας, στην οποία καθίσταται ως επίκεντρο ότι η συντριπτική πλειοψηφία των νομών παρουσιάζει σημαντική υστέρηση στο βαθμό της ανταγωνιστικής του δυναμικής. Επίσης, ένα ακόμη στοιχείο που οδηγεί στην εξαγωγή του προαναφερθέντος συμπεράσματος και αποτυπώνει τις έντονες διαφορές που υπήρχαν στα επίπεδα ανταγωνιστικότητας το έτος 2011 είναι η μεγάλη απόκλιση των βαθμολογιών των νομών που κατέχουν τις δύο πρώτες θέσεις στην κατάταξη, και διακρίνονται ως οι περισσότερο ανταγωνιστικοί, από το μέσο όρο. Τα παραπάνω απεικονίζονται στον Χάρτη 6.2 που ακολουθεί.

Χάρτης 6.2 Επίπεδα ανταγωνιστικότητας των νομών για το έτος 2011

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Στα πλαίσια αυτά, το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει από την εξέταση του χάρτη είναι ότι οι **διαφορές** που παρουσιάζουν οι νομοί ως προς τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας είναι **σημαντικές**, ειδικά όσον αφορά το ηπειρωτικό τμήμα της χώρας, όπου η ύπαρξη αντιθέσεων ως προς τον τρόπο κατανομής των «μοτίβων» της ανταγωνιστικότητας καθίσταται περισσότερο εμφανής. Πιο συγκεκριμένα, στο ηπειρωτικό τμήμα ξεχωρίζει το **σύνολο των 13 νομών** των οποίων οι βαθμολογίες κυμαίνονται στο εύρος της πρώτης κλάσης και σημειώνουν

τις χαμηλότερες επιδόσεις στην ανταγωνιστικότητα, διότι καλύπτει ένα σημαντικό επιμέρους τμήμα του χάρτη που σε συνδυασμό και σύγκριση με το αντίστοιχο τμήμα που καλύπτεται από τους νομούς που διακρίνονται ως οι περισσότερο ανταγωνιστικοί στο εσωτερικό της χώρας, καθιστά την υπάρχουσα αυτή αντίθεση περισσότερο έντονη. Κατά αυτό τον τρόπο, αναδεικνύεται ότι οι βαθμολογίες των περισσότερο ανταγωνιστικών νομών, κυρίως της Αττικής, απέχουν σημαντικά από τις αντίστοιχες των λιγότερο ανταγωνιστικών νομών.

Επίσης, παρατηρείται ότι οι νομοί που γειτνιάζουν με την Αττική, δηλαδή η Κορινθία και η Εύβοια, παρά το γεγονός ότι βρίσκονται κοντά στον πιο ανταγωνιστικό νομό της χώρας υστερούν στην ανταγωνιστικότητα καθώς σημειώνουν ιδιαίτερα χαμηλές επιδόσεις, στοιχείο που υπογραμμίζει την παρουσία αδυναμιών στα χαρακτηριστικά των νομών αυτών. Μια παρόμοια αλλά πιο έντονη αντίθεση παρατηρείται και για το νομό Θεσσαλονίκης, ο οποίος παρότι βρίσκεται σε μια σχετικά υψηλή θέση στην κατάταξη και καθίσταται ως αρκετά ανταγωνιστικός «περιοιχίζεται» από νομούς οι οποίοι χαρακτηρίζονται για την ιδιαίτερα χαμηλή τους ανταγωνιστικότητα, καθώς οι βαθμολογίες τους ανήκουν στην πρώτη κλάση.

Παράλληλα, ένα ακόμη «μοτίβο» που εντοπίζεται αφορά το γεγονός ότι σταδιακά οι επιδόσεις μειώνονται όσο η εστίαση απομακρύνεται από το νομό Αττικής και στρέφεται σε εκείνους που βρίσκονται στο κεντρικό τμήμα της χώρας. Χαρακτηριστικά, αφητηρία της παρατήρησης αυτής αποτελεί ο νομός Βοιωτίας, που όπως έχει ήδη επισημανθεί παρουσιάζει μια αρκετά χαμηλότερη επίδοση στην ανταγωνιστικότητα συγκριτικά με τη Αττική, με τη βαθμολογία του να αντιστοιχεί στο εύρος της τέταρτης κλάσης. Το παραπάνω «μοτίβο» επεκτείνεται διαδοχικά και στους υπόλοιπους νομούς, καθώς οι βαθμολογίες των νομών Φθιώτιδας, Μαγνησίας και Λάρισας εντάσσονται στην τρίτη κλάση και τέλος οι βαθμολογίες των νομών Καρδίτσας, Ευρυτανίας και Αιτωλοακαρνανίας εντάσσονται στην πρώτη. Όσον αφορά το νησιωτικό τμήμα της χώρας, αυτό χαρακτηρίζεται από μια σχετικά περισσότερη ομοιομορφία σε σύγκριση με το ηπειρωτικό καθώς οι βαθμολογίες της πλειοψηφίας κυμαίνονται σε μεσαία προς υψηλά επίπεδα.

Μεταβολές στην ανταγωνιστικότητα μεταξύ 2001 και 2011

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν παραπάνω αναφέρονται στα επίπεδα ανταγωνιστικότητας των νομών και το μέγεθος των διαφοροποιήσεων που υπάρχουν και εντοπίζονται μεταξύ τους για κάθε έτος ξεχωριστά. Ωστόσο, καθίσταται επιτακτική και η εξέταση των μεταβολών που παρουσίασαν οι νομοί κατά την πάροδο της δεκαετίας τόσο ως προς τις βαθμολογίες όσο και τις κατατάξεις τους, διότι συνεισφέρει στο σχηματισμό μιας σαφούς εικόνας και άποψης για τον τρόπο εξέλιξης της ανταγωνιστικότητας στο εσωτερικό της χώρας κατά την πάροδο του συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος. Ειδικότερα, ο προσδιορισμός των μεταβολών στις επιδόσεις των νομών μεταξύ των δύο ετών και η λεπτομερής ανάγνωσή τους προσφέρουν τη δυνατότητα εντοπισμού και επισημάνσης των περιπτώσεων στις οποίες σημειώθηκαν μεταβολές μεγάλου μεγέθους στα επίπεδα ανταγωνιστικότητάς τους. Ακόμη, συνεισφέρουν στη διαπίστωση του είδους των μεταβολών αυτών, δηλαδή εάν επήλθε βελτίωση ή χειροτέρευση στα επίπεδα αυτά. Ταυτόχρονα, δύναται να παρατηρηθεί ο τρόπος με τον οποίο επαναπροσδιορίζεται η συνολική κατάταξη και ιδιαίτερα οι θέσεις που αντιστοιχούν πλέον στους νομούς, ως αποτέλεσμα των αλλαγών που έλαβαν χώρα στα επίπεδα και τις επιδόσεις

που χαρακτηρίζαν τους νομούς ως προς αυτά. Οι διαπιστώσεις που θα προκύψουν ως προς τα παραπάνω ζητήματα θα χρησιμεύσουν στην επισήμανση της εμφάνισης προοπτικών αλλά και αδυναμιών που χαρακτηρίζουν τους νομούς ως προς την ανταγωνιστικότητα, καθώς και στην κατανόηση του μεγέθους αυτών, ενώ θα αποτελέσουν το σημείο αναφοράς στην αναζήτηση των πιθανών αιτιών στις οποίες οφείλονται οι παρατηρούμενες μεταβολές. Η θεώρηση των μεταβολών θα βασιστεί στις δύο τελευταίες στήλες του Πίνακα 6.5, καθώς επίσης και στους χάρτες που κατασκευάστηκαν για τα δύο έτη.

Αρχικά, από την εξέταση των δύο χαρτών γίνεται αντιληπτό ότι η συνολική εικόνα που παρουσιάζει η ανταγωνιστικότητα στο εσωτερικό της χώρας χαρακτηρίζεται από την **καταγραφή μιας σχετικής πτώσης και καθοδικής πορείας** όσον αφορά τις επιδόσεις που σημειώνονται από έναν μεγάλο αριθμό νομών. Βέβαια, εντοπίζονται και περιπτώσεις οι οποίες διακρίνονται για τη σχετική τους σταθερότητα ως προς τις κλάσεις στις οποίες εντάσσονται οι βαθμολογίες τους τόσο το 2001 όσο και το 2011.

Σύμφωνα με τις τιμές της στήλης του πίνακα που περιγράφει τη μεταβολή των βαθμολογιών, παρατηρείται γενικά ότι στη διάρκεια της δεκαετίας υπήρξαν νομοί που οι επιδόσεις τους στην ανταγωνιστικότητα είχαν ανοδική πορεία καθώς και νομοί με καθοδική πορεία. Ωστόσο, το πλήθος των νομών που εντάσσεται στις δύο αυτές ομάδες διαφοροποιείται, καθώς η δεύτερη ομάδα συγκεντρώνει μεγαλύτερο αριθμό νομών σε σύγκριση με την πρώτη, και πιο συγκεκριμένα τον διπλάσιο. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι **33** νομοί του συνόλου της χώρας χαρακτηρίζονται από **μείωση** στα επίπεδα ανταγωνιστικότητας, οι **17** διακρίνονται από μια **σχετική βελτίωση**, ενώ εντοπίζεται και μια μοναδική περίπτωση η οποία διατηρεί ακριβώς την ίδια βαθμολογία και στα δύο έτη και δεν σημειώνει καθόλου μεταβολή και πρόκειται για τον νομό Καστοριάς.

Ένα ακόμη σημείο εστίασης της προσοχής αφορά το **εύρος των τιμών** για τα δύο παραπάνω σύνολα το οποίο δεν είναι σημαντικά μεγάλο, καθώς η μέγιστη τιμή που αντιστοιχεί στην ομάδα των νομών που χαρακτηρίζεται από αύξηση των βαθμολογιών τους ισούται με 1,04 και αφορά το νομό Χίου, και αναλόγως στην δεύτερη περίπτωση η μέγιστη τιμή μείωσης των βαθμολογιών ισούται με 1,64 και αφορά το νομό Ξάνθης. Όσα προαναφέρθηκαν υποδεικνύουν ότι η πλειοψηφία των νομών σημείωσε μια σχετική μείωση στα επίπεδα της ανταγωνιστικότητας, το μέγεθος της οποίας ωστόσο δεν ήταν σημαντικά μεγάλο. Αυτό γίνεται περισσότερο αντιληπτό από τον υπολογισμό του **συντελεστή συσχέτισης των βαθμολογιών** μεταξύ των δύο ετών, στον οποίο αντιστοιχεί η **τιμή 0,914** που είναι ιδιαίτερα υψηλή και δείχνει ότι οι βαθμολογίες των νομών για τα δύο έτη μοιάζουν σε μεγάλο βαθμό και δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό μια περισσότερο λεπτομερής θεώρηση των μεταβολών θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για τον τρόπο με τον επαναπροσδιορίστηκε η εικόνα της ανταγωνιστικότητας στο εσωτερικό της χώρας μετά την πάροδο του συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος. Για να καταστεί δυνατή, λοιπόν, αυτή η εξέταση, γίνεται αντιπαράθεση μεταξύ των χαρτών που έχουν κατασκευαστεί και απεικονίζουν τις επιδόσεις των νομών της ανταγωνιστικότητας για τα δύο έτη. Η πρώτη και περισσότερο εμφανής αλλαγή που παρατηρεί κανείς εξετάζοντας τους δύο χάρτες αφορά την σημαντική

αύξηση του συνόλου των νομών των οποίων οι βαθμολογίες ανήκουν στην κλάση που αντιπροσωπεύει τις χαμηλότερες επιδόσεις στην ανταγωνιστικότητα. Η αλλαγή αυτή εντοπίζεται κυρίως και αφορά τους νομούς στο βόρειο τμήμα της χώρας, ιδίως τους όμορους του νομού Θεσσαλονίκης καθώς και τους νομούς Γρεβενών, Δράμας, Ξάνθης και Ροδόπης. Όσον αφορά το υπόλοιπο τμήμα της χώρας, ο μοναδικός νομός που αποτελεί νέα προσθήκη στο σύνολο εκείνων με τη χαμηλότερη ανταγωνιστικότητα είναι ο νομός Αιτωλοακαρνανίας.

Επίσης, διαπιστώνεται ότι από μεταβολές στα επίπεδα ανταγωνιστικότητάς τους χαρακτηρίζονται και οι νομοί που βρίσκονται κοντά στην Αττική, δηλαδή οι Βοιωτίας, Κορινθίας και Εύβοιας. Και στην περίπτωση αυτή, καταγράφεται πτώση στην ανταγωνιστικότητά τους καθώς οι βαθμολογίες όλων των προαναφερθέντων νομών μετατοπίζονται το έτος 2011 ένα επίπεδο χαμηλότερα σε σχέση με το 2001 στη συνολική κατηγοριοποίηση που έχει πραγματοποιηθεί για τις επιδόσεις. Προς την αντίθετη κατεύθυνση από όσα αναφέρθηκαν έως τώρα, κατά την εξέταση των χαρτών ξεχωρίζουν και οι νομοί που χαρακτηρίζονται από μια σχετική σταθερότητα στις επιδόσεις τους. Ειδικότερα, πρόκειται για εκείνους που βρίσκονται πάνω στον οδικό άξονα ΠΑΘΕ, καθώς επίσης και για τους νησιωτικούς νομούς της χώρας, με εξαίρεση εκείνους της Κρήτης οι οποίοι παρουσιάζουν πτωτική πορεία. Καταλήγοντας, οι μεταβολές που υπογραμμίστηκαν παραπάνω οδηγούν στη διαμόρφωση ενός μωσαϊκού βαθμολογιών ως τελική παραγόμενη εικόνα για την ανταγωνιστικότητα στο εσωτερικό της χώρας, στο οποίο η ανομοιογένεια και η ποικιλομορφία που υπήρχαν το 2001 έγιναν ακόμη πιο έντονες το 2011, οξύνοντας αντίστοιχα και τις διαφορές μεταξύ των περισσότερο και λιγότερο ανταγωνιστικών νομών.

Πιο αναλυτικά, τη μεγαλύτερη μείωση στις επιδόσεις τους στην πάροδο της δεκαετίας σημείωσαν οι νομοί Ροδόπης, Ζακύνθου, Θεσπρωτίας, Ημαθίας, Ξάνθης όπου οι βαθμολογίες τους μειώθηκαν κατά 1,04, 1,10, 1,24, 1,28 και 1,64 αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, τη μεγαλύτερη αύξηση στις επιδόσεις τους σημείωσαν οι νομοί Λέσβου, Αττικής και Χίου με τις βαθμολογίες τους να αυξάνονται κατά 0,73, 0,78 και 1,04 αντίστοιχα. Αναφορικά με τις αλλαγές στην κατάταξη ιδιαίτερο ενδιαφέρον συγκεντρώνουν οι περιπτώσεις των νομών Χίου και Θεσπρωτίας, με την πρώτη να σημειώνει άνοδο 21 θέσεων από την 27^η στην 6^η και την δεύτερη να σημειώνει πτώση 20 θέσεων από την 11^η στην 31^η. Αυτή η απότομη αναπροσαρμογή των θέσεων που καταλαμβάνουν οι δύο νομοί στην συνολική κατάταξη οφείλεται σε ένα κοινό αίτιο, το οποίο αφορά την καταγραφή ενός μεγάλου αριθμού νομών οι βαθμολογίες των οποίων συγκεντρώνονται σε ένα μικρό εύρος τιμών με αποτέλεσμα μεταβολές στις βαθμολογίες των νομών αυτών που βρίσκονται στο κέντρο της κατάταξης να οδηγούν σε μεγαλύτερες μεταβολές ως προς την κατάταξη τους.

Γενικά, οι μεταβολές στην κατάταξη για την πλειοψηφία των νομών κυμαίνονται από 0 έως 5 θέσεις, είτε αυτό αφορά την μετατόπιση προς τα πάνω είτε την μετατόπιση προς τα κάτω. Άλλες περιπτώσεις στις οποίες διαπιστώνεται μια σχετικά μεγάλη μεταβολή στις θέσεις, εκτός από τους δύο νομούς που αναφέρθηκαν προηγουμένως, αποτελούν οι νομοί Κορινθίας, Ξάνθης και Εύβοιας, για τους οποίους καταγράφηκε πτώση μεγαλύτερη των δέκα θέσεων, και οι νομοί Άρτας, Αρκαδίας, Λευκάδας, Φλώρινας, Σάμου και Λέσβου που σημείωσαν άνοδο στην κατάταξη ανάλογου μεγέθους. Ο συντελεστής συσχέτισης που προκύπτει μεταξύ των

κατατάξεων για τα δύο έτη έχει τιμή 0,873, που καθίσταται ιδιαίτερα υψηλή και υποδεικνύει ότι δεν υπάρχουν πολύ μεγάλες διαφοροποιήσεις στις εν λόγω κατατάξεις.

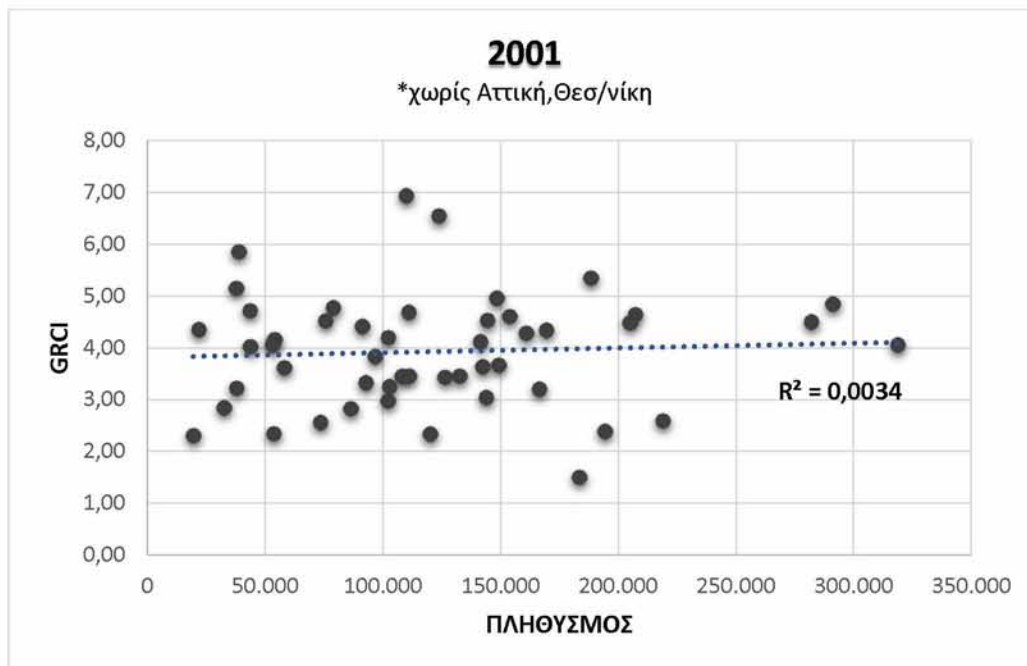
6.2.3 Αξιολόγηση

Έπειτα από την εξέταση των τελικών αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τη διαδικασία της μέτρησης της ανταγωνιστικότητας των νομών καθίσταται απαραίτητο να αναζητηθούν οι **αιτίες** στις οποίες οφείλεται η διαμόρφωση αυτών, δηλαδή τα μεγέθη και τα χαρακτηριστικά εκείνα που επηρεάζουν τις επιδόσεις των προσδιοριστικών παραγόντων της ανταγωνιστικότητας για τον κάθε νομό. Στην παρούσα υποενότητα, λοιπόν, επιδιώκεται να εξεταστούν τα αποτελέσματα του δείκτη GRCI ως προς άλλα οικονομικά και πληθυσμιακά μεγέθη έτσι ώστε να εντοπιστούν πιθανά μοτίβα συσχέτισης και αλληλεξάρτησης που ενδέχεται να υπάρχουν. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι σε ένα γενικό πλαίσιο η υψηλή συσχέτιση μεταξύ δύο μεγεθών δεν συνιστά απόδειξη ύπαρξης αιτιότητας, δύναται όμως να υποδείξει κατευθύνσεις στις οποίες αξίζει να εστιαστεί το ενδιαφέρον για την αναζήτηση των αιτιών για τις διαφορές στην ανταγωνιστικότητα.

Μέγεθος Πληθυσμού

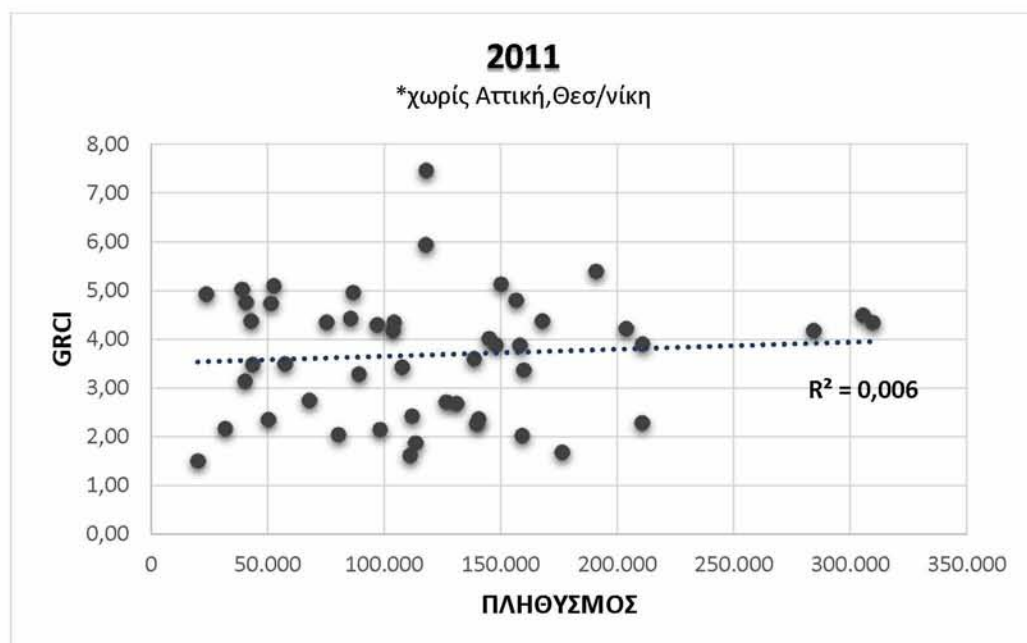
Αρχικά, επιχειρήθηκε να εξεταστεί ο βαθμός στον οποίο τα αποτελέσματα που προέκυψαν για τον κάθε νομό σχετίζονται με τα **πληθυσμιακά του χαρακτηριστικά**. Παρόλο που οι παράγοντες του προσδιοριστικού μοντέλου έχουν διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ανεξάρτητες από τις σημαντικές πληθυσμιακές διαφορές των νομών της χώρας, τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά εξακολουθούν να αποκτούν σημαντική θέση στην αναζήτηση των αιτιών της εμφάνισης διαφοροποιήσεων στα επίπεδα ανταγωνιστικότητας. Ο πληθυσμός αποτελεί ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά ενός νομού και συνδέεται με τις διάφορες πτυχές του οικονομικού του περιβάλλοντος, οπότε είναι πιθανή η ύπαρξη μιας σύνδεσης κατά την οποία το μέγεθος του πληθυσμού επηρεάζει τα επίπεδα της ανταγωνιστικότητας. Για τον λόγο αυτό έχουν συσχετιστεί τόσο τα αποτελέσματα του GRCI με το μέγεθος του πληθυσμού των νομών για τα έτη 2001 και 2011, όσο και οι μεταβολές των αποτελεσμάτων του δείκτη με τις αντίστοιχες μεταβολές του πληθυσμού μεταξύ των ετών 2001 και 2011. Στη συνέχεια, ακολουθούν τα διαγράμματα που απεικονίζουν τη συσχέτιση μεταξύ των πληθυσμιακών μεγεθών των νομών με τα αποτελέσματα του δείκτη για τα έτη 2001 και 2011 ξεχωριστά, και έπειτα εκείνο που δείχνει τη συσχέτιση μεταξύ των μεταβολών του πληθυσμού με τις μεταβολές των αποτελεσμάτων του GRCI για κάθε νομό στην πάροδο της δεκαετίας.

Διάγραμμα 6.1 Η σχέση μεταξύ μόνιμου πληθυσμού με το δείκτη GRCI για το έτος 2001

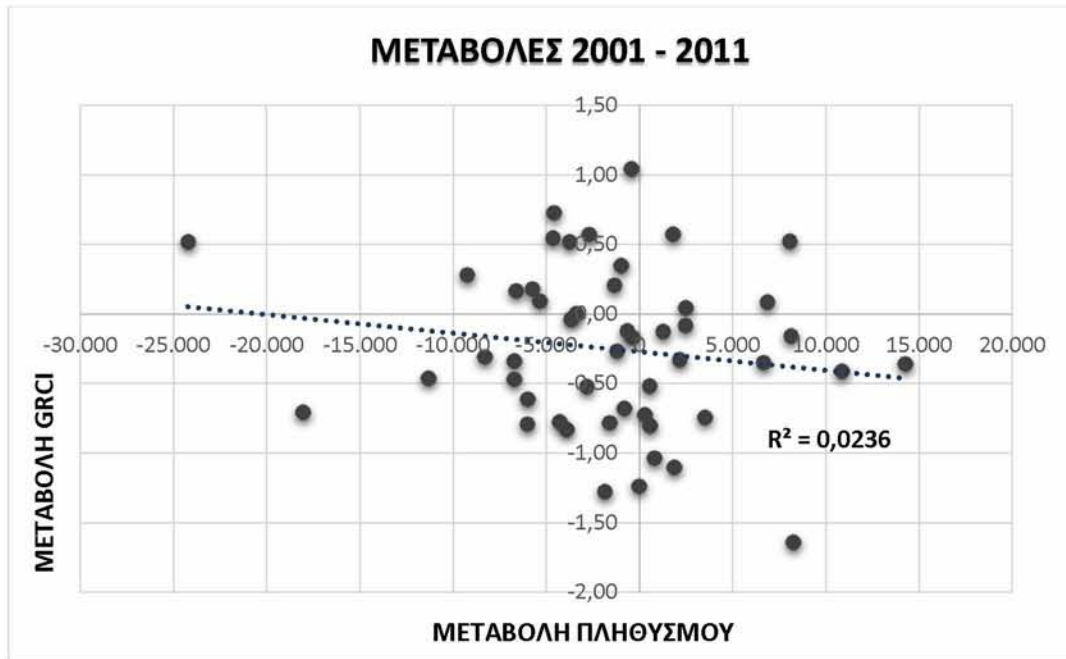
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011) , Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 6.2 Η σχέση του μόνιμου πληθυσμού με το δείκτη GRCI για το έτος 2011

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 6.3 Η σχέση μεταξύ της μεταβολής του μόνιμου πληθυσμού με τη μεταβολή του GRCI μεταξύ 2001 – 2011

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), Ιδία Επεξεργασία

Στο Διάγραμμα 6.1 απεικονίζεται η συσχέτιση του μόνιμου πληθυσμού των νομών για το έτος 2001 με τις βαθμολογίες του δείκτη GRCI που τους αντιστοιχούν. Είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι οι νομοί Αττικής και Θεσσαλονίκης έχουν εξαιρεθεί από το εν λόγω διάγραμμα εξαιτίας της αλλοίωσης που προκαλούν στα αποτελέσματα, γεγονός που οφείλεται στην πολύ μεγάλη διαφορά του πληθυσμού των συγκεκριμένων νομών με τους υπόλοιπους της χώρας. Από την εξέταση του συγκεκριμένου διαγράμματος καθίσταται σαφές ότι δεν παρουσιάζεται κάποια σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μεγεθών, καθώς η γραμμική τάση χαρακτηρίζεται από μια σχεδόν μηδενική κλίση, ενώ και η τιμή του συντελεστή προσδιορισμού R^2 είναι ιδιαίτερα χαμηλή.

Η αντίστοιχη διαδικασία έχει πραγματοποιηθεί και για τη συσχέτιση μεταξύ του μόνιμου πληθυσμού και των βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας των νομών για το έτος 2011, όπου και στην περίπτωση αυτή δεν συμπεριλήφθηκαν στο Διάγραμμα 6.2 οι νομοί Αττικής και Θεσσαλονίκης για τον ίδιο λόγο που προαναφέρθηκε. Η εικόνα που σχηματίζεται για το μέγεθος της μεταξύ τους συσχέτισης είναι παρόμοια με εκείνη του 2001, δηλαδή φαίνεται η συσχέτιση αυτή να είναι αμελητέα, καθώς η κλίση της γραμμής τάσης αλλά και η τιμή του R^2 προσεγγίζουν το μηδέν. Τέλος, έχει κατασκευαστεί το Διάγραμμα 6.3, στο οποίο εμφανίζεται η συσχέτιση της μεταβολής του πληθυσμού με την μεταβολή των αποτελεσμάτων του δείκτη μεταξύ των δύο ετών. Από το διάγραμμα αυτό φαίνεται ότι η γραμμική τάση έχει ελαφρώς αρνητική κλίση, ενώ και ο συντελεστής προσδιορισμού έχει χαμηλή τιμή.

Συνεπώς, η εξέταση των τριών διαγραμμάτων που παρουσιάστηκαν οδηγεί στο κύριο συμπέρασμα ότι το μέγεθος του πληθυσμού και η μεταβολή του και οι βαθμολογίες του GRCI θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ανεξάρτητα μεγέθη χωρίς να επηρεάζει το ένα την πορεία του άλλου, καθώς δεν εμφανίζουν σημαντικά θετική ή αρνητική σχέση σε καμία από τις περιπτώσεις που αναλύθηκαν, αλλά αντιθέτως η κατανομή των σημείων στα διαγράμματα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τυχαία.

Βαθμός αστικοποίησης

Έχοντας μελετήσει τη συσχέτιση του μεγέθους του πληθυσμού με το δείκτη, ένα ακόμη πληθυσμιακό χαρακτηριστικό που τίθεται προς διερεύνηση ως προς το βαθμό συσχέτισής του με τα τελικά αποτελέσματα της ανταγωνιστικότητας είναι ο **βαθμός αστικοποίησης** που χαρακτηρίζει τους νομούς. Ο βαθμός αστικοποίησης εκφράζει το μέγεθος του πληθυσμιακού υποσυνόλου που συγκεντρώνεται στους οικισμούς των νομών που έχουν πληθυσμό μεγαλύτερο από κάποιο επιλεγμένο όριο. Εφόσον ο πληθυσμός χαρακτηρίζεται από την τάση να συγκεντρώνεται στα μεγάλα οικονομικά κέντρα και να επιλέγει τις περιοχές εκείνες που του προσφέρουν καλύτερες προοπτικές και υψηλότερες συνθήκες διαβίωσης, είναι πιθανό αυτή του η συγκέντρωση να συνδέεται με την ανταγωνιστικότητά των νομών. Στα πλαίσια της παρούσας ανάλυσης, για να προσδιοριστεί ο βαθμός αστικοποίησης για τον κάθε νομό, υπολογίστηκε το ποσοστό του πληθυσμού του που κατοικεί σε οικισμούς με συνολικό πληθυσμό άνω των 20.000 κατοίκων.

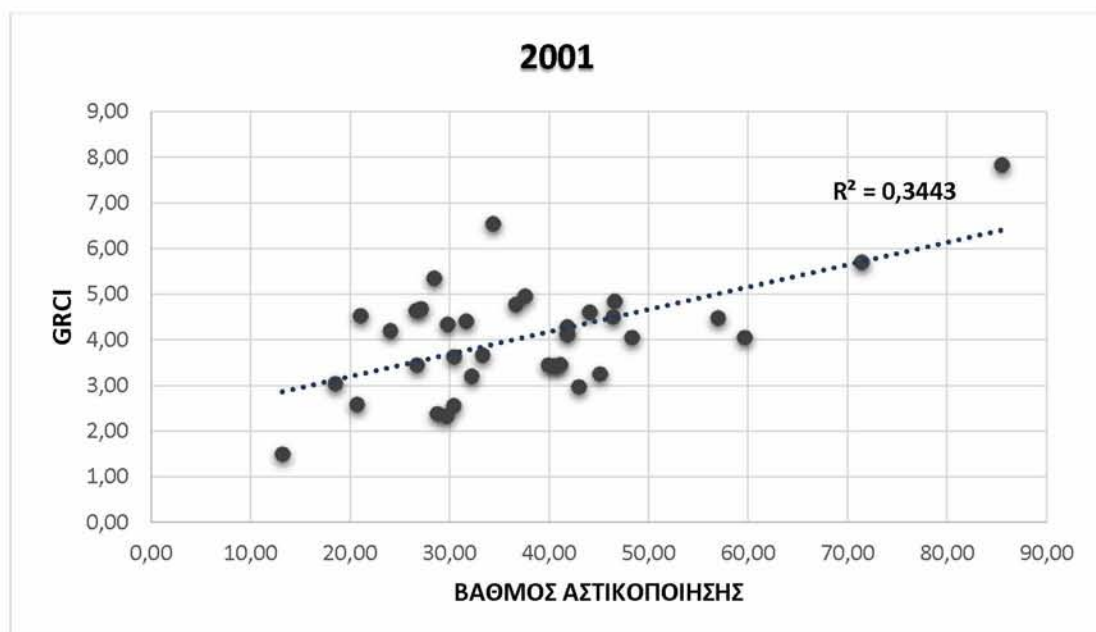
Αρχικά, είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι από το σύνολο των 51 νομών της χώρας, έχουν εξαιρεθεί από τα διαγράμματα που ακολουθούν εκείνοι που παρουσιάζουν μηδενικό βαθμό αστικοποίησης, διότι η ενσωμάτωσή τους σε αυτά θα είχε σαν αποτέλεσμα την αλλοίωση της παρουσιαζόμενης εικόνας ως προς το μέγεθος των συσχετίσεων που είχαν οι νομοί με έναν οποιονδήποτε βαθμό αστικοποίησης ως προς τα τελικά αποτελέσματα του δείκτη. Βέβαια, πρέπει να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι ο μηδενικός βαθμός αστικοποίησης που αντιστοιχεί στους νομούς αυτούς έχει προκύψει ως αποτέλεσμα των κριτηρίων που έχουν τεθεί στη συγκεκριμένη ανάλυση, δηλαδή από το όριο των 20.000 κατοίκων που τέθηκε ώστε να θεωρείται ένας πληθυσμός αστικός. Ωστόσο, το αποτέλεσμα του μηδενικού βαθμού αστικοποίησης που προκύπτει εξαιτίας του ορίου αυτού, δεν δείχνει γενικευμένα ότι οι νομοί αυτοί δεν είναι αστικοποιημένοι, αλλά ότι εξαιτίας του μικρού πληθυσμού τους το τιθέμενο όριο είναι αρκετά υψηλό για να το προσεγγίσουν.

Με την εξαίρεση αυτής της ομάδας νομών, στο Διάγραμμα 6.4 παρατηρείται ότι υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ των δύο μεγεθών, καθώς όπως φαίνεται ο νομός με τον μικρότερο βαθμό αστικοποίησης έχει και τη μικρότερη βαθμολογία στο δείκτη της ανταγωνιστικότητας και ο νομός με το μεγαλύτερο βαθμό αστικοποίησης έχει τη μεγαλύτερη βαθμολογία, ενώ οι νομοί στο ενδιάμεσο τμήμα του διαγράμματος χαρακτηρίζονται από ανοδική τάση. Συνολικά, συμπεραίνεται ότι μεταξύ του βαθμού αστικοποίησης και του δείκτη GRCI υπάρχει μια θετική σχέση η οποία αποτυπώνεται και από την τιμή του R^2 που ισούται με 0,3443. Αρκετά παρόμοιο με τα παραπάνω είναι και το συμπέρασμα που προκύπτει για τη συσχέτιση μεταξύ των μεγεθών για το έτος 2011, η οποία απεικονίζεται στο Διάγραμμα 6.5, παρότι πρέπει να σημειωθεί ότι παρατηρείται μια μετατόπιση της γραμμής τάσης εξαιτίας της μείωσης της κλίσης της. Αυτό

υποδεικνύει ότι η σχέση μεταξύ των μεγεθών για το 2011 είναι λιγότερο θετική από ότι το 2001, ενώ αυτό επιβεβαιώνεται ακόμη περισσότερο από τη μείωση του συντελεστή προσδιορισμού R^2 που πλέον έχει την τιμή 0,2214.

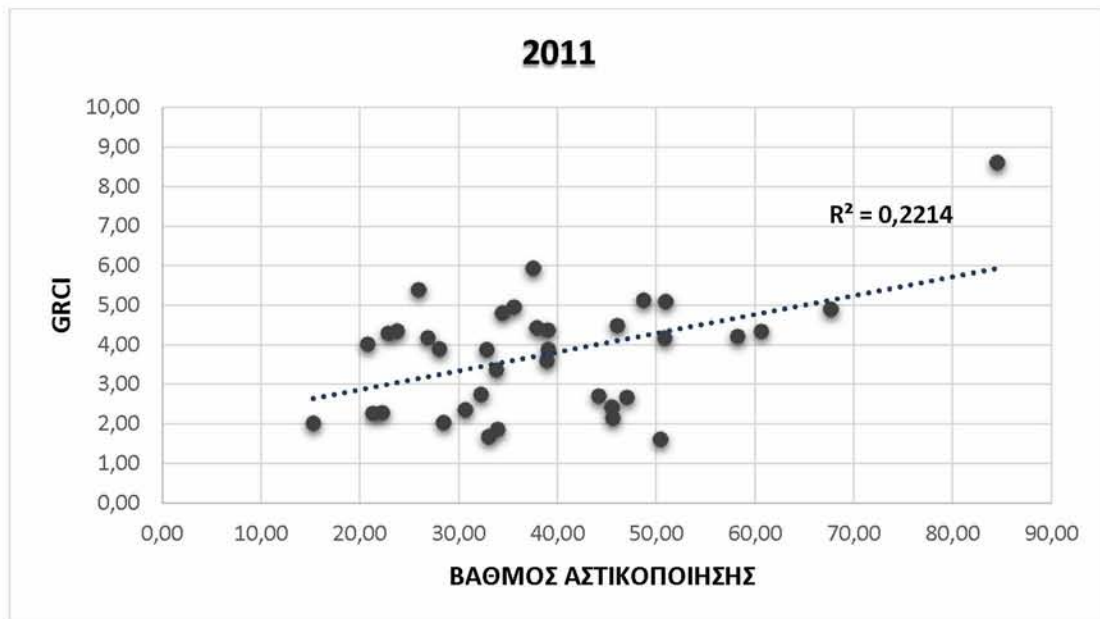
Τέλος, στο Διάγραμμα 6.6. παρουσιάζεται η συσχέτιση της μεταβολής του βαθμού αστικοποίησης των νομών με την αντίστοιχη μεταβολή του GRCI μεταξύ των δύο ετών. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι δεν έχει συμπεριληφθεί στο διάγραμμα ο νομός Κιλκίς, διότι φαίνεται να υπέστη μια μεγάλη μεταβολή στο βαθμό αστικοποίησής του στην πάροδο της δεκαετίας, η οποία ωστόσο είναι πλασματική. Αυτό συμβαίνει διότι το 2001 ο πληθυσμός του οικισμού του Κιλκίς βρισκόταν ελάχιστα κάτω από το όριο που είχε τεθεί για τον προσδιορισμό του βαθμού αστικοποίησης (οικισμοί με πληθυσμό άνω των 20.000 κατοίκων), με αποτέλεσμα μια πολύ μικρή αύξηση που σημειώθηκε στον πληθυσμό του το 2011 να οδηγήσει σε μια αρκετά μεγάλη φαινομενική αύξηση του βαθμού αστικοποίησής του. Αυτή η πλασματική αύξηση ενσωματώθηκε και στον υπολογισμό των μεταβολών του βαθμού αστικοποίησης μεταξύ των δύο ετών για τις ανάγκες των συσχετίσεων, επιφέροντας τελικώς σημαντικές αλλοιώσεις στην πραγματική εικόνα που παρουσίαζαν οι υπόλοιποι 50 νομοί της χώρας στο διάγραμμα. Με βάση όσα ειπώθηκαν, λοιπόν, επιλέχθηκε να εξαιρεθεί ο νομός Κιλκίς από το συγκεκριμένο διάγραμμα. Επομένως, αν και το συμπέρασμα που θα ήταν αναμενόμενο να προκύψει θα αποτύπωνε την ίδια θετική σχέση που διαπιστώθηκε στα δύο προηγούμενα διαγράμματα, κάτι τέτοιο δεν ισχύει καθώς υπάρχει ένας σημαντικά μεγάλος αριθμός νομών που αν και ο βαθμός αστικοποίησής τους αυξήθηκε σημείωσαν μείωση στην βαθμολογία του δείκτη, με αποτέλεσμα τελικώς να προκύπτει μια οριακά αρνητική σχέση. Η εξέταση των τριών διαγραμμάτων που προηγήθηκαν οδηγεί στο συμπέρασμα πως υπάρχει μια θετική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεγεθών που δεν είναι όμως ικανή να εξηγήσει τις μεταβολές της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των δύο ετών.

Διάγραμμα 6.4 Η σχέση μεταξύ του βαθμού αστικοποίησης με το δείκτη GRCI για το έτος 2001

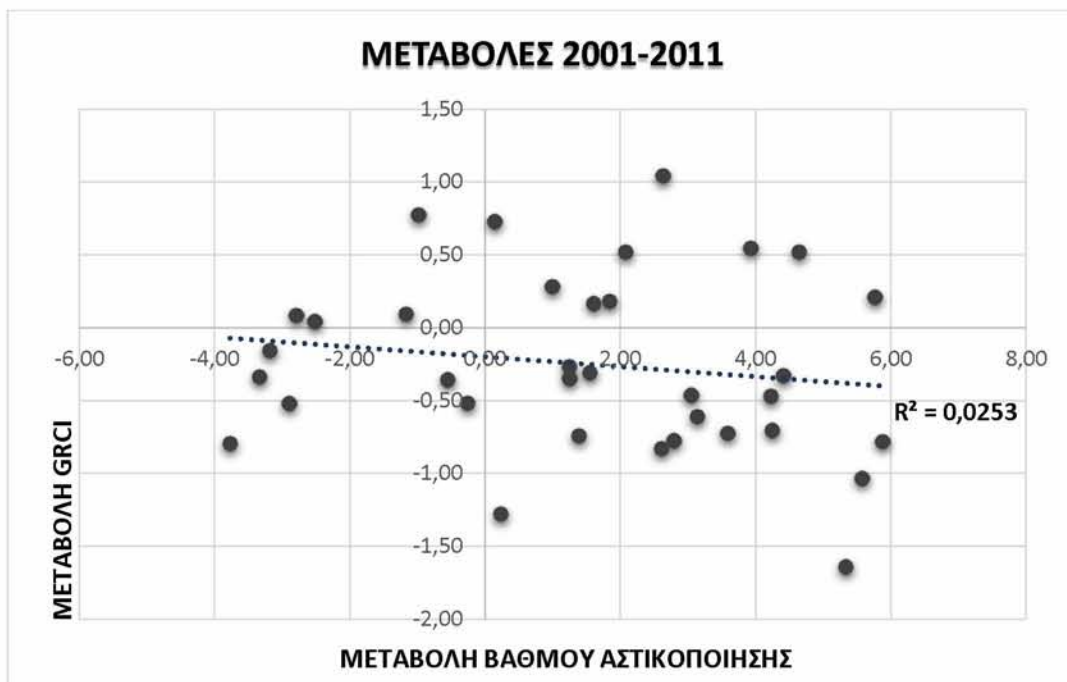
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ(2001,2011) , Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 6.5 Η σχέση του βαθμού αστικοποίησης με το δείκτη GRCI για το έτος 2011

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), *Ιδία Επεξεργασία*

Διάγραμμα 6.6 Η σχέση της μεταβολής του βαθμού αστικοποίησης με τη μεταβολή του δείκτη GRCI μεταξύ του 2001 – 2011

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), *Ιδία Επεξεργασία*

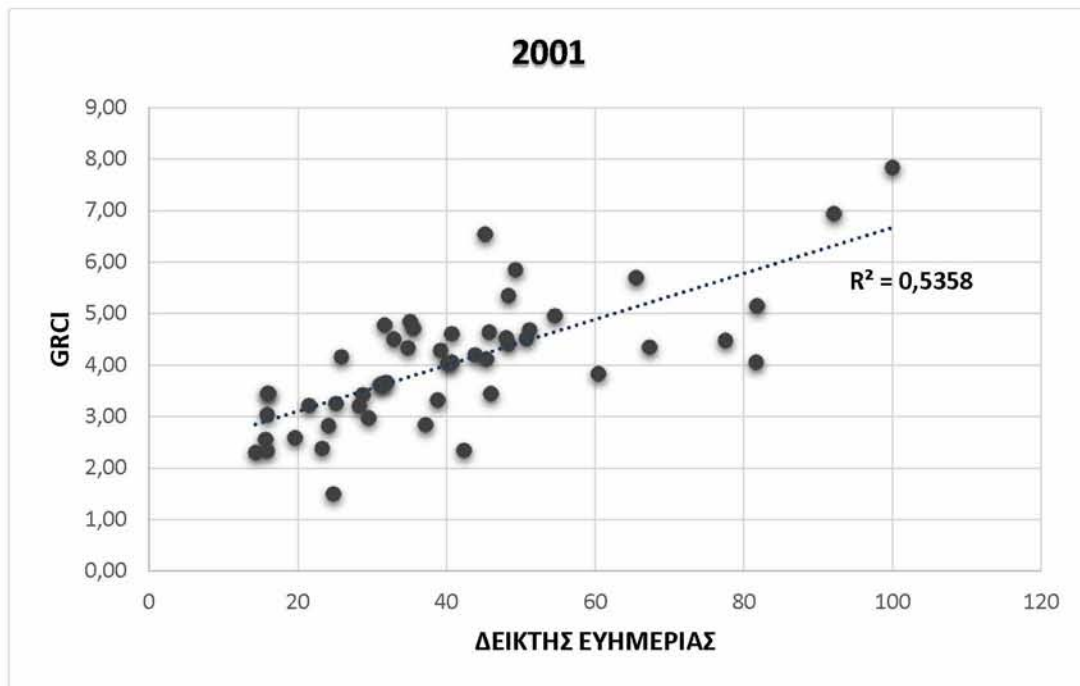
Δείκτης Ευημερίας

Όπως έχει ήδη γίνει κατανοητό κατά την ανασκόπηση του θεωρητικού πλαισίου, ένα από τα βασικά κριτήρια αναφοράς και προσδιορισμού της ανταγωνιστικότητας αποτελεί το επίπεδο ευημερίας των νομών. Ενέχει, λοιπόν, ενδιαφέρον να προσδιοριστεί ο βαθμός συσχέτισης μεταξύ των τελικών βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας και των στοιχείων που εκφράζουν το βιοτικό επίπεδο των νομών. Στα πλαίσια αυτά, για να καταστεί δυνατή η συσχέτιση, έχει επιλεγθεί ο δείκτης ευημερίας των νομών που έχει δομηθεί και οι τιμές του οποίου έχουν υπολογιστεί για το έτος 2006 από τον Πολύζο (2011). Ο δείκτης αυτός εστιάζει σε μεταβλητές που αντικατοπτρίζουν την κατανάλωση και δύνανται να περιγράψουν με άμεσο τρόπο τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων.

Λαμβάνοντας υπόψιν ότι το έτος για το οποίο έχει υπολογιστεί ο δείκτης ευημερίας, δηλαδή το 2006, μεσολαβεί μεταξύ των ετών 2001 και 2011 για τα οποία έχουν γίνει οι υπολογισμοί του GRCI, και κάνοντας την παραδοχή ότι το επίπεδο ευημερίας δεν έχει αλλάξει σε μεγάλο βαθμό στο διάστημα αυτό, ο συγκεκριμένος δείκτης καθίσταται κατάλληλος για την εν λόγω εξέταση. Πρέπει να σημειωθεί ότι παράγοντες που αφορούν το βιοτικό επίπεδο έχουν ήδη συμπεριληφθεί στον δείκτη για την μέτρηση της ανταγωνιστικότητας, και ειδικότερα πρόκειται για τα μεγέθη της ανεργίας και των εισοδημάτων, που έχουν όμως διαφορετική φύση από τους παράγοντες που έχουν συμπεριληφθεί στο δείκτη ευημερίας. Συνεπώς, ο δείκτης αυτός και η συσχέτισή του με τον GRCI παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, παρότι είναι εκ των προτέρων σχετικά αναμενόμενο ότι ο βαθμός της συσχέτισης μεταξύ των δύο θα είναι υψηλός. Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι τιμές του δείκτη που έχουν υπολογιστεί για το έτος 2006 χρησιμοποιούνται τόσο για τη συσχέτιση με τα αποτελέσματα του GRCI για το 2001, όσο και για την συσχέτιση με τα αποτελέσματα του 2011.

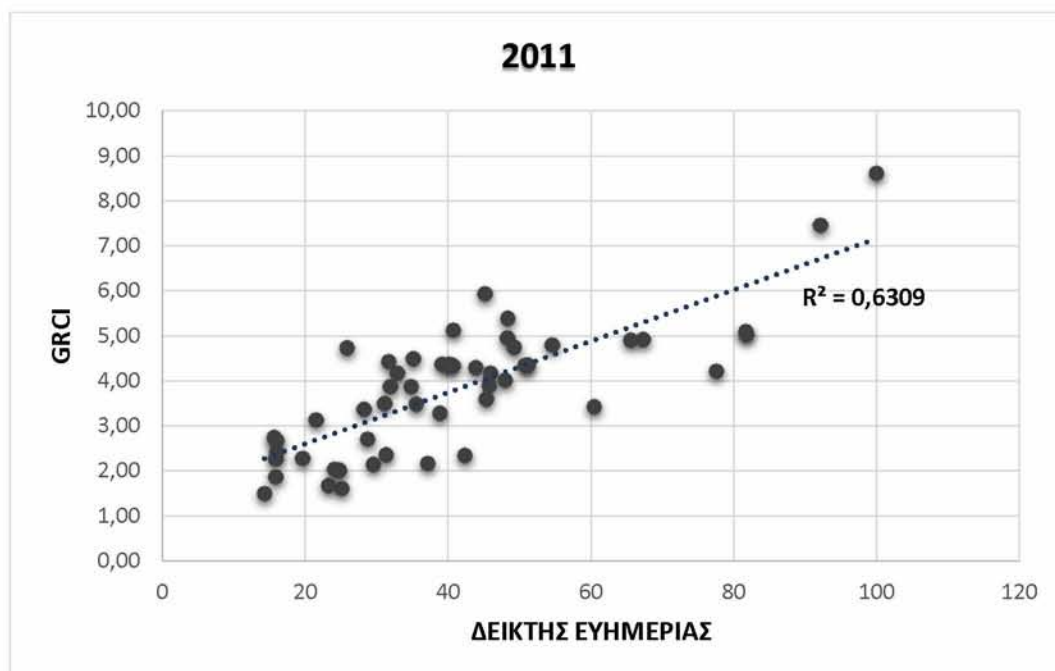
Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 6.7 και 6.8, η κλίση της γραμμής τάσης δείχνει ότι υπάρχει σημαντικά θετική σχέση μεταξύ των δύο μεγεθών, καθώς οι τιμές των δύο δεικτών αυξάνονται σχεδόν γραμμικά. Η ισχυρή συσχέτιση αυτή επιβεβαιώνεται ακόμη περισσότερο από τις τιμές του συντελεστή προσδιορισμού R^2 , η οποία είναι ίση με 0,5358 για το 2001, ενώ για το 2011 είναι ακόμα υψηλότερη και ισούται με 0,6309. Έπειτα από την ανάλυση του βαθμού συσχέτισης συμπεραίνεται ότι η **ανταγωνιστικότητα** και η **ευημερία των νομών** είναι δύο μεγέθη που **χαρακτηρίζονται από ισχυρή αλληλεξάρτηση**, και επηρεάζει το ένα την πορεία του άλλου. Το παραπάνω συμπέρασμα της ανάλυσης ήταν και το πλέον αναμενόμενο καθώς το βιοτικό επίπεδο αποτελεί εξ ορισμού σημαντικό σκέλος της ανταγωνιστικότητας, ενώ μια αντίθετη εικόνα της σχέσης μεταξύ των δύο μεγεθών θα προκαλούσε έκπληξη και θα δημιουργούσε ερωτήματα για την εγκυρότητα του δείκτη GRCI.

Διάγραμμα 6.7 Η σχέση του επιπέδου ευημερίας με το δείκτη GRCI για το έτος 2001

Πηγή: Πολύζος, 2011, ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 6.8 Η σχέση του επιπέδου ευημερίας με το δείκτη GRCI για το έτος 2011

Πηγή: Πολύζος, 2011, ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), Ιδία Επεξεργασία

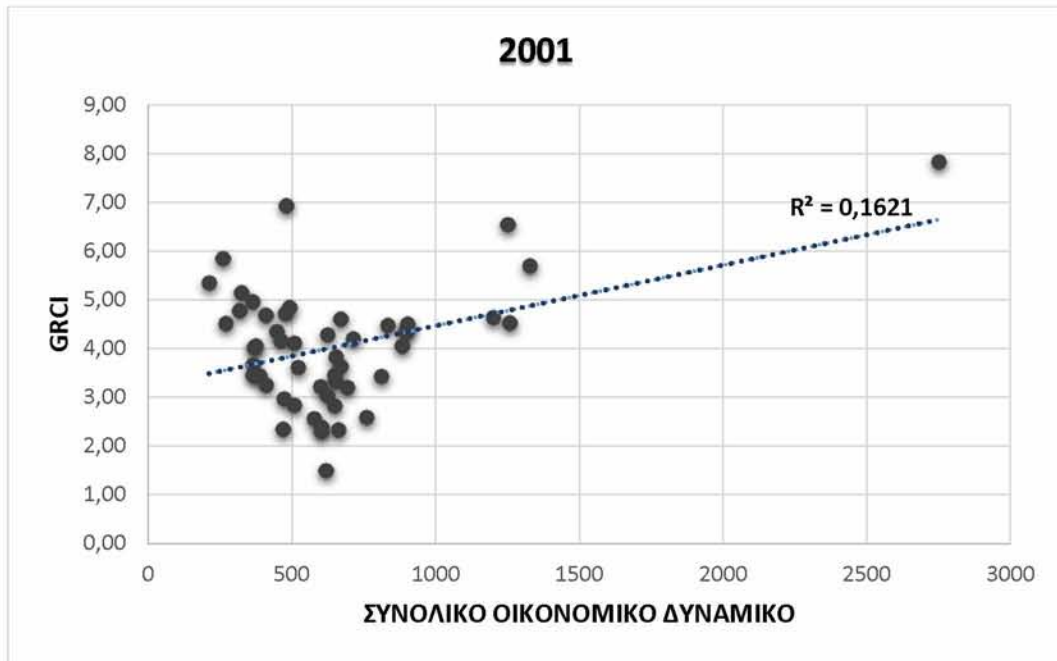
Οικονομικό Δυναμικό

Το τελευταίο οικονομικό μέγεθος που έχει επιλεγεί για τον προσδιορισμό του βαθμού συσχέτισής του με τα τελικά αποτελέσματα του GRCI αποτελεί το «**συνολικό οικονομικό δυναμικό**» (economic potential). «*Το οικονομικό δυναμικό μιας περιφέρειας μπορεί να θεωρηθεί ως ένα μέτρο του όγκου των οικονομικών δραστηριοτήτων, προς τις οποίες η περιφέρεια έχει τη δυνατότητα προσέγγισης.*» (Πολύζος, 2011) Αυτό σημαίνει ότι το μέγεθος του οικονομικού δυναμικού ενός νομού αντικατοπτρίζει τις προοπτικές που τον χαρακτηρίζουν ώστε να αναπτυχθεί οικονομικά, για αυτό τον λόγο είναι λογικό να γίνει η θεώρηση πως ένας νομός με υψηλό οικονομικό δυναμικό θα είναι και περισσότερο ανταγωνιστικός.

Στο Διάγραμμα 6.9 παρουσιάζεται η σχέση μεταξύ των τιμών του συνολικού οικονομικού δυναμικού που έχουν υπολογιστεί για το 2006 με τις βαθμολογίες του δείκτη GRCI για το 2001, και στο Διάγραμμα 6.10 φαίνεται αντίστοιχα η σχέση αυτών με τις βαθμολογίες του 2011. Για τις ανάγκες της εξέτασης της συσχέτισης έχει γίνει η παραδοχή πως το συνολικό οικονομικό δυναμικό των νομών δεν έχει μεταβληθεί σε σημαντικό βαθμό κατά την χρονική περίοδο 2001 – 2011 και ότι οι τιμές του 2006 είναι αντιπροσωπευτικές της δεκαετίας αυτής. Η θεώρηση των δύο διαγραμμάτων οδηγεί στο σχηματισμό μιας κοινής εικόνας για τον βαθμό συσχέτισης μεταξύ των δύο μεγεθών. Ειδικότερα, παρατηρείται ότι ο τρόπος με τον οποίο κατανέμονται τα σημεία και στα δύο διαγράμματα συμβάλλει στη διαμόρφωση δύο επιμέρους κύριων μοτίβων, όπου το πρώτο χαρακτηρίζεται από μια πολύ μεγάλη συγκέντρωση της πλειοψηφίας των νομών γύρω από το σημείο που αντιστοιχεί στις τιμές του μέσου όρου των δύο μεγεθών, ενώ το δεύτερο χαρακτηρίζεται από τους νομούς οι οποίοι σημειώνουν υψηλές τιμές τόσο στο συνολικό οικονομικό τους δυναμικό όσο και στις βαθμολογίες του δείκτη ανταγωνιστικότητας.

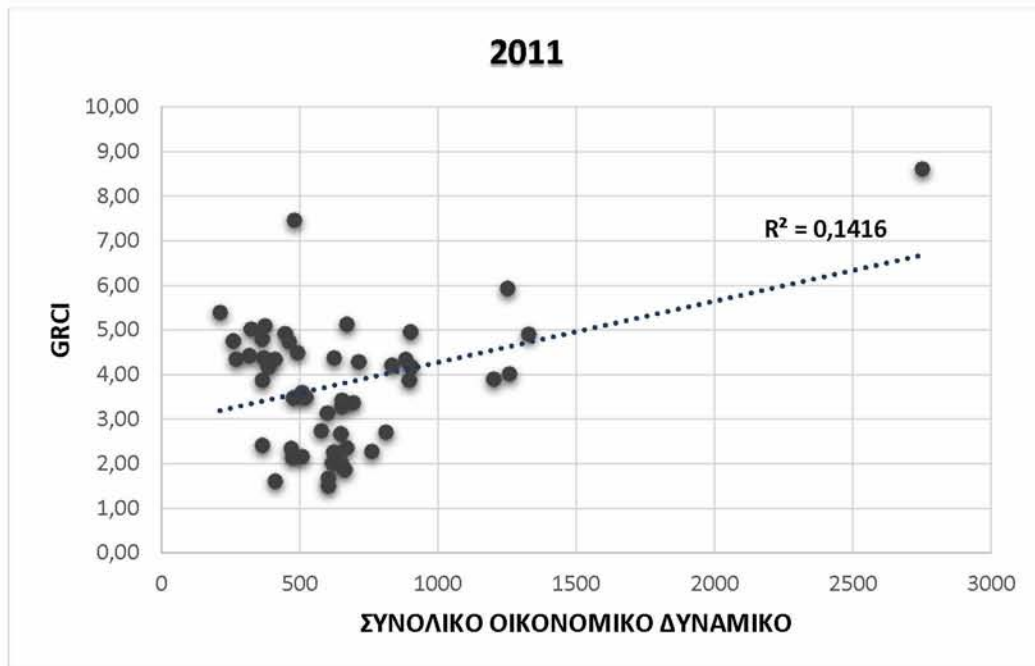
Η ποικιλομορφία αυτή στην κατανομή συντελεί στη διαμόρφωση μιας αρκετά θετικής κλίσης για τη γραμμή τάσης και ενός συντελεστή προσδιορισμού R^2 που ισούται με 0,1621 για το 2001 και με 0,1416 για το 2011. Τα παραπάνω δείχνουν ότι τα δύο μεγέθη εμφανίζουν ξεκάθαρα θετική σχέση μεταξύ τους. Επομένως συμπεραίνεται ότι το **οικονομικό δυναμικό** είναι ένας παράγοντας που **επηρεάζει θετικά την ανταγωνιστικότητα** των νομών.

Διάγραμμα 6.9 Η σχέση του συνολικού οικονομικού δυναμικού με το δείκτη GRCI για το έτος 2001

Πηγή: Πολύζος, 2011, ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), *Ιδία Επεξεργασία*

Διάγραμμα 6.10 Η σχέση του συνολικού οικονομικού δυναμικού με το δείκτη GRCI για το έτος 2011

Πηγή: Πολύζος, 2011, ΕΛΣΤΑΤ (2001,2011), *Ιδία Επεξεργασία*

Καταλήγοντας, όπως διαπιστώθηκε από τις παραπάνω συσχετίσεις, η ανταγωνιστικότητα των νομών παρουσιάζει θετική σχέση με τον βαθμό αστικοποίησης και το συνολικό οικονομικό δυναμικό τους, που σημαίνει ότι τα δύο αυτά μεγέθη διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό των επιπέδων της. Συνεπώς, μπορούν να τοποθετηθούν στο επίκεντρο της εστίασης για την εξήγηση και την ερμηνεία των μεταβολών που σημειώθηκαν στις επιδόσεις των νομών στην ανταγωνιστικότητα κατά την παρέλευση της δεκαετίας. Αντίθετα, το μέγεθος του πληθυσμού δεν φαίνεται να αποτελεί σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσής της, καθώς το μέγεθος της συσχέτισης που προέκυψε κατά την ανάλυση μπορεί να χαρακτηριστεί ως αμελητέο. Επιπροσθέτως, το επίπεδο ευημερίας το οποίο αποτελεί και κατ' εξοχήν επιδίωξη και προέκταση της ανταγωνιστικότητας εμφανίζεται να είναι στενά συνδεδεμένο και να επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από αυτήν. Τέλος, καθίσταται προφανές ότι η ανταγωνιστικότητα των νομών δεν επηρεάζεται αποκλειστικά μόνο από τα μεγέθη αυτά, αλλά είναι το αποτέλεσμα της επίδρασης ενός πολυσύνθετου συνδυασμού παραγόντων.

6.3 Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό πραγματοποιήθηκε η ανάλυση της ανταγωνιστικότητας των νομών της χώρας, με τη χρήση του προσδιοριστικού μοντέλου και του μεθοδολογικού πλαισίου που αναπτύχθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Κύρια επιδίωξη της ανάλυσης αυτής ήταν η δημιουργία δύο «στιγμιότυπων» μέσω των οποίων θα καθίστατο δυνατή η αποτύπωση των επιπέδων της ανταγωνιστικότητας των νομών, η διάκριση εκείνων με τις υψηλότερες και εκείνων με τις χαμηλότερες επιδόσεις καθώς και η λεπτομερής εξέταση και ο προσδιορισμός του μεγέθους των μεταξύ τους διαφορών σε κάθε ένα από αυτά. Επιπλέον, μέσω της δημιουργίας των αντιπροσωπευτικών αυτών εικόνων της ανταγωνιστικότητας προσφέρθηκε περαιτέρω η δυνατότητα της μεταξύ τους αντιπαραβολής, προκειμένου να διερευνηθεί και να διαπιστωθεί το μέγεθος και το είδος των μεταβολών που σημειώθηκαν στη χρονική περίοδο που παρήλθε, και κυρίως να προσδιοριστούν οι νομοί που παρουσίασαν τις μεταβολές αυτές.

Ωστόσο, οι απλές διαπιστώσεις που παράγονται επί των αποτελεσμάτων της μέτρησης δεν επαρκούν, εάν δεν γίνει μια προσπάθεια να εξηγηθούν και να ερμηνευθούν οι αιτίες που οδήγησαν στη διαμόρφωση αυτών. Σε αυτή την προσπάθεια ερμηνείας δύναται να ανταποκριθούν τα συμπεράσματα που εξήχθησαν στην προηγούμενη ενότητα, αναφορικά με τις σχέσεις επίδρασης που αναπτύσσουν διάφορα μεγέθη ως προς την ανταγωνιστικότητα.

Αρχικά, η εικόνα της ανταγωνιστικότητας στο εσωτερικό της χώρας και για τα δύο έτη της ανάλυσης χαρακτηρίζεται από σημαντική ανομοιογένεια και ποικιλομορφία, με τους νομούς να παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές όσον αφορά τις επιδόσεις τους. Ο νομός που βρίσκεται στην κορυφή της κατάταξης και αναδεικνύεται ως ο περισσότερος ανταγωνιστικός και για τις δύο χρονιές είναι, όπως αναμενόταν, ο νομός Αττικής, καθώς πρόκειται για τον νομό που περιλαμβάνει την πρωτεύουσα της χώρας η οποία συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο όγκο της οικονομικής δραστηριότητας. Είναι προφανές ότι ο νομός Αττικής έχει τόσο τον μεγαλύτερο βαθμό αστικοποίησης όσο και τη μεγαλύτερη τιμή του συνολικού οικονομικού δυναμικού, τα οποία εξαιτίας της σημαντικά θετικής σχέσης που παρουσίαζαν γενικά με την ανταγωνιστικότητα, έχουν ένα μερίδιο «ευθύνης» για το αποτέλεσμα αυτό.

Παράλληλα, στο ηπειρωτικό τμήμα της χώρας ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας σημειώνει ο νομός Βοιωτίας, ο οποίος και για τις δύο χρονιές καταλαμβάνει σταθερά την τρίτη θέση στην κατάταξη. Αυτό οφείλεται στην πολύ μικρή απόσταση που έχει ο νομός Βοιωτίας από τον Αττικής, με αποτέλεσμα να δύναται να προσεγγίσει τον μεγάλο όγκο οικονομικών δραστηριοτήτων της δεύτερης, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στην ιδιαίτερα υψηλή τιμή του οικονομικού δυναμικού. Επίσης, σχετικά υψηλές επιδόσεις σημειώνει ο νομός Θεσσαλονίκης, ο οποίος περιλαμβάνει το δεύτερο μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας, ενώ χαρακτηρίζεται από έναν υψηλό βαθμό αστικοποίησης και ένα υψηλό συνολικό οικονομικό δυναμικό. Παρόλα αυτά, ο νομός Θεσσαλονίκης σημειώνει μια σχετικά σημαντική πτώση στην βαθμολογία ανταγωνιστικότητάς του, καθώς μειώνεται σχεδόν κατά έναν βαθμό, και παράλληλα υποχωρεί κατά πέντε θέσεις στην κατάταξη. Αυτό πιθανόν να συνδέεται με το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος νομός είναι εκείνος που σημειώνει τη μεγαλύτερη μείωση στο βαθμό αστικοποίησής του από το 2001 στο 2011.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι νομοί που βρίσκονται πάνω στον οδικό άξονα ΠΑΘΕ, και συγκεκριμένα οι νομοί Φθιώτιδας, Λάρισας, Μαγνησίας και Πιερίας, καθώς σημειώνουν σχετικά ικανοποιητικές επιδόσεις στην ανταγωνιστικότητα σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς του ηπειρωτικού τμήματος. Η αιτία για τις επιδόσεις αυτές πιθανόν έγκειται στον παράγοντα του συνολικού οικονομικού δυναμικού, καθώς για τους νομούς αυτούς εξασφαλίζεται περισσότερη προσιτότητα στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας μέσω του οδικού άξονα, και κατ' επέκταση διάχυση της οικονομικής δραστηριότητας σε αυτούς. Επίσης, οι ωφέλειες που αποκομίζουν εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης σε σχέση με τον οδικό άξονα αντικατοπτρίζονται και από την σταθερότητα στις επιδόσεις τους μεταξύ των δύο ετών της ανάλυσης, γεγονός που συμβάλλει στην ενίσχυση του προαναφερθέντος συμπεράσματος. Από την άλλη πλευρά, οι νομοί που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση κυρίως από την Αττική αλλά και από την Θεσσαλονίκη, όπως για παράδειγμα οι νομοί της Θράκης και του δυτικού τμήματος της χώρας, σημειώνουν ιδιαίτερα χαμηλές τιμές στο συνολικό οικονομικό δυναμικό καθώς και στις βαθμολογίες του δείκτη ανταγωνιστικότητας, ενισχύοντας ακόμη περισσότερο την προηγούμενη παρατήρηση περί ισχυρής επιρροής του οικονομικού δυναμικού στα αποτελέσματα.

Ξεχωριστή περίπτωση αποτελούν οι νησιωτικοί νομοί της χώρας, οι οποίοι αν και έχουν πολύ μικρό βαθμό αστικοποίησης και οικονομικού δυναμικού παρουσιάζουν υψηλές τιμές ανταγωνιστικότητας, πιθανότατα εξαιτίας της μεγάλης εξειδίκευσής τους στον τουρισμό. Το συμπέρασμα αυτό ενδυναμώνεται από το γεγονός πως ο νομός Κυκλάδων, που τουριστικά είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος, είναι ο δεύτερος πιο ανταγωνιστικός της χώρας.

Τέλος, από την αντίστροφη πλευρά, δεν είναι μόνο οι επιδόσεις των νομών στην ανταγωνιστικότητα που επηρεάζονται από τα διάφορα μεγέθη που αναλύθηκαν παραπάνω, αλλά και αυτές με τη σειρά τους ασκούν επιρροές σε ένα καίριο χαρακτηριστικό των νομών, το επίπεδο ευημερίας. Όπως έχει υπογραμμιστεί, η ανταγωνιστικότητα εξ ορισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το βιοτικό επίπεδο, καθώς αυτό συνιστά ισχυρό κριτήριο για τον βαθμό στον οποίο καθίσταται ανταγωνιστικός ένας νομός, και κατ' επέκταση η διατήρηση ενός υψηλού και αυξανόμενου επιπέδου αποτελεί ταυτόχρονα επιδιωκόμενο στόχο. Αυτός, λοιπόν,

ο στόχος φαίνεται ότι επιτυγχάνεται, όπως αντανακλάται από τα αποτελέσματα της ανάλυσης, καθώς διαπιστώνεται ότι και για τα δύο έτη οι νομοί που σημειώνουν τις μεγαλύτερες βαθμολογίες στην ανταγωνιστικότητα είναι και αυτοί που χαρακτηρίζονται από το υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης σύμφωνα με τον δείκτη ευημερίας. Συνεπώς, αποτυπώνεται η μεγάλη συμβολή της ανταγωνιστικότητας στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

Κεφάλαιο 7

Συμπεράσματα

Για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, είναι απαραίτητο να γίνει αναφορά στα κυριότερα σημεία και συμπεράσματα που εξήχθησαν τόσο κατά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας όσο και κατά την διεξαγωγή της εμπειρικής ανάλυσης. Αρχικά, μέσω της ανασκόπησης των διαφόρων προσεγγίσεων του θεωρητικού πλαισίου της ανταγωνιστικότητας, και παρά την πολυπλοκότητα που διέπει την έννοια, έχει επιτευχθεί η ολοκληρωμένη θεώρηση και κατανόηση του περιεχομένου του εννοιολογικού πλαισίου καθώς και του συνόλου των βασικών παραγόντων που συμβάλλουν στην διαμόρφωση της ανταγωνιστικής δυναμικής μιας χώρας ή περιφέρειας.

Γενικά, παρότι αποτελούν δύο διακριτά επίπεδα, παρατηρείται ότι τόσο στις περιφέρειες όσο και στις χώρες εφαρμόζεται ένας κοινός εννοιολογικός ορισμός για την ανταγωνιστικότητα, κατά τον οποίο ως ανταγωνιστικότητα ορίζεται *«η ικανότητα μιας οικονομίας να διατηρεί το βιοτικό επίπεδο αυξανόμενο για όσους συμμετέχουν σε αυτή, ελκύνοντας και διατηρώντας επιχειρήσεις με σταθερά ή μεγεθυνόμενα μερίδια στις αγορές σε μια δραστηριότητα.»* Από τον ορισμό αυτό γίνεται αντιληπτή η ισχυρή σύνδεση και η αλληλεξάρτηση που χαρακτηρίζει την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα με την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, η οποία τίθεται ως αφετηρία και βάση για τον προσδιορισμό των επιπέδων της, καθώς είναι εκείνες που δραστηριοποιούνται και συμμετέχουν άμεσα στις οικονομικές δραστηριότητες μέσω των παραγωγικών τους διαδικασιών. Ταυτόχρονα, η αποτελεσματικότητα στη λειτουργία τους αποτελεί το μέσο για την επίτευξη του στόχου της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, δηλαδή την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου, γεγονός που υπογραμμίζει την άμεση σύνδεση που χαρακτηρίζει την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα με το βιοτικό επίπεδο.

Όσον αφορά το σύνολο των παραγόντων που συμβάλλουν στον προσδιορισμό και τη διαμόρφωση της περιφερειακής ανταγωνιστικής δυναμικής και αποτελούν το θεωρητικό υπόβαθρο του εννοιολογικού πλαισίου και παράλληλα συνιστούν το κύριο αντικείμενο εστίασης της εξέτασής της, έχουν διαμορφωθεί δύο διαφορετικοί βασικοί συλλογισμοί, με τον πρώτο να τοποθετεί στο επίκεντρο τους παράγοντες που εκφράζουν τις εκροές/ αποτελέσματα της παραγωγικής διαδικασίας και τον δεύτερο να παρακολουθεί το σύνολο των συνιστωσών και παραγόντων που αποκτούν το ρόλο των εισροών και ειδικότερα ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζουν το δυναμισμό του περιβάλλοντος των περιφερειών, με στόχο τη ενίσχυση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων και κατ' επέκταση της ανταγωνιστικότητάς του. Επομένως, στην πρώτη περίπτωση περιλαμβάνονται παράγοντες όπως η παραγωγικότητα, το εμπόριο, τα ποσοστά απασχόλησης καθώς και τα εισοδήματα. Στη δεύτερη περίπτωση, περιλαμβάνονται οι υποδομές, οι υποδομές εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και υγείας, η καινοτομία και η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών, η αποτελεσματικότητα των αγορών,

οι δεξιότητες, δυνατότητες και κατάρτιση του εργατικού δυναμικού, η δημιουργία επιχειρηματικών δικτύων και η διάχυση της τεχνολογίας και η προσβασιμότητα των περιφερειών. Τέλος, δύναται να εντοπιστούν και περιπτώσεις που επιδιώκουν να εξετάσουν το ζήτημα με μια περισσότερο συνδυαστική λογική, και για το λόγο αυτό περιλαμβάνουν στοιχεία και από τις δύο προαναφερθείσες προσεγγίσεις, με στόχο τη δημιουργία συσχετισμών μεταξύ τους και την εξαγωγή πολυποίκιλων συμπερασμάτων. Αυτού του είδους οι προσεγγίσεις απαντώνται, συνήθως, σε αναλύσεις που αποσκοπούν στη συγκρότηση δεικτών μέτρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.

Η βασική επιδίωξη της παρούσας εργασίας ήταν η διαμόρφωση και ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου μεθοδολογικού πλαισίου για τη συγκρότηση ενός σύνθετου δείκτη μέτρησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, ο οποίος θα εξετάζει και θα αποτυπώνει τις επιδράσεις πολλαπλών παραγόντων σε αυτήν. Για τις ανάγκες της δόμησης του δείκτη, υιοθετήθηκε το μοντέλο των τριών παραγόντων (3-factor model), στο οποίο έγιναν ορισμένες τροποποιήσεις, κυρίως προσθήκες, ώστε να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν το επίπεδο των νομών της χώρας, ιδίως όσον αφορά τη διαθεσιμότητα των απαραίτητων στατιστικών στοιχείων. Περαιτέρω, μέσω του μεθοδολογικού αυτού πλαισίου επιτυγχάνεται η διαχείριση των πρωτογενών δεδομένων έτσι ώστε να καθίστανται σε μορφή που θα μπορούν να συνδυαστούν στον σύνθετο δείκτη, χωρίς να προκύπτουν αλλοιώσεις στα τελικά αποτελέσματα. Τέλος, καθορίζονται διαφορετικά στάδια στάθμισης που εκπροσωπούν τις διαφορετικές οπτικές με τις οποίες μπορεί να ερμηνευτεί η ανταγωνιστικότητα για τη συμμετοχή τους στη συνέχεια, στην ανάλυση ευαισθησίας που απαιτείται για τον προσδιορισμό του βαθμού στον οποίο ο δείκτης παρουσιάζει σταθερά αποτελέσματα.

Το μεθοδολογικό αυτό πλαίσιο χρησιμοποιήθηκε στα πλαίσια της εμπειρικής ανάλυσης της παρούσας εργασίας, δηλαδή εφαρμόστηκε για τον προσδιορισμό των επιπέδων ανταγωνιστικότητας των 51 νομών της χώρας κατά τα απογραφικά έτη 2001 και 2011. Στόχος της ανάλυσης ήταν, έπειτα από τον προσδιορισμό των επιπέδων ανταγωνιστικότητας, να συγκριθούν και να αξιολογηθούν οι νομοί μεταξύ τους ως προς τις επιδόσεις που τους χαρακτηρίζουν και να εντοπιστούν οι περισσότερο και οι λιγότερο ανταγωνιστικοί νομοί για κάθε έτος ξεχωριστά, καθώς και να διαπιστωθούν οι μεταβολές που σημειώθηκαν στην πάροδο της δεκαετίας, το είδος και το μέγεθος αυτών, και τελικώς, να εντοπιστούν οι αιτίες στις οποίες οφείλονται οι παρατηρούμενες ανομοιογένειες στην ανταγωνιστική δυναμική.

Αρχικά, διεξήχθη η ανάλυση ευαισθησίας του δείκτη με τη χρήση των σεναρίων στάθμισης, για τα οποία έγινε λόγος παραπάνω, και για τα δύο έτη της ανάλυσης, από την οποία προέκυψε ότι ο δείκτης παράγει αποτελέσματα με μεγάλη σταθερότητα που δεν παρουσιάζουν ευαισθησία κατά την εφαρμογή διαφορετικών συνδυασμών συντελεστών βαρύτητας, γεγονός που διαπιστώθηκε από τις υψηλές τιμές του συντελεστή συσχέτισης των αποτελεσμάτων για τα διάφορα αυτά σεναρία. Συγκεκριμένα, για όλους τους δυνατούς συνδυασμούς σεναρίων η τιμή του συντελεστή συσχέτισης ήταν μεγαλύτερη του **0,98**. Με βάση αυτά τα συμπεράσματα ως προς το βαθμό σταθερότητας του δείκτη, για τη μέτρηση επιλέχθηκε να εφαρμοστεί το πρώτο σενάριο στάθμισης, δηλαδή εκείνο της απόδοσης ίδιο συντελεστή βαρύτητας σε κάθε ομάδα παραγόντων του τελικού δείκτη.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν για το 2001 και για το 2011 δεν παρουσίασαν σημαντικές μεταβολές μεταξύ τους, καθώς με εξαίρεση ορισμένους νομούς, η πλειοψηφία του συνόλου των νομών της χώρας κατέγραψε κοντινές επιδόσεις. Γενικώς, παρατηρήθηκε μια μείωση στις βαθμολογίες της πλειοψηφίας των νομών, η οποία όμως δεν ήταν σημαντικού μεγέθους. Οι βαθμολογίες της συντριπτικής πλειοψηφίας των νομών συγκεντρώνεται στο εύρος τιμών από 2 έως 5. Οι νομοί οι οποίοι διακρίθηκαν για τις υψηλές επιδόσεις τους ήταν οι νομοί Αττικής, Κυκλάδων και Βοιωτίας, οι οποίοι κατέλαβαν τις τρεις πρώτες θέσεις και για τα δύο έτη. Αρκετά ανταγωνιστικοί παρουσιάστηκαν οι νησιωτικοί νομοί, καθώς και εκείνοι που βρίσκονται στον οδικό άξονα ΠΑΘΕ, ενώ οι υπόλοιποι νομοί σημείωσαν χαμηλές επιδόσεις με τους νομούς Ηλείας, Ευρυτανίας, Καρδίτσας, Καστοριάς, Σερρών να είναι εκείνοι που κατέλαβαν τις τελευταίες θέσεις στην κατάταξη. Όσον αφορά τους νομούς εκείνους που σημείωσαν σημαντικές μεταβολές μεταξύ των δύο ετών ξεχωρίζουν οι περιπτώσεις των νομών Θεσπρωτίας, Ημαθίας και Ξάνθης, οι βαθμολογίες των οποίων μειώθηκαν σε μεγάλο βαθμό, ενώ από την άλλη πλευρά ο νομός Χίου ήταν εκείνος που χαρακτηρίστηκε από τη μεγαλύτερη βελτίωση στα επίπεδα της ανταγωνιστικότητάς του.

Στα πλαίσια της ερμηνείας των αποτελεσμάτων αυτών, εξετάστηκε η συσχέτιση ορισμένων παραγόντων των περιφερειακών οικονομιών με τα αποτελέσματα του τελικού δείκτη. Τα μεγέθη που επιλέχθηκαν προς εξέταση ήταν το μέγεθος και η μεταβολή του μόνιμου πληθυσμού, ο βαθμός αστικοποίησης και η μεταβολή του, ο δείκτης ευημερίας, και τέλος, το συνολικό οικονομικό δυναμικό. Από την εξέταση αυτή, δεν παρουσιάστηκε κάποια συσχέτιση των βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας με το μέγεθος και τη μεταβολή του πληθυσμού. Αντιθέτως, ο βαθμός αστικοποίησης παρουσίασε θετική σχέση και αναδείχθηκε ως ένας παράγοντας που επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα, το οποίο αποτυπώνεται στην ανάλυση, από το γεγονός ότι οι νομοί που περιέχουν τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας παρουσιάζουν και σχετικά υψηλές βαθμολογίες στην ανταγωνιστικότητα. Παρόλα αυτά, οι μεταβολές του δεν εμφάνισαν σχέση με τις αντίστοιχες μεταβολές των βαθμολογιών του δείκτη, με εξαίρεση το νομό Θεσσαλονίκης, ο οποίος σημείωσε τη μεγαλύτερη μείωση στο βαθμό αστικοποίησης, γεγονός που αποτυπώθηκε και στη μείωση της επίδοσης του στην ανταγωνιστικότητα.

Παράλληλα, θετική σχέση παρουσιάζεται και μεταξύ του συνολικού οικονομικού δυναμικού, η οποία φαίνεται να εξηγεί τις υψηλότερες βαθμολογίες για τους νομούς που βρίσκονται στον οδικό άξονα ΠΑΘΕ συγκριτικά με τους υπόλοιπους νομούς του ηπειρωτικού τμήματος της χώρας. Επίσης, το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται ακόμη περισσότερο από τις πολύ υψηλές επιδόσεις του νομού Βοιωτίας, οι οποίες οφείλονται στο ότι γειτνιάζει με το νομό Αττικής, όπου και συγκεντρώνεται ο μεγαλύτερος όγκος των οικονομικών δραστηριοτήτων. Τέλος, ισχυρή θετική σχέση, και κατ' επέκταση αλληλεξάρτηση, εμφανίζεται μεταξύ του δείκτη ευημερίας και των βαθμολογιών ανταγωνιστικότητας για τα δύο έτη, γεγονός που επιβεβαιώνει και εμπειρικά την εξ ορισμού σύνδεση μεταξύ των δύο εννοιών, και την επίτευξη του στόχου της ανταγωνιστικότητας καθώς όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα οι νομοί με τις υψηλότερες βαθμολογίες ανταγωνιστικότητας είναι και εκείνοι με τις υψηλότερες βαθμολογίες στο δείκτη ευημερίας. Ανάλογη εικόνα σχηματίζεται και για τους νομούς στο τέλος της κατάταξης.

Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε σε όλα τα συνθετικά μέρη της παρούσας εργασίας έχει αναδείξει την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει την έννοια της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας αναφορικά τόσο ως προς το θεωρητικό όσο και ως προς το εμπειρικό της πλαίσιο. Αυτή η πολυπλοκότητα καθίσταται απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε προσπάθεια προσέγγισης και εξέτασής της, καθώς μια αποσπασματική θεώρησή της ελλοχεύει τον κίνδυνο να οδηγήσει σε αντίστοιχα αποσπασματικά και ελλιπή αποτελέσματα και συμπεράσματα. Προκειμένου να αξιοποιηθούν στο μέγιστο βαθμό οι δυνατότητές της ως εργαλείο κατανόησης, ο πολυσύνθετος χαρακτήρας της και η αντιφατικότητα που την προσδιορίζει αποτελούν δύο από τα κύρια γνωρίσματα τα οποία θα πρέπει πρωταρχικά να λαμβάνονται υπόψη από τους εκάστοτε μελετητές. Τα παραπάνω έχουν ενσωματωθεί κατά την προσέγγιση της έννοιας από την παρούσα εργασία, γεγονός που αντικατοπτρίζεται τόσο από την προσπάθεια συνδυασμού όλων των διαφορετικών έως και αντιφατικών απόψεων που έχουν διατυπωθεί με αντικείμενο εστίασής τους το περιεχόμενο της έννοιας όσο και κατά τη συγκρότηση του προτεινόμενου μεθοδολογικού πλαισίου και του σύνθετου δείκτη μέτρησής της. Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι το εν λόγω πλαίσιο χαρακτηρίζεται από προοπτικές περαιτέρω εξέλιξης, ανάπτυξης και εμβάθυνσης για την βελτίωσή του, αν και έχει επιδιωχθεί να καθίσταται όσο το δυνατόν πιο δυναμικό και αποτελεσματικό.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Παπαδανιήλ, Α. Β. (2008). "Συγκριτική Ανάλυση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας 1994-2013". Διπλωματική εργασία. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Πολύζος, Σ. (2011). *Περιφερειακή Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Aiginger, K. (2006). "Revisiting an Evasive Concept: Introduction to the Special Issue on Competitiveness". *Journal of Industry, Competition and Trade*, 6(2), pp. 63-66.

Aiginger, K., & Firgo, M. (2015). "Regional Competitiveness Under New Perspectives". *WWWForEUROPE Policy Paper, No 26*, Retrieved 07/09/2016 from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2685585

Annoni, P., & Dijkstra, L. (2013). *EU Regional Competitiveness Index RCI 2013*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Annoni, P., & Kozovska, K. (2010). *EU Regional Competitiveness Index RCI 2010*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Arslan, N., & Tatlidil, H. (2012). "Defining and Measuring Competitiveness: A Comparative Analysis of Turkey with 11 Potential Rivals". *International Journal of Basic & Applied Sciences IJBAS-IJENS*, 12(2), pp. 31-43.

Barkley, D. L. (2008). "Evaluations of Regional Competitiveness: Making a Case for Case Studies". *The Review of Regional Studies*, 38(2), pp. 121-143.

Berger, T. (2008). "Concepts of National Competitiveness". *Journal of International Business and Economy*, 9(1), pp. 91-111.

Berger, T. (2011). "An Overview and Analysis on Indices of Regional Competitiveness". *Review of Economics & Finance*, 1(2), pp. 17-33.

Bhawsar, P., & Chattopadhyay, U. (2015). "Competitiveness: Review, Reflections and Directions". *Global Business Review*, 16(4), pp. 665-679.

Boltho, A. (1996). "The Assessment: International Competitiveness". *Oxford Review of Economic Policy*, 12(3), pp. 1-16.

Boschma, R. (2004). "Competitiveness of Regions from an Evolutionary Perspective". *Regional Studies*, 38(9), pp. 1001-1014.

Bris, A., & Caballero, J. (2015). "Revisiting the Fundamentals of Competitiveness: A Proposal". In: *IMD World Competitiveness Yearbook*, (pp. 492-503). Lausanne: IMD World Competitiveness Center.

Bristow, G. (2005). "Everyone's a 'winner': problematising the discourse of regional competitiveness". *Journal of Economic Geography*, 5(3), pp. 285-304.

- Bronisz, U., Heijman, W., & Miszczuk, A. (2008). "Regional competitiveness in Poland: Creating an index". *Jahrbuch für Regionalwissenschaft*, 28(2), pp. 133-143.
- Chikán, A. (2008). "National and firm competitiveness: a general research model". *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 18(1/2), pp. 20-28.
- Chițea, M. A. (2015). "Regional competitiveness. From theory to practice. Literature review". *Lucrări Științifice Management Agricol, Seria I*, 17(1), pp. 124-131.
- Competitiveness Advisory Group. (1995a). *Enhancing European Competitiveness. First Report to the President of the Commission, the Prime Ministers and Heads of State*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Competitiveness Advisory Group. (1995b). *Enhancing European Competitiveness. Second Report to the President of the European Commission, the Prime Ministers and Heads of State*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Dijkstra, L., Annoni, P., & Kozovska, K. (2011). "A New Regional Competitiveness Index: Theory, Methods and Findings". *European Union Regional Policy Working Papers, n° 02/2011*, Retrieved 04/04/2017 from http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2011_02_competitiveness.pdf
- Fagerberg, J. (1988). "International Competitiveness". *Economic Journal*, 98(391), pp. 355-374.
- Fagerberg, J. (1996). "Technology and competitiveness". *Oxford Review of Economic Policy*, 12(3), pp. 39-51.
- Farrugia, N. (2002). "Constructing an Index of International Competitiveness for Malta". *Bank of Valletta Review, Autumn 2002*(26), pp. 20-37.
- Filo, C. (2008, May 29-31). "Indicators of territorial competitiveness". Paper presented at the International conference of Territorial Intelligence "Information, Indicators and Tools", Pécs, Hungary. Retrieved 13/11/2016 from <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00794668/document>
- Fontagné, L., & Santoni, G. (2014). "Theoretical and policy aspects of competitiveness at different aggregation levels". *Mapcompete Work Package, No 5*, Retrieved 20/02/2017 from http://mapcompete.eu/wp-content/uploads/2015/05/D5_1_ComSurvey.pdf
- Gardiner, B., Martin, R., & Tyler, P. (2004). "Competitiveness, Productivity and Economic Growth across the European Regions". *Regional Studies*, 38(9), pp. 1045-1067.
- Gligor, D. A. G. (2015). "The Effect of Structural Funds on Regional Competitiveness in the new EU countries: The Case of Romania and Bulgaria". *Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu, Economy Series*, 1(1), pp. 225-235.
- Grilo, I., & Koopman, G. J. (2006). "Productivity and Microeconomic Reforms: Strengthening EU Competitiveness". *Journal of Industry, Competition and Trade*, 6(2), pp. 67-84.
- Hategan, A. D. B. (2012). "Literature Review of the Evolution of Competitiveness Concept". *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 21(1), pp. 41-46.
- Huggins, R. (2003). "Creating a UK Competitiveness Index: Regional and Local Benchmarking". *Regional Studies*, 37(1), pp. 89-96.

- Huggins, R., & Davies, W. (2006). *European Competitiveness Index 2006-07*. United Kingdom: Robert Huggins Associates Ltd. Retrieved 10/03/2017 from <http://www.cforic.org/pages/european-competitiveness.php>
- Huggins, R., Izushi, H., Prokop, D., & Thompson, P. (2014). "Regional competitiveness, economic growth and stages of development". *Proceedings of Rijeka Faculty of Economics: Journal of Economics and Business*, 32(2), pp. 255-283.
- Huggins, R., & Thompson, P. (2010). *UK Competitiveness Index 2010*. Cardiff: Centre for International Competitiveness - University of Wales Institute. Retrieved 11/03/2017 from <http://www.cforic.org/pages/ukci2010.php>
- Huovari, J., Kangasharju, A., & Alanen, A. (2001). "Constructing an Index for Regional Competitiveness". *Pellervo Economic Research Institute Working Papers, No 44*, Retrieved 02/06/2017 from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.200.737&rep=rep1&type=pdf>
- Ketels, C. H. M. (2016). "Review of Competitiveness Frameworks: An Analysis Conducted for the Irish National Competitiveness Council". Retrieved 16/05/2017 from <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/Review%20of%20Competitiveness%20Frameworks%203905ca5f-c5e6-419b-8915-5770a2494381.pdf>
- Kitson, M., Martin, R., & Tyler, P. (2004). "Regional Competitiveness: An Elusive yet Key Concept?". *Regional Studies*, 38(9), pp. 991-999.
- Kresl, P. K. (2016). "The Global Competitiveness of Regions". *Regional Studies*, 50(2), pp. 375-376.
- Krugman, P. R. (1994). "Competitiveness: A Dangerous Obsession". *Foreign Affairs*, 73(2), pp. 28-44.
- Krugman, P. R. (1996). "Making sense of the competitiveness debate". *Oxford Review of Economic Policy*, 12(3), pp. 17-25.
- Lall, S. (2001). "Competitiveness Indices and Developing Countries: An Economic Evaluation of the Global Competitiveness Report". *World Development*, 29(9), pp. 1501-1525.
- Lengyel, I. (2003, April 12-15). "*Economic Growth and Competitiveness of Hungarian Regions*". Paper presented at the "Reinventing Regions in the Global Economy" RSA Conference, Pisa, Italy. Retrieved 04/09/2017 from <https://goo.gl/Fq98mn>
- Malecki, E. (2004). "Jockeying for Position: What It Means and Why It Matters to Regional Development Policy When Places Compete". *Regional Studies*, 38(9), pp. 1101-1120.
- Martin, R. (2005). "Thinking about Regional Competitiveness: Critical Issues". *East Midlands Development Agency Policy Paper*, Retrieved 09/11/2016 from <https://goo.gl/ZSv8KT>
- Mulatu, A. (2016). "On the concept of 'competitiveness' and its usefulness for policy". *Structural Change and Economic Dynamics*, 36, pp. 50-62.
- Pessoa, A. (2013). "Competitiveness, clusters and policy at the regional level: Rhetoric vs. Practice in designing policy for depressed regions". *Regional Science Inquiry Journal*, 5(1), pp. 101-116.

- Petrović, P., Antevski, M., & Vesić, D. (2008). "The International Competitiveness and Economic Intergration". *FACTA UNIVERSITATIS, Series: Economics and Organization*, 5(1), pp. 1-8.
- Porter, M. E. (1990). "The Competitive Advantage of Nations". *Harvard Business Review*, 68(2), pp. 73-91.
- Porter, M. E. (2002, April 3). "Regional Foundations of Competitiveness Issues for Wales". Paper presented at the Future Competitiveness of Wales: Innovation, Entrepreneurship, and Technological Change, Wales. Retrieved 19/02/2017 from http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/Wales%20Reg%20Comp%2004-02-02%20CK_b16d277f-0112-4c8b-b45b-cd76e6ac7017.pdf
- Porter, M. E. (2003). "The Economic Performance of Regions". *Regional Studies*, 37(6-7), pp. 549-578.
- Porter, M. E. (2004). "Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Business Competitiveness Index". In: X. Sala-i-Martin (Ed.), *The Global Competitiveness Report 2003-2004*, (pp. 29-56). New York: World Economic Forum.
- Porter, M. E., & Ketels, C. H. M. (2003). "UK Competitiveness: Moving to the Next Stage". *DTI Economics Paper, No 3*, Retrieved 23/12/2016 from http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/file14771_83b42e5a-7e88-49be-9d33-2fc7585a87d9.pdf
- Potter, J. (2009). "Evaluating Regional Competitiveness Policies: Insights from the New Economic Geography". *Regional Studies*, 43(9), pp. 1225-1236.
- Śledzik, K. (2013). "Schumpeter's View on Innovation and Entrepreneurship". In: S. Hittmar (Ed.), *Management Trends in Theory and Practice*, (pp. 89-95). Zilina: University of Zilina.
- Smit, A. J. (2010). "The competitive advantage of nations: is Porter's Diamond Framework a new theory that explains the international competitiveness of countries?". *Southern African Business Review*, 14(1), pp. 105-130.
- Storper, M. (1995). "Competitiveness Policy Options: The Technology-Regions Connection". *Growth and Change*, 26(2), pp. 285-308.
- Thore, S., & Tarverdyan, R. (2016). "The sustainable competitiveness of nations". *Technological Forecasting and Social Change*, 106, pp. 108-114.
- Turok, I. (2004). "Cities, Regions and Competitiveness". *Regional Studies*, 38(9), pp. 1069-1083.
- Vuković, D., Jovanović, A., & Đukić, M. (2012). "Defining Competitiveness Through the Theories of New Economic Geography and Regional Economy". *J. Geogr. Inst. Cvijic.*, 62(3), pp. 49-64.
- Waheeduzzaman, A. N. M., & Ryans, J. K. (1996). "Definition, Perspectives, and Understanding of International Competitiveness: A Quest for a Common Ground". *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 6(2), pp. 7-26.
- World Economic Forum. (2011). *The Global Competitiveness Report 2011-2012*. Geneva: World Economic Forum.

World Economic Forum. (2016). *The Global Competitiveness Report 2016-2017*. Geneva: World Economic Forum.

Διαδικτυακές Πηγές

Investopedia.com. (n.d.). "Absolute Advantage". Retrieved 07/09/2016, from <http://www.investopedia.com/terms/a/absoluteadvantage.asp>

Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). (2001). "Στατιστικά Δεδομένα 2001". Retrieved 08/08/2017, from <http://www.statistics.gr/el/home>

Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). (2011). "Στατιστικά Δεδομένα 2011". Retrieved 08/08/2017, from <http://www.statistics.gr/el/home>

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ Μόσχου Αγγελική